914.77
N167
v.37

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

ELIAS CZAYKOWSKY
COLLECTION OF
UKRAINIAN CULTURE

914.77
N167
v.37

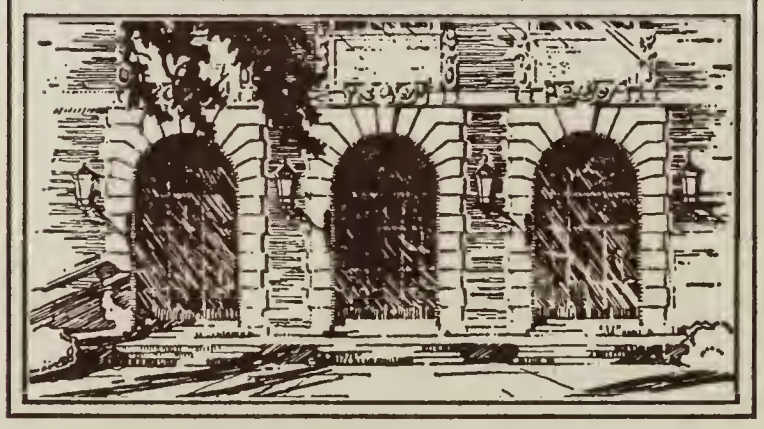

The person charging this material is responsible for its return to the library from which it was withdrawn on or before the **Latest Date** stamped below.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

MAY 31 1977
MAY 5 1977
AUG 20 1978
AUG 3 1978
NOV 03 1981
JUL 18 1981

L161—O-1096

Календар Просьвіти

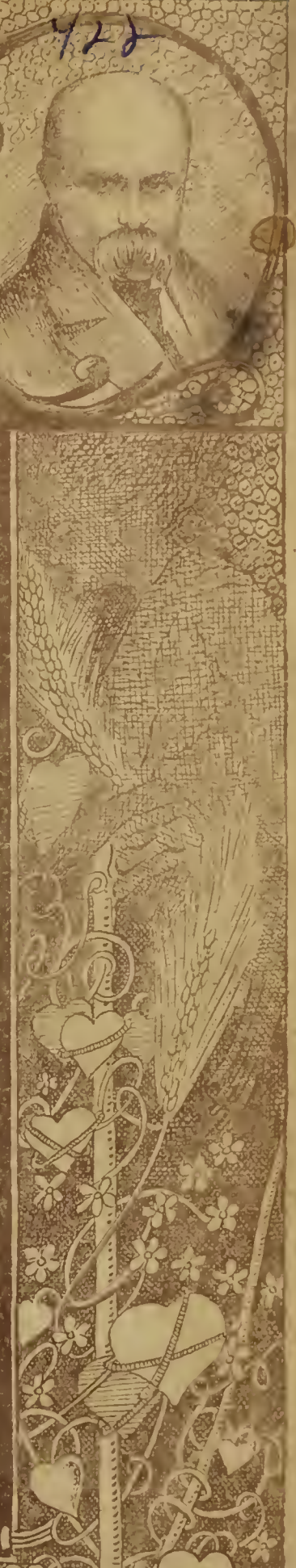

Мені тринадцятий минало,
Я пас ягнята за селом.
Чи то так сонечко сіяло,
Чи так мені чого було—
Мені так любо, любо стало,
Неначе в Бога...

1814

1914

Ukrainska Knyharnia
534 Kinistino Ave.
Edmonton - Alberta.

Маємо розкупити

22.771

метрів квадратових землї

на

УКРАЇНСЬКИЙ ГОРОД

У ЛЬВОВІ.

Люди розкупили вже **6.745** метрів.

Просимо купити вже свій метер!

„СОКІЛ-БАТЬКО“, ЛЬВІВ, улиця РУСЬКА ч. 20.

„SOKIŁ-BATJKO“, Lemberg, Ruskagasse 20. Europa. Österreich.

ІЛЮСТРОВАНИЙ

НАРОДНИЙ

КАЛЄНДАР

ТОВАРИСТВА

„ПРОСЬВІТА“

НА ЗВИЧАЙНИЙ РІК

1914.

РІЧНИК XXXVII.

Коштом Тов-а „Просьвіта“ у Львові.

Ukrainska Knyharnia
534 Kinistino Ave.
Edmonton Alberta
БІБЛІОТЕКА ЧАЙКОВСЬКОГО

ЛЬВІВ, 1914.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

Ч. 374.

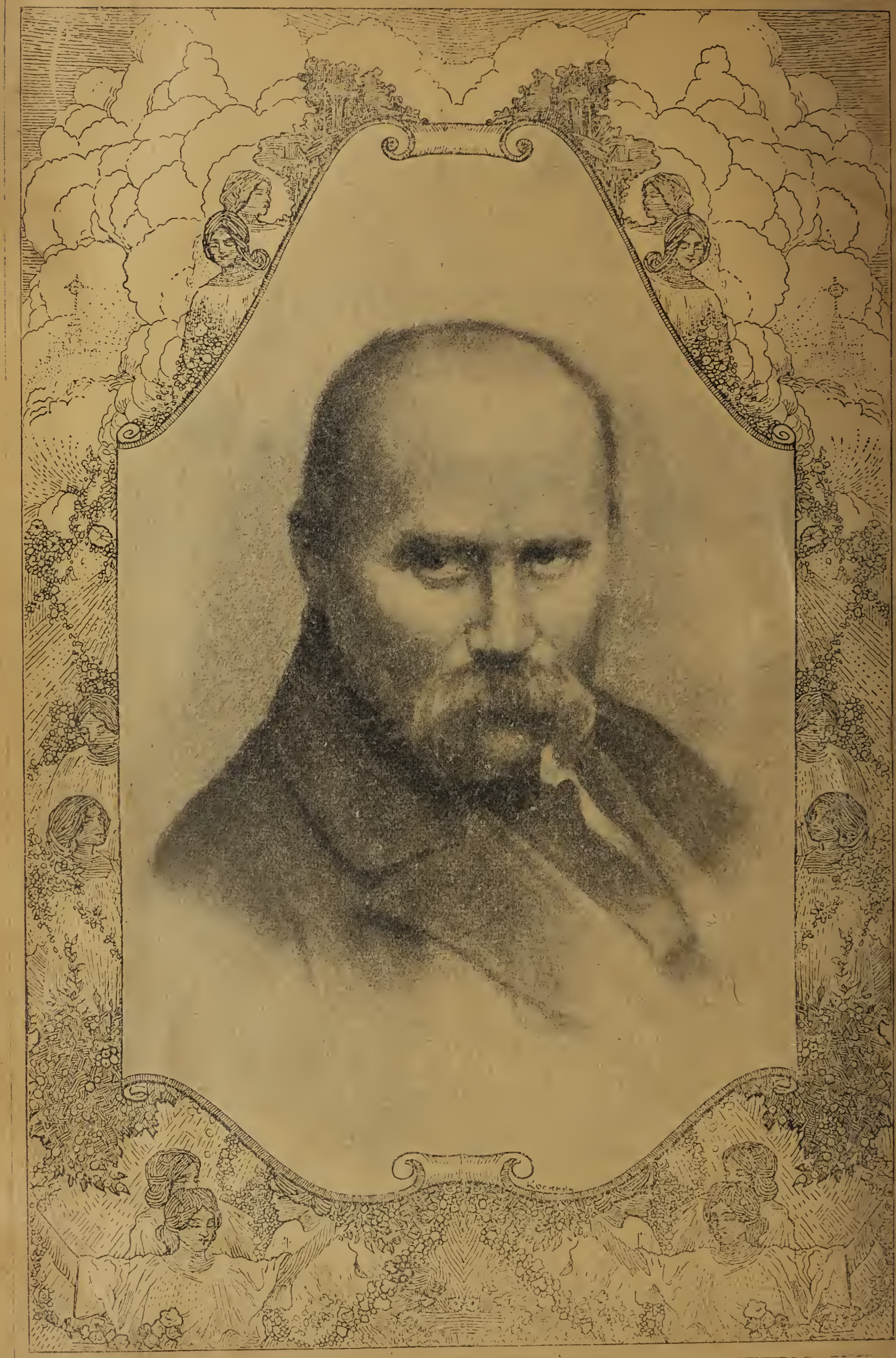

1814 Тарас Шевченко 1914

914.77
N167
v.37

„Просьвіта", її цїли й засоби.

Куди не зверпемо наших очий, спотерігаємо, що людиї, громадї, суспільности чи народови живеть ся тим красше а сьвітї, чим більше вони просьвічені. Ирикра се правда, що сїм десятих нашого народу не вміє читати ні підписати ся. Тому й гірко живеть ся нашому ародови, хоч українська земля уро айна й могла би течи медом і моло-ом, коли в нас стояла би просьвіта ак високо, як серед Нїмцїв Англїйцїв ших високо культурних народів. имчасом наш темний нарід покидає ою рідну землю, скроплену потом кровію наших предків, і йде в сьвіт за и шукати красної долї, а його землю гортає наш національний противник.

Таке страшне положеие нашого наду заболїло дуже наших народолюбців українську молодїж уже тому 45 лїт вони заложили в 1868 р. товариство, е назвали „Просьвітою", щоби вже мою назвою підчеркнути задачі товариства супроти свойого нещасного наду. Своїми виданями, книжочками часописями, школами і підручниками ля них мала „Просьвіта" піднести рівень просьвіти серед нашого народу, далї навчити його гуртувати ся у всїкі просьвітні й економічні кооперації тим способом виборювати для себе ліпші умови житя, як не добробит.

З молодечим розмахом почала „Просьвіта" свою роботу. Видавала щорічно лику, як на молоде товариство, силу книжок, що їх розпродувано по цїлім краю. Окрім того видало товариство богато українських підручників для Гімназії і положило тим способом великі заслуги для розвою українського шкільництва. Стало навіть думати про піднесеие незвичайно важного для нас народнього шкільництва. Одначе зайшло нещастє, заборонено кольпортажу видань товариства й „Просьвіта" ступила на нову дорогу. За дві корони річної членської вкладки давала членам так звані членські книжки, між ними й календар.

Ріжних мала членів „Просьвіта": й урядників і священників і вчителїв і селян і міщан і робітників і їх усїх хотїла вдоволити. Тому видавала ріжнородні книжочки, щоби члени одержали всього потрохи. Але хто хоче вдоволити всїх, певно нїкого не вдоволить. Так і має ть ся справа з членськими книжками „Просьвіти". Через них „Просьвіта" не могла подати в приступнім видї нашому народови послїдовно всїх галузий людського знапя, тільки давала вирівки з них. Членські вкладки не все покривали кошти членських видань, нїяких инших грошевих засобів знов не мала „Просьвіта", щоби могла заняти ся енергічно иншими чинниками народньої просьвіти

Все таки „Просьвіта" дуже заслужила ся для нашого народу своїми читальнями, торговлями, шпихлїрами,

касами, а далї тим. що видала з себе всї нашї товариства, якї заснували ся пізнїйше від неї. І нинї окружають її — матїр сотнї її дочок, що в сїм чи иншім напрямї працюють для красшої будучности нашого народу.

Недостача грошевих засобів і ще більше потрібної моральної помочи з боку українського громадянства не дала „Просьвітї“ спромоги витворити в нас такої популярної лїтератури, щоби задоволила духові потреби кождого споміж люду як що до загальної осьвіти, так і що до фахових відомостий, потрібних якому членови нашого народу для щоденного хлїба. З сих самих причин не мало товариство можности позакладати скрізь по селах і містах народнїх бібліотек, в яких мала би знайти українська читаюча громада кожду книжку, потрібну її для науки й розваги. З причини нашої байдужности й неохоти взяти ся до зменшеня числа безграмотних журить „Просьвіту“ безмежно страшний процент анальфабетів серед нашого народу. А вже й мови не було про усуване недостач нинїшнього народнього шкільництва й закладане наших шкіл по таких місцях, де їх досї нема.

*Великі завдання „Просьвіти“, тяжкі її журби. До сповненя сих задач потребує передусїм гроший, гроший, гроший. У нас приняв ся зівсїм хибний погляд, що „Просьвіта“ має тілько давати. Нї! „Просьвітї“ повинні приходити з підмогою щорічно передусїм нашї касові товариства й иншї економічні, держава, край, повітові видїли громадські ради й цїлий патріотичний загал. До одного польського просвітного товариства, що не видає нїяких членських книжок, приступило в минулім роцї коло 8000 членів. Ось приклад для Українців. Коли в нас усї товариства відповідно до своїх матеріяльних обставин не забудуть на „Просьвіту“, коли посиплють ся **щедрі записи** на річ товариства, коли **згадають** на нього **громадські ради** при укладаню своїх буджетів, коли ми будемо здібні на такі складки, як Поляки, й мати memo добру волю стати членами товариства, не жадаючи нїяких членських книжок (інакше се не член, а передплатник), тодї „Просьвіта“ буде обертати мілїонами й тодї вона сповнить совісно свої задачі.*

Попри матеріяльну поміч потрібна конче й моральна підмога. Бо ж „Просьвіта“ се згуртоване усїх сих людий української нації, що хочуть піднести рівень просьвіти нашого народу. І хто дає „Просьвітї“ гріш чи моральну поміч дає її своїому народови А хто зпає нашї національні обставини, хто дрожить на саму згадку винародовленя нашого народу, той зрозуміє, що праця під стягом „Просьвіти“ — се праця для самого себе, для його нащадків До нїякого иншого товариства не можна так влучно приложити великого клича „Народ собі!“

РІК 1914.

Рік 1914 є роком звичайним і числить 365 днїв.

Дїлить ся на чотири астрономічні пори: весну, лїто, осїнь і зиму.

Весна починає ся дня 21 марта о год. 11 мін. 11 рано, в хвили, в якій сонце вступає в знак Барана; тодї маємо весняне зрівнанє дня з ночию.

Лїто — дня 22 червня о год 6 мін. 55 рано, коли сонце вступає в знак Рака; тодї відбуває ся лїтне пересиленє дня з ночию.

Осїнь — дня 23 вересня о год. 9 мін. 35 в ночи, коли сонце вступає в знак Ваги; тодї відбуває ся осїнне зрівнанє дня з ночию.

Зима — дня 22 грудня, о год. 4 мін. 24 пополуд., коли сонце вступає в знак Козорога; тодї відбуваєть ся зимове пересиленє дня з ночию.

Затьміня сонця і місяця в 1914 р.

В 1914 р. будуть два затьміня сонця і два затьміня місяця.

1. Кружкове затьмінє сонця дня 24 лютого — видиме в полудн. Америцї, Тихім Океанї, Новій Зеляндиї і підбігунових околицях.

2. Частинне затьмінє місяця дня 12 марта, видиме в Арабії і Малій Азиї, Европі, Африцї, Америцї, на Атлянтийськім Океанї і Великім Океанї. Початок затьміня о год. 2. в ночи, конець о год 5-тій.

3. Повне затьмінє сонця дня 21 серпня — видиме в північний Америцї, Европі, північній Африцї, Азиї, на Атлянтийськім і Індийськім Океанї. Початок затьміня о год. 10 мін. 12 перед полуднем, — конець затьміня о год. 2. мін. 57 о полудни.

4. Частинне затьмінє місяця дня 4 вересня — видиме в півн. Америцї, Австралії, Азиї, Африцї, на Тихім і Індийськім Океанї.

LIBRARY U. OF I., URBANA-CHAM

ПАСХАЛІЯ.

Обряду гр. католицького													Обряду латинського					
Рік	Ключ гран.	В руці літо	Мясниць		Неділя мясопустна	Неділя сыропустна	Великдень	Вознесенє	Зелені сьвята	Петрівка		Великдень лат. з нашим	Попелец	Великдень	Вознесенє	Зелені сьвята	Боже тїло	Адвент
			нед.	днїв						нед.	днїв							
1914	О	в	6	5	9 лют.	16 лют.	6 цьвіт.	15 мая	25 мая	3	6	1 тиж.	25 лют.	12 цьв.	21 мая	31 мая	11 чер.	29 пад.
1915	Я	г	4	4	25 сїчн.	1 лют.	22 март.	30 цьв.	10 мая	6	—	разом	17 лют.	4 цьв.	13 мая	23 мая	3 чер.	28 пад.
1916	**Т**	**є**	**7**	**3**	**14 лют.**	**21 лют.**	**10 цьвіт.**	**19 мая**	**29 мая**	**3**	**2**	**разом**	**8 мар.**	**23 цьв.**	**1 чер.**	**11 чер.**	**22 чер.**	**3 гру.**
1917	К	ѕ	6	1	5 лют.	12 лют.	2 цьвіт.	11 мая	21 мая	4	3	1 тиж.	21 лют.	8 цьв.	17 мая	27 мая	7 чер.	2 гру.
1918	Ѣ	з	9	—	25 лют.	4 мар.	22 цьвіт.	31 мая	10 чер.	1	4	5 нед.	13 лют.	31 мар.	9 мая	19 мая	30 мая	1 гру.
1919	П	а	6	6	10 лют.	17 лют.	7 цьвіт.	16 мая	26 мая	3	5	разом	5 мар.	20 цьв.	30 мая	8 чер.	19 чер.	30 пад.
1920	**Ѕ**	**г**	**5**	**5**	**2 лют.**	**9 лют.**	**29 март.**	**7 мая**	**17 мая**	**5**	**5**	**1 тиж.**	**18 лют.**	**4 цьв.**	**13 мая**	**23 мая**	**3 чер.**	**28 пад.**

Пости греко-кат.

Сьвятий вечер перед Богоявл.
Великий піст.
Петрівка.
Спасівка.
В день Усїкн. глави Йоана Крест.
В день Воздвиж. Чесн. Креста.
Пилипівка
Середи і пятницї кождого тижня (кромі загальниць).

Пости римо-кат.

Великий піст.
Адвент.
Днї хрестні перед Вознесен.

Навечерия з строгим постом.

До Зелених свят — до св. Ап. Петра і Павла — до Успенія Пр. Д. М. — до Всїх Святих — до Непорочного Зачатя Пр. Д. М. — до Рождества Христового.

Знаки небесного звіринця.

Весняні знаки:
1. Баран.
2. Бик.
3. Близнюки.

Лїтні знаки:
4. Рак.
5. Лев.
6. Панна.

Осїнні знаки:
7. Вага.
8. Скорпіон.
9. Стрілець.

Зимові знаки:
10. Козоріг.
11. Водолїй.
12. Риби.

Купуйте і читайте: „Про землю, сонце і звізди“
(Популярна астрономія)
Дра Івана Раковського. :: :: Цїна 50 сот. :: :: Набувати в канцелярії „Просьвіти“ у Львові, Ринок. 10 і в книгарнях.

Календар ловецький

і Корол. Галичини і Волод. враз з Вел. Кн. Крак.

після §. 55. зак. ловецького з 13. липня 1909.

Рід звірини	Січень	Лютий	Март	Цьвітень	Май	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Падолист	Грудень
озли (Сернюки)			†	†	†							
лені	†	†	†	†	†	†	†					
яці.....		†	†	†	†	†	†	†	†			
рябки		†	†	†	†	†	†	†				
тереви, готури, когути					20 †	†	†	†				
уропатви.....	†	†	†	†	†	†	†	15 †				†
азани.....	†	†	†	†	†	†	†	15 †				
ерепилиці і дикі голуби	†	†	†	†	†	†	†				†	†
рохви і степові птахи				15 †	†	†	†					
олотні птахи ...				15 †	†	†						
одні птахи: дикі гуси і качки ..				15 †	†	15 †						

На лані, молоді олені, серни і самиці тетерів і готурів не вільно полювати.

для Буковини

після закона краєвого з дня 20. грудня 1879.

Рід звірини	Січень	Лютий	Март	Цьвітень	Маї	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Падолист	Грудень
Олені	†	†	†	†	†	†					†	†
Козли (Сернюки)		†	†	†	†							
Заяці.....		†	†	†	†	†	†	†				
Орябки		†	†	†	†	†	†					
Готури і тетереви (когути).....		†	†	†	†	†	†					
Куропатви	†	†	†	†	†	†	†					
Фазани..	†	†	†	†	†	†	†					
Перепилиці і дикі голуби				†	†	†	†	†				
Дрохви і степові птахи				15 †	†	†	†					
Болотні птахи ...					†	†						
Водні птахи				†	†	†	†					

На лані, серни, молоді олені, кури, готурів і тетеревів не вільно полювати.

Календар рибацький

для Королівства Галичини і Володимирії враз з Великим Княжеством Краківським.

Рід риб	Січень	Лютий	Март	Цьвітень	Май	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Падолист	Грудень
лень			15 †	†								
ипень, голова-тиця			15 †	†	15 †							
пика.....				†	15 †							
розуб.....				†	†							
п				†	†							
дак				†	†							
щ					15 †	†						
сось, иструг .									15 †	†	†	15 †

Рід риб	Січень	Лютий	Март	Цьвітень	Май	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Падолист	Грудень
Угор												
Бранка.....					15 †	†						
Чечуга												
Клень.....												
Язь												
Щука												
Рак (самиця)	†	†	†	†	†	†	†			†	†	†
Рак (самець)	†	†	†	†	†					†	†	†

Поле □ означає час ловів, † час охорони.

LIBRARY U. OF I. URBANA-CHA

СІЧЕНЬ має 31 днів.

☽ Перша чверть дня 4. о год. 1 мінут 9 попол.

○ Повня дня 12. о год. 5 мінут 9 рано.

☾ Послїдна чверть дня 19. о год. 12 мінут 29 пополуд.

● Нів дня 26. о год. 6 мінут 34 рано.

Дні	н. ст.	с. ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця Схід г.	м.	Сонця Захід г.	м.	Місяця Схід г.	м.	Місяця Захід г	м
Ч.	1	19	Груд. 1913. Бон.	**Новий Рік**	7	23	3	33	8	25	3	49
П.	2	20	Ігнатія Пред. Рожд.	Макария пап.	7	23	3	34	9	09	4	57
С.	3	21	Юліяни мч. п. Рож.	Ґеновефи дїв.	7	23	3	35	9	39	6	11
Н.	**4**	**22**	**Н. с. От. і 29. п. Сош.**	**І. Н. по Р. Тит.** ☽	7	23	3	36	10	02	7	27
П.	5	23	10 муч. Мини і пр.	Емілії і Телесф.	7	22	3	37	10	21	8	48
В.	**6**	24	Нав. Р. Хр. І. Евг.	**Трох Королїв**	7	22	3	39	10	38	10	00
С.	7	**25**	**Рождество Христ.**	Лукиана мч.	7	21	3	40	10	52	11	18
Ч.	8	**26**	**С. Пр. Богор. Йос.**	Северина мч.	7	21	3	41	11	08	рано	
П.	9	**27**	**Сьв. перв. Стефан.**	Юліяна мч.	7	20	3	42	11	25	12	39
С.	10	28	Мучен. в Никомид.	Маркияни вд.	7	19	3	43	11	45	2	03
Н.	**11**	**29**	**Н. п. Рожд. і 30 по С.**	**І. Н. по 3 Кор.**	7	19	3	44	вечер		3	29
П.	12	30	Анизиї мч.	Гонорати д.	7	18	3	46	12	52	4	56
В.	13	31	Мелянії римл.	Ілярия пап.	7	18	3	47	1	45	6	17
С.	14	**1**	**Н. рік 1914. Василія**	Фелїкса з Нолї	7	17	3	49	2	56	7	21
Ч.	15	2	Сильвестра п. рим.	Павла пустел.	7	16	3	50	4	17	8	09
П.	16	3	Малахії пророка	Маркелія пап.	7	15	3	52	5	43	8	44
С.	17	4	Суб. пер. Бог. 70 ап.	Антонія пуст.	7	14	3	53	7	06	9	08
Н.	**18**	**5**	**Н. п. Пр. Нав. Бог.**	**2 Н. по 3 Кор**	7	13	3	54	8	23	9	26
П.	19	**6**	**Богоявленє (Йорд.)**	Генрика еп. ☾	7	12	3	56	9	37	9	44
В.	20	7	Соб. св. Івана Крест.	Фабіяна і Себ.	7	11	3	59	9	48	9	58
С.	21	8	Георг. Емил. і Домн.	Аґнїшки дїви	7	10	4	00	11	58	10	12
Ч.	22	9	Полиєвкт і Евстрат	Вінкентия мч.	7	09	4	02	рано		10	26
П.	23	10	Григор і Дометиян	Обр. Пр. Д. М.	7	08	4	03	1	09	10	42
С.	24	11	† Преп. Теодозия	Тимотея еп.	7	07	4	05	2	19	11	02
Н.	**25**	**12**	**Н. по Пр.** Татияни	**3. Н. по 3 Кор**	7	06	4	06	3	27	11	26
П.	26	13	Ермила і Стратон.	Полїкарпа еп. ●	7	05	4	07	4	30	11	59
В.	27	14	Отц. в Синаї і Раїтї	Івана Хризос.	7	04	4	09	5	37	вечер	
С.	28	15	Павла Тивейск пр.	Кароля вел.	7	03	4	10	6	27	12	43
Ч.	29	16	Покл. ок. св. Петра	Францішка Сал.	7	02	4	12	7	08	1	39
П.	30	17	† Антонія преп.	Мартини дїви	7	01	4	14	7	40	1	40
С.	31	18	Атаназия і Кирила	Петра іепов.	7	00	4	15	8	05	1	50

Народні приповідки.

З новим Роком сїчень морозить а хлоп дрова з лїсу возить.

Тріщи не тріщи — вже минули Водохрещи.

Дми не дми — не до Різдва йде а до Великодня.

100-лїтний календар:

Морози до 11, від 12 до 18 хмарно. потім погода і зимно аж до 24. опісля погідне веремя.

Жидівський календар:

8. сїчня 10. Тебет 5674. Піст (Обляженє Єрусалима.) 28. сїчня 1. Шебат.

Цїлию товариства „Просьвіта“ є: просьвіта і піднесенє культури та добробиту українсько-руського народу у всїх його верствах і напрямах житя.

Родинна хата Тараса.

За що, не знаю, називаєм
Хатину в гаї тихим раєм:
Я в хатї мучив ся колись.
Мої там сльози пролились.
Найперші сльози! Я не знаю,
Чи есть у Бога люте зло,
Щоб у тій хатї не жило, —
А хату раєм називають!

(*Т. Шевченко:* Як би ви знали паничі...)

Записки:

Історичний калєндар.

Сїчень. 5. 1583 Львівський латин. архиепископ Соліковський велїв позамикати церкви у Львові, щоби Русини не сьвяткували Різдва після старого стилю. 10. 1675 Запорожці під проводом Івана Сїрка побили яничар. що нічю закрали ся на Сїч. 11. 1647 † Петро Могила київський митрополит і укр. церковний письменник: 1888 † Осип Юрий Федькович. 14. 1649 вїзд гетьмана Богдана Хмельницького до Київа. 21. 1654 Переяславська рада. 21. 1703 Семен Палїй розбив табор польського загального ополченя під Бердичевом. 22. 1803 † Кирило Розумовський, останний гетьман України. 23. 1797 номер у походї на Персів Антін Головатий, коновий що вивів Запорожців над Кубань (1792 р.). 23. 1667 Андрусівська умова. 26. 1769 Крімґерай вивів з України послїдний ясир (40 тисяч народу). 28. 1734 † Данило Апостол, український гетьман: 1790 * поет Петро Артемовський Гулак: 1879 † Павло Чубинський, український письменник. 29. 1663 Мілетий Смотрицький, укр. письменник і учений.

LIBRARY U. OF I. URBANA-CHAMP

ЛЮТИЙ має 28 днів.

☽ Перша чверть дня 3. о год. 3 мінут 32 рано.

🌕 Повня дня 10. о год. 5 мін. 34 попол.

☾ Послїдна чверть дня 17. о год. 9 мін. 23 рано.

🌑 Нів дня 25. о год. 12 мін. 2 в ночи.

Дні	н. ст.	с. ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця Схід г.	Сонця Схід м.	Сонця Захід г.	Сонця Захід м.	Місяця Схід г.	Місяця Схід м.	Місяця Захід г.	Місяця Захід м.
Н.	**1**	**19**	Сїч. **32 Н. по Сош.**	**4 Нед. по 3 Кор.**	6	57	4	18	8	29	6	34
П.	**2**	20	† Евтимія Вел. пр.	**Марії Громнїч.**	6	55	4	20	8	45	7	52
В.	3	21	Максима і Неофита	Блажея еп. ☽	6	53	4	21	8	59	9	10
С.	4	22	Тимотея і Анастаз.	Вероники дїв.	6	52	4	23	9	15	10	29
Ч.	5	23	Климента свщмч.	Агафії дїви	6	50	4	25	9	35	11	50
П.	6	24	Ксенії преп.	Дороти д. і мч.	6	49	4	27	9	53	рано	
С.	7	25	† Григория Богосл.	Ромуальда еп.	6	47	4	29	10	16	12	15
Н.	**8**	**26**	**Нед. о митар. і фар.**	**Н. старозап.** Ів.	6	45	4	30	10	48	2	40
П.	9	27	† Пер. мощ. Івана З.	Апольонії дїви	6	44	4	32	11	34	4	00
В.	10	28	Преп. Єфрема Сир.	Схоластики 🌕	6	43	4	34	вечер		5	08
С.	11	29	Пер. м. Ігнатия Б.	Лукия еп.	6	41	4	35	1	48	6	00
Ч.	12	**30**	**Трех Сьвятителїв**	Ґавдентия мч.	6	39	4	37	3	11	6	39
П.	13	31	Кира і Івана безср.	Мария мч.	6	37	4	38	4	45	7	07
С.	14	1	**Лютий.** Трифона	Валентия мч.	6	35	4	40	5	56	7	29
Н.	**15**	**2**	**Н. о бл. синї. Стр Г**	**Н. мясоп.** Фавст.	6	34	4	42	7	12	7	46
П.	16	3	Симеона і Анни	Юлїяна і Канут.	6	32	4	44	8	27	8	02
В.	17	4	Ізидора препод.	Алексея і К. ☾	6	30	4	45	9	49	8	15
С.	18	5	Агафії муч.	Симеона і Конст.	6	28	4	46	10	50	8	29
Ч.	19	6	Вукола еп.	Конрада іспов.	6	27	4	48	рано		9	02
П.	20	7	Партенія еп. і Луки	Леона і Никиф.	6	25	4	50	12	01	9	25
С.	21	8	С. за усопш. Теод.	Елеонори дїви	6	23	4	52	1	12	9	54
Н.	**22**	**9**	**Нед. мясоп.** Никиф.	**Н. запуст.** Петр.	6	21	4	53	2	21	10	33
П.	23	10	Харламп. і Порфір.	Фульґентия исп.	6	19	4	55	3	25	11	25
В.	24	11	Власія сьвщм.	Матея апост.	6	17	4	57	4	21	вечер	
С.	25	12	Мелетія і Антония	*Попелец* Зґф. 🌑	6	15	4	58	5	06	12	29
Ч.	26	13	Мартинияна преп.	Александра еп.	6	13	5	00	5	41	1	41
П.	27	14	Авксентія і Кирила	Анастазиї дїви	6	12	5	01	6	08	2	59
С.	28	15	Онисима і Пафнут.	Романа іспов.	6	11	5	02	6	30	4	18

Народні приповідки.

На Стрітенє зима з лїтом стрічаєть ся.

Місяць лютий питає: чи вбутий?

О, той лютий остро кутий!

В лютім нераз лїтом пахне.

100-лїтний календар:

До 4. дощ, від 5. до 10. хмарно і вітер, 14. снїг, від 15. до 19. дощ і хмарно, потім до кінця погода.

Жидівський календар:

11. лютого 15. Шебат 27. лютого 1. Адар

Товариство „Просьвіта“ видає і ширить популярні книжки, закладає філії і читальні, бібліотеки і бурси; уряджує і веде курси для неграмотних, курси висшої осьвіти, курси господарські і торговельні; поучує устно і письменно в справах просьвітних і господарсько-економічних; удїляє підмог і стипендий учачій ся молодїжи.

Перебудована хата Шевченка.

Село! і серце одпочине...
Село на нашій Україні —
Неначе писанка: село
Зеленим гаєм поросло;
Цьвітуть сади, біліють хати,
А на горі стоять палати,
Неначе диво, а кругом,
Широколистії тополі,
А там і ліс, і ліс і поле,
І сині гори за Дніпром...
Сам Бог витає над селом!

(*Т. Шевченко:* Княжна.)

Записки:

Історичний календар.

Лютий. 2. 1655 Боротьба Хмельницького з Поляками під Охматовом. 3. 1812 * поет Евген Гребінка 4. 1792 другий поділ Польщі, прилучене до Росії Волинь й Поділя. 6. 1704 правобічний гетьман Самусь передав гетьманські клейноди Мазепі. 14. 1897 † поет Пантелеймон Куліш. 20. 1054 † Ярослав Мудрий, великий князь київський. 25. 1795 † Георгий (Юрій) Кониський, білоруський епископ. 26. 1608 † князь Конетантин Острожський. 27. 1664 розстріляно полковника Богуна.

LIBRARY U. OF I.-- URBANA-CHAMP

МАРТ має 31 днів.

☽ Перша чверть дня 5. о год. 5 мін. 3 рано.

○ Повня дня 12. о год. 4. мін. 18 рано.

☾ Послїдна чверть дня 18. о год. 7 мін. 39 вечер.

● Нів дня 26. о год. 6 мін. 9 вечер.

Дні	н. ст.	с. ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця Схід г. м.	Сонця Захід г. м.	Місяця Схід г. м.	Місяця Захід г. м.
Н.	**1**	**16**	**Лютий. Н. сироп.**	**1. Н. пост. вст.**	6 05	5 07	6 48	5 36
П.	2	17	Теодора *(II. посту)*	Симпліція	6 02	5 08	7 04	6 55
В.	3	18	Льва папи римск.	Кунеґунди	5 00	5 10	7 19	8 16
С.	4	19	Архипа апост.	Казимира	5 57	5 11	7 35	9 39
Ч.	5	20	Льва еп. Катаньс.	Фридриха ☽	5 56	5 12	7 53	11 03
П.	6	21	Евстахія і Тимот.	Коляти дїви	5 54	5 15	8 16	рано
С.	7	22	Петра і Атаназия	Томи з Аквіну	5 52	5 17	8 45	12 29
Н.	**8**	**23**	**1. Н. пост.** Поликар.	**2. Н. пост. суха**	5 50	5 19	9 25	1 50
П.	9	24	† Обр. гол. Івана К	Францішки	5 48	5 20	10 22	3 01
В.	10	25	Тарасия арх. Конст.	40 мучеників	5 46	5 21	11 32	3 58
С.	11	26	Порфірия пр. арх.	Катарини Бон.	5 44	5 23	вечер	4 40
Ч.	12	27	Прокопия Декап.	Григория ○	5 42	5 25	2 12	5 10
П.	13	28	Власия постн. пр.	Никифора	5 39	5 26	3 33	5 33
С.	14	1	**Март.** Евдокиї пр.	Матильди	5 37	5 27	4 51	5 51
Н.	**15**	**2**	**2. Н. пост.** Теодата	**3 Н. пост. глуха**	5 35	5 29	6 06	6 07
П.	16	3	Евтропія і проч. м.	Любина	5 33	5 31	7 20	6 21
В.	17	4	Герасима і Павла	Ґертруди	5 31	5 33	8 32	6 39
С.	18	5	Конона муч.	Кирила, Едв. ☾	5 28	5 34	9 44	6 49
Ч.	19	6	42 муч. в Амориї	Йосифа обручн.	5 26	5 35	10 56	7 05
П.	20	7	Василия, Єфрема	Йоахіма	5 24	5 37	рано	7 25
С.	21	8	Теофилякта преп.	Венедикта	5 22	5 39	12 06	7 51
Н.	**22**	**9**	**3. Н. п.** *(Кр.)* 40 муч.	**4. Н. п середоп.**	5 20	5 40	1 13	8 26
П.	23	10	Кондрата і проч. м.	Віктора	5 18	5 41	2 12	9 12
В.	24	11	Софронія патр. Єр.	Гавриіла	5 16	5 43	3 01	10 11
С.	**25**	12	Теофана іспов. пр.	**Благовіщенє**	5 14	5 44	4 39	11 20
Ч.	26	13	П. мощ. Никифора	Теодора ●	5 12	5 45	4 10	вечер
П.	27	14	Венедикта преп.	Руперта	5 10	5 47	4 33	1 51
С.	28	15	Агафія і 6 муч.	Сикста пап. р.	5 08	5 49	4 53	3 11
Н.	**29**	**16**	**4. Н. пост** Савина	**5. Н. пост. чорн.**	5 06	5 50	5 09	4 31
П.	30	17	Алексея чол. Бож.	Квірина	5 04	5 52	5 24	5 52
В.	31	18	Кирила Єрус. арх.	Корнилїя	5 03	5 53	5 40	7 16

Народні приповідки.

Ще покаже марець, що змерзне старець.

Хто в мартї сїяти не зачинає тої про своє добро запомінає.

Місяць март з трояка бика ріг збиває.

На теплого Олексїя щука - риба лїд хвостом розбиває.

Як почав орать, то вже в сопілку не грать.

100-лїтний календар:

До 5. непривітно і зимно. Від 6. до 9. тепло, 11. дощ. Від 12. до 16. гарно, від 17. до 19. ранками приморозки і остре веремя, потім дощ і вітри.

Жидівський календар:

11. Марта 13. Адар (Піст Естери) 13. Марта 15. Адар (Шушан Пурим)
12. „ 14. „ (Пурим або Гаман) 28. „ 1. Нисан.

Обовязком кождого сьвідомого члена суспільности є, бути членом тов-а „Просьвіта“.

З родинних сторін Шевченка.

Коло хати Петра Шевченка находить ся млинський камінь середної величини з отвором в середині і з написю в пів круга, прописаною зеленою олійною краскою: „**Тут була хата Т. Г. Шевченка**“. Жорновий камінь лежить на місци Тарасової хати, що по словам селян — згоріла 18 літ тому назад.

Записки:

Історичний календар.

Март. 3. 1811 * поет Антін Могильницький. 1827 * поет Леонїд Глїбів. 1861 знесене кріпацтва на Украіні. 4. 1780 гр. Кирило Розумовський вибраний гетьманом України. 8. 1787 Сидір Білий, отаманом „Вірного войська Запороського. **9. 1814*** **Тарас Шевченко.** 10. 1861 † Тарас Шевченко. 21. 1907 † історик Володимир Антонович. 23. 1651 Винницький полковник Богун потопив в полонках на Бузї під Винницею много польського війска: 1842 * Микола Лисенко. 30. 1674 Правобічний гетьман Михайло Ханенко віддав булаву Іванови Самойловичеви.

LIBRARY U. OF I.- URBANA-CHAMP

ЦЬВІТЕНЬ має 30 днів.

☽ Перша чверть дня 3. о год. 7 мінут 41 вечер.

🌕 Повня дня 10. о год. 1 мін. 28 вечер.

☾ Послїдна чверть дня 17. о год. 7 мін. 52 рано.

🌑 Нів дня 25. о год. 11 мін 21 вечер.

Днї	н. ст.	с. ст	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця Схід г. м.	Сонця Захід г. м.	Місяця Схід г. м.	Місяця Захід г. м.
С.	1	19	**Март. Хр. і Д.** *(Пок.)*	Гуґона еп.	5 01	5 53	5 57	8 44
Ч.	2	20	Отцїв убит. в Саві	Франца	4 59	5 55	6 17	10 14
П.	3	21	Якова препод.	Рихарда ☽	4 57	5 57	6 46	11 19
С.	4	22	Васил. і Ісаак. С. Ак.	Ізидора еп.	4 55	5 58	7 22	рано
Н.	**5**	**23**	**5. Н. п.** Нїкона і уч.	**Нед. цьвітна**	4 53	5 59	8 14	12 56
П.	6	24	Пред. Благ. Захариї	Келестина	4 51	6 01	9 22	1 56
В.	7	**25**	**Благовіщ. Пр. Д. М.**	Епіфанїя еп.	4 49	6 02	10 46	2 42
С.	8	26	Соб. Арх. Гавриіла	Діонїзия еп.	4 47	6 04	11 59	3 15
Ч.	9	27	Матрони Сол. преп.	Марії *В. Четв.*	4 45	6 05	вечер	3 40
П.	10	28	Іляриона преп.	*В. Пятниця*	4 43	6 07	2 36	3 59
С.	11	29	Марка еп. Суб. Лаз.	Леона пап. *В. С.*	4 41	6 09	3 50	4 14
Н.	**12**	**30**	**Н. цьвіт.** Івана лїст.	**Великдень**	4 38	6 10	5 04	4 29
П.	**13**	31	Іпатія еп. чудотв.	**Понед. сьвітлий**	4 36	6 12	6 16	4 41
В.	14	1	**Цьвіт** Марії ег.	Тибурция мч.	4 34	6 13	7 27	4 55
С.	15	2	Тита пр. і Амфияна	Анастазиї	4 32	6 15	8 39	5 10
Ч.	16	3	Никити і Т. *(В. Ч.)*	Лямберта	4 30	6 16	9 52	5 30
П.	17	**4**	**Велика Пятниця** Й.	Рудольфа ☾	4 28	6 18	11 01	5 51
С.	18	5	Теодула. *(Вел. Суб.)*	Апольонії	4 26	6 20	рано	6 22
Н.	**19**	**6**	**Воскрес. Христове**	**І. Н. по Вел. біла**	4 24	6 21	12 03	7 03
П.	20	**7**	**Понед. сьвітлий**	Віктора	4 22	6 23	12 37	7 56
В.	21	**8**	**Второк сьвітлий**	Анзельма	4 20	6 24	1 39	9 01
С.	22	9	Евпсихія муч.	Кая і Сотера	4 18	6 26	2 11	10 12
Ч.	23	10	Терентия муч.	Войтїха	4 16	6 27	2 37	11 28
П.	24	11	Антипи сьвщмуч.	Георгія мч.	4 14	6 29	2 57	вечер
С.	25	12	Василия еп. преп.	Марка еван.	4 12	6 30	3 14	2 02
Н.	**26**	**13**	**2. Н. по Воск.** Томи	**2. Н. по Вел.** Кл.	4 10	6 32	3 10	3 22
П.	27	14	Мартина папи р.	Анастазия	4 08	6 34	3 45	4 45
В.	28	15	Аристарха і пр. ап.	Віталїя	4 07	6 36	4 01	6 13
С.	29	16	Агафії Ірини муч.	Петра мч.	4 05	6 37	4 20	7 43
Ч.	30	17	Симеона. Акакия	Катарини	4 04	6 39	4 46	9 14

Народні приповідки.

Як жаби перед Мартином кричали, то потім будуть мовчали.

Як на Мартина погода, — буде добре і на людий і на врожай.

Як перед Мартином крук в житї ся сховає — то є знаком доброго року на збіже.

100-лїтний календар:

Від початку до 9. похмарно і вітер, від 10. до 13. дощ, від 14. до 20. зимно, потім гарні днп. до кінця дощ.

Жидівський календар:

11. цьвітня 15. Нпзан (1. день Пасхи) 17. цьвітня 21. Нпзан (7. день Пасхи)
12. „ 16. „ (2. „ „) 18. „ 22. „ (8. „ „)
27. цьвітня 1. Іяр.

Членська вкладка до „Просьвіти“ виносить річно 4 К.

Шевченкова калина.

В селї Кирилівцї задержалось досї три кущі славної калини, під котрою Тарас Шевченко складав свої поезії. Обережно і з пієтизмом піддержує ся ті осьвячені кущі калини. Петро Микитович Шевченко, що коло його хати отся калина росте, сам доглядає її, сам підливає і обтинає сухі вітки.

В поезіях Шевченка часто згадує ся калина.

„Над Дніпровою сагою
Стоїть явір між лозою,
Між лозою з ялиною,
З червоною калиною“.

. . . . . .

„Тече вода з під явора
Яром на долину,
Пишаєть ся над водою
Червона калина.

Пишаєть ся калинонька,
Явір молодіє,
А кругом їх верболози
Її лози зеленїють.“

Записки:

Історичний калєндар.

Цьвітень. 2. 1111 побіда кн. Володимира Мономаха над р. Сольницею над Торками. 7. 1889 * поет Володимир Шашкевич. 12. 1596 битва Наливайка та Лободи з Жолкевським на урочищи „Острий Камінь“. Жолкевський зазнавши великих страт мусїв вертати до Білої Церкви: 14. 1340 смерть Юрія II. (Болеслава Тройдоновича), останнього самостійного галицького князя: отроїли його бояри за то що сприяв латинській вірі. 17. 1093 † князь Всеволод, батько Володимира Мономаха. 17. 1847 арештованє Тараса Шевченка. 19. 1885 † історик Микола Костомарів. 20. 1132 † князь Мстислав, син Володимира Мономаха. 21. 1113 † київський князь Сьвятополк. 25. 1622 † гетьман Петро Конашевич Сагайдачний: 1910 † письменник і драматичний артист Марко Кропивницький. 27. 1904 † письменник і драматичний артист Михайло Старицький.

LIBRARY OF THE UKRAINIAN ACADEMY

МАЙ має 31 днів.

☽ Перша чверть дня 3. о год. 6 мін. 29 рано.

🌕 Повня дня 9. о год. 9 мін. 30 вечер.

☾ Послїдна чверть дня 16. о год. 10 мін. 12 вечер.

🌑 Нів дня 25. о год. 2 мін. 34 в ночи.

Дні	н. ст.	с. ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця Схід г.	Сонця Схід м.	Сонця Захід г.	Сонця Захід м.	Місяця Схід г.	Місяця Схід м.	Місяця Захід г.	Місяця Захід м.
П.	1	18	Цьвіт. Івана преп.	Филипа	4	01	6	40	5	18	10	39
С.	2	19	Івана ветхої лаври	Атаназ і Зиґм.	4	00	6	42	6	05	11	50
Н.	**3**	**20**	**3. Н. по В. Миронос.**	**3. Н. по Вел.** ☽	3	58	6	43	7	08	рано	
П.	4	21	Януарія і пр. сьвщ.	Фльорихна мч.	3	56	6	44	8	25	12	42
В.	5	22	Теодора Сикеот. пр.	Пія папи р.	3	55	6	46	9	47	1	20
С.	6	23	† Георгія великом.	Івана в Олїю	3	53	6	47	11	10	1	46
Ч.	7	24	Сави страт. мч.	Доміцелї	3	51	6	49	вечер		2	06
П.	8	25	† Марка Ап: і Єван.	Станїслава еп.	3	49	6	50	1	40	2	23
С.	9	26	Василия свщмч.	Григорія Бог. 🌕	3	48	6	52	2	52	2	37
Н.	**10**	**27**	**4. Н. по В. О розсл.**	**4. Н. по В.** Ізидор	3	46	6	53	4	04	2	50
П.	11	28	Максим і Язона ап.	Беатрикси	3	44	6	54	5	15	3	03
В.	12	29	9 мучен. в Кизиці	Панкратія	3	43	6	56	6	20	3	17
С.	13	30	† Якова ап. Прен.	Серватия	3	42	6	58	7	38	3	34
Ч.	14	1	**Май.** Єремії прор.	Бонифатія	3	40	6	59	8	49	3	55
П.	15	2	Атаназия вел. патр.	Софії і З еї доч.	3	39	7	00	9	54	4	23
С.	16	3	† Теодозия печер.	Івана Непом. ☾	3	38	7	02	10	51	5	00
Н.	**17**	**4**	**5. Н. по В. О самар.**	**5. Н. по В.** Пасх.	3	37	7	03	11	37	5	48
П.	18	5	Ірини муч.	Фелїкса (крест. днї)	3	36	7	04	рано		6	48
В.	19	6	Йова і Варвара	Келестин. (крест. днї)	3	35	7	06	12	13	7	57
С.	20	7	Память св. Креста	Бернарда (крест. днї)	3	34	7	07	12	40	9	11
Ч.	**21**	8	† Івана Бог. і Арс.	**Вознесенє** Єлен.	3	33	7	08	1	01	10	26
П.	22	9	Ісаї П. м. с. Николая	Юлії дїви	3	32	7	09	1	20	11	41
С.	23	10	† Симеона Зил. ап.	Дезидерия	3	31	7	11	1	35	вечер	
Н.	**24**	**11**	**6. Н. по В. О слїпор.**	**6. Н. по В.** Іоани	3	30	7	12	1	50	2	17
П.	25	12	Епіфанія і Германа	Урбана п. 🌖	3	28	7	13	2	05	3	40
В.	26	13	Глїкерії і Алексан.	Филипа Нер.	3	27	7	14	2	22	5	07
С.	27	14	Ісидора мученика	Івана папи р.	3	26	7	15	2	42	6	39
Ч.	28	**15**	**Вознесеніє Госп.**	Германа і Вільг.	3	25	7	16	3	11	8	10
П.	29	16	Теодора осьвщ. пр.	Максимілїна	3	24	7	17	3	52	9	31
С.	30	17	Андронїка апост.	Фердинанда	3	23	7	18	4	49	10	33
Н.	**31**	**18**	**7. Н. по В. Сьв. Отц.**	**Зелені сьвята**	3	22	7	20	6	04	11	18

Народні приповідки.

Коли прийде май, то за себе дбай.

На Юрія повинна бути паша й в дурня.

На Юрія сїна кинь та й вола закинь.

Почекай, маю — ще тобі вуха обшмигаю (ще буде холодно, значить).

Три в маю дощі добрих, дадуть хлїба на три роки довгих.

Май холодний — рік хлїбородний.

100-лїтний календар:

До 9. погідно і тепло, від 10. до 13. горячо, потім зимно і дощ, від 14. до 27. хмарно, 28. і 29. зимно, 30. і 31. тепло.

Жидівський календар:

14. Мая 18. Іяр (Ляґ бегомер сьвято шкільне) 26. Мая 1. Сиван
31. Мая 6. Сиван (1 день. Зелених Сьвят)

Вписувати ся в члени „Просьвіти“ можна в кождій філії товариства або в канцелярії „Просьвіти“ у Львові, Ринок 10.

На салдатськім городї Новопетровської кріпости росте одна-одною верба. Оповідають, що ту вербу засадив Шевченко. Як Шевченка переводили 1850 р. з Оренбурґа до Новопетровська знайшов поет на улиці вербову ломаку, яку відтак уткнув на городї кріпости: в три роки потім уже сидїв в тїни тої верби. Про сю вербу згадує поет часто в своїм дневнику, нпр. в 1857 р.: „сиджу або лежу мовчки цїлими годинами під моєю любою вербою“ або: „по обідї я своїм звичаєм трошки заснув під вербою...“ а низше: „...зібравши ся, посїдали знов під вербою“.

На образку бачимо поета сидячого під тою вербою.

Т. Шевченко в Новопетровській кріпости під улюбленою вербою.

Записки:

Історичний календар.

Май. 2. 1512 кн. Константин Острожський побив Татар під Вишневцем над Горинем; 1648 вибрано Богдана Хмельницького гетьманом. 4. 1838 викуп Шевченка з кріпацтва. 5. 1886 * поет Сидір Воробкевич. 6. 1910 † поет Борис Грінченко. 13. 1648 реєстрові козаки під проводом Кречовського злучили ся з Хмельницьким. 14. 1648 битва на Жовтих Водах: 1857 Шевченко дістає амнестию. 15. 1638 побіда Остряниці над Поляками під Голтвою: 1848 знесенє панщини в Галичинї. 16. 1817 * історик і поет Микола Костомарів. 22. 1861 перевезено і похоронено тїло Тараса Шевченка на Чернечій горі коло Канева над Днїпром. 24 1125 † князь Володимир Мономах. 25. 1125 князь Мстислав засїв на великокняжім київськім престолї. 26 1648 побіда Богдана Хмельницького п. Корсунем. 28. 1722 заведено на Українї т. зв. „малоросийську колегію“.

LIBRARY U. OF I., URBANA-CHAMPAIGN

ЧЕРВЕНЬ має 30 днїв.

☽ Перша чверть дня 1. о год. 2 мін. 3 попол.

○ Повня дня 8. о год. 5 мін. 18 рано.

☾ Послїдна чверть дня 15. о год. 3 мін. 18 вечер.

● Нів дня 23. о год. 3 мін. 33 вечер.

☽ Перша чверть дня 30. о год. 8 мін. 22 вечер.

Днї	н. ст.	с. ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця Схід г. м.	Сонця Захід г. м.	Місяця Схід г. м.	Місяця Захід г. м.
П.	1	19	Май. Патрикія свщ.	**П. Зел. сьв.** ☽	3 22	7 21	7 27	11 46
В.	2	20	Талалея мч.	Еразма мч.	3 21	7 21	8 53	рано
С.	3	21	† Константина і Єл.	Кльотильди	3 21	7 22	10 14	12 13
Ч.	4	22	Василиска мч.	Квірина	3 20	7 23	11 31	12 30
П.	5	23	Михайла еп. преп.	Боніфатия	3 20	7 24	вечер	12 45
С.	6	24	Симеона *С. за усоп.*	Норберта	3 19	7 25	1 53	12 58
Н.	**7**	**25**	**Зелені Сьвята**	**І. Н. по З. С. П. Т.**	3 19	7 26	3 05	1 12
П.	8	**26**	**Понед. Пр. Тройци**	Медарда ●	3 19	7 27	4 16	1 25
В.	9	27	Терапонта свщмч.	Фелицияна	3 18	7 27	5 27	1 41
С.	10	28	Никити преп.	Віктора	3 18	7 28	6 37	2 00
Ч.	11	29	Теодозиї дїви	**Боже Тїло**	3 18	7 28	7 46	2 26
П.	12	30	Ісаака преп.	Онуфрия	3 18	7 29	8 45	2 59
С.	13	31	Єрмія і Єрмея мч.	Антонїя з Падви	3 18	7 30	9 34	3 45
Н.	**14**	**1**	**Черв. І. Н. по Сош.**	**2. Н. по З. С.** Вас.	3 18	7 30	10 14	4 42
П.	15	2	Никифора патр.	Віта і Мод. ☾	3 17	7 31	10 44	5 47
В.	16	3	Лукилияна муч.	Франца	3 17	7 31	11 06	6 58
С.	17	4	Митрофана патр.	Адольфа	3 17	7 32	11 25	8 12
Ч.	18	5	Пр. Евхар. Доротея	Марка	3 17	7 32	11 41	9 26
П.	19	6	Висариона преп.	Ґервазия	3 17	7 33	11 55	10 41
С.	20	7	Теодота свщмч.	Сильверія	3 18	7 33	рано	11 56
Н.	**21**	**8**	**2. Н. по С. Пр. Евх.**	**3. Н. по З. С.** Ал.	3 18	7 33	12 09	вечер
П.	22	9	Кирила архиеп.	Павлина	3 18	7 33	12 25	2 36
В.	23	10	Тимотея свщмч.	Зенона ●	3 19	7 33	12 43	4 04
С.	24	11	† Вартоломея і Вар.	Івана Крестит.	3 19	7 33	1 08	5 35
Ч.	25	12	Онуфрія От. Пр. Ев.	Проспера	3 19	7 33	1 40	7 01
П.	26	13	† Сост. Пр. Бог. Ак.	Івана	3 20	7 33	2 29	8 14
С.	27	14	Єлисея і Методия	Володислава	3 20	7 33	3 36	9 08
Н.	**28**	**15**	**3. Н. по Сош.** Амоса	**4. Н. по З. С.** Льв.	3 21	7 33	4 59	9 48
П.	**29**	16	Тихона еп. чуд.	**Петра і Павла**	3 21	7 33	6 27	10 14
В.	30	17	Мануїла Сав. і пр. м.	Емілії ☽	3 22	7 33	7 54	10 35

Народні приповідки.

На Кирила лїто починаєть ся, на Ілію кінчаєть ся.

Як в житї стоколоса — буде хлїба до паса, а як звонець — хлїбови кінець.

Як лїтом пролежиш — в зимі з торбою побіжиш.

Червень тому зеленить ся, хто працювати не лїнить ся.

До сьвятого Духа не скидай кожуха: та й по сьвятім Дусї ще такі в кожусї.

100-лїтний календар

З початку гарно, 4. і 5. хмарно і мрака, 7. дощ потім тепло аж до 26., від 27. до кінця дощ і холодно.

Жидівський календар:

1. Червня 7. Сиван 2. день Зелених Сьвят. 25. Червня 4. Тамуз.

Кождий дїяльний член тов-а „Просьвіта“ повинен передплачувати орган товариства „Письмо з Просьвіти“. Річна передплата виносить 3 К.

Дуб Шевченка в Звенигородці.

В українськім селї Звенигородка росте на приходстві старезний дуб. Місцеві люди оповідають, що під тим дубом любив пересиджувати Тарас Шевченко. Д. Н. Сумцов ось так описує се дерево: „Дуб широкий і розложистий, кріпкий і могучий, кругом нього глухо, дико, запущено і безлюдно. Подібно, як і той народ, котрого поет творив під тим дубом, хоч і заріс бурьяном і хабазєм, некультурний і непросьвічений, але спльний внутрішнїми соками і нїщо не зломить його“.

Невесєле для нас порівнанє тай до того не можна вірити в те, що нїщо не зломить некультурного і непросьвіченого народа. Бо на дїлї бачимо на кождому кроцї що иншого. Нашими соками кріпшають инші народи, серед яких нам приходить ся жити, а ми лиш дуже поволи зростаємо в силу. Тому чим скорше вичищуймо бурян і хабазє, яким заросло наше поле, просьвічаймо ся і учім ся, щоб нарештї стати в однім ряді з культурними народами сьвіта.

Записки:

Історичний калєндар.

Червень. 5. 1709 Іван Мазепа прибув до шведського табору. 6. 1224 нещасна битва руських князїв із Татарами над р. Калкою. 7. 1843 † поет Маркіян Шашкевич. 8. 1653 побіда Богдана Хмельницького над Поляками під Батогом. 11. 1876 указ, яким заборонено в Росії друкувати українські книжки. 14. 1722. † гетьман Іван Скоропадський; 1891 † письменник Василь Мова. 17. 1895 † учений Михайло Драгоманів. 18. 1569 Люблинська Унїя; 1709 зруйнованє старої (чортомлицької) Січи. 23. 1870 † поет Амврозий Метлинський. 24. 1651 надав Б. Хмельницький привілей братській школї в Київі. 25. 1205 смерть кн. Романа в битві з Поляками під Завихвостом. 26. 1638 боротьба Гуні з Миколою Потоцьким коло Жолиїна. 27. 1663 Брюховецький вибраний гетьманом; 1672 Самійлович вибраний гетьманом. 28. 1768 Залїзняк і Гонта добули Умань. 29. 1651 початок битви під Берестечком.

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF ILLINOIS

ЛИПЕНЬ має 31 днів.

Повня дня 7. о год. 1 мін. 59 попол.

Послїдна чверть дня 15. о год. 7 мін. 31 рано.

Нів дня 23. о год. 2 мін. 38 рано.

Перша чверть дня 30. о год. 12 мін. 49 рано.

Днї	н. ст.	с. ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця Схід г.	Сонця Схід м.	Сонця Захід г.	Сонця Захід м.	Місяця Схід г.	Місяця Схід м.	Місяця Захід г.	Місяця Захід м
С.	1	18	**Черв.** Леонтия м.	Теобальда	3	23	7	33	9	51	10	51
Ч.	2	19	†Юди і Зосима	Пос. Пр. Д. М.	3	24	7	33	10	32	11	05
П.	3	20	Методия свщмч.	Геліодора і Ант.	3	24	7	32	11	44	11	18
С.	4	21	Юлїяна Парсийс.м.	Флявіяна і Уд.	3	25	7	31	вечер		11	32
Н.	**5**	**22**	**4. Н. по С.** Евсевія	**5. Н. по З. С.** Ів.	3	26	7	31	2	05	11	48
П.	6	23	Агрипіни муч.	Ісаї прор.	3	27	7	31	3	17	рано	
В.	7	**24**	**Рождест. Івана Кр.**	Івана і Пул. ♋	3	28	7	30	4	28	12	06
С.	8	25	Февронії препмч.	Єлизавети	3	29	7	30	5	36	12	29
Ч.	9	26	Давида преп.	Кирила еп.	3	29	7	29	6	40	1	00
П.	10	27	Самсона преп.	Амалії і 7. бр.	3	30	7	29	7	33	1	41
С.	11	28	Пер.м.Кира і Івана	Пія і Пелягії	3	31	7	28	8	14	2	34
Н.	**12**	**29**	**5. Н. по С. Петр. і П.**	**6. Н. по З. С.** Ґв.	3	32	7	28	8	47	3	39
П.	13	30	†Собор 12 Апостол.	Марґарети д.	3	33	7	27	9	11	4	49
В.	14	1	**Липень.** Косми і Д.	Бонавентури	3	34	7	26	9	31	6	02
С.	15	2	†Пол.Ризи П.Д.М.	Розіслане Ап. ☾	3	35	7	25	9	47	7	17
Ч.	16	3	Якинта і Анатолия	Пр. Д. Марії	3	36	7	24	10	02	8	31
П.	17	4	Андрея кр. і Марти	Алексея	3	37	7	23	10	15	9	45
С.	18	5	†Кирила і Мет. ап.	Симеона і Фр.	3	38	7	22	10	30	11	01
Н.	**19**	**6**	**6. Н. по С.** †Атаназ.	**7. Н. п. З. С.** Вінк.	3	39	7	21	10	47	вечер	
П.	20	7	Томи і Акакия пр.	Ілії прор.	3	41	7	20	11	07	1	42
В.	21	8	Прокопія велмч.	Пракседи	3	42	7	19	11	35	3	08
С.	22	9	Панкратія сьвщм.	Марії Магдал.	3	43	7	18	рано		4	35
Ч.	23	10	† Антонїя печерс.	Аполїнарія ♌	3	44	7	16	12	15	5	52
П.	24	11	Евфимії м. і Ольги	Христини д.	3	46	7	15	1	12	6	55
С.	25	12	Прокла і Ілярия	Якова ап.	3	47	7	14	2	27	7	41
Н.	**26**	**13**	**3. Н. по Сош. і С. От.**	**8. Н. по З. С.** Анн.	3	48	7	13	3	53	8	13
П.	27	14	Акили і Онисима	Наталії д.	3	50	7	12	5	23	8	37
В.	28	15	† Володимира рав.	Іннокентия	3	51	7	10	6	48	8	55
С.	29	16	Атиногена свщмч.	Марти дїви	3	53	7	09	8	04	9	10
Ч.	30	17	Марини вмч.	Альдони ☽	3	54	7	07	9	27	9	24
П.	31	18	Якинта і Емілїяна	Ігнатія Льойол.	3	55	7	05	10	42	9	38

Народні приповідки.

По Петрі на дворі пусто, на полї густо.

На повни місяця пси казять ся.

Борис тай Гліб — поспів хліб.

Які гриби — такі хліби.

Богато жолудів на дубі — тепла зима буде.

100-лїтний календар

Дня 1. мрака від
3. до 6. злпвп, від
6. до 13. дощ
і вітри, потім по
года до кінця.

Жидівський календар:

11. Липня 17. Тамуз (Піст збуреня Єрусалима) 24. Липня 1. Аб.

Ширіть видавництва „Просьвіти“. Ілюстрований каталь̀ог видавництв „Просьвіти“ висилає канцелярия товариства даром і оплачено.

Дуб Шевченка в Качанівці.

По поворотї з заслання (1857 р.) Шевченко їздив по Українї, задержуючи ся по домах своїх приятелїв і знакомих. В 1859 р. заїхав поет, між иншими в село Качанівку на Українї. Тут любив пересиджувати під розкішним дубом, якого бачимо на образку. Під дубом два Тарасові приятелї: артист Г. Н. Честохівський, той самий, що вибрав місце під його могилу коло Канева і провожав його мощі, і старенький Кречмер, що дуже богато видавав на лїченє і прожиток численним слїпцям з родини Шевченка.

Записки:

LIBRARY U. OF I. URBANA-CHAMP.

торичний калєндар.

Липень. 7. 1659 побіда Івана Виговського над скалями під Конотопами. 9. 1649 Козаки по-ли Поляків під Межибожем і Константиновом; 51 наказний гетьман Іван Богун виводить ко-цькі полки з під Берестечка, конець берестець-битви. 10. 1649 початок облоги Збаража: 1709 тва під Полтавою. 15. 1015 † вел. кн. Воло-димир Великий. 17. 1902 рільні страйки в східній Галичинї. 26. 1662 Сомко і Ромодановський побили Юрка Хмельницького під Каневом. 27. 972 згода кн. Сьвятослава з Греками. 28. 1672 Дорошенко побив Поляків коло Четвертенівки над Богом.

СЕРПЕНЬ має 31 днів.

Повня дня 6. о год. 1. мін. 38 рано.

Послїдна чверть дня 14. о год. 1 мін. 54 рано.

Нів дня 21. о год. 1 мін. 24 вечер.

Перша чверть дня 28. о год. 5 мін. 50 рано.

Днї	н. ст.	с. ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця Схід г. м.	Сонця Захід г. м.	Місяця Схід г. м.	Місяця Захід г. м.
П.	1	19	Липень. Макрини	Петра в оков.	3 57	7 04	11 54	9 53
Н.	**2**	**20**	**8. Н. по С.** † Ілиї	**9. Н. по З. С.** Ал.	3 58	7 02	вечер	10 12
П.	3	12	Симеона і Івана пр.	Знайд. св. Стеф.	4 00	7 01	2 16	10 31
В.	4	22	Марії Магдалини	Домінїка	4 01	6 59	3 26	10 59
С.	5	23	Трофима і Теоф.	Пр. Д. Марії Сн.	4 02	6 57	4 32	11 37
Ч.	6	24	† Бориса і Гльба	Преобр. Госп.	4 03	6 55	5 29	рано
П.	7	25	† Успеніе св. Анни	Каєтана і пр.	4 05	6 54	6 14	12 26
С.	8	26	Єрмолая свмч.	Кирияка і пр.	4 07	6 53	6 50	1 27
Н.	**9**	**27**	**9. Н. по С.** † Пантел.	**10. Н. по З. С.** Р.	4 08	6 52	7 16	2 36
П.	10	28	Прохора і пр. ап.	Лаврентия мч.	4 10	6 50	7 37	3 51
В.	11	29	Калинїка мч.	Сузанни мч.	4 11	6 48	7 55	5 07
С.	12	30	Сили і Силуана ап.	Кляри дїви	4 12	6 46	8 10	6 20
Ч.	13	31	Євдокима П. П. Ч. К.	Іполїта	4 14	6 44	8 24	7 35
П.	14	1	Серп. † П. Ч. К. М.	Евзевія ісп.	4 15	6 42	8 38	8 52
С.	15	2	Пер. мощ. св. Стеф.	**Успенє Пр. Д.**	4 17	6 40	8 52	10 10
Н.	**16**	**3**	**10. Н. по С.** Ісаакія	**11. Н. п. З. с.** Рох.	4 19	6 39	9 11	11 29
П.	17	4	Сїмох молод. в Еф.	Лібераґа авп.	4 20	6 37	9 35	вечер
В.	18	5	Евсиґнїя. Пред. Пр.	Аґап і Єлени	4 21	6 35	10 09	2 17
С.	19	**6**	**Преображенє Гос.**	Бенїґни і Юлїя	4 23	6 33	10 57	3 46
Ч.	20	7	Дометия преп.	Бернарда	4 24	6 31	рано	4 43
П.	21	8	Емілїяна еп.	Кирияка і Ів.	4 26	6 29	12 04	5 34
С.	22	9	† Матїя апостол.	Тимотея і Філ.	4 27	6 27	1 24	5 11
Н.	**23**	**10**	**11. Н. по С.** Лаврен.	**12. Н. по З. С.** З.	4 29	6 25	2 52	6 38
П.	24	11	Евпла муч. архид.	Вартоломея ап.	4 30	6 23	4 19	6 58
В.	25	12	Фотия і Аникити	Людвика кор.	4 32	6 21	5 43	7 14
С.	26	13	Максима ісп. От. П.	Зефірина і Рожи	4 33	6 19	7 04	7 29
Ч.	27	14	Михея Пред. Усп.	Йосифа К.	4 34	6 17	8 21	7 43
П.	28	**15**	**Успенє Пр. Д. М.**	Августина еп.	4 36	6 15	9 36	7 57
С.	29	16	Пер. нерук. Обр. Г.	Усїк. гол. Ів. Кр.	4 37	6 13	10 50	8 13
Н.	**30**	**17**	**12. Н. по С.** Мирона	**13. Н. по З. С** Ф.	4 38	6 11	вечер	8 33
П.	31	18	Фльора і Лавра	Раймунда мч.	4 40	6 09	1 13	8 58

Народні приповідки.

Прийде Ілля — наробить у полї гнилля.

По Іллї — нехай рій сидить на гиллї.

До Спасівки мухи на пана роблять, а в Спасівку на себе.

Спасівка — ластівка, а Петрівка — голодівка.

Прийде Спас — бери рукавички про запас.

100-лїтний календар

До 8. тепло. 10 до 14. холодно і дощ. від 15. до 20. гарно і тепло від 21. до 26 дощ, потім погода до кінця.

Жидівський календар:

1. Серпня 9. Аб (Піст збуреня Сьвятинї) 23. Серпня 1. Елюль.

Домагайте ся видавництв тов-а „Просьвіта“ у всїх філїях тов-а „Просьвіта“ і в кождій книгарни.

Проєкт дому Шевченка.

Поставлю хату і кімнату
Садок-райочок посажу:
Посижу я і похожу,
В своїй маленькій благодаті
Та в одинї — самотинї
В садочку буду спочивати...

Приснять ся дїточки минї,
Веселая приснить ся мати,
Давне-колишнїй та ясний
Приснить ся сон минї... і ти!...
Нї, я не буду спочивати,
Бо й ти приснишся...

Записки:

Історичний календар.

Серпень. 5. 1657 † гетьман Богдан Хмельницький. 1911 † письменниця Олександра Кулїшева (Ганна Барвінок). 6. 1687 Іван Мазепа вибраний гетьманом. 7. 1648 борба Кривоноса з Поляками під Константиновом. 8. 1834 * поет Юрій Федькович. 10. 1680 † отаман Іван Сїрко: 1907 † письменниця Марія Марковичка (Марко Вовчок). 11. 1792 переселенє Запорожців над ріку Кубань. 13. 1723. Полуботок прибув до Петербурга 1873 † поет Антін Могильницький. 15. 1856 * Іван Франко. 15—16. 1649 побіда Хмельницького під Зборовом: 16. 1657 Юрій Хмельницький вибраний гетьманом. 17. 1651 чорна рада Б. Хмельницького на Масловім Броді: 1772 прилучено Галичину до Австрії. 18. 1836 * письменник Олександер Конїський: 1704 Козаки побили Поляків під Сенявою. 19. 1638 Гуня скапітулював над Старицею: 1245 кн. Данило побідив кн. Ростислава під Ярославом. 20. 1843 † письменник Григорий Квітка-Основяненко. 23. 1662. Юрко Хмельницький побив Москалїв під Криловом. 25. 1399 битва Витовта з Татарами над Ворсклою. 27. 1589 Турки й Татари облягли Львів. 30—31. 1648 побіда Хмельницького під Пилявцями. 31. 1673 напад отамана Івана Сїрка на Очаків.

LIBRARY U. OF I., URBANA-CHAM

ВЕРЕСЕНЬ має 30 днів.

♋ Повня дня 4. о год. 2. мін. 59 вечер.

☾ Послїдня чверть дня 12. о год. 6 мін. 46 вечер.

♎ Нів дня 19. о год. 10 мін. 31 вечер.

☽ Перша чверть дня 26. о год. 1 мін. 1 вечер.

Дні	н. ст	с. ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця Схід г. м.	Сонця Захід г. м.	Місяця Схід г. м.	Місяця Захід г. м.
В.	1	19	Серпень. Андрея	Ідп. Еґідія	4 42	6 07	2 21	9 31
С.	2	20	Самуїла прор.	Стефана кор. уг.	4 43	6 04	3 21	10 17
Ч.	3	21	Тадея ап.	Броніслава	4 45	6 02	4 11	11 14
П.	4	22	Аґатонїка м.	Розалії дїви ♍	4 46	6 00	4 50	рано
С.	5	23	Лупа муч. Іринея	Вікторина мч.	4 48	5 58	5 20	12 10
Н.	**6**	**24**	**13. Н. по С.** Евтих.	**14. Н. по З. С.** Зах.	4 49	5 56	5 43	1 33
П.	7	25	Вартоломея і Тита	Реґіни мч.	4 51	5 54	6 02	2 49
В.	**8**	26	Адріяна і Наталії	**Рожд. Пр. Д. М**	4 52	5 52	6 17	4 04
С.	9	27	Пімена преп.	Северина і Горґ.	4 54	5 50	6 31	5 21
Ч.	10	28	Августина і Мойсея	Николая	4 55	5 47	6 45	6 38
П.	11	29	†Ус. гл. Ів. К. *Ист.*	Прота і Якова	4 56	5 45	7 00	7 56
С.	12	30	Александра, Павла	Ґвідона ☾	4 58	5 43	7 17	9 18
Н.	**13**	**31**	**14. Н. по С.** П. Д. М.	**15. Н. по З. С.** Тов.	5 00	5 41	7 39	10 42
П.	14	1	Вересень. Симеон.	Воздвиж. Ч. Кр.	5 01	5 38	8 08	вечер
В.	15	2	Маманта і Івана	Нікодема мч.	5 03	5 36	8 51	1 28
С.	16	3	Антима і Теокт.	Корнилія мч.	5 04	5 34	9 50	2 38
Ч.	17	4	Вавили і Мойсея	Знак. Франц.	5 05	5 32	11 04	3 32
П.	18	5	Захарії і Єлизавет.	Томи і Йосифа	5 07	5 30	рано	4 12
С.	19	6	Чудо Арх. Михаїла	Януарія еп. ♎	5 09	5 28	12 28	4 41
Н.	**20**	**7**	**15. Н. по С. і п. В Ч. К.**	**16. Н. по З. с.** Ев.	5 10	5 25	1 54	5 03
П.	21	**8**	**Рожд. Пр. Д. Марії**	Матея еванг.	5 12	5 23	3 17	5 20
В.	22	9	Йоакима і Анни	Томи з Вілян.	5 13	5 21	4 38	5 34
С.	23	10	Минодори, Нимф.	Теклї дїви	5 15	5 19	5 57	5 48
Ч.	24	11	Теодори препод.	Волод. і Руперта	5 16	5 16	7 14	6 02
П.	25	12	Автонома сьвщм.	Клеоф. мч.	5 18	5 14	8 29	6 17
С.	26	13	Корнилїя Пр. Воз.	Киприяна ☽	5 19	5 12	9 44	6 35
Н.	27	**14**	**16. Н. по С. В. Ч. Кр**	**17. Н. по З. С.** К.	5 22	5 10	10 39	6 57
П.	28	15	Никити вмч.	Вячеслава мч.	5 22	5 08	вечер	7 28
В.	**29**	16	Евфимії вмч.	**Михаїла Арх.**	5 24	5 06	1 12	8 08
С.	30	17	Софії, Віри, Над. і Л.	Єронїма діяк.	5 25	5 04	2 06	9 00

Народні приповідки.

В осени й горобець багатий.

Хто рано сїє, той не жалїє.

Посїєш в погоду — більше приплоду.

Прийшла Пречиста — буде по деревах листу чисто.

100-лїтний календар:

Аж до 7. погода, 8. іней, 9. хмарно і зимно, від 13. до 16. гарно, 18. дощ, потім гарно до 21., до кінця дощ і хмарно.

Жидівський календар:

21. Вересня 1. Тишри 5675. Новий рік 22. Вересня 2. Тишри 5675. 2. день нового року
30. Вересня 10. Тишри 5675. Судний день.

В рідній школї наша будучність! Посилайти дїти до українських шкіл!

Тарасова могила над Дніпром коло Канева. (На право хата сторожа з сьвітлицею).

Як умру, то поховайте
Мене на могилі
Серед степу широкого
На Вкраїні милій:
Щоб лани широколії
І Дніпро і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий!

(*Т. Шевченко:* Заповіт.)

Записки:

LIBRARY U. OF I. URBANA-CHAMPAIGN

Історичний календар.

Вересень. 1. 1652 Весілє Тимоша Хмельницького з донкою Розандою Лупулівною. 2. 1657 похорони Богдана Хмельницького в Суботові вибір Івана Виговського гетьманом: 1812 * письменник Іван Вагилевич. 3. 1657 Золотаренко побив Поляків під Сенелїнцями; 1709 † гетьман Іван Мазепа. 5. 911 договор кн. Олега з Греками. 1672 П. Дорошенко здобув Каменець Подільський. 10. 1769 * поет Іван Котляревський. 11. 1627. Данило Апостол вибраний гетьманом. 12. 957 гостина кн. Ольги в Царгородї: 1903 відкрито торжественно в Полтаві памятник Іванови Котляревському. 14. 1867 † письменник Опанас Маркович. 15. 1907 † письменник і драматичний артист, Іван Тобилевич (Карпенко Карий). 16. 1658 рада в Гадячи: 1845 * Іван Тобилевич. 17. 1660 Юрко Хмельницький побитий Поляками й Татарами під Слободищами. 27. 1651 білоцерківська угода. 30. 1769 вісьмох козаків узяло Хотин 184 арматами.

ЖОВТЕНЬ має 31 день.

Повня дня 4. о год. 6. мін. 57 рано

Послїдна чверть дня 12. о год. 10 мін. 31 рано.

Нів дня 19. о год. 7 мін. 31 рано.

Перша чверть дня 25. о год. 11 мін. 42 вечер.

Дні	н. ст.	с. ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця Схід г. м.	Сонця Захід г. м.	Місяця Схід г. м.	Місяця Захід г. и.
Ч.	1	18	Верес. Евменія еп.	Реміґія	5 26	5 02	2 49	10 03
П.	2	19	Трофима і Саватія	Ангела ст. Леоп.	5 28	5 00	3 22	11 12
С.	3	20	Евстахия С. по Воз.	Кандида муч.	5 29	4 57	3 47	рано
Н.	**4**	**21**	**17. Н. по С.** Кондр.	**18. Н. по З. С.**	5 31	4 55	4 06	12 27
П.	5	22	Фоки сьвщм.	Флявії	5 33	4 53	4 23	1 34
В.	6	23	Зачат. св. Івана Кр.	Брунона мч.	5 34	4 51	4 37	3 00
С.	7	24	Теклї первмч.	Юстини дїви	5 36	4 49	4 51	4 17
Ч.	8	25	Евфрозинії преп.	Бриґіди	5 37	4 47	5 06	5 36
П.	9	26	† Івана Богосл.	Діонїзия еп.	5 39	4 45	5 22	6 51
С.	10	27	Калистрата мч.	Франца Борґ.	5 40	4 43	6 09	9 52
Н.	**11**	**28**	**18. Н. по С.** Харит.	**19. Н. п. З. С.** Гер.	5 41	4 41	6 48	11 17
П.	12	29	Кирияка преп.	Максимілїяна	5 43	4 38	7 43	вечер
В.	13	30	Григория свщмч.	Едварда кор.	5 45	4 36	8 53	12 32
С.	14	1	**Жовт.** П. Пр. Д. М.	Каликста п. р.	5 47	4 34	10 13	1 36
Ч.	15	2	Киприяна і Андрея	Ядвиги і Тер.	5 48	4 32	11 37	2 14
П.	16	3	Діонізия свмч.	Ґаля і Флора	5 50	4 30	рано	2 46
С.	17	4	Єротея сьвмч.	Марґарити	5 51	4 28	1 01	3 08
Н.	**18**	**5**	**19. Н. по С.** Харит.	**20. Н. п. З. С.** Лук.	5 53	4 26	2 21	3 27
П.	19	6	† Томи ап.	Петра	5 55	4 24	3 38	3 41
В.	20	7	Серґія і Вакха мч.	Капра і Ірини	5 56	4 22	4 54	3 55
С.	21	8	Пелягії преп.	Уршулї муч.	5 58	4 20	6 10	4 08
Ч.	22	9	† Якова ап.	Кордулї муч.	5 59	4 18	7 25	4 22
П.	23	10	Евлямпія і Евлям.	Івана Капістр.	6 01	4 17	8 40	4 39
С.	24	11	Филипа діяк.	Рафаїла Арх.	6 03	4 15	9 53	4 59
Н.	**25**	**12**	**20. Н. по С. Отц. 7 С.**	**21. Н. п. З. с.**	6 04	4 13	11 01	5 27
П.	26	13	Карпа ап.	Евариста	6 06	4 12	11 58	6 03
В.	27	14	† Назарія і Параск.	Сабіни	6 08	4 10	вечер	6 49
С.	28	15	Лукияна пресв.	Симеон. і Юди	6 09	4 08	12 46	7 47
Ч.	29	16	Лонгина сотн.	Евзевія еп.	6 11	4 06	1 22	8 54
П.	30	17	Озия і Андрея	Альфонса	6 13	4 04	1 50	10 06
С.	31	18	† Луки апост. і ев.	Маркелія	6 15	4 06	2 11	11 20

Народні приповідки.

Хто сїє по Покрові, виводить по корові.

Покрова всю землю листом покрила.

Як журавлї до Покрови відлетїли — рання зима буде.

Сьвята Покровонько — покрий менї головоньку.

100-лїтний календар:

Веремя нестале аж до 14., 15. дуже зимно, від 22. до кінця дощ і зимно.

Жидівський календар:

5.	Жовтня	15.	Тишри	(1. день кучок)	12.	Жовтня	22. Тишри Шеміні Азерет
6.	„	16.	„	(2. „ „)	13.	„	23. „ Радість з права
11.	„	21.	„	День пальмовий	21.	„	1. Мархесван.

Хлїбороби! Користайте з господарських шкіл товариства „ПРОСЬВІТА“!

Тарасова сьвітлиця в хатї сторожа біля могили.

Записки:

Історичний календар.

Жовтень. 1. 1877 † учений О. Бодянський. 9. 1655 побив Б. Хмельницький Поляків під Городком. 14. 1624 напад Запорожців на Царгород. 16. 1648 Богдан Хмельницький почав облогу Львова. 17. 1596 смерть гетьмана Івана Косписького. 18. 1851 цїсар Франц Йосиф поклав угольний камінь під „Народний Дім“ у Львові. 20. 1814 * письменник Яків Головацький. 22. 1596 Берестейська унїя. 28. 1894 † учений Омелян Огоновський.

LIBRARY U. OF L. LIBRARY-CHARGE

ПАДОЛИСТ має 30 днів.

Повня дня 3. о год. 12. мін. 46 рано.

Послїдна чверть дня 11. о год. 12 мін. 35 рано.

Нів дня 17. о год 5. вечер.

Перша чверть дня 24. о год. 2 мін. 36 вечер.

Днї	н. ст.	с. ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця Схід г. м.	Сонця Захід г. м.	Місяця Схід г. м.	Місяця Захід г. м.
Н.	**1**	**19**	**Жовт. 21. Н. по С.**	**22. Н. по З. с. В. С.**	6 16	4 01	вечер	рано
П.	2	20	Артемія вмч.	*День задушн.*	6 18	3 59	2 43	12 36
В.	3	21	Іляриона преп.	Губерта еп.	6 20	3 58	2 57	1 51
С.	4	22	Аверкія, 7 От. в Еф.	Кароля Бор.	6 21	3 56	3 10	3 09
Ч.	5	23	† Якова апост.	Захария і Єлиз.	6 23	3 54	3 26	4 31
П.	6	24	Арети муч.	Леонарда Вел.	6 24	3 52	3 44	5 55
С.	7	25	Маркияна і Март.	Геркуляна	6 26	3 51	4 09	7 25
Н.	**8**	**26**	**22. Н. по С. Димит.**	**23. Н. по З. с. С.**	6 27	3 49	4 44	8 55
П.	9	27	Нестора мч.	Теодора мч.	6 29	3 48	5 33	10 16
В.	10	28	† Параскевії вмч.	Андрея з Ав.	6 31	3 47	6 40	11 24
С.	11	29	Анастазиї мч.	Мартина еп.	6 32	3 45	8 00	вечер
Ч.	12	30	Зиновія і Зиновії	Мартина п. р.	6 34	3 44	9 24	12 14
П.	13	31	Стахія, Амп., Урв.	Дидака	6 36	3 42	10 48	12 50
С.	14	1	**Падол.** Косми і Д.	Йосафата еп.	6 38	3 41	рано	1 16
Н.	**15**	**2**	**23. Н. по С.** Акинт.	**24. Н. по З. С.** Л.	6 39	3 39	12 00	1 33
П.	16	3	Акепсими, Айтала	Едмунда еп.	6 41	3 38	1 26	1 49
В.	17	4	Йоанікия і Нїканд.	Григория і С.	6 42	3 37	2 41	2 03
С.	18	5	Галактиона і Еніст.	Романа і Одона	6 44	3 36	3 55	2 16
Ч.	19	6	Павла арх. Конст	Єлизавети кор.	6 46	3 35	5 10	2 30
П.	20	7	Єрона і Лазаря	Фелїкса і Вол.	6 47	3 34	6 24	2 45
С.	21	**8**	**Михаїла Арханг.**	Вовед. П. Д. М.	6 49	3 33	7 38	3 04
Н.	**22**	**9**	**24. Н. по С.** Онисиф.	**25. Н. по З. С.** К.	6 50	3 32	8 48	3 29
П.	23	10	Ераста ап.	Климента п. р.	6 51	3 31	9 50	4 01
В.	24	11	Мини, Вікгора і пр.	Івана з Кр.	6 53	3 31	10 45	4 43
С.	25	12	† Йосафата свщмч.	Катирини дїви	6 54	3 30	11 20	5 37
Ч.	26	13	† Івана Златоуст.	Петра і Сил.	6 56	3 29	11 52	6 40
П.	27	14	† Филипа ап. (*П. п.*)	Валєрияна	6 57	3 28	12 15	7 50
С.	28	15	Гурія і Самсон.	Руфина	6 58	3 27	12 33	9 02
Н.	**29**	**16**	**25. Н. по С.** † Матея	**І. Н. Адвен.** Сат.	7 00	3 26	12 49	10 15
П.	30	17	Григория чудотв.	Андрея ап.	7 01	3 25	1 02	11 28

Народні приповідки.

В Пилипівку — день до обіда.

Як на Зиновія день і ніч хмарні — зима буде нестала: як же погідно й чисто — зима буде моцна.

Як на Зиновія дощ паде і зараз потім мерзне — приносить засївам шкоду, а людям дорожнечу. Тумани під сей час людям шкідливі.

На Введенє зима вводить ся.

100-лїтний календар:

До 16. дощисто, від 17. до 23. погідно і зимно, від 24. до 28. лагідно, при кінци морози.

Жидівський календар:
19. Падолиста 1. Кіслєв.

До борби з неграмотностию! Кожда читальня „Просьвіти“ повинна уладити через зиму курс для дорослих неграмотних!

Гості з Галичини на Тарасовій могилі.

Як тільки настане літня пора року йдуть на Чернечу гору з цілої України тисячі народу. Йдуть туди інтеліґенти, йдуть селяни — хліборобн, йдуть й міські робітники, а всіх їх провадить одна думка: поклонити ся тлінним останкам Великого Мученика за красшу долю України. Із зростом національної сьвідомости серед закордонних Українців громадні поїздки на Тарасову могилу бувають щораз частійші і численнійші. Можна сказати, що не буває тепер погідного літного дня, щоби не прибув хто на могилу. Говорить про те книга, до якої вписують свої назвиска гості. В послїдних літах що раз частійше стали навідувати ся туди й Галичани та Буковинці.

На нашім образку бачимо як раз гурток Галичан в окруженю закордонних братів, переважно молодї з ріжних міст України а то й з Варшави й далекого Петербурга. В гурті бачимо й кількох селян.

Записки:

Історичний калєндар.

Падолист. 3. 1648 Богдан Хмельницький залишив облогу Львова: 1848 барикади у Львові; 1885 † поет Микола Устиянович. 6. 1811 * поет Маркіян Шашкевич. 10. 1709 здобутє Батурина Москалями; 1834 † Іван Котляревський. 11. 1893 † поет Леонїд Глїбів. 15. 1678 Б. Хмельницький облягає Замость. 15. 1625 куруківська угода; 1709 Іван Скоропадський вибраний гетьманом. 18. 1838 * письменник Іван Нечуй-Левицький. 19. 1698 * гетьман Петро Дорошенко. 20. 1709 цар Петро велїв стяти полковника Чечеля за оборону Батурина перед московскими військами. 23. 1883 † учений М. Максимович. 29. 1778 * Григорий Квітка-Основяненко.

LIBRARY U. OF I. URBANA-CHAMPAIGN

ГРУДЕНЬ має 31 днів.

Повня дня 2. о год. 7 мін. 18 вечер.

Послїдна чверть дня 10. о год. 12 мін. 29 вечер.

Нів дня 17. о год. 3 мін. 33 рано.

Перша чверть дня 24. о год. 9 мін. 23 рано.

Днї	н. ст.	с. ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця Схід г. м	Сонця Захід г. м.	Місяця Схід г. м.	Місяця Захід г. м.
В.	1	18	Падол. Плятон. і Р.	Еліґія	7 03	3 25	1 15	12 44
С.	2	19	Авдія і Варлаама	Бабіяни д.	7 04	3 24	1 29	2 01
Ч.	3	20	Прокла і Григория	Франц. Ксав.	7 06	3 24	1 26	3 22
П.	4	**21**	**Воведенє Пр. Д. М.**	Варвари муч.	7 07	3 24	2 07	4 48
С.	5	22	Филимона, Кикилїї	Сави еп.	7 08	3 23	2 36	6 30
Н.	**6**	**23**	**26. Н. по С.** Амфил.	**2. Н. Адв.** Никол.	7 09	3 23	3 19	7 49
П.	7	24	Катерини муч.	Амброзия еп.	7 10	3 23	4 19	9 06
В.	**8**	25	Климента і Петра	**Н. Зач. Пр. Д. М.**	7 11	3 23	5 37	10 04
С.	9	26	Алипія столп.	Валериї і Леок.	7 12	3 23	7 03	10 45
Ч.	10	27	Якова мч. і Паляд.	Пр. Д. М. Л. ☾	7 13	3 23	8 32	11 15
П.	11	28	Стефана преподмч.	Дамазия п. р.	7 14	3 23	9 50	11 37
С.	12	29	Парамона, Філум.	Синезия муч.	7 15	3 23	11 15	1 54
Н.	**13**	**30**	**27. Н. по С.** † Андр.	**3. Нед. Адв.** Лук.	7 16	3 22	рано	вечер
П.	14	1	**Грудень.** Наума	Спиридиона	7 16	3 22	12 09	12 24
В.	15	2	Авакума прор.	Евзевія еп.	7 17	3 23	1 46	12 37
С.	16	3	Софонїя прор.	Аделяйди д.	7 18	3 23	2 59	12 55
Ч.	17	4	† Варвари муч.	Лазаря і Олїм. 😢	7 18	3 23	4 12	1 10
П.	18	5	† Сави осьвщ.	Ґрацияна еп.	7 19	3 23	5 25	1 31
С.	19	**6**	**Николая Чудотв.**	Фавста мч.	7 20	3 24	6 37	2 02
Н.	**20**	**7**	**28. Н. по С.** Амбр.	**4. Н. Адв.** Теоф.	7 20	3 24	7 42	2 40
П.	21	8	Патапія преп.	Томи ап.	7 21	3 24	8 37	3 30
В.	22	**9**	**Зачат. Пр. Д. Марії**	Зенона	7 21	3 25	9 19	4 31
С.	23	10	Міни, Єрмоґена	Вікторії дїви	7 21	3 25	9 50	5 38
Ч.	24	11	Даниїла столп.	Віґ. Адам. і Е. ☽	7 22	3 26	10 16	6 50
П.	**25**	12	Спиридіона преп.	**Рожд. І. Хрис**	7 22	3 27	10 36	8 02
С.	**26**	13	† Евстрат. і Евгена	**Стефана пер.**	7 22	3 28	10 51	9 14
Н.	**27**	**14**	**28. Н. по С. і Праот.**	**І. Н. по Рож.** Ів.	7 22	3 28	11 05	10 26
П.	28	15	Елевтерия свщмч.	Дїтий уб. в Виф.	7 23	3 29	11 18	11 40
В.	29	16	Аггея прор.	Томи еп.	7 23	3 30	11 33	рано
С.	30	17	Даниїла прор.	Давида кор.	7 23	3 31	11 48	2 55
Ч.	31	18	Севастияна мч.	Сильвестра п. р.	7 21	3 32	—	2 17

Народні приповідки.

Грудень землю грудить, хату студить.

Грудневе тепло, як мачошене добро.

Зима біла та не їсть снїгу, а все сїно.

В грудни тепло, як за лихим паном.

100-лїтний календар:

Дня 1. зимно, 4. снїг, від 5. до 12. дощі, від 13 до 16. хмарно і снїг, від 22. аж до кінця мороз.

Жидівський календар:

13. Грудня 25. Кіслєв 1. день Ханука
18. „ 1. Тебет 6. „ „
20. Грудня 3. Тебет 8. день Ханука
27. „ 10. „ (Піст обляж. Єрусалима)

День 8-го грудня — день „Просьвіти“! Збирайте жертви на почесний дар для „Просьвіти“.

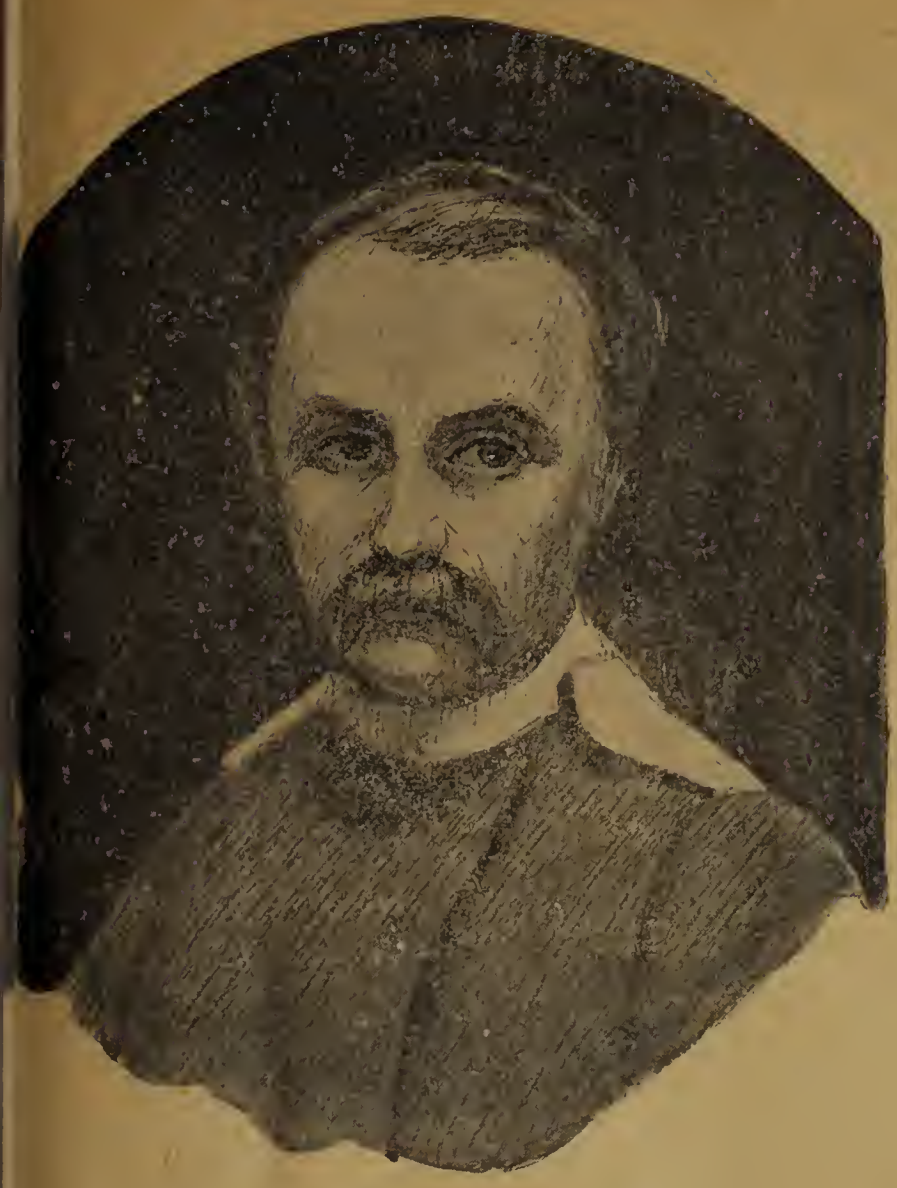

Т. Шевченко в жовнїрськім мундурі.

Сонце заходить, гори чорнїють,
Пташечка тихне, поле нїмiє:
Радїють люде, що одпочинуть.
А я дивлю ся і серцем лину
В темний садочок на Украïну:
Лину я, лину, думу гадаю,
І нїби серце одпочиває.
Чорнїє поле, і гай, і гори.
На синє небо виходить зоря.
Оï зоре, зоре! — і сльози капуть —
Чи ти зiйшла вже і на Украïнї?
Чи очи карі тебе шукають
На небі синїм? чи забувають?
Коли забули, бодай заснули,
Про мою доленьку щоб і не чули!

1847. *Т. Шевченко.*

Записки:

LIBRARY U. OF L. URBANA-CHAMPAIGN

Історичний календар.

Грудень. 3. 1848 † Евген Гребінка. 4. 1803 † Іван Кальнишевський, останнiй кошовий Запорожа. 6. 1830 * письменник Данило Мордовець. 7. 1811 * поет Микола Устиянович. **8. 1868 заснованє тов. „Просьвіта“ у Львові.** 19. 1240 Батий Київ зруйнував. 21. 1764 скасованє гетьманщини. 24 1653 побіда Богдана Хмельницького під Жванцем. 26. 1637 нещаслива битва Павлюка з Потоцким під Кумейками. 28. 1824 † наказний гетьман Павло Полуботок. 31. 1637 † гетьман Павлюк.

Записки найважнїйших подїй в родинї.

ШЕВЧЕНКОВИ.

Колись рідну нашу хату
Темрява вкривала
А чужа сусїдська хата
Світлами сіяла.

Та минав ти, наш Кобзарю,
Чужії пороги,
Орав свою вбогу ниву,
Рідні перелоги.

Гомонїла твоя кобза
Гучною струною
В кождім серцї одбивалась
Чистою луною.

Спочиваєш ти, наш батьку,
Тихо в домовинї,
Та збудила твоя пісня
Думки на Вкраїнї

Хай-же промінь твоїх думок
Поміж нами сяє, —
„Огню іскра великого“
Повік не згасає!

Щоб між нами не вгасало
Промінє величне,
Ти „поставив на сторожі“
Своє слово вічне.

Ми, як ти, минати будем
Чужії пороги,
Орать будем свої ниви,
Рідні перелоги.

Леся Українка.

LIBRARY U. OF I., URBANA-CHAMPAIGN

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

СПОМИНИ З ДИТИННИХ ЛЇТ.

(з повісти „княгиня“.)[1])

Село!... О, кілько споминок любих та чарівних розбуджує ся в моїм старім серци при сїм сердечнім слові! Село!... І от стоїть передо мною наша бідна, стара, біла хата, з потемнїлою соломяною стріхою і чорним димарем, а біля хати на причілку яблінка з червоними яблоками, а доокола неї цьвітник, любимець незабутньої моєї сестри, моєї няньки терпеливої, нїжної; біля воріт стоїть стара розложиста верба з засохлим верхом, а за вербою клуня, а доокола неї стоги жита, пшениці і всякого збіжа, а за клунею по косогору пійде вже сад. Та який сад! Бачив я на своїм віку чимало таки порядних садів, от хочби в Умані та в Петергофі[2]); але щó то за сади! шага лихого не варті, як прирівнаєш до нашого розкішного саду! Наш густий, темний, тихий — щó й казати: другого такого на всїм сьвітї нема! А за садом левада, за левадою долина, а в долині поточок, тихий, ледве журчить; верби та калина оточили єго, а темнозелені лопухи широколисті обкутали єго. В отсїм поточку, під навислими лопухами, купає ся білявий опецьковатий хлопчик; викупавшись, перебігає він через долину та через леваду, вбігає в тїнистий сад, падає під першою грушею або яблонею і засипляє здоровим безжурним сном. Пробудивши ся, він дивить ся на противлежну гору, дивить ся, дивить і питає ся сам себе: „а щó там за горою? Там мусять бути желїзні стовпи, щó підпирають небо. А щó, якби піти та подивити ся, як там они єго підпирають? Піду та подивлю ся, адже-ж оно недалеко“. Встав і не надумуючись пійшов через долину та леваду просто на гору. І от виходить він за село, минув царину перейшов з пів версти полем, а на полі стоїть висока чорна могила. Він видра пав ся на могилу, щоби звідти подивити ся, чи далеко ще до тих желїзних стов пів. Стоїть хлопчина на могилї і дивит ся на всї сторони: і по сей бік село, і по той бік село, а там з-за темних саді визирає церква з трома банями, покрит білою бляхою. Хлопчик задумав ся. „Нї“ думає він: „сегодня вже пізно, не дійд до тих желїзних стовпів, нехай завтр з Катрею. Она пожене до череди корови а я піду до желїзних стовпів; сегодня обдурю Микиту (брата), скажу, що ба чив желїзні стовпи, ті, щó підпирают небо“. І він скотив ся клубком з могил встав на ноги і пішов, не оглядаючис до чужого села. На щастє єго зустрі чумаки і зупинивши спитали:

— А куда ти мандруєш, парубче?

— „До дому“.

— А де-ж твоя домівка, небораче?

— „В Кирилівцї“.

— Так чого-ж ти йдеш у Моринцї

— „Я не в Моринцї, я в Кирилів йду“.

— А коли в Кирилівку, так сїдай мою мажу, товаришу; ми тебе довезем до дому.

Посадили єго на скринку, щó бува на передї чумацького воза, і дали єм

---

[1]) Повість „Княгиня“ написав Шевченко в ро 1853. в Новопетровськім фортї над Каспійськ морем, де не смів писати по українськи. Змі повісти подібний до його поеми „Княжна“. Др кована була ся повість перший раз в місячни „Кієвская Старина“ в 1884 р.

[2]) Умань = місто в Київській ґубернії, з пи ним в поблизу садом „Зофіївка“, славною рез денцією Потоцких. — Петергоф, місто в пете бурській ґубернії, лїтна резеденція роспйськ царів з пишними садами огородами.

руки батіг; він поганяє собі воли, без·урний, мовби нїчого не лучилось. Під·джаючи до села, побачив він на про·ивлежній горі свою хату і закричав есело:

— „Он-де, он-де наша хата!“

— А коли ти вже бачиш свою хату, казав хазяїн воза, то і йди з Богом!

Він зсадив хлопчину з воза, спустив о на землю і звернувши ся до това·ишів сказав:

— Нехай іде собі з Богом!

вхопила мене на руки, понесла через двір і посадила в кружок вечеряти, ска·завши: „Сїдай вечерять, приблудо!“ По вечері сестра повела мене спати, поло·жила на постїль, перехристила, поцїлу·вала і усьміхаючись назвала мене знов приблудою.

Я довго не міг заснути, події мину·лого дня не давали менї спати. Я думав все про зелїзні стовпи та про те, чи говорити о них Катерині та Микитї, чи нї? А вже-ж Микита був раз з батьком

Тарас з сестрою.

— Нехай іде собі з Богом! промови·и чумаки, і хлопець побіг собі з Богом село.

На дворі вже смеркало, коли я (бо ей опецьковатий білявий хлопчина був хто инший, як покірний автор сего повіданя) підійшов до нашого перелазу; ивлю ся через перелаз на двір, а там д хатою, на темнім, оксамітовім моріж·, усї наші сидять собі кружком та ве·ряють; тільки моя старша сестра і нянь· Катерина не вечеряє, а стоїть собі оло дверий, підперла голову рукою гейби позирає на перелаз. Як висунув голову з-за перелазу, она скрикнула: рийшов, прийшов!“, підбігла до мене, в Одесї і певне бачив там ті стовпи; як же єму говорити про них, коли я їх зов·сїм не бачив! Катерину можна б одурити... та нї, я і їй не скажу нїчого. І подумав·ши ще трохи про зелїзні стовпи, я заснув.

За два чи за три роки я бачу себе вже в школї у слїпого Совгиря (се так звали нашого нестихарного дяка[1]), скла·даючого т м у - м н у. Проскладавши бува·ло до т л я - м л я[2]), вийду зі школи на

---

[1]) Нестихарним був той дяк, що його поста·вила громада з попом по давному звичаю. Стихар·ним же дяком звав ся той, котрого назначила власть епархіяльна.

[2]) Тму - мну, тля - мля = се зразок складаня в давних букварях на Українї.

LIBRARY U. OF I. URBANA-CHAMP

улицю, подивлю ся на яр, а там мої ровесники щасливі грають ся собі на соломі біля клунї і не знають, що є на сьвітї і дяк і школа. Дивлю ся на них та думаю: чому-ж я такий безталанний? нащо мене сердешного мучать над сим проклятим букварем? І махнувши рукою дам драла через цвинтар в яр до сих щасливих на ясну, теплу солому, та тілько що зачну там вовтузитись по соломі, аж тут ідуть два псалтирники, беруть мене, раба божого, за руки і вертають назад, сиріч ведуть до школи. А в школї, самі здорові знаєте, щó роблять з нашим братом школярем за утїканє.

Слїпий Совгир (він властиво не був слїпий, а так єго прозвали за те тілько, що був зизоокий) був у нашім селї дяком, та не стихарним, правдивим дяком, а так собі приблудою. Єго попередник, Ничипір Хмара, також був у нас нестихарним дяком; тілько раз у титаря[1]) на меду занедужав в ночи, та до ранку, Бог єго знає через що, і вмер. Тогди власне був у титаря на меду і слїпий Совгир; от він, не довго думаючи, як прийшла неділя, став на крилосї, проспівав Службу Божу, прочитав Апостола, і то прочитав так, що громада і сам отець Касян тілько ззирнули ся межи собою та й більше нїчого. Після Служби громада зараз оголосила слїпого Совгиря дяком і з честію, яка належала єго достоїнству, ввела єго в школу як в єго дїдівщину. Громада великий чоловік.

Поселив ся він в своїй школї, а школярі, між ними і аз невеличкий, пішли до нього на науку. Він був з себе великого зросту, широкоплечий і виглядав би як правдивий запорожець, коли-б не був зизоокий. Навіть свою незаплетену косу він носив якось на спосіб чуприни.

Вдача у нього була більше остра нїж лагідна, а що до потреб житя і взагалї вигід він був правдивим Спартанцем. Менї найбільше не подобало ся те, що, як прийде бувало субота, він після вечерні зачне нас всїх по звичаю годувати березовою кашою. Та се би ще нїщо нехай би собі годував, нам ся каша була в звичаю; але от-де був правдивий спитток: бє бувало, а самому каже лежати і не кричати та „не борзя ся“[2]) виразно читати четверту заповідь. Справдїшний Спартанець! Скажіть же, люде добрі, чи був коли на сьвітї такий богатир, що спокійно улежав під різками та ще „не борзя ся“ читав четверту заповідь? Ні я гадаю, що такого чоловіка земля ще не носила. Коли бувало дійде черга до мене, то я вже не благаю помилования а прошу тілько, щоби він ради субот сьвятої змилосердив ся та звелїв хотрошки мене придержати. Деколи бувало й змилосердить ся і звелить придержати та вже так випарить, що лїпше було би й не просити милосердія.

Мир душі твоїй, слїпий Совгирю! Ти небораче, і сам не знав, щó дїяв: тебе так били, і ти так бив, та в простоті своїй не добачав в тім гріха. Мир душі твоїй, бідолашний бурлако, ти був цїлком безвинний!

І от я, на радість мою невимовну, скінчив „Малъ бѣхъ“, се-б то скінчив псалтир, поставив по звичаю братії кашу з шагами та відправивши не гаючи сей сьвятий обряд зі всїми давними перказами, другого дня взяв ся виводити крейдою премудерні викрутаси на маленькій дошці, сиріч я вже був не якийсь там псалтирник, але скорописець.

В отсїй-то, майже щасливій для мене порі стала ся переміна в школї: прислали до нас з самого Києва стихарного дяка. Совгир слїпий став був зразу змагати ся, але перед силою закона мусив уступити; отже зложив всю свою мізерію в одну торбу, закинув її на плечі, взяв в одну руку патерицю а в другу

---

[1]) Титар = щось таке як у нас старшинй церковний.

[2]) Не борзя ся = не спішачи ся.

шиток з синього паперу, де були по-
писувані псальми або вірші Сковороди[1]),
а й пішов шукати собі другої школи.
братія моя по науці „аки овцы отъ
олка разсыпашася“, так і они від ново-
о дяка стихарного, „зане пяница бѣ паче
сѣхъ пяницъ на свѣтѣ“. Против рожна
яжко перти: що́ вже я був терпеливий
а всю братію, але наконець таки забрав
воє знаряде: табличку, перо та каламар
крейдою, та й помандрував во свояси
миром, дивуючись тому, що́ стало ся.

Від сего часу зачинає ся довгий ряд
амих сумних та невідрадних моїх спо-
инок. Небавком вмирає мати, батько
кенить ся з молодою вдовою та замісць
іна бере з нею троє дітей. Хто хоч
далека бачив мачоху і зведенять, той,
начить, бачив пекло в найогиднійшім
го торжестві. Межи нами дітьми не було
акої години, щоб ми не плакали та не
били ся; не було години, щоб батько
мачохою не сварились та не лаялись.
Особливо ненавиділа мачоха мене, мабуть
а те, що я часто поштурковав єї хир-
лявого Степанка. Того-ж року в осени
батько поїхав чогось до Києва, в дорозї
занедужав та вернувши ся до дому не-
бавком і вмер.

По смерти батька оден з многих
моїх дядьків, щоб вивести сироту в люди,
як він мовив, предложив менї за яствіє
питіє пасти лїтом стадо свиней а зимою
помагати єго наймитови в господарстві;
але я вибрав собі инший пай. Взяв свою
табличку, каламар та псалтир та й рушив
до пяного стихарного дяка в школу і
поселив ся там нїби школяр і робітник.
Тут зачинає ся моє практичне житє. Про-
буванє моє в школї було зовсїм не до-
статне. Добре ще, коли трафили ся на
селї небіщики (прости мене Господи!),
тогди ще ми сяк-так перебивали ся, а як
не було, то кілька днів з ряду просто
голодували. Бувало деколи в вечер возь-
му я торбу, а учитель мій возьме в дес-
ницю міцну палицю а в шуйцю[2]) глиняну
посудину (ми і напоями не гордували,
такими як грушевий квас і и.), та й пі-
демо по-під вікнами заспівати „Богом
ізбранную“. Деколи таки де-що прине-
семо в школу, а иншим разом вернемось
так на сухо, тілько що не голодні.

Я знав майже цїлий псалтир на па-
мять і читав єго, як казали мої слухачі,
виразно, се-б то голосно, через се не
було в селї такого небіщика, щоб я над
ним не прочитав псалтиря; за те давали
менї книш і копу грішми. Грошї я від-
давав учителеви, бо се був єго дохід, а
він вже от щедрот своїх удїляв менї
пятака на бублики. Се було єдине жерело,
з якого я жив. З такими, можна сказати,
помірними доходами годї менї було роз-
кошувати та вбирати ся чепурно, як
годило ся для школяря. Ходив я по всяк
час в сивенькій дїравій свитинї та в вічно
брудній сорочцї, а про шапку та про
чоботи і спомину не було, нї лїтом нї
зимою. Раз якось дав менї якийсь мужик
за читанє псалтиря на пришив ременю,
але й те відобрав у мене учитель яко
свою власність.

Ой богато, пребогато міг би я роз-
повісти цїкавого та поучаючого на сю
тему, та якось сумно розповідати.

Так пролетїли чотири смутні роки
над моєю дитинною головою.

Потім мої спомини стають ще сум-
нїйші. Далеко, далеко від мого бідного,
мого любого краю

Без любви, без радости
Юность пролетїла!

Не пролетїла, правда, а проволокла ся
в бідности, в темноті і в пониженю. І
все те тягло ся рівно двацять лїт...

---

[1]) Псальми та пісні українського фільософа Григорія Савича Сковороди (1732-1794) були роз-
ширені на Україні, а декотрі співали ся навіть лїрниками.

[2]) Десниця і шуйця = правиця і лївиця.

LIBRARY U. OF I. URBANA-CHAMPAIGN

ВЕЧІР.

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть;
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата,
А матери вечерять ждуть.

Семя вечеря коло хати;
Вечірня зіронька встає;
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких дїточок своїх,
Сама заснула коло їх.
Затихло все. Тілько дівчата
Та соловейко не затих.

Тарас Шевченко.

ОЛЕЛЬКО ОСТРОВСЬКИЙ.

ЗРУЙНОВАНЄ БАТУРИНА.[1])

ІСТОРИЧНЕ ОПОВІДАНЄ.

бо добути, або дома не бути!

Горячкував ся ґенеральний писар Пилип Орлик, на ґенеральній раді ґетьмана, Івана Мазепи, і військової старшини, котра відбувала ся в батуринськім замку в ніч з 24. на 25. жовтня 1708 р.

Заклик сей горячо підхопили присутні на раді: полковники, сотники й значні козаки.

— А й справді, чого зволїкати? — несли ся з усїх боків запитаня.

— Нема чого зволїкати! — доказував Орлик. — До тебе, пане Ґетьмане, і до вас панове: полковники, сотники й братчики-козаки, буде річ моя. Ви тільки подумайте хто були наші дїди і нащо звели ся ми, їхні онуки?... Згадайте ґетьмана Богдана... Земля нехай йому пером.

— Земля нехай йому пером! — проказала в один голос вся рада.

— В руках у Хмеля була Україна, було козацтво, була й чернь. З Хмелем зносились і листувались: царі, королї і державцї. Хмель не був у московського царя в покорі не дивлючись на всї домаганя бояр, бо ґетьман на доказ своєї правди, що він є тільки спільник царя, а не підданець міг кинути за московський кордон свою булаву, а з нею: сто... двіста, триста тисяч списів!

— Се правда! — крикнув сердюцький полковник Чечель.

— Але правда також і те — говорив Орлик далї — Хмель помер, а колеса нашої фортуни, покотили ся назад. Тільки 50 лїт минуло, а така велика зміна! Чи ти пане ґетьмане, маєш в руках таку владу, яку мав найперший з ґетьманів і державцїв України, Хмель? А ви, панове полковники, маєте ті права і привілеї, що мали ваші дїди? Нї й нї! Всї ми, вкупі взяті — є лише тїню наших великих попередників.

— Наші великі попередники померли, — сказав сухо Мазепа, — померли з ними й їх дїла.

— Нїколи! Дїла і вчинки людські, погані й добрі, нїколи не вмирають! — запротестував Орлик. — Вони справді можуть померти, коли ми власними руками задушимо їх! Коли ми власними руками забємо себе в кайдани, надїнемо пута і віддамось голїруч Москві! Не дай Боже нї менї, нї моєму родови, нї нащадкам навіть в десятім поколїню, дожити до такої ганебної днини!

Чечель не зміг далї мовчати; він вже давно поривав ся і собі сказати слово. І нарештї заговорив. Скільки ненависти було в його словах до Москви і всього московського. Ненависти тяжкої, глибокої так що в нїй здаєть ся можна б утопити всю ворожу націю.

— Ратуймо ся від московської напасти! Ратуймо ся бо далї буде пізно! Україну — нашу неньку, вже й так не впізнати! Се труп: поприщений, обкиданий болячками та виразками. Смородом несе від такого трупа. І цар репе-

[1]) Колишня столиця України, а тепер місточко конотопського повіту.

тує: закопати Україну! поховати нашу неньку! Але у нас ще є лїки — наша міць і наші шаблї, і ми вилїчимо нашу батьківщину від хороби. Мої панове! Прищі — се Москалї і все московське: їх порядки, для нас чужі і некорисні; їх сваволя гірша від ляцької. Болячки — се московські воєводи!... Слїпий хиба тільки не бачить для чого цар понасилав воєвод на Вкраїну. Москва завзялась обкраяти владу гетьмана й ґенеральної старшини. Гетьмана вона хоче замінити воєводою, котрий засїв у Київі, а військову старшину — своїми ґенералами. Наша батьківщина залюднена московським військом, яке душить і нищить наші змаганя за права і привілеї!

— Се правда! — прорвав ся крик між старшиною.

— Москва хоче в нївець знищити Україну, обмосковити її! — говорив Чечель далї, і наче каміня котив з гори на голови присутних. Старшину винищити, козацтво завдати в москалї, а вільний люд повернути в кріпацтво! Ви ось ще тільки рік-два помовчіть, то й діждетесь.

Вже діждались! — запевняв сотник Дмитро Чигрин. Москва вічно воює, і наші козаки у всїх її потребах перед ведуть. Козацтво в походах гине, наче мухи в осени, а Москалї оташувались по козачих оселях, їдять козачий хлїб, сплять на козачій постелї! Козаки руйнують ся походами, а в дома їхнї жінки панькають ся з московськими салдатами!

Далї вже нїхто нїкого не слухав, а всї присутнї говорили разом. Болюче питанє зачеплено... У кождого так багато накипіло в серцї і на душі проти зрадливого спільника, що нїчого було сподїватись, аби загальне ремствованє і нарїканє само собою спинилось.

Мазепа бачив, який настрій опанував радою і підняв до гори булаву.

— До дїла панове! — закликав гетьман. — І мала дитина знає, що Москва не спільник наш, а лютий ворог! Москва чужі фортеци здобуває лише козаками але ж і свої будує руками козацькими Славна Радо! Я думаю, що вже крайнїй час нам залишити терпіти наругу московську, а Москалеви — панувати на Вкраїнї.

Час! щира правда, пане гетьмане — закричала ґенеральна старшина.

І от серед загального обуреня зачув ся голос в оборону московських порядків. Старшина прилуцького полку Іван Ніс, молодий ще на лїта, але старий розумом, звернув ся до гетьмана із запитом:

— Для мене пане гетьмане багато неясного.

— А що саме? — здивував ся Мазепа

— Двайцять лїт ти був таким вірним цареви, що всї тебе звали запроданцем московським, вибачай на сїм слові. А тепер ти раптом відсахнув ся від царя, і намовляєш старшину до бунту. Отсе ти не гаразд робиш, ти із за своєї пихи, хочеш людий втопити. Та й хто сказав, що нам вже так погано під Москалем живеть ся?... Були часи, коли за ляцького панованя, зовсїм не можна було животїти.

Більше не дали говорити Носови. Старшина закричала, затюкала. На него дощем посипались проклони і лайки:

— Шпиг московський!

Зрадник!!

— Запроданець!!!

— Чесна радо! — протестував Ніс, склавши руки долонями до купи. — Ви мене не так зрозуміли.... Я ваш.... Я з вами!...

Тимчасом Мазепа прикликав до себе Чечеля.

— Сей чоловік проговорив ся, він небезпечний. Я його не візьму з собою, а лишу в Батуринї під твій догляд пане полковнику.

— Буде все як ти сказав пане гетьмане — вклонив ся Чечель.

— Славна Радо! — звернув ся потім гетьман до всїх; — я тільки що вислухав докір, що двайцять лїт був „запроданцем московським“... Панове! Свідчусь богом, що се неправда! Двайцять лїт я готуюсь до війни з царем, а що прикидав ся вірним йому, так же не раз так само прикидав ся перед Поляками і батько Богдан. Я ранїйш не закликав до війни, бо нїяк було. Але

Ґенеральна рада війскової старшини в Батуринї.

і сей час використав у певній мірі: скрізь на Вкраїнї я побудував фортеци (нїби для царя) придбав гармати і гроші! А тепер коли Швед йде на Москву, отже прийшла нагода і нам взятись за шаблї. Так до зброї панове!

До зброї!

— На погибель Москві!

— За волю України!

— За наші привілеї!

— Радї кінець! — перекричав усїх Мазепа. — Панове полковники, подбайте, щоб війско було готове в похід. Вже розвидняєть ся; через годину я вирушу з вами. Батурин лишаю на ласку Божу і опіку пана Чечеля. В дорадники йому призначаю: пана Кенїґзена і сотника Чигрина.

Гетьман підвів ся з крісла, на якім не рухаючись просидїв цїлу ніч... Ноги отерпли; перед очима намить поплили круги. Орлик накинув на плечі гетьмана золотом мережану керею і той вийшов у парк освіжитись...

Сиві, непрозорі хмари, облягли небо і тяжіли над вогкою від невпинних дощів — землею... Сїяла уїдлива мигичка.

Широкі алєї гетьманського парку, потонули під жовтим листом, який скинули з себе дерева... Було слизько і сапянцї гетьмана не раз підсковзнулись, доки Мазепа дійшов до високого камяного муру. За тим муром тяг ся величезний сад ґенерального судії Василя Леонтієвича Кочубея!

Крівaві спогади виринули в голові гетьмана.

— Що ж, ідея потребує жертв, крі-

вавих жертв... Ти Василю був моїм приятелем, але повстав проти чистих замірів і козацький присуд впав на твою голову. За зраду національній справі тебе скарано на горло...

Замислив ся гетьман... В низу журливо протїкав Сейм... Згадав про Мотреньку, Кочубея дочку і забило ся у старого гетьмана молоде юнацьке серце.

Згадав як Мотренька погнівалась із своєю матїрю і втекла до його в палату, через сей самий мур.

Згадки про щасливо пережиті хвилини збунтували кров. Хотїлось би ще раз все те пережити, та ба! Мотренька вийшла заміж за Чуйкевича, а він лишив ся з глибокою раною в серці.

Але чи час тепер думати про коханє?

Гетьман сердито смикнув себе за сивого вуса і відійшов від муру.

— Не треба гаяти часу! В дорогу!

Він повернув ся і тією самою алєєю пішов до палати.

Дощ не переставав падати. З ганку гетьмана угледїли; на зустріч йому бігли два козачки і дворецький.

Ясновельможний! Снїданок на столї; вклонив ся дворецький.

— Не буду їсти, — відказав гетьман, і пішов просто на подвіря.

Тут вже стояли вишиковані в лави сердюцькі полки, а окремо ті козаки що мали йти з Мазепою у похід.

Гетьман зняв шапку, а у відповідь йому залунало голосне:

— Слава!

— Козаки, славні молодцї! Молїть ся Богу, бо скоро ми рушимо в похід за Десну.

І ледви гетьман вимовив се, як між козаками зчинив ся великий ґвалт.

— Не підемо за Десну!

— Не хочемо більше коритись царському наказу!

Гетьман не сподївав ся таке почути, се було для него новиною, а рівночасно і ковінькою на руку.

А козаки тимчасом не вгавали.

— Коли нас немає дома, тодї клята кацапня чинить великі кривди нашим кревним!

Мазепа дав знак, що хоче говорити. Військо насторожилось слухати.

— Ми таки підемо за Десну! — сказав гетьман з натиском, але не для того щоб воювати із Шведом. Ми йдемо того, щоб із Карлом королем підписати спілку!... Будемо воювати із московським царем, гнобителем козацької вольности!...

Козаки мовчки слухали, жаден і пари з уст не випустив. Не знали чи няти віри гетьманови, а ну ж він тільки ума вивіряє?...

— Цар хоче вас козаків повернутй в москалїв! — казав Мазепа далї. — Я сам довідав ся про се від царя. Цар хоче потоптати усї права і вольности України, а настановити у нашій землї московський уряд і завести московські звичаї!...

Гамір пішов по полках... Були тут старі сивоусі козаки, що ще за Хмельницького воювали, а сеж не так давно було. Отсї сивоусі ще не забули хто вони.

— Не раз я пильнував, — не вгавав Мазепа, відвернути царя від погибельних замірів для українського люду. Але з того нїчого доброго не вийшло: тільки сам я підпав під його гнїв та злобу; і не знайшов иншого способу спастись, як звернутись до шведського короля. Король Карло заприсяг шанувати наші права й вольности, і боронитиме їх від усїх тих, що вже й тепер зазїхають на них, та й далї будуть зазїхати. Братя! Наша пора прийшла! Скористаймо з нагоди: віддячмо Москалям за їх довгочасне насильство над нами, за всї жорстокости і неправду, котру ми терпіли! Оборонїм на будучі часи нашу волю й права козацькі від їх зазїханя.

— Оборонїм нашу волю й права! — Закричали сердюки і крик їх покотив ся через увесь Батурин.

— Ось коли прийшов час скинути із себе ненависне ярмо і нашу Україну зробити вільною і незалежною! От до якої будучини я вас кличу братя. Ви братя певно досягнете сеї мети з вашим лицарством і з допомогою шведського короля. Король Карло кличе вас воювати з ним Москалїв! Нехай же вік жиє вільна й незалежна Україна! Королю Карлу vivat...

— Нехай вік живе Україна!... vivat!..

Гетьман аж помолодшав: з очей іскри сипались, лице горіло завзятєм, а від всеї його статури віддавало — міцю!

Мазепа хутко пішов в палату, там не забарив ся. Вийшов при зброї, готовим у похід.

Два козачки підвели до ґанку бехмета. Гетьман поставив ногу в стремено і вихопив ся на сїдло. Баский кінь збив ся дуба, але в туж мить у гетьмана в руках опинились поводи і він скоро вгамував звірину.

До тебе полковнику Чечелю, буде моє останнє слово: глядиж, коли прийдуть Москалї не віддавай міста і замку, а борони ся. Я не забарю ся із шведською потугою. Сам король прибуде зо мною!

Гетьман надавив острогами коня і виніс ся на улицю, а за ним військова старшина з пірначами, бунчуками, прапорами і все військо при зброї.

Замислив ся гетьман...

Ось гетьман вже далеко лишив позад себе Гончарівку і вїхав у самий Батурин. На мить зупинив ся біля побудованої ним церкви „Воскресенє Христа“, щоб перехрестити ся, і погнав коня широким батуринським шляхом.

Високі, грубезні придорожні верби скинули своє листє, але і в осени Батурин здалеку здавав ся великим садом.

Поїхав гетьман для того, щоб вже нїколи не вернутись у столицю, і слїд його змив осїнний уїдливий дощ...

* * *

В просторій та чисто прибраній кімнатї, на дубовім ослонї оббитім червоним сукном, сидїв сивоусий запорожець в попівськім підряснику.

Тепер вже перевели ся такі дебелі та кремезні дїди. Запорожець був наче малюнок: ніс орлячий, брови чорні і звисли над острими карими очима, котрі не дивлючись на старі лїта го-

ріли юнацьким огнем... Уси були такі довгі, що сягали до половини грудий, а оселедець — обкручував ся аж двічі за лїве ухо, і кінець ще висїв низше плеча.

Козарлюга хоч куди, одно тільки шпетило, що замісць червоного жупана, на плечах у його був попівський підрясник.

Запорожець морочив ся з бандурою: як він не підтягав на нїй струни, а вони все піддавались. Нарештї після довгого випробовуваня, струни бандури задзвенїли мельодію: журливу та сумну, а запорожець голосом ще сумнїйшим заспівав пісню:

Ой горе тій чайцї,
Чайцї небозї:
Що вивела дїток
При битій дорозї... кігі... кігі...

Але котрась із струн так дивно кігікнула, що в другій кімнатї задзвенїв веселий дївочий сміх.

Запорожець розгнївав ся:

— Нехай тобі аби-що!

З сими словами він повісив бандуру на гак, а сам встав і підійшов до стола.

— Присю, Присю!

— Я тут, тату. — Озвав ся з кімнати той же голосок, що сміяв ся.

— А-ну дочко, неси підвечірок, бо скоро треба йти вечерню правити.

— За хвильку, тату.

Доки Прися принесе підвечірок, не вадило б сказати скільки слів про сивоусого запорожця.

В самім Батуринї, він був відомий як діякон побудованої Мазепою церкви „Воскресенє Христове“ але на Гетьманщинї, та й у Сїчи — слава про козака Сидора Чигрина, була велика...

В молодих лїтах, коли о. Сидір був ще хлопцем, вчив ся він у київській академії. Там познайомив ся з моторним студентом Івасем Мазепою. Чигрин і в голову собі не клав, що Івась, з яким він так потоваришував, що навіть на однім ослонї сидїли, буде колись гетьманом.

По скінченю академії, доля розвела товаришів, для того щоб звести аж на старости лїт. Мазепа попав у Варшаву, в королївський двір, а Сидір — у Сїч. Там знайшов він нове товариство і нового батька в особі кошового Сїрка... І так майже весь вік Чигрина минув у крівавих чварах, та полїтичних заверюхах. На ті часи захиститись поговіркою пізнїйше зложеною: „моя хата з краю“... нїяк не можна було. Гетьмани колотили Україною як вовк отарою, і мус не мус а треба було за когось стояти. Таким робом Сидір пережив гетьмановане Виговського, Юрася Хмельниченка, Брюховецького, Самійловича... пережив Руїну і славутнього Дорошенка.

Здавалось Чигринови вже не жити спокійним житєм. Тимчасом одного разу переїздячи Гетьманщиною, він зупинив ся попасти коня. А поблизу брала плоскінь молода удова Ганна. Слово по слову, розговорились... І вподобала Ганна 50 лїтнього запорожця, а запорожець вподобав її... Побрались. Сидір кинув сїчове товариство і переїхав жити у Батурин.

За рік знайшов ся син Дмитро. Хрестним батьком був сам гетьман Мазепа... Через два роки знайшла ся донька Прися. А на третий рік, можеб був Гриць, або Олеся, коли ж на Вкраїну завитала з Московщини чума: половину людий наче мітлою вимела.

Під ту пошесть не стало й Ганни.

Після смерти жінки, Сидір дуже засумував, але житя не думав кидати: він вимазав дьогтем не тільки себе та дїтий, а навіть хату і всї хатні річи; і таким робом виховав ся від чуми.

Чим дужше запорожець старів ся, тим все більше звертав ся до Бога; і нарештї одного разу, він вийшов з дому як звичайно у жупанї, а вернув

ся в підряснику. Дітям Сидір нїчого не сказав, але Дмитро від людий довідався, що їх батька гетьман іменував дияконом.

Отець Сидір і діяконом став, а проте бороди не запустив і із оселедцем не захотїв попрощати ся. Дїти він сам виховав. З сина виховав моторного козака і гетьман давно вже дав йому сотенний уряд в самім Батуринї. Прися викохала ся на хорошу дївчину; багато до неї залицяло ся козаків, але вона вдавала, що її серденько дївоче ще спить. Тимчасом...

...Прися поспішила з підвечірком.

Високого росту, свіжа на лици: в статурі дебела і гнучка наче очеретина, з упругими грудьми... Вона увійшла, а з її приходом в кімнату завитала якась бадьорість. В її присутности навіть старий батько відмолод.

— Їжте тату.

Поставила Прися їжу на столї, а сама сїла біля вікна на ослонї.

На дворі вечеріло... На мить випогодилось: дощ перестав падати і навіть сонце виглянуло із за молочних хмар.

— О, хто вмер, то ще буде й каяти ся! — засміяла ся Прися.

В сю хвилю у сїнях зачув ся неясний крик.

— Собака, чи що? — схопила ся Прися бігти.

— Стрівай, — спинив батько, - хтось іде.

Старий відгадав. Двері відчинились, а поріг переступили Дмитро і полковник Чечель.

— Наші голови, батьку! — витав ся Чечель по запорожськи.

— Ваші голови! — відклонив ся о. Сидір.

— Чи приймаєте у хату?

— Ми завсїгди радї гостям — ласкаво відказала Прися.

— У мудрого батька і дитина чемненька, — добряче усміхнув ся полковник, розгладжуючи сивуватого вуса. — Але ми не за тим прийшли, щоб гостювати. По куценькій, але важній справі до тебе батьку.

— Я слухаю.

Прися встала, аби вийти у другу кімнату.

— Можеш і ти серце слухати; — задержав її Чечель за руку. Ось вже скоро тиждень як гетьман виїхав з Батурина, і козаки не покладаючи рук готують ся до зустрічі з Москалями. Але ти сам батьку знаєш, що в Батуринї є багато і поспільства. Треба, аби у церкві хтось говорив до черни. Признаюсь тобі батьку, що я маю відомости з московського табору. Москалї вагають ся: генерали не можуть отямитись. Двайцять один рік, наш гетьман був їм вірним, а тепер зрадив. Справу той виграє, за ким піде народ. А в тім то й річ, що народ і сам не знає за ким йому йти: Москалї залили багато сала за шкіру, але ж і гетьман через свою покору цареви, стратив у людий віру; прямійше сказати: чернь не любить його.

— А що ж робити? - розвів руками діякон: — любити нїкого не всилуєш.

— То правда. Як ся сама чернь може полюбити заміри Мазепи і допомогти зробити дїло.

Рація, — згодив ся о. Сидір.

— Я вже розіслав по Вкраїнї бандуристів і калїк перехожих. Батуринську-ж чернь, візьми ся ти батьку просвітити. Важна тепер хвиля на Вкраїнї, — говорив Чечель далї трохи помовчавши. — Коли тепер програємо, то не знати чи вже коли виграємо. Цар тепер одною рукою гладить, а другою — давить. Зрадників манить ласкою,. обіцянками, а неслухняних його волї — катує... Як думаєш батьку, чи витримає Батурин облогу?

— А витримає. Мури товсті, стрімкі, рів глибокий... Харчу, пороху і куль —

доволї. Та ще ж і гетьман обіцяв не забарити ся з підмогою... Нї, не взяти Москалям Батурина!

— Дай Боже, щоб так осталось... Одно мене лякає: зрадників є богато між нами; — сказав Чечель.

— Зрадників? На паль їх! — обурив ся о. Сидір.

— Не впіймав, то не кажи, що й злодїй. А як ти від хатнього злодія вбережеш ся!

— Так ти полковнику не чекай доки пакість зробить — зрадить. Понюхай: як що смердить зрадником — так і на паль! Є вже хто на прикметї?

— Є один.

— Значний, чи простий?

— Кармазинник... Іван Ніс.

— Ніс?! — скрикнула Прися, наче не при собі.

— А тобі що? здивував ся брат.

— Чого пополотнїла? — допитував ся і батько.

— Та так... — червонїла Прися. — Іван часто буває у нас, а люди можуть подумати, що й ми тої-ж думки.

— Не їла душа чоснику, то не буде й смердїти! Але менї здаєть ся, що ти одно говориш, а друге думаєш... Часто буває, а від нинї я його і за поріг не пущу... Він менї теж здаєть ся непевним: недавно прибув з Прилуки, а перед тим кажуть був аж у Москві... Дуже його обвітрило московським духом.

Діякон довго ще гримав, а потім встав і взяв за шапку.

— Ох, забалакав ся з вами, а до вечернї давно передзвонили.

— То ходїмо разом, — встав і полковник з місця.

— А ти сину? — спитав о. Сидор на відходї Дмитра.

— Я тату, через пів години їду в Дїхтярівцї на чати.

Полковник і діякон вийшли з хати. Брат та сестра лишились самі... Сотник збирав ся в дорогу, а Прися йому помагала.

— Братику, чого ти саме в Дїхтярівцї їдеш на чати?

— Бо Дїхтярівцї[1]) біля самого московського кордону. Там на високім узгірі, гетьман наш побудував сигнальну церкву. Тепер темні ночи, от я вилїзу на дзвіницю і буду давати червоним лїхтарем гасло аж у Батурин...

Скоро й сотник забрав ся з хати.

Прися зістала ся одна і туга стисла її за серце...

— Трохи не видала себе. Як зачула за Івана, то скрикнула наче підрізана... Невже батько догадав ся, що я кохаю його? А ми ж як крились із своїм коханєм; правда до якогось часу, щоб потім виявитись, але певно не судилось... Кохати не сором, але треба знати кого кохати. А я покохала якогось ланця: і сором від людий, і гріх від Бога... Голова обертом іде... А може полковникови се тільки здаєть ся, що Іван може бути зрадником!... Коли б він сам швидше прийшов. Прийде, про все розпитаю.

Ніс не забарив ся прийти. Він вже давно чатував, чи о. Сидір пішов до вечернї.

Старшина увійшов по своєму звичаю: веселим, безжурним, виголеним, чепурно одягненим. Ще не встиг переступити порога, а вже схопив Присю за руки.

Козачка уперла ся.

— Пусти! Я маю з тобою про важне дїло поговорити.

— Говори моя ясочко, я слухаю. — Шепотїв Іван і пнув ся з губами.

— Але кажу тобі не поцїлуєш насилком, хиба сама дам ся. Пусти!

Прися вже гнївати ся почала.

Іван обхопив її обома руками за стан і хотїв притулити до себе. Прися

---

[1]) Тепер село Новгородського повіту.

вирвала ся. Рукою зачепила за жупан, так що на долівку посипались ґузики і... жмут паперів з за пазухи.

— А се що? — здивувала ся Прися.

І доки Ніс встиг зміркувати, аби відповісти до ладу, Прися схопила один папірець, розвернула і на голос прочитала:

Прися прочитала і залила ся сльозами.

— То ти Йване такий! — Боже мій, Боже...

— Присю, моє золото...

— Геть від мене негіднику! — з огидою крикнула Прися.

— Ласки... краплиночку жалю...

Геть від мене негіднику! — з огидою крикнула Прися.

„Гетьман Мазепа забув страх Божий і свою присягу і поїхав до ворога, шведського короля, як ще ранійше умовив ся з Карлом та Лєщинським, щоб з їх допомою як й попереду піддати Україну під польську руку й віддати на унію церкви Божі та славетні манастирі.“

То був універсал царя Петра. У нім він просив, аби народ був обачним на „прелестї“ Мазепи. На слухняних царська ласка спочиє, а на ворохобників впадуть тяжкі кари.

— Та я тобі каплї води не подам, коли ти завтра на палї матимеш прагнїня.

Волося у Носа полїзло до гори.

— То ти виявиш мене?... Присю, благаю тебе...

Впав на вколїшки і вчепив ся руками за плахту. — Присю...

— Не взивай мене. Не хочу я з тобою говорити!

— Вислухай!

— Завтра козача рада тебе вислухає, а сьогодня ти підеш до вязниці.

— Ти горда дівчино, безневинно занапастиш мою голову.

— Ти сам її занапастив, і коли будеш стятий то не безневинно: ось доказ твого злочину! — показала Прися на універсали. — Ти взяв ся їх розповсюднити! Ти військовий старшина, а руку тримаєш за гнобителями батьківщини! Геть мерзеннику з моїх очий! Мені легше дивитись на червиве падло, ніж на тебе!

— Присю, сї універсали, всього година як я дістав і прийшов, щоб порадитись з тобою...

— Зо мною?!... обурилась Прися. — Хиба я не козача дочка?!

— Присю, я-ж ще не зрадив... Щиру правду тобі кажу, не крию ся, що вагав ся, як бути. Я не вірю, аби Мазепа виграв справу, значить на мій погляд: піти проти царя, занапастити себе... А тут ще я мав на увазї наш шлюб...

— Ого! по нїм! Скорійше на долонї волося виросте ніж я назву тебе „моїм“.

Але Ніс умів красно й переконуючо говорити, і хоч з початку Прися збивала його на кождім слові, під кінець-же козачка почала мякнути: бо вона була доброго серця, а до того ще й кохала його.

Відходячи Ніс заприсяг ся на образ, що не винен.

— Присю, ти менї вибачиш! Коли прийдуть москалї, то ти на власні очи побачиш, який я зрадник...

Старшина сказав про себе голу правду, але на лихо Прися не так його зрозуміла.

* * *

Першого листопада, до Батурина прибув московський посол родом Українець, сотник Маркович.

Ледви про се розійшла ся по містї чутка, як козаки і міщани плавом поплили до мурів.

Замок замкнено з усїх боків; гармати стояли наладжені, а ворота засипано землею.

По той бік рова стояв сотник Маркович і вимахував папером.

— Гей, хто там між вами старший! Мерщій відчинїть ворота та впустїть мене!

Саме на мур зійшли: полковник Чечель і сотник Чигрин.

— Чи пан сотник з яким дїлом, чи так? — спитав Чечель.

— З дїлом... Царський наказ привіз! — донесла ся з долу відповідь.

— На превеликий жаль пане сотнику, воріт ми тобі не можемо відчинити, бо з гетьманського наказу вони засипані землею. А вже коли така твоя ласка провідати нас, так через мур — місця багато, не зачепиш ся. Спустїть бичову! — звелїв полковник сердюкам.

Сердюки в одну хвилю поставили Марковича по сей бік муру.

Тимчасом з натовпом робилось щось непевне. Люди щільно обступили з усїх боків посла. Маркович пас очима, але куди б не глянув, скрізь зустрічав ворожий погляд.

Тимчасом наперед протисла ся якась баба і закричала до сердюків:

— Та що ви його слухаєте? За ноги та голову об камінь розтовчіть!

Наче по гаслу, в туж мить натовп закидав посла лайками:

— Перевертень!

— Московський запроданець!

— Шпиг московський!

Маркович лише кусав губи і вдавав, що нїчого не чує.

— Не з своєї волї я приїхав сюди, а з примусу! — говорив він до Чечеля а очима благав полковника вгамувати юрбу. — Князь Меньшиков послав мене сказати вам, аби ви відчинили ворота і впустили царське військо.

— Без гетьманського наказу ми не можемо сього зробити; — чемно відказав Чечель. — Гетьман звелїв заси-

лати браму, його буде на те воля, щоб відкопати.

— Князь Меньшиков у нас на Вкрані заступає царя, а на мій погляд його навіть звичайне слово, має далеко більшу вагу чим строгий наказ гетьмана — доводив Маркович.

Але його гнівно перепинив бувший полтавський полковник Лев Герцик.

— В тім то й річ, що гетьман наказав непускати іменно Москалїв! Бо через них нам Українцям чинить ся велике знищенє, і через них вже й так чимало сплюндровано міст і сел.

— А де ж ваш гетьман? — допитував ся посол.

— Там де й ваш! — остро відрізав сотник Чигрин. — Питає так, немов би вже мають другого гетьмана.

— Мазепа вже не є гетьман, він зрадник! — сказав Маркович, та й сам злякав ся.

Тепер вже разом з черню і старшина закричала:

— Як то зрадник?!

— Зрадник! Він передав ся шведському королю. Ми-ж вірні підданці царя, а Меньшиков мінїстер, то як же ви можете не впустити його.

— Не вірю, що гетьман зрадник! — сперечав ся Чечель.

— Се підступ московський! — обурював ся Герцик і вся військова старшина.

Один Іван Ніс стояв — наче води в рот набрав.

Аж се увесь тисячний натовп, що зібрав ся біля мурів, счинив страшенний крик... В повітрі замаячили лискучі шаблї і важкі козачі кулаки.

Маркович оглянув ся назад і побачив як через річку Сейм, узеньким мостом переходять московські полки.

— Гляньте, Москалї! — закричав сотник Чигрин. Москалї йдуть, бодай спіткали погибель по дорозї!

Сотник мав дужий голос; він приставив жменї до рук і закричав так, що в московськім таборі почули.

— Гей ви, лапотники! Не підходьте! Бо як підете силою, то будемо на вас бити з гармат!

— А біля гармат вже забігав гарматний осаул, Нїмець Кенїгзен.

– Пильнуй! — зачув ся його різкий з нїмецьким акцентом голос.

Міщани лавою стали біля великих куп каміня... Сердюки, припавши на праве колїно, виміряли з рушниць. Батурин готовий був зустріти непрошених гостий.

— Як же бути? — допитував ся посол.

— Та ми не зарікаєм ся у московській крови бродити по колїна! — сказав Герцик.

— Пане сотнику — підійшов Чечель до Марковича — поки не пізно можеш вертатись. А коли ласка зоставай ся з нами!

— Милости просимо! — закричали козаки.

Але Маркович бурмочучи щось крізь зуби, взяв ся руками за бичову.

Сердюки гнівно схопили за другий кінець і сотника не спустили, а майже скинули з муру.

А Москалїв все більшало і більшало по сей бік Сейму.

— З Богом починайте! — гукнув Чечель до Кенїгзена.

Осаула дав гасло гарматїям і від гарматного гуку стрясли ся мури, а пороховий дим обкутав увесь замок. Коли ж дим розсїяв ся, Батуринцї побачили, що з містка не лишилось і слїду, а Сейм загатили вбиті і втоплені Москалї.

— Для першого почину, аж надто добре! — весело сказав Чечель. — А ну мої серденята, смаліть з рушниць!

Українцї не чекаючи нападу, перші вдарили на ворога.

* * *

LIBRARY OF THE UKRAINIAN SEMINARY

Як побита собака, як би не зализувала своїх ран, але болю їх не залиже, так само Меньшиков, найблизший царський прибічник, як себе не розважав — не міг позбути ся великої досади, що його напад на Батурин Українці відбили.

— У, кляті хахли! — стискував Меньшиков кулаки; — краще мати дїло з чортами нїж з ними!...

Гнїв душив московського ґенерала... В безсилій злости, він рвав на собі волося, одежу... Йому тїсно було під напнутим наметом, і він вискочив на двір, але проливний дощ, загнав ґенерала назад під намет.

І от саме тодї, як Меньшикова душила злість, розпука і проклони, у намет увійшов чатовий офіцир.

— Перебіжчик з Батурина. — відрапортував офіцир.

Меньшикову здавалось від радости розум відобрало.

— Перебіжчик з Батурина? — шепотїв він до себе. — Мерщій веди його сюди!

Офіцир відхилив запону... Два рослі, бородаті Москалї увійшли в намет і заслонили собою Меньшикова.

Біля входу стала статура козака в кереї. Прибулий наперед роздивив ся по наметї, а потім розкрив голову.

— Хто такий? — спитав князь.

— Старшина прилуцького полку; — була відповідь.

— Як зве ся?

— Іван Ніс.

Се був він.

— В якій справі прибув „хохле“? — допитував ся Меньшиков.

— Хочу вірою і правдою служити великому цареви, — прикляк на одно колїно Ніс.

— Чи багато коштуватиме твоя служба?

— Що ласка царська призначить.

— Чим свою вірність докажеш?

— Сьогодні ви візьмете Батурин.

— Тепер? здивував ся князь — У ночі?!

— Саме зручний час.

— Що ще жадаєш в додатку?

— Не багато... Людність певне буд випльондрована?

— Навіть місто зруйноване до тла — гнївно додав Меньшиков.

— В такім разї, я прошу твоєї князю ласки для одної дївчини.

— Хто така?

— Моя наречена.

— Дарую їй житє... Яким робом можна здобути Батурин?

— З Батурина є потайний хідник.. Про него Чечель забув і не поставив варти.

— Ходїм! — зірвав ся Меньшиков на ноги.

Через пів години весь московський табор прийшов у рух. Без крику і шемраня підкрали ся москалї до тайника.

Була глуха північ... Дощ перестав падати. Із за хмар виткнув ся місяць і освітив блїдим сяйвом спляче місто і тих Москалїв, що один за другим прокрали ся тайником у замок.

Ніс першим увійшов у замок. З купою Москалїв він насамперед кинув ся до оселї діякона.

— Присю, Присю!...

На превелику силу йому вдало ся розбудити козачку, що спала край вікна...

Прися відхилила кватирку.

— Хто тут? Ти Йване? Чого тобі, що стало ся?

— Мерщій виходи... Втїчемо... Москалїв набило ся повен замок.

— Москалїв?... не йняла віри Прися.

— Але яким робом?

— Через хідник пройшли!

І раптом позад Присї стрельнув пістоль.

І при скупім світлї Прися побачила: як посипало ся з шибок скло, а Ніс з смертельною раною в грудях, схилив

:я на руки москалів, яких дівчина тільки ·епер запримітила.

— Ти вбив його? — схопила сестра брата за руку.

— Собаці — собача смерть! — шор-:тко процідив Дмитро крізь зуби. — Мерщій буди татка.

— Я тут діти. Що таке сталось?

— Москалї увійшли в замок через потайник!

— Так чого ж ви гаєтесь? Мерщій уди!

За прикладом батька, дїти похапали стїни зброю.

— Пробі!... Москалї в потайнику!

На ґвалт Чигринів, люди стали ви-бігати із хат... То тут, то там розпо-нала ся з москалями різня...

Прися не тямила себе... В одній со-рочці, навіть боса, вона не відчуваючи колоду, першою прибігла до хідника. В руках у неї була батьківська шабля, але козачка нїкого не вбила нею. Три московські штики попередили її... Впала Прися на мокру від дощу землю і пер-шою зросила рідну — своєю дївочою кровю. Штики пробили її упругі трем-тючі груди, і наскрізь пронизали палке, щире серце... Смерть відразу злетїла на повіки і навіки закрила чарівні дївочі очи, а вірна дочка лицарського народу, лише й встигла промовити:

— За тебе рідний краю, умираю!

Богато московських ніг наступило на труп патріотки, і розчавчили як зло-млену квітку.

А через кілька хвилин, близько дочки впав і батько: без крику, без стогону, впірнув він розкроєною на двоє голо-вою, у калюжу.

Москалї перемогли... Вони опанували потайник, і тужмить замок і місто підпалили з чотирьох боків.

Пожежа ясно світила, а Москалї ври-вались у хати і витягали звідти, що було живого: старих різали, немовлятам розбивали голови об камінє... Жінок і дївчат насилували, а потім убивали. Таким робом вся батуринська людність була спльондрована до решти.

Роскішно гетьманська палата горіла три днї... Столїтні дуби в парку Москалї вирубали, навіть церкви попалили за те тільки, що вони були побудовані Ма-зепою.

Вранцї трупи замордованої старшини Меньшиков звелїв посадити на палї, а палї прибити до дощок і пустити з водою...

Поплили трупи в низ по Сейму, мов би повчаючи земляків своєю нїмою мовчанкою, як треба боронити батьківщину від чужинцїв.

Не зітхай, а працюй.
Поки сили ще є, —
Тільки праця одна
Гарні жнива дає.

Не зітхай, а працюй,
Марно часу не гай, —
Працї щирої жде
Вже давно рідний край.

Не зітхай, а працюй
І одно памятай:
Тільки праця одна
Захистить рідний край.

Т. Романченко.

Т. ШЕВЧЕНКО.

Гамалїя.

„Ой нема, нема ні вітру ні хвилї
Із нашої України!
Чи там раду радять, як на Турка стати,
Не чуємо на чужинї.

„Ой повій, повій, вітре, через море
Та з Великого Лугу[1]),
Суши наші сльози, заглуши кайдани.
Розвій нашу тугу!

„Ой заграй, заграй, синесеньке море,
Та під тими байдаками,
Щó пливуть козаки, тілько мріють шапки,
Та на сей бік за нами!

„Ой Боже наш, Боже! хоч і не за нами,
Неси Ти їх з України;
Почуємо славу, козацькую славу,
Почуємо, та й загинем!“

Оттак у Скутарі[2]) козаки співали;
Співали сердеги, а сльози лились,
Лили ся козацькі, тугу домовляли.
Босфор аж затряс ся, бо з-роду не чув
Козацького плачу; застогнав широкий
І шкурою, сірий бугай, стрепенув,
І хвилю, ревучи, далеко-далеко
У синєє море на ребрах послав.
І море ревнуло Босфорову мову,
У Лиман[3]) погнало, а Лиман Днїпрові
Тую журбу-мову на хвилї подав,

Зареготав ся дїд наш дужий[4]),
Аж піна з уса потекла.
„Чи спиш, чи чуєш, брате Луже?

---

[1]) Великий Луг = великий лїс на лївім березї Днїпра, напротп Запорожської Сїчп.

[2]) Скутара = місто в Малій Азиї, напротп Царгорода (Византії), уважаєть ся за передмістє його; оно роздїлене від Царгорода несповна двома кільометри шпрокпм пролпвом морським Босфором.

[3]) Лиман = устє Днїпра.

[4]) Дїд наш дужий = Днїпро.

Хортице-сестро[1])?“
Загула
Хортиця з Лугом: „Чую, чую!“
І Дніпр укрили байдаки,
І заспівали козаки:

„У Туркині, по тім боці,
Хата на помості.
Гай, гай! море грай,
Реви, скелі ламай!
Поїдемо в гості.

„У Туркині у кишені
Таляри, дукати.
Не кишені трусить
Їдем різать, палить,
Братів визволяти!

„У Туркині яничари[2])
І баша на лаві[3]),
Гой ги, вороги!
Ми не маєш ваги,
Наша воля й слава!“

Пливуть собі співаючи.
Море вітер чує.
Попереду Гамалія
Байдаком керує.
— Гамаліє! серце мліє:
Сказило ся море.
— Не злякає! І сховались
За хвилі, за гори.

Дрімає в гаремі[4]) — в раю Византія,
Скутар дрімає; Босфор клекотить
Неначе скажений, то стогне то виє:
Йому Византію хочеть-ся збудить.
Не буди, Босфоре: буде тобі горе!
Твої білі ребра піском занесу,
І мул поховаю!“ реве синє море.
Хиба ти не знаєш, яких я несу
Гостей до султана?“

Так море спиняло
Любило завзятих чубатих Славян).
Босфор схаменув ся. Туркиня дрімала,
Дрімав у гаремі ледачий султан.
Тілько у Скутарі, в склепу, не дрімають
Козаки сердеги. Чого вони ждуть?
По-своєму Бога в кайданах благають,
І хвилі на той бік ідуть та ревуть.

„О милий Боже України!
Не дай пропасти на чужині,
В неволі вольним козакам!
І сором тут, і сором там:
Вставать з чужої домовини,
На суд Твій праведний прийти,
В залізах руки принести,
І перед всіми у кайданах
Стать козакові!...“

— „Ріж і бий!
Мордуй невіру бусурмана!“
Кричать за муром. Хто такий?
Гамаліє! серце мліє:
Скутар скаженіє!
„Ріжте, бийте!“ на фортеці
Кричить Гамалія.

Реве гарматами Скутара,
Ревуть, лютують вороги;
Козацтво преть-ся без ваги —
І покотились яничари.
Гамалія по Скутарі —
По пеклу гуляє,
Сам хурдигу[5]) розбиває,
Кайдани ламає.
„Вилітайте, сірі птахи,
На базар до паю[6])!“
Стрепенулись соколята,
Бо давно не чули
Хрещеної тії мови.
І ніч стрепенулась:
Не бачила, стара мати,
Козацької плати.
Не лякай ся, подиви ся
На бенкет козачий!
Темно всюди, як у будень,
А сьвято чима́ле.
Не злодії з Гамаліем
Їдять мовчки сало
Без шашлика[7]). „Засьвітимо!“

---

[1]) Хортиця = остров на Дніпрі, горбковатий і довгий.
[2]) Яничари = найзавзятіїші турецькі жовнїри, виховані з забраних в полон християнських дітий.
[3]) Баша на лаві = висший ґенерал на корабельній лаві (сторожить враз я яничарами).
[4]) Гарем = мешканє султанських жінок.
[5]) Хурдига = вязниця, темниця.
[6]) До паю = до поділу добичі.
[7]) Без шашлика = без каганця.

До самої хмари
З щоглистими[1]) кораблями
Палає Скутара.
Византія пробуркалась,
Витріщає очи,
Переплива на помогу,
Зубами скрегоче.

Реве, лютує Византія,
Руками берег достає;
Достала, зикнула, встає —
І на ножах в крови нїміє.
Скутар, мов пекло те, палає;
Через базари кров тече,
Босфор широкий доливає.
Неначе птахи чорні в гаї,
Козацтво сьміливе лїтає:
Нїхто на сьвітї не втече!
Огонь запеклих не пече.
Руйнують мури, срібло, злото
Несуть шапками козаки
І насипають байдаки.
Горить Скутар, стиха́ робота,
І хлопцї сходять ся; зійшлись,
Люльки з пожару закурили,
На байдаки, та й потягли,
Рвучи червоні гори-хвилї.

Пливуть собі, нїби з дому,
Так буцїм гуляють,
Та, звичайне Запорожцї,
Пливучи співають:

„Наш отаман Гамалїя,
Отаман завзятий,
Забрав хлопцїв та й поїхав
По морю гуляти, —
По морю гуляти,
Слави добувати,
Із турецької неволї
Братів визволяти.
Ой приїхав Гамалїя
Аж у ту Скутару;
Сидять брати Запорожцї,
Дожидають кари.
Ой як крикнув Гамалїя:
„Брате будем жити,
Будем жити вино пити,
Яничара бити,
А куренї килимами,
Оксамитом крити!“
Вилїтали Запорожцї
На лан жито жати;
Жито жали, в копи клали,
Гуртом заспівали:
„Слава тобі, Гамалїє,
На весь сьвіт великий,
На весь сьвіт великий,
На всю Украïну,
Що не дав ти товариству
Згинуть на чужинї!

Пливуть співаючи; пливе
Позад завзятий Гамалїя,
Орел орлят мов стереже,
Із Дарданелїв вітер вїє,
А не женеть-ся Византія:
Вона боїть ся, щоб Чернець[2])
Не засьвітив Галату[3]) знову,
Або гетьман Іван Підкова
Не кликнув в море на ралець[4]).
Пливуть собі, а із-за хвилї
Сонце хвилю червонить;
Перед ними море миле
Гомонить і клекотить.

Гамалїє, вітер вїє,
Ось-ось наше море!...
І сховали ся за хвилї,
За рожеві гори.

---

[1]) Щоглистий = маштовий.

[2]) Чернець = Конашевич-Сагайдачний, котрий яко отаман Запорожців виправляв ся на турецькі міста Царгород, Трапезунт, Синопу.

[3]) Галата = передмістє Царгорода.

[4]) Ралець = дар, данина давана підвластними наставникови.

АНТІН ЧЕХОВ.

ТЕМНОТА.

Молодий парубок, біловолосий і натягнений, в пірваній свитї і у великих, чорних чоботах, вичікував, доки земський лїкар кінчив приєм і вертав ся до себе до дому. Парубок підійшов до него несьміло.

— До вашої милости я, — сказав.

— Чого тобі?

Парубок обтер долонею ніс з долу в гору, подивив ся на небо і аж потім відповів:

— До вашої милости... Тут у вас, вашескоблородиє, в арештантськім відділї мій брат Василь, коваль з Варварина...

— Так, що-ж з того?

— Я, рахувати, Василїв брат... У тата нас двох: він — Василь, та і я — Кирило. А без нас ще три сестри, а Василь жонатий і дїти є... Народу богато, а робити нїкому... В кузнї, уважаєте, вже два роки не роздували огню. А я сам на фабрицї, ковальства не умію, а тато який робітник? Не лиш, казати, робити, а й їсти не може, лижкою в рот не трафить...

— Та чого-ж тобі треба від мене?

— Зробіть ласку, випустїть Василя! Лїкар здивовано подивив ся на Кирила і, не сказавши ні слова, пішов далї. Парубок перебіг його і бухнув йому в ноги.

— Дохторику, паночку ладний! — просив він, клїпаючи і обтираючи долонею ніс.

— Зробіть ласку, випустїть Василя до дому! Вічно Бога будемо молити! Ваше благородіє, випустїть! З голоду всї здихають! Неня день в день плаче, Василева жінка плаче... прямо смерть! На світ білий не дивив би ся! Зробіть ласку, випустїть його, паночку чесний!

— Чи ти дурний, чи з розуму зійшов? — запитав лїкар дивлячи ся на нього сердито. — Як я можу його випустити? Таж він арештант!

Кирило заплакав.

— Випустїть!

— Тьфу, чудаку! Яке я маю право? Чи я ключник, чи що? Привели менї його до шпиталю лїчити, я лїчу, а випустити його я маю таке право, як тебе замкнути в тюрму. Дурна голова!

— Та його задармо засудили! До суду то він, казати, рік сидїв, а тепер, рахувати, за що сидить? Добре би, убивав, скажім, або конї крав, а то попав ся, оттак здоров був.

— Добре, але я при чім тут?

— Замкнули мужика і самі не знають за що. Він, випивши, був пяний, ваше благородіє, нїчого не памятав і навіть тата ударив поза уха, лице розбив собі по пяному на пень, а двох наших хлопців — захотїлось їм видите турецького тютюну — стало його намовляти, щоби він з ними в ночи пішов до склепу, за тютюном. Він, дурень, по пяному послухав. Поломили вони, знаєте, замок, влїзли і стали забирати. Все розікрали, шклянки побили, муку розсипали. Пяні — одним словом! Ну, от зараз поліція, потім до суду. Цїлий рік сидїли в арештї, а тиждень тому назад в середу судили всїх трох в містї. Салдат по заду з карабіном... люди присягали, що Василь найменше винний зі всїх, а пани так розсудили, що він перший конокрад. Обох хлопців до арешту, а Василя на три роки в арештантську роту. А за що? Розсудїть по божому!

— Та я знов тут нї при чім. Іди до начальства.

LIBRARY OF THE UKRAINIAN-CANADIAN

— Я вже був у начальства! Ходив до суду, хотів дати просьбу, та вони просьби не взяли. Був я у станового, і у судії, і кождий каже: не моя справа! А чия-ж справа? А в шпитали тут над вас старшого немає. Що хочеш, ваше благородіє, то робиш.

— Дурень ти! — зітхнув лїкар. — Раз присяглї обвинили, то вже не може нїчого зробити нї губернатор, нї навіть мінїстер, а не то що, становий. Дурно просиш!

— А хтож судив?

— Пани присяглі...

— Та які пани? Таки наші мужики були! — Андрій Гуріїв був, Лесь Хук був...

— Ну, менї зимно з тобою тут говорити...

Доктор махнув рукою і скоро пішов у хату. Кирило хотів піти за ним, але побачивши, що двері заперли ся, завернув ся. З десять мінут стояв він неповорушно серед шпитального подвіря і не надїваючи шапки дивив ся на помешканє лїкаря, потім глубоко зітхнув, поволи почіхав ся і пішов ід брамі.

— До кого-ж іти? — бурмотів виходячи на дорогу. — Один каже — не моя справа, другий каже — не моя справа. А чия-ж? Нї, видко, доки не помастиш, нїчого не вдїєш. Доктор нїби говорить, а сам все дивить ся менї в руки і чи не дам синеньку? Ну, брате, та я і до губернатора піду.

Переступаючи з ноги на ногу, без потреби оглядаючи ся, лїниво ішов дорогою, і, видно, роздумував, куди йому йти... Зимно не було і снїг слабо скрипів йому під ногами. Перед ним, не далї, як пів верстви, розложило ся на горбку уїздне[1]) місточко, де судили його брата. На право темнїла ся тюрма з червоним дахом і будками на углах, на лїво була велика міська площа. Було тихо, лиш якийсь старець ішов в жіночій кацабайцї і подертій шапцї, кашляв і покрикував на корову, котру гнав до міста.

— Дїду, дужі! промовив Кирило зрівнавши ся зі старцем.

— Гаразд...

— Женете на продаж?

— Нї, так... лїниво відповів старий.

— Міщанин, чи що?

Розговорили ся. Кирило розповів, чого він був у шпитали, та про що говорив з лїкарем.

— Та воно, правда, доктор тих справ не знає, — говорив йому старий, коли вже оба доходили до міста. — Він хоч і пан, але уміє лиш лїчити всякими лїками, але щоби тобі раду добру дати, або, кажім, протокол написати, — він того не може. На те є окреме начальство. У мирового і станового ти був. Ті також в твоїй справі не порадять.

— Куди-ж іти?

— Для ваших, мужичих, справ призначено окремого пана. До него ти йди. Пан Синеоков.

— Той, що в Золотові?

— Ну, так, в Золотові. Він для вас. Коли що відносить ся до ваших справ, то супроти него навіть ісправник не має права.

— Далеко, брате, іти!... Мабуть верств з 15, а то й більше.

— Кому треба, то той і сто перейде.

— Та воно так... То просьбу йому дати, чи що?

— Там довідаєш ся. Коли просьбу, то писар тобі скоро напише. У него є писар.

Розійшовши ся з дїдом, Кирило постояв серед площі, подумав і вернув ся назад з міста. Він постановив піти до Золотова.

Пять днів опісля, вертаючи з шпиталю до дому, лїкар знов побачив у себе на подвірю Кирила. Але тепер парубок був не сам, а з якимсь худим, дуже блїдим старцем, котрий без перестанку

[1]) повітове.

хитав головою, наче маятником і шамкав губами.

— Ваше благородіє, я знов до вас! — почав Кирило. — От, з татом прийшов, зроби ласку, випусти Василя!

— Ваше високородіє! — зашипів горлом старий, піднимаючи дріжучі брови, — будьте ласкаві! Ми люди бідні, дякувати вам не можемо, але коли вам спотребить ся, Кирило, або Василь можуть відробити. Най роблять.

— Відробимо! сказав Кирило і підняв руку, начеб хотів сказати проклятє. — Випусти! З голоду здихають! Ревма-плачуть, ваше благородіє!

Парубок скоро глянув на батька, сіпнув його за рукав, і оба наче на команду, упали докторови в ноги. Той махнув рукою і не оглядаючи ся скоро пішов до хати.

З російського переклав: *Іван Чепіга.*

СТРАШНИЙ КОСАР.

По-над полем іде,
Не покоси кладе,
Не покоси кладе — гори:
Стогне земля, стогне море.
Стогне та гуде.

Косаря у ночі
Зустрічають сичі;
Тне косар, не спочиває,
І нї на кого не вважає, —
Хоч і не проси,

Не благай, не проси,
Не клепає коси;
Чи то город чи то поле,
Як бритвою старий голить
Усе, що даси:

Мужика й шинкаря,
Сироту кобзаря;
Приспівує старий, косить,
Кладе горами покоси,
Не мина й царя.

І мене не мине,
На чужинї зотне,
За решоткою задавить.
Й хреста нїхто не поставить
І не помяне!

Т. Шевченко.

ЯК ОСЛЇП ПРОХОР.

(з білоруського.)

Сїк Прохор у лїсї дрова. Відскочив кусочок щіпки й ударив його в око, та так сильно, що сокира упала з рук. Він схопив ся за око і застогнав: „А Божеж мій, Боже, біда ока нема? Щож я тепер робити-му бідний та нещасний!“ І так довго сидїв на колодї, закрив рукою око, то стогнав, то приговорював дещо. Волосє злетїло на лоб, шапка на пнї, торбина з недоїдженим ще куснем хлїба. Вкінци біль трохи відійшов, він забрав у торбину сокиру тай подав ся домів.

Жінка ще крізь вікно побачила, що Прохор іде, закривши око і як лише він увійшов до хати питає: „Що се з тобою, Прохоре?“ — „Ах, мовчи, ока нема!“ Положив він усе на лаву, роздягнув ся, прижмуривши очи, сїв біля стола, одною рукою закрив око, а другою підпер ся... „І чорт його знає як воно зробило ся... і требаж так дуже терпіти!...“ „Се воно коли вже піде на лихо, так і з дурницї може Бог зна' що зробити ся.“

— Зїв би ти що, Прохоре, та зараз зайшов до Луки, він же кажуть, все таки розумієть ся на калїцтвах, щоби тобі не дай Боже що не стало ся.

— Побачу ще, що воно через ніч покаже... А що там у тебе є їсти?

— Ячмінна каша раніша, та коли хочеш капусти качан принесу. Тимчасом перекуси, а на вечеру затирки зварю, може ще капку молока вицеркаю.

— Принеси капусти з росолом, дуже чую снагу...

Мокрина принесла капусти. Випив її трохи Прохор, тай поліз на пїл постогнуючи. Мокрина вийшла безрогам дати їсти. В хатї остали лише дїти. Доси вони бігали, скакали, а як побачили, що батька щось болить, посїдали у куточку за печию, та лише стиха шептали.

— Тихо, Малку, не клици, бацис у тата буба, — говорила старша дївчинка Ярина, як лише Марко починав відзивати ся і голосно щонебудь говорити.

Цїлїсеньку сю ніч не спав Прохор ані на волос. Око запалило ся і почало дуже болїти. Діждав ся він ранку. Як лише дав Бог сьвітло, зодягнув ся Прохор і пішов до Луки. Лука чоловік уже старий, але ще крепкий. Дїтий у него не було, а жив він із жінкою недалеко села на панськім ґрунтї. Був у него город, десятків зо два улиїв з бжолами, трохи робив панови, трохи лїчив і так помаленьки коротав свій вік.

Лука сего ранку сидїв на полу і вбирав новий личак, а його жінка числила картофлї. На дворі забрехала собака.

— Вийди, може хто йде, щоби не покусав, — сказав Лука жінцї. Вийшла жінка і скоро ввела до хати Прохора.

— Добрий день дядьку! — сказав Прохор увійшовши в хату.

— А-а-а, Прохор... здоров, здоров! з чим-же тебе Бог принїс?

— Ай, дядьку, біда ось стала ся: рубав учера дрова, та тобі, відскочила якась скипка і так сильно вдарила в око, що аж сьвіта Божого не побачив. Під вечір було трохи нїби відняло, а в ночи так розібрало, що я ледви дня діждав. Може ви дастьте яку раду?

— Покажи, що там у твоїм оцї? — сказав Лука, підводячи Прохора до вікна... — А-а-а, бач як воно почервонїло!... Ну, нехай Бог помагає... Сядь ось тут коло мене і підніми голову, — приказав Лука. Прохор усїв. Тодї

Лука перехрестив ся і довго щось шептав, водячи пальцями по оці. Вкінци три рази дунув у око, три рази відвернув ся до порога, сплюнув і каже:

— Ну, Бог дасть пройде, а фляшка у тебе є?

— Нема, дядьку, у вас найдеть ся яка, я заплачу.

Лука вийшов у комору, розтопив там цукру у водї, налив сеї води у фляшку, віддав Прохорови і сказав: „Сею водою будеш заливати око і завяжеш чистою шматиною“. Прохор подякував Луцї, всунув йому у руку гріш і пішов до дому.

Зразу, як Прохор став мочити і перевязувати, то зробило ся трохи лекше і ось якось так пройшов день. З вечера знова почало болїти і чим більше він мочив, тим більше воно болїло. Не спав Прохор і сю ніч і не дав спати другим — стогнав на усю хату.

На другий день знов кинув ся до Луки. Лука нашептав і сказав, що коли болить, то се біль витягає. Переміняв йому воду, примішавши ще якоїсь біди. Та і се не помагало. Так Прохор стогнав ночий з чотири й усе ходив до Луки, а сей все говорив, що біль перестане, лише ще пождати трохи. Правда, на пятий день біль затих, але Прохор своїм оком перестав бачити.

— Поглянь-но, Мокрино, що там за лихо в оцї, — болїти перестало, а нї трохи не бачу? — Мокрина поглянула, та аж руками сплеснула:

— Таж воно більмом затягнуло! При сих словах у Прохора начеби що обірвало ся у серединї. — „А-я-я“... лише вимовив він дрожачим голосом.

Тепер лише Прохор зрозумів, що глупе робить.

— Пошукай менї, Мокрино, сорочку чисту і штани — сказав він трохи подумавши.

— На що тобі?

— Треба їхати до Мінська — скорійше!

Мокрина вийшла, а Прохор сїв скидати личаки. Скоро він передягнув ся. Замість личаків надягнув чоботи, обтер їх онучкою з пороху і почорнив трохи дегтем. Мокрина тимчасом зладила йому то сего то того у чисту торбину. Прохор зібрав ся і пішов на зелїзницю.

Їхав Прохор зелїзницею, як їдуть усї мужики. Беручи білєт, попросив, щоби йому дали найдешевший; як задзвонили сїдати у ваґон, то Прохор кинув ся за якимсь жидком, і як на лихо попав у другу клясу. Його відтам прогнали і показали трету. Прохор на силу перетиснув ся у двері, а як війшов до середини то стояв, притуливши ся в куточку, поки розсїли ся всї. Та як лише хотїв піти наперед, щоби всїсти, то хтонебудь штовхне його ліктем і кричить: „Куди лїзеш — маєш час!“ А як розсїли ся всї, то Прохор, виглянув крізь двері, окинув одним оком (бо друге було завязане) ваґон, щоби де сїсти, де там: хоч і було місце, але инші замість того, щоби сїсти, то ще витягнули ся на лавцї. Поглянув Прохор кругом себе, оглянув місця і сїв на земли коло дверий.

Не раз Прохора вдарили дверми по спинї, не раз і полаяли, що він не туди пхаєть ся, куди треба. Але не озираючи ся на всї сї штурханцї і лайки, він дібрав ся таки до Міньска. Доїхати то доїхав, але де тут найти того лїкаря, що очи лїчить? У містї видало ся йому блуднїйше, як у лїсї: там, то він знає всяку доріжку, всяке деревце, а тут чорт знає, що робити, що і почати. Догадав ся він, що треба питати, і треба питати ся у полїцаїв — вони все знають, полїцая Прохор нераз бачив, то повинен би пізнати. Ось іде він якоюсь улицею, розглядаєть ся де би то пошукати того самого полїцая. Іде він серединою улиці, кидає кругом одним оком, щоби бачити, щоби хто не наїхав. Чує він, що ззаду

лопотить богато кінських ніг, а туркоту коліс не чути. Не мав часу Прохор оглянути ся, як тут хтось схопив його, та так сильно кинув на бік з дороги, що торбина вилетїла зпід пахи і сам він ледви не вдарив об землю. Глянув він назад, аж то тойсам полїцай, котрого він так пильно шукає. Стоїть коло него, визвірив ся і щось кричить. (Потім щойно Прохор дізнав ся, що се губернатор промчав ся на мягких колесах і конї трохи що не підібрали його під ноги, коли би сей дядько не пхнув його у бік). Не озираючи ся на кривду, Прохор врадував ся ним, як рідним батьком. Підхопивши з землї свою торбину, він кинув ся до полїцая з просьбою:

— Ваше високе благородє, (при сих словах полїцай зробив ся мякший і повеселїв) скажіть бійте ся Бога, де менї тут найти лїкаря від очий, не оставте мене без вашої милости.

— А якого тобі треба, тут богато є лїкарів від очий.

— Який для вас, паночку, лїпший, такого і покажіть — менї все одно.

— Ну так іди просто сею улицею до стовпа з лїхтарнею, а там завернеш на сю улицю, що піде на право і на сїй улиці гляди по лївій руці буде дім з скляним ґанком, (скло ріжної краски) а коло дверий прибита біла дощечка з лїтерами, ось се і є лїкар.

— Дякувати вам, паночку, нехай вам Бог дасть здоровля! сказав Прохор скинувши шапку. Потім поправив під пахою торбину і пішов глядячи на сей стовп, що йому показав полїцай. Небавом найшов Прохор і дім лїкаря. Там був уже лїпший знак: коло него вже стояло людий з четверо, таких безоких, як і Прохор. Підійшов Прохор, поздоровкав ся, розпитав про лїкаря і йому сказали, що кудись пішов і скоро прийде. Тодї він присїв разом з ними коло дверий, положив на колїнах торбину і ждав. До них зібрало ся ще більше безоких калїк і Прохор почув, що вони говорять про якісь білєти — питають ся один другого, котре число білєта. Прохора цїкавість зібрала, що се за білєти такі? Йому пояснили, що у сего лїкаря рано беруть білєти, а вже пополудни приходять на оглядини, і в кого число білєта менше, то сего скорше викликають, а в кого нема білєта, то сего оглядають по всїх.

У нашого Прохора не було білєта, тож йому аж опротивіло ждати. Поки білєтних оглядали, то він і сидїв, і їв і тупав, а вкінци таки і на него прийшла черга. От Прохор поклав торбину і шапку в кутї коло дверий кімнати й увійшов.

— Славайсу! — і кинув ся поцїлувати в руку, але лїкар не дав.

— Ну, розвяжи і покажи, що в тебе з оком, — сказав лїкар. Прохор скоренько зняв шматину з ока. Лїкар глянув раз і почав розпитувати як і що було. Прохор розповів усе, нїчого не затаїв.

— Ось що я тобі скажу, — промовив лїкар, вислухавши — щоби ти зразу не ходив був до свойого знахаря, а кинув ся до лїкаря, то око було би цїле, а тепер нїчого тобі доброго сказати не можу. Зараз напишу тобі рецепту, купиш у аптиці лїки. Будеш ними три або чотири разів на день заливати своє око і перевязувати, а як вийдуть усї лїки то прийдеш знова до мене, я погляну, чи можна буде зробити операцию і тодї будеш бачити.

Прохор щиро подякував лїкареви, дав йому пів рубля, щось коло двох рублїв заплатив за лїки і поїхав до дому.

Тільки що Мокрина запалила у печі, підмела у хатї і сїла латати дїтям сорочки, як увіходить Прохор. Тут дїти обступили його, чекають гостинця, а Марко плескаючи рученятами почав приспівувати: „Тато плиїхав-їхав, тата плиїхав-хав!“ Прохор обдїлив їх обарін-

ками. Дїти посїдали, перше добре налюбували ся обарінками, а потім стали по трохи кусаючи їсти, щоби на довше вистарчило.

Нїчого не кажучи жінцї, Прохор роздягнув ся, скинув чоботи, виняв з торби фляшку з лїками, поставив на вікно і сам присїв до стола. Мокрина знова нїчого не питаючи виняла з печі їду і вже ставлячи перед Прохором на стіл спитала: „Як-же там у Мінську, що?

— А нїчого, ось дав якогось зїля і казав як вимачаю, то приїхати знов до него, буде робити якусь репарацию.

— Ще якісь репарациї від ока є?

— Хтож його знає, таж бачиш, що є. На сїм розмова і скінчила ся. Прохор попоївши, заляв лїком око і ляг відпочати з дороги. Мокрина зібравши зі стола, знов сїла латати.

Ось прийшла сьвята неділенька. День удав ся хороший, тепленький. І старі і малі вийшли на улицю. Вийшов і Прохор, держачи на руках Марка до людий, що сидїли на колодї і бесїдували про се і те. Всї вже знали, що Прохор був у Міньску і стали розпитувати, яка була справа. Прохор став розповідати і лише дійшов до „репарациї“ як тут найшов ся один знаток, як сю репарацию роблять. Він звав ся Франко, богато ходив десь по зарібках, в селї вважали його бувалим чоловіком. Ось сей Франко і каже Прохорови: А чи знаєш ти, що се за така репарация? Як ти не знаєш, то я тобі скажу. Коли оку роблять репарацию, то чоловіка кладуть на такий стіл і прикручують пружинами, щоби він не ворухнув ся, а потім беруть щипцями око, виймають його з ямки і воно висить на одній жилцї, потім обчищують його ножиком, обмивають тай знов уставляють у ямку. А буває, що ся жилка якнебудь прорветь ся, тодї й оку капут. От, коли хочеш бути без ока, то їдь на репарацию... а біль же який буває — ой!...

Прохор отворив уста, почувши се:

— Ось що-о-о... ну так нехай-же я лїпше бачити не буду, а не поїду, хай воно там пропаде... Бач... репарацию видумав — йому, щоби грошї взяти.

Тут і другі мужики стали відраджувати Прохорови їхати, але вже він і сам не поїде, хоч тут обсип його золотом. Франко з радости, що виратував чоловіка з такої біди, скрутив грубе цигаро, затягнув ся пару разів і сердито сплюнув.

З того часу Прохор і думку покинув їхати до Мінська, закинув десь ще й останки лїків і лише часом згадуючи оповіданє Франка, здрігнув ся від страху перед репарациєю. Тепер ми його все бачимо з шапкою надїтою так на голову, що вона закриває слїпе око, і він ідучи все глядить собі під ноги, а як треба йому глянути куди небудь дальше то він перехилює голову на бік і наставляє видюче око так, як когут, коли дивить ся в гору на ворону. Раз я його спитав: „Чи бачите ви щонебудь своїм оком?“ „Нї, нїчого. Ось як махаю перед оком рукою, то видно, що щось ворушить ся, а де вікно, то виднїє сьвітло, а більше нїчого“. „А нащо ви закриваєте його шапкою?“ „Бо менї здаєть ся, що всї на мене глядять, соромно чогось“.

Наука.

Ворог батько, ворог мати,
Що не вчили сина!
І піде він в світ блукати
Як та сиротина.

Як між павами ворона
Поваги не має
Так невченний в товаристві
Голову схиляє.

Іван Франко.

УКРАЇНСЬКА МОВА.

(ПАМЯТИ Т. ШЕВЧЕНКА.)

Діямант дорогий на дорозї лежав, —
Тим великим шляхом люд усякий минав
І нїхто не пізнав діямантa того.
Йшло багато людий і топтали його.
Але раз тим шляхом хтось чудовий ішов
І в пилу на шляху діямант він найшов.
Камінець дорогий він одразу пізнав
І до дому принїс і гарненько, як знав,
Обробив, обточив дивний той камінець
І уставив його у коштовний вінець.
Сталось диво тодї: камінець засіяв
І промінням ясним всїх людий здивував,
І палючим огнем кольорово блищить,
І промінне його усїм очи слїпить.

Так в пилу на шляху наша мова була,
І мислива рука її з пилу взяла.
Полюбила її, обробила її,
Положила на ню усї сили свої,
І в народний вінець, як в оправу ввела,
І як зорю ясну, вище хмар піднесла.
І на злїсть ворогам засіяла вона,
Як алмаз дорогий, як та зоря ясна!
І сіятиме вік, поки сонце стоїть,
І лихим ворогам буде очи слїпить.
Хай же ті вороги понїміють скорійш,
Нашаж мова сія що-години яснїйш.
Хай коштовним добром вона буде у нас,
Щоб і сам здивувавсь у могилї Тарас,
Щоб поглянувши сам на створіння своє,
Він побожно сказав: „Відкіля нам сіє!“

В. Самійленко.

І. Ш-Т.

ЯК СТЕПАН ЧОБОТИ КУПУВАВ.

I.

В селї Вовчілаби жила дуже бідна вдова Варвара. У неї було троє дїтий: дві дочки, Тодорка і Параска, що вже ходили на заробіток і помагали матери, та хлопець Степан. Він мав уже сїм лїт а до роботи не був дуже охотний нї здатний. Любив він хорошо одївати ся, але в хатї сих одягів власне недоставало.

Ходив Степан в одній згрібній сорочцї, до пят, а Варвара покищо анї думала про друге яке одїнє для сина.

— Коли ти менї, мамо, купиш капелюх? — питав ся хлопець.

— Який з тебе алєґант: — сказала мама. — Збиточнику якийсь, тобі капелюх в голові, а я ось думаю, щоби якнебудь купити свинку... Щоби було з тебе що доброго, то ти би сам собі капелюх змайстрував.

Недовго після того купила Варвара свинку і говорить до сина:

— Пильнуй се порося, як ока в голові, бо се весь наш маєток.

Степан виганяв щодня свинку на поле: від других пастушків навчив ся робити плетїнки з соломи, а потім сам собі змайстрував капелюх.

— Мамо, — каже раз знова до матери — купіть менї червону стяжку до капелюха!

— Степане, не будь ти такий дурний! Я тобі лїпше би справила штанята, замість стяжки; чекаю лише: поки Тодорка лїпше подре свою спідницю, то тобі з неї вшию добрі штани.

Хлопець нїчого не відповів, але за якийсь час знова каже матері:

— Могли би менї, мамо, за се, що пасу свинку, купити ремінь з кресилом і калиткою.

— Таж мене за се сам Бог покарав би: у хатї найпотрібнїйшого нема, а я би остатне віддавала на твою алїганцию.

Прийшла зима. Хлопець безроги не пас, лише посинївши з холоду, з мокрим носом сидїв на печі та прибирав капелюх у когутячі пера.

— Колиж ти, Тодорко, подреш сю спідницю? — допитував ся Степан у сестри.

— Вона вже цїлком подерта, але мама анї гадають справляти нову...

Узяли ся тепер до матери обоє і як почали її клопотати, то вкінци Варвара віддала Тодорцї свою стару спідницю, а з Тодорчиної почала шити ногавиці для Степана.

— Мамуню, зробіть менї кишенї! — просив хлопець.

— Відчепи ся, алїґант ти! Якраз буду тобі кишенї робити. Як треба буде що сховати, то можеш за пазуху.

Пройшло немало часу коло шитя сих ногавиць, бо мати мусїла штукувати, латати. Хлопець не мав терпеливости і докучав матери, що шитє не скоро йде. Варвара навмисно так марудила, щоби Степанови дати нові штани перед самим Різдвом: кажуть, що будуть довго носити ся.

Прийшло Різдво: мати дає йому ногавиці і каже:

Маєш і шануй, бо не скоро на другі такі здобудеш ся! Се добрі, на виріст, як на чоловіка, не на такого рака...

Подякував матері і зараз надїв перші в своїм житю ногавиці. В долинї позавязував шнурками, як старший чоловік; дуже йому се подобало ся, бо думав, що так „парадиїйше“ буде.

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF ILLINOIS-CHICAGO

На дворі того дня був великий мороз. Та хлопець хотїв, щоби його люди в селї бачили, то взяв на голову капелюх з когутячим пером і в своїх нових ногавицях перебіг через цїле село. Потім вернувши, зняв штанята, зложив їх, поклав на них капелюх, усїв знова на печі, і глядїв на се, як на що сьвятого.

— От, щоби я ще мав ремінь, а до сего ножик — циганок! — говорив до сестри.

— Чому ні, придало ся би — сказала Тодорка, — але сего нїхто мамі не вговорить.

Минула зима. Хоч весна вже зачала ся, але ще було студено. Степан повинен був гонити свиню в поле, бо і всї люди прибуток свій повиганяли. Одного разу Степан прибіг у хату на полудень. Посинїв увесь і дзвонив зубами.

Іван Косинин. **В степу.**

— Мамо, мамо! — кричить — менї зимно, я не можу видержати, вітер мало духу з мене не висвистав!

Мати почала збирати його:

— Змерзлюху гнилий! Може перину буду за тобою носити? Не можеш, як другі, бігати по поли, щоби розігріти ся?

Але почекавши зняла з себе ватований горсет без рукавів і дала йог хлопцеви, щоби розігрів ся. На дощ і на сонци через лїто полиняв кафтани і під осїнь пошила йому мати з ньог кабат. Та не ставало на рукави, то йом виштукувала рукави зі старої червоно Тодорчиної юбки.

І знов ра відзиваєть с Степан у хатї

— Дуже б мені хотїло с мати шпильк при сорочцї.. Так добре, я блищить пі бородою.

— Пожди пожди, — каж мама — будеш на своїм, то то дї купиш, а те пер обійдеш с без сеї алїґан ції.

Цїлі два ро ки носив хло пець штанят з Тодорчино спідниці, а по тім вони та розлетїли ся що мати вже н могла зібрати ї і повинна бул вшити другі.

Степан вкін ци почав ходи ти на заробітки Вийшов раз у сьвято і весь час розгля дав ся, які хто має чоботи на ногах Думав собі про те, що і він буде ходит колись в чоботах. Як лише вернув с з ярмарку то і питає в матери:

— Чи не знаєте, мамо, що можут коштувати чоботи?

— Ріжно коштують, як які чоботи

Але голови не ломи собі дурно: хліба в хатї треба а гроший на чоботи нема. Обійдеш ся смаком.

II.

Прийшов вкінци той час, що Степан за свої гроші міг собі купити нові чоботи. В полинялім кабатї з червоними рукавами, соломянім капелюсї і дїравих могавицях дожив Степан шіснайцятого року житя і пішов до людий на службу.

— Менї дуже хочеть ся чобіт! — казав він нераз до свойого приятеля, Антона, котрий вже від двох лїт ходив о службі і мав гарні чоботи.

— Лише памятай, чоловіче, на чоботи гроший не шкодуй! Заплати дорого, а купи що доброго, — радив Антін.

Степан служив, заслуженини своєї господаря не брав, лише чекав, доки назбираєть ся у господаря потрібних ому гроший, щоби стало на добрі чоботи. Якось під осїнь, коло сьвятого Миколи каже він до Антона:

— Антоне, попроси ся ти у свойого господаря і підеш зі мною завтра до місточка, купувати чоботи.

— А добре, — відказав Антін.

На другий день пішли оба на торг до місточка. Чобіт там було стільки, що оком не зміриш. Дивлять ся, аж ось чоботи з коротенькими холявами.

— Се старосьвітська мода, — каже Антін, — у таких тепер не ходять. Обаси повинні бути високі, восковані, холяви довгі, а при них уха з доброї скьми... Ну і глянц який-такий повинні ати.

Ідуть дальше, аж тут знов на довгій ердцї висить цїлий ряд чобіт.

— Хоцете пане цоботи? Цоботи, цоботи!... Шиті, штифтовані? — Кричав ид-крамар.

Степан аж зачервонїв ся, бо його рший раз в житю „паном“ назвали. Все стріляв очима то по одних, то по других чоботах.

— Купуйте, купуйте. Чоботи юхта, гамбурські, купуйте!

Степан задумав ся, розтворив уста, вибалушив очи. Здавало ся йому, що кождий, чобіт щось до него приговорює, як живий чоловік. Влїпив очи в пару чобіт на високих обцасах, а шкіра на холявах була у дрібні клїточки. Вже, вже хотїв спитати цїну, як трохи дальше побачив ще гарнїйші чоботи, наче з зеліза вилиті. Уха в них були з зеленої тасьми, а обцаси високі, підбиті підковами.

Підійшов до крамаря і несьміло питає цїну.

— Ого-го! Сей пан знає, чого шукати! Се вже що чоботи, то чоботи! — вговорює купець. — Є чим землю притоптати. Можу сказати сьміло: не дам інакше, як за девять срібла, але бачу, що ви знаєте ся, а такому я завсїди дешевше продаю.

Потім узяв чоботи і став їх коло носа вертїти. Оглядав і Антін, пробував у руках шкіру, чи сильна, понюхав, примірив до ноги і каже:

— Менї здаєть ся — сї чоботи добрі, тільки треба добре сторгувати.

Степан відвів Антона на бік і каже йому на ухо: — Як не куплю сих чобіт, то не хочу інакших мати, буду лїпше босий ходити.

Тодї почали ся торги. Торгували ся довго, завзято, до смерку. Крамар твердо тримав ся цїни, а парубки десять разів відходили і десять разів вертали ся. Добре вже стемнїло ся, коли торг скінчили. Степан дав за чоботи більше як піврічну свою заслуженину. Вертали ся тепер домів. Болото було велике, але Степан чобіт не вбрав, лише їх нїс під пахою. Як уже повертали ся у своє село, Антін сказав:

— Видиш, Степане, я стратив цїлий день на твої чоботи. Господар мене за се

не похвалить; утомив ся, нагарував ся.. то перші чоботи повинен ти, брате, підоляти... Підемо до коршми!

Степан знав, що свойому товаришеви повинен вчинити сю ласку, але всї гроші, що до шелюга, пішли на чоботи і, як кажуть, зломаного не мав при душі...

— Наш шинкар тобі поборгує — сказав до збідованого Степана Антін. — Мене знають у коршмі... А то дуже я здорожений, треба випити горівки і перекусити щонебудь.

Степан іще нїколи не пив горівки, бо все чув від людий, що не гарно ходити пити до коршми. Та коли Антін зачіпив його гонор, що треба нові чоботи обляти, то повинен був пристати на се. І він сам був дуже здорожений і голодний. Шинкар був одинокий чоловік на сьвітї, що міг йому дати на борг. Коли вони увійшли у коршму і попросили горівки і закуски на борг, шинкар, трохи подумавши, поставив перед ними дві великі чарки горівки. Кождий взяв ся за свою і випили. Антін закусив пирогом, а Степан відразу почув, що йому в голові щось крутить ся. Дійшов до лави, поставив коло себе чоботи, схопив ся за голову і почав кричати:

— Ой, Боженьку! — конець сьвіта, чи що такого?! Все зі мною крутить ся, летить до гори ногами... Чоботи, чоботи, тримайте люди!...

— Не диво, — сказав Антін — хлопець голодний і не привик, то одна чарка такого з ніг звалить.

— Має ще час, то перемине, — відповів коршмар.

А Степан як сїв на лаві, то вже з місця не міг рушити ся. Антін зїв своє, обтер уста і каже до него:

— Степане, збираймо ся до дому! — але Степан анї думав уставати.

— Не турбуй його, — відізвав ся шинкар. — Нехай трохи здрімне, протверезить ся. Коршма до півночи отворена. Як буду замикати, то його сам до дому випхаю.

— Нехай і так буде! сказав Антін потім зібрав ся і пішов до дому.

III.

Степан витягнувши ся на лаві хропів спав як зарізаний. Шинкар бачучи, що людий нема у коршмі, пішов у другу хату, що була проти коршми. Незадовго після виходу коршмаря, відчинили ся двері і в коршму заглянув вартівник Опанас. Він ходив у ночи з тарахтавкою по селї. Мабуть надокучило йому бути на дворі у темноті, а може і прозяб, то хотїв хвильку посидїти в коршмі. Аж глядить, і бачить, що у хатї нїкого нема тільки сей хлопець спить на лаві. Підійшов до него близше і побачив при нїм нові чоботи. Вартівник оглянув ся кругом себе, потім узяв чоботи, як свої і вийшов. За малу хвильку чути було як десь на селї дуже сильно торохтїла вартівникова тарахкавка нїбито пужала злодіїв.

Може в годину після сего вернув ся шинкар, позїхнув, підійшов до Степана і шарпаючи його почав говорити:

— Ну, годї спати, до дому, до дому час! Пора вже виспати ся!

Коли шинкар шарпнув його раз і другий, хлопець проснув ся, протер очи і побачив, що він спав у коршми на лаві. Тодї собі пригадав усе, що було і зараз почав шукати чобіт.

— Пане коршмар, а де се мої чоботи? — спитав переляканий.

— Які там чоботи?!... збирай ся скорійше до дому, бо шинк буду замикати — сказав шинкар.

Тепер Степан почав кричати:

— Щоби я мав тут могилу свою найти, то без чобіт відсїля не піду! Де мої чоботи?! Давай мої чоботи!!

— Еге, братїку, маю на таких лїк Мало тобі, що на борг горівки і закуски продав, то ти будеш менї кричати ще?!

Сказавши се, шинкар вийшов за двері і на весь голос став кликати Опанаса. Прийшов Опанас і узявши під руку Степана, почав вговорювати:

— Ходи, ходи відведу тебе до дому, щоби ти тут панови коршмареви не докучав.

Але Степан його відіпхнув і наче божевільний кричав:

— Чоботи мої, чоботи! Де мої чоботи?

— Йому, як видно, про якісь чоботи йде — сказав Опанас.

— Чорт його знає, що за чоботи. Прийшли тут у двох з Антоном Панталейчуком. Степан звалив ся від першої чарки і заснув тут ось, на лаві. Може він і мав які чоботи, а Антін їх забрав з собою...

— Певно, що Антін забрав твої чоботи. Завтра раненько вже будемо знати. А тепер спати! Дальше, марш! — командував Опанас.

Тепер Степан подумав собі, що і дійсно може Антін узяв чоботи, може їх узяв на жарт, а може нарочно, щоби їх хто сонному не вкрав. Степан з такою думкою вийшов з коршми і пустив ся просто на хутір, де служив Антін за парубка. Підійшов зараз до обори, бо знав, що його приятель спить при коровах. Спершу став ковтати у двері, а потім взяв ся валити кулаками з цілої сили. Парубок пізнав по голосі Степана, зірвав ся з твердого сну і протираючи кулаками очи вийшов питаючи:

— Чого ти по ночи волочиш ся?

— Антоне, не жартуй, віддай мені мої чоботи!

— Чоботи? Які чоботи? Що ти чоловіче здурів нині?! Я-ж тебе з чобітьми з коршмі покинув.

— Що мені ще будеш говорити. Антоне, кажу тобі, віддай мені чоботи! Ніхто инший не міг їх забрати, тільки ти один.

Сказав се з великою лютю і кинув ся парубкови до горла, але Антін (був старший і далеко кріпкійший від Степана) довго не думаючи, пхнув його від себе і вже хотів зачинити ворота, як Степан схопив Антона ззаду, впив ся пальцями в шию і кричав:

— Віддай чоботи, бо убю!

Розсердило се парубка до крайного. Схопив Степана за волосє, кинув об землю, приклякнув на нїм, і давай бити, де попало. Збив його на квасне яблоко, а сам пішов до хліва, замкнув за собою двері і повалив ся на солому. Коло хліва пролежав Степан з пів години, як неживий. Вкінци прийшов до себе, піднїс ся і з великою силою дійшов до своєї матери. Варвара почувши стогін, упустила сина. Він був цілий у крови, обваляний, обдертий. Дрожав, хитав ся на ногах. Вона відразу в плач і почала випитувати ся:

— Степаночку, що се тобі, дитинонько моя?

Степан вибалушив очи і тихим голосом промовив:

— Чоботи!

Жінка аж відскочила, бо очи її сина були страшні... Зірвали ся зі сну обидві сестри: біжуть, дивлять ся, питають з плачем:

Степане, Степане, що тобі стало ся? А він їм знова відповідає:

— Чоботи!

Положили його на ліжку, обмили, накрили, дають йому теплого румянку; а він нїчого, лише від часу до часу глядить перед себе блудно і каже:

— Чоботи.

Два днї стогнав. Прийшла знахарка, дала йому якоїсь масти. Непомагало. Післали по сповідника, а коли сповідник прийшов, Степан глянув, прошептав страшно жалісно: — Боже — очи станули і сконав.

LIBRARY U. OF I. URBANA-CHAMPAIGN

Богдан Лепкий.

БАТУРИНСЬКІ РУЇНИ.[1])

На пригірку поміж гаями,
Повитий срібною імлою,
Підпертий білими стовпами,
Гетьманський дім.
На зломі злім,
Якби ударив в нього грім,
Дивіть, дивіть!

До праці, братя! Піднесемо
Його з упадку і руїни,
Розбиті статуї двигнемо,
З мармору відбудуєм стїни,
Й буде горів
Буде яснїв,
Як за своїх щасливих днїв
Колись, колись.

Та що се? Чуєте ті стони,
Неначе голос з під могили.
Сторощені сьвяті ікони,
Храм розбишаки осквернили,
На сходах кров,
В чертогах кров,
Опльований сьвятий покров
Лишіть, лишіть!

Кому ви хочете строїти
Оселю в тім пустім приютї?
Чужим царям? — О бідні дїти,
Ззаранння втоплені в отрутї!
Не сяде пан,
Нї цар, нї хан,
Там де колись був наш гетьма́н,
Нїколи!

[1]) Із збірки п. з.: „З над моря“.

МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ.

НА КРИЛАХ ПІСНІ.

КАРТКА ІЗ ЩОДЕННИКА.

...Чи знайоме вам те остре, до фізичного болю остре почутє нудьги за рідною країною, яким обкипає серце від довгого пробуваня на чужині? Чи відомий вам такий психічний [1]) стан, коли за один рідний згук, один образ рідний ладен буваєш заплатити роками житя?..

У такому власне стані блукав я одної весняної днини понад річкою Прутом, у південній Бесарабії. Якось не тїшили моє око анї розлогі, яро-зелені, порізані блакитними озерцями та гирлами плавнї, що розлягли ся за річкою в Румунії, анї жовті, залиті хвилею виноградників по підгірю, шпилясті гори, що тиснуть ся понад Прутом з сього боку.

Від заходу насувала ся чорна хмара, душний вітер нахрапом бив об гори, хвилював комиш у плавнях, обривав виноградне листє та гнав його по чорній, каламутній, немов поораній хвилями, річцї... Лагодилась буря. Але я байдужно дивив ся на грізні розрухи натури, не горкала якось мого серця дика краса південної бурі... Роз'ятрений нудьгою, затоплений в задумі, плентавсь я тихою кодою берегом річки, не помічаючи навіть, як чорна хмара обіймала крайнебо, тихо лїзла догори... драгліла вже над головою моєю... і тільки перші краплї густого дощу, що з глухим гуком упали на землю серед раптової тиші, змусили мене озирнути ся навруги, пошукати певного захисту від ливи. Але не встиг я ще й озирнути я гаразд, як по моїх напружених нервах ударила хвиля рідних, близьких менї гуків. Я виразно почув журливо-поважний голос української пісні. Що се? сьому глухому закутку Бесарабії – існя моєї країни? Чи не омана се, чи не хороблива часом уява моя викликала галюцинацию [2]) слуху?... Я навіть трохи змішав ся. Але нї, се не уява: я чую, як пісня дужчає, здіймаєть ся в гору, перекочуєть ся могутнїм грюкотом і гине тихим акордом у плюскотї зливи. Так, се співають, але де і хто? Я почав прислухати ся та роздивляти ся й незабаром помітив, що голоси лунали з молдаванської „колиби“, себ-то островерхої комишової халабудки, яку звичайно ставлять по виноградниках про вартового. „То мабуть заробітчани“, подумав я, „яких дощ загнав у колибу“ — та каважив ся й собі подати ся туди, щоб у гуртї перечекати дощову годину.

В колибі було темно; на превелику силу, натуживши зір, здолав я розгледїти своїх товаришів негоди: було їх чоловіка з десять. На моє привитанє вони відповіли всї в один голос і посунули ся, поступаючись місцем на колодї край дверий. Пісня замовкла. Спочатку було якось варівко; чужа людина очевидячки, псувала трохи настрій. Дехто кинув увагу про дощ, дехто обізва жартом, тихим сьміхом... Але мельодия, опанувавши душею, загнїздившись там, не хутко нїміє... Вона виповняє груди, рветь ся на верх і прибравшись у поетичні шати слова, вільна як пташка шукає простору...

Тим то й мої співаки не на довго замовкли. Хтось стиха завів пісню, до нього пристав ще один голос, а за хвилину підхопило й решта... Співано чумацьку пісню.

Не знаю, чи то з усїма таке дїєть ся, чи то лише зі мною, спраглим усього

---

[1]) душевний.
[2]) омана.

LIBRARY U. OF I. URBANA-CHAMPAIGN

рідного, тепер далекого від мене, але згуки пісні, що торкали ся мого вуха, лягали перед очима фарбами, малювали мені з дивною яскравістю цілі образи. Я перелїтав на крилах пісні в давно минуле, я жив у минулому, я бачив, чув, з тріпотанєм сердечним відчував смуток, радість та всї періпетиї[1]) тих почувань...

Ясно, ясно сонечко сходить,
А хмарнесенько заходить...
Смутен, смутен чумацький отаман —
Він по табору ходить...

І уявляєть ся менї степ. Широкий, необмежний, не займаний степ. Передранїшнїй вітер злегка хвилює тирсу. Блїде небо мигтить зірками по блакитї, що оповила степову далечінь. У синьому туманї ледви мріють могили. Чорнїють здалеку лози. Межи небом а землею якась таємна змова. Чи то вони чаклують у двох, чи що, бо якоюсь таємницею віє від них, чарами віє од того необмежного синього простору...

Край шляху, в долинцї, догарає огнище. Білий димок, хвилюючись, здіймаєть ся догори понад чумацьким табором, що чорнїє у пітьмі здоровими мажами, немов якесь дивоглядне чудище. Табор ще спить. Степова тиша жадливо підхоплює всї згуки... Ось чутно, як сопуть ситі воли, жвакаючи росяну траву... Десь за комишами в озері кракають жаби, гуде бугай... Табор ще спить. Тільки не спить чогось чумацький отаман... не спить, по табору ходить... Від буйного вітру, від ясного сонця змарнїле обличє його повито задумою й смутком. І хто його зна, яку думу дума чумацький отаман в степу серед ночи, чого немов журно йому, важенько на серцї? Чи тим, що сторона чужая, далекая, чи то тим, що згадалась родина близькая, дружина вірная, а чи серце віщує якусь лиху пригоду в сьому степу широкому, необмежному? Хто його зна. А тим часом сон тїкає від очий, і ходить отаман по сонному табору, поглядаючи то на товаришів своїх, що сплять навкруг багатя, то на далекі обриси степу, що йно мрієть крізь синю імлу. Але помалу-малу синя імла рідшає, яснїйшає, східний край неба обливаєть ся широким усьміхом свитаня, сьвітова зірка блїдне й тремтить, догараючи... Починає днїти.

Табор прокинув ся, але сон не встиг ще пірхнути з ночівля, ще кида на нього свою тїнь. Таємничість раннього ранку оповила й чумаків своїми чарами...

Ось кухар напина тагани, повісив казан, і червоно осяяний палаючим огнем нагнув ся над чумацьким снїданєм.

Поставали лавою ватажани, звернулись до сходу й тихо проказують молитву. Злотистий обрій зазира в натхнені вірою обличя, тихий вітер на легких крилах своїх розносить по степу гарячі благаня...

А за хвилину бряжчать ложки об казан, вусате чумацтво привітно усьміхаєть ся до гарячої страви. Ясне сонце випливає на небо, зриває з землї темне запинало мороку, відкриває безкраю далечінь степу, вкритого росяною тирсою, позолочує високі могили, кида дивовижні тїни від чумацьких маж, витає мальовничо розташований табор.

Пора! Пора рушати!

„Гей ви хлопцї, ви добрі молодцї,
Уставайте, вози мажте,
Вози мажте, ярма наривайте,
Сиві воли запрягайте...“

І вмить по слову отамановому

Хлопцї встали, вози підмазали,
Нові ярма понаривали,
Сиві воли позапрягали.

Готово!
Гей, соб волики, соб сивії!...
Рушають.

Одвічним закуреним шляхом тихо посуваєть ся валка. Немов вуж-велетень плазує серед степу. Голова занурилась у придорожні терни, а хвіст ген-ген зникає в густій хмарі куряви. З гори, з блакит-

---

[1]) нагла зміна.

ної високости, упаде на землю сріблом жайворонкова пісня, долине клекіт вірлячий, а широкий степ відгукнеть ся на ті згуки тихим шелестїнєм тирси. Сайгак прудконогий шмигоне десь далеко-далеко і зникне в мить між густими травами. Палаюче сонце висить над степом, нерухоме повітрє пашить жаром... Душно так, млосно... Коли-б хоч легенький подих низового вітру принїс на своїх крилах прохолоду, увілляв струмок житя у сю задуху, у сю степову мертвоту!... А валка посуваєть ся.

Степом ідуть — нові вози риплять,
Сиві воли ремиґають...

воньку змити. Змиють чумакови головоньку дрібні дощі, а розчешуть густі терни, а висушить ясне сонце, розкуйдить буйний вітер... Воля чумакові, воля наймилїйша... А хиба-ж не волею віє од сього простору широкого, од сього степу хвилястого, як море безкрайого!... Хиба не волею самою віє сей вітер низовий, що зібрав усї пахощі степові та кида їх у засмалене чумакове обличє, куйовдячи його довгого вуса? Чи-ж то не воля синїє он там, далеко, за тими могилами високими та хорошими, що йно мріють на небосхилї!.,. Гей, степи-поля, роскіш моя!...

Одвічним закуреним шляхом тихо посуваєть ся валка.

Лїнивою, тихою ходою чвалають круторогі, бедраті воли, похитують лобатими головами, жують безустанно квачку... Бряжчать мережані ярма з терновими занозами, поскрипують нові чумацькі мажи, укриті шкурами, закурені з далекій дорозї... Біля возів ідуть чумаки, на пужално опираючись. То все високі, кремезні постатї в смоляних сорочках та штанах, закурених брилях або шапках високих. Згорда поглядають вони довкола, певні в своїх силах, байдужні до всяких житєвих незгод. Не турбує їх думка про те, що нїкому долянути їх у далекій дорозї, в чужій сторононьцї. Нїкому хустя випрати, голо-

Тихо, поволї, нога за ногою, пливе валка битим шляхом у безлюдній пустелї. Достоту корабель той у безвітрє серед моря. Тихо, поважно чвалають і чумаки за своїми волами. Не чуть гомону, наче душа розмовляє з степовою тишою...

Попереду чумацький отаман
На сопілочку грає..
Що він грає, грає вигравае —
Він пригодоньку знає...

Ой, знає він чимало пригод, той кремезний, як з криці вилитий, бувалий отаман. Тужлива пісня зринає з сопілки та не розважа сумного серця, невесело якось говорить... Говорить вона йому,

LIBRARY U. OF I., URBANA-CHAMPAIGN

що на сій широкій та прибитій, слізоньками перелитій дорозі не раз і не двічи здобудеть ся чумак лиха. То воли йому пристануть або й похоріють — і тоді чумакови пропаща година; а то паші худобі не стане, ревуть воли голодні, за серце беруть чумака тою скаргою невимовною. А зчорнілий, спалений посухою степ, а буйний вітер своїм серце рвучим голосінєм ще більшої туги, ще гіршої нудьги завдає чумакови... І от з нудьги та горя запє чумак, загуляє, лишить добро своє у шинкарки Настусї, на останню важницю похмеляєть ся...

Нагадує пісня й про здобичників, диких, що з нетрів придорожних, з комишів непролазних чигають на валку, готуюють у степу глухому крівавую драму...

Та нема гіршої природи, як слабість у дорозї. Ось на задньому возї, як вялая риба, лежить хорий чумак, на важницю схилив ся. Валка посуваєть ся тихо, поволї, щоб не стурбувати хорого. Мовчки йдуть чумаки біля возів, не гомонять поміж собою, не погукують на волів навіть. Сумно... А недужий широко розплющеними очима, в останнє може споглядає на сей сьвіт хороший, на сей степ широкий, немов килим квітчаний... Хотїло ся-б пожити ще, надивити ся на божу красу, поглянути хоч раз ще на рідне село, на близьку родину, — а треба вмерти. Ох, умре він, умре на чужинї, серед степу сього хорошого та чужого, конче вмре. Не дурно-ж пугав пугач край гаю, не дурно волики його не пасуть ся чогось, води не пють, тільки ревуть жалібно, немов чують близьку смерть господареву... Жалко кидати тих змалечку виплеканих воликів, тих вірних товаришів у дорозї, що так розуміють смуток і радощі хозяїнові... Кому то дістануть ся вони, хто то буде поганяти їх, як його не стане? А хто перекаже отцю-неньцї про смерть їхнього сина, хто потїшить бідну жінку, дїточок дрібних? Хто поховає його у чужій сторононьцї, де чужії люде? Е, не чужії: все то товариші, милеє браття його, вони вже дадуть пораду.. І прохає він своїх товаришів, як будуть повертати у край рідний, уклонити ся від нього отцю-неньцї й вірній дружинї.. І просить він доглянути його воликів любих, щоб не зазнали вони нї в чому недостачі, поки прийдуть до дому. Та ще благає хоч притиками викопати йому діл глибокий, зробити домовину хоч з рогожі та заховати в степу край дороги, висипати високу могилу, щоб з тої могили видко було його рідну Вкраїну... А на могилї хай посадять червону калину, хай вона пригадує йому його милую та далекую сторононьку...

І стоять чумаки, вірнеє браття, круг конаючого, похиливши сумно голови і обіцюють вони сповнити його заповіт... Солона сльоза не в одного зависла на довгих вусах...

Вволили чумаченьки товаришову волю. Он там у долинцї, під білими березами, копають уже діл глибокий, довічню хатину чумакови. Ревнули сірі воли, до гробу йдучи за своїм господарем, рушило й чумацтво за возом — останню послугу дати вірному товаришу... Низько похилились непокриті голови, степовий вітер має довгими чубами та вусами...

Прийняв чумака вільний степ у своє надро... Безхмарне небо байдужно дивить ся з високости, а буйний вітер шепотить про щось з величезними степовими будяками.

Чорнїє здалеку сьвіжа могила, а над нею похилились білі берези, мов сестри-жалібницї над братовою могилою...

Еге, багато пригод знає чумацький отаман і не про одну виспівує йому, вимовляє голосна сопілка.

А валка посуваєть ся. Риплять вози, брязчать ярма, хмара куряви купаєть ся в злотокрівавому світлї заходячого сонця.

Пора вже й на нічлїг стати.

„Ой ви хлопці, ви добрі молодці,
А де будемо ночувати?“

звертається ся до ватажан отаман.

„Ой ми будем, будем ночувати
В чистім полї, край байраку;
Недалеко від зеленого гаю
Будем вогонь розкладати“, —

рішають чумаки.

Привернули.

Вечірньою прохолодою витає байрак гостий... Гай осьміхаєть ся до них останнїм промінєм заходячого сонця, що не встигло ще виплутати ся з кучерявого верховітя дерев. Десь весело дзюрчить струмок, у скісному промінї сонця граєроєм мушка; якесь шепотїнє, якісь вечірні лїсові згуки долїтають до чуткого вуха... Густі лози, високі комиші, укривши долину, чорнїють таємничо, повиті сріблястим туманом. Смеркає... ба й уже ніч спустилась у долину з пітьмою, з вогкістю, з глибоким зоряним небом.

Порозпрягали чергові волів, розпустили по муравцї на пашу. Стоять вози — насторч ярма, а межи возами під яворомпалає багаттє, осяває всї листочки, всї гілячки кріслатої деревини. Розташувались круг вогню чумаки, ждуть вечері. Гомін стоїть у таборі, жарти з веселим реготом розлягають ся по долинї, безжурний настрій обгорнув веселе товариство.

А онде осторонь, на важницю схилившись, лежить самотно поміж возами парубок, на сопілку вигравае... Тиха та ревна мельодія викликає перед його образ милої дївчиноньки... Що то вона робить тепер, чи дума про нього? Ой, певно сумує за молодим козаком, певно припадає до його слїду... Десь вона вже потоптала черевички, на дорогу вибігаючи, виплакала карі очи, чумаченька дожидаючи... А може... може закохав він дївчиноньку людям — не собі, може її присилувано, і подала вона рушники другому, гірко плачучись на свою недолю... Все може бути. І журно так, женько так робить ся чумакови на серцї — і дума він невеселую думу... Дума він, що вояк має на сьвітї свої радощі, усе має собі пару... щука-риба в морі — та й та пару має, а чумак молоденький пароньки не має... Е, гетьте, думки сумнії, не суши, журбо, завчасу серця!... От коли-б допоміг Бог у Криму соли набрати та щоб дївчину кохану у биндах застати!...

І марить молодий чумак про родинні втїхи з любою дружиною — і веселїйше сьпіває сопілка — його порада, його розвага єдина в далекій дорозї...

А від багаття доносить ся гучний регіт веселої юрми, чутно жартливі приспіви до танцїв, плескане в долонї, брязкіт підківок. Ударили лихом об землю чумаки, волїють дати лиха закаблукам...

Нїкому й на думку не спаде, що готуєть ся пригода, що лихо вже близько, що он

Ізза того зеленого гаю
Розбійнички виглядають...

То здобичники, здичілі у нетрях, обідрані, голодні чигають на чумацьке добро, вичікують слушного часу, коли-б в одну мить, по слову ватажка, кинути ся на табор. Махнув рукою ватажко — і розбійники облягли навколо табор.

Що найстарший тай розбійничок
На воронім конї грає.
Що він грає, грає вигравае,
До табора привертає...

Вжахнулись чумаки, зірвались на рівні ноги. Думка про волів, про своє добро, ба й про своє житє власне блискавкою мигнула в голові в кожного. Що робити? що чинити? де отаман? Жах обходив чумаків. Одні стоять мов тороплені, другі метушать ся на місцї, мов ратунку шукають. Де-ж той отаман? А ватажко ще й глузує, бачучи такий сполох:

„Ой ви хлопці, ви добрі молодці,
А де-ж ваш отаман?“

LIBRARY U. OF I. URBANA-CHAMPAIGN

питає він чумаків осьміхаючись.

„Наш отаман ходить між возами,
Умиваєть ся сльозами.
Що він ходить, ходить між новими,
Умиваєть ся дрібними...“

Та не довго сумує отаман. Його засмалене, мужнє обличє спахнуло вже звагою, і метальовим острим голосом вигукує він над сполоханим табором наказ, аж луна котить ся гаєм:

„Ой ви хлопці, ви добрі молодці!
Ой беріте друки в руки...
Гей тай бийте, бий не жалійте...“

Стрепенулось чумацтво... метнулось до возів по дручя — і стало до бою.

І от при сьвітлї догоряючого вогнища, у глухому степовому байраці, у мертвій тиші сонного гаю — счинив ся бій. Брязкіт дручя, крики, стогін, прокльони, благаня о поміч, хрип конаючих, дикі голоси сполоханих птахів, лопотанє їх крил, усе те зілляло ся в один несказаний галас, в одну хвилю диких згуків... Котить ся та хвиля гаєм, далї тихшає, а ще далї гине в широкому степовому просторі, під темним зоряним небом. Ось налягли здобичники, тїсною каблучкою здушили чумаків, вимахують ножами та булавами... Міцно стоїть купка завзятих чумаків — видко наважилась бороти ся до краю, на житє й смерть... Ще хвилина — і враз, як один чоловік, ринула лавою на розбишак, розірвала тую живу каблучку, зімяла, кинула ся в один, у другий бік, несучи скрізь жах та смерть... Здрігнули ся комишники, побачивши побитих товаришів і кинули ся на втеки, підставляючи спини під чумацьке дрючя.

Довго тягла ся гонитва, аж дикі нетри та комиші сховали недобитків у своїй гущинї.

„Годї, гукає отаман, підпалити комиші!“

І от по слову отамановому викресали чумаки вогню й підпалили з берега комиш. Зняла ся чорна хмара диму, лизнув вогняний язик раз, удруге обхопив урештї ширшу простору, і пішло гоготїти полумя, здіймаючи до неба немов вогняні руки, осяваючи навкруги чорний степ, байрак та недавнє бойовище, на якому в незвичайному безладї, облитї власною кровю, лежать мертві здобичники, де два, де чотири....

А серед табору, оточений ватажанами, стоїть отаман та на пів жартом наказує чумакам зібрати побитих розбійників та скласти на вози:

„На нові вози кладїте,
Тай повезем у го́род Полтаву,
Та зробимо собі славу:
Що їх сорок, сорок і чотири
Нас десятьох не побили..“

Пісня замовкла...

Але я був ще в степу, бачив червоне промінє пожежі, бачив чумацький табор з чорними мажами, з крівавим бойовищем, з чумаками, гордими перемогою своєю, і до вуха мого нїби долїтав рик волів, сполоханих нічною колотнечою...

КНИГИ ЖИТЯ.

В кождім дїлї кінець починаєть ся зараз в самих початках і часто його можна добачити. ✪✪✪✪ *Єсли ти знаходиш ся в товаристві людий, яких поведенє тобі подобаєть ся і ти хочеш їх наслїдувати, вперед всего запитай себе: чи розумно буде іти тобі по їх слїдам.* ✪✪✪✪ *Скупий подібний до осла, який цїле житє трудить ся а опісля з його скіри виробляють бубни на потїху другим.* ✪✪✪✪ *Нема більшої школи від школи житя.* ✪✪✪✪ *Єсли ти кого неслушно образив, так маїй відвагу перепросити його. Мудрий за те не назве тебе анї трусом анї глупцем.* ✪✪✪✪ *Не відкладай до завтра то, що можеш зробити нинї.*

СМЕРТЬ ЧУМАКА.

Ой не пють ся пива, меди,
Не петь ся вода,
Прилучилась з чумаченьком
У степу біда:

Заболїла головонька,
Заболїв живіт,
Упав чумак коло воза,
Упав та й лежить.

Із Одеси преславної
Завезли чуму́;
Покинули товариша,
Горенько йому!

Воли його коло воза
Понуро стоять;
А із степу гайворони
До його летять.

„Ой не клюйте, гайворони
Чумацького трупу:
Наклювавшись, подохнете
Коло мене в-купі.

Ой полетїть, гайворони,
Мої сизокрилі,
До батечка, та скажіте,
Щоб службу служили,

Та за мою грішну душу
Псалтир прочитали,
А дївчинї молоденькій
Скажіть, щоб не ждала!“

Т. Шевченко.

LIBRARY OF THE URBANA-CHAMPAIGN

Гимн американських Українців.[1])

Далека Ти, а близька нам,
Кохана Вітчино!
Як сонце з неба Твоїм ланам,
Ти сьвітиш нам в одно.
Сьвіти нам, вітчино, сьвіти,
Кохана Україно,
Щоб знали ми; куди нам іти
У слушную годину —
У бій, у бій
За сьвітлий прапор Твій,
За Тебе Україно!

Як птахи ті, що їх пожар
Прогнав з під рідних стріх,
На перший поклик, хочаб з під хмар,
Ми злинемо до них.
Поклич нас, вітчино, поклич,
Кохана Україно!
Ми злетимо, як козацтво у Сїч,
У слушную годину —
У бій, у бій
За сьвітлий прапор Твій,
За Тебе Україно!

Не даром ми тепер живем
У вітчині свобод:
Ми знати будем, як без ярем
Живе й росте народ.
Вставай лиш, вітчино, вставай,
І нас клич Україно,
Ми здивуєм заморський наш край
У слушную годину —
Як бій то бій
За сьвітлий прапор Твій,
За Тебе Україно!

В. Щурат.

---

[1]) Сей гимн і гимн „Гей за морем за широким“, се дарунок для заморських братів від „Рідної Школи“. Оба гимни, уложені під ноти нашим композитором С. Людкевичем.

Гей за морем за широким...

(ГИМН АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ.)

Motto: „Для України живем".

Гей за морем, за широким
Разом нас судьба звела —
Край далекий на чужині
Нам за вітчину дала.
Але ми — гетьманські дїти
Тямим предків козаків!
Понад море, над широке
Кличем до своїх братів:
Як прийдеть ся стати разом
Ми в Україну підем!
Бо для неї ми на сьвітї
Для України живем!

Хоть за морем ми, далеко,
В нас український є дух!
Горду мрію він леліє
Над козацький лине луг!
Там престол нам заяснїє
Встануть нам нові князї!
Ще добудемо ми слави
Як у бій підемо всї.
Як прийдеть ся стати разом
Ми в Україну підем!
Бо для неї в цїлім сьвітї
Для України живем!

Ми Українцї до скону
В нас є сила козаків!
Не розлучать нас нї море
Нї межі чужих країв!
Сонце всюди нам принесе
Подих нашої землї!
Клич її ми все почуєм
І за морем в чужині.
Як прийдеть ся стати разом
Ми в Україну підем!
Бо для неї в цїлїм сьвітї
Для України живем.

LIBRARY OF THE UKRAINIAN-AMERICAN

ДЕНИС ЛУКІЯНОВИЧ.

ПРО ЖИТЄ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

1. Чому кождий Українець і кожда Українка повинні знати житє Тараса Шевченка?

На 1914. рік лагодить ся вся соборна Україна до такого обходу, якого ще нїколи не сьвяткував український нарід. Маємо стрітити соті роковини приходу на сьвіт найбільшого мужа, якого дотепер видала з себе українська нация. Того, що казав нам жити, як була вже готова, викопана для нас могила.

Людство іде наперед дорогою поступу таким робом, що час до часу зявляють ся великі, талановиті люди на ґрунт підготовлений звичайними робітниками. Вони силою духа переростають своє поколїнє і ще будучим показують та промощують шлях.

Шануючи і почитаючи таких великих людий, ми тим шануємо і себе. Бо теперішність найтїснїйше вяжеть ся з минулим, вона з нього вийшла так, як з теперішности виросте будуче. З минулого треба вчити ся. В дїйсности не тільки вчимо ся, але і всю працю нашу навязуємо до минулого і вже зроблено нашими попередниками. Нїхтож не починає роботи наново, з самого таки початку. Що батьки наші зробили, се ми приймаємо як готове тай стараємо ся йти ще далї. Наші дїти приймуть се, що ми зробили тай старати ся муть за дальший поступ. Певне, що відколи — приміром — деревляний леміш заступлено залїзним, нїхто вже не почне тепер деревляним лемішем орати, або хоч набивати його залїзом по берегах. Тепер уже думають, як залїзний плуг поправити; завели парові плуги і т. д. Що зробить ся доброго і мудрого, чи в господарстві, чи в промислї і техніці, чи в ремеслї, чи в науці, се люди переймають і шукають іще лїпшого.

Так то не пропадає нїякий винахід, нїяка нова, хосенна гадка, нїякі зусиля людського духа. Се значить безсмертність людських дїл. Се значить: ми працюємо для будучини.

Шануючи великих людий, роздумуючи над їх житєм і дїлами, ми вдоволяємо потребу нашої душі, котра нам каже признати другому правдиву заслугу і віддати йому належну почесть. Разом з тим ми вчимо ся, розглядаючи працю великого чоловіка, якої вислїд буває підставою праці для цїлих поколїнь. Такий великий чоловік умів лїпше нїж ми жити, хоч може не для своєї особистої користи, але для ідеї і для загального добра. В його житю неоден з нас найде приклад для себе.

Не всїх великих людий почитають однаково. Се залежить не тільки від величини їхних заслуг, але також від того, якій думці (ідеї) вони служили. Одних нпр. почитають самі лїкарі, других самі історики. Не багато є таких великих людий, щоб їм покланяли ся представники цїлого народа, а то і цїлий нарід. Бо до того не дають іще підстави самі заслуги і великі дїла. Коли Тараса Шевченка почитає кождий сьвідомий Українець, то він шанує в нїм не тільки великого поета, але того, що посїяв нові гадки, новий клич кинув, підняв перед народом новий стяг на місце давного, козацького, котрий похилив ся і впав. Шевченкові гадки стали ся жерелом нашого народного відродженя тай до нинї вони жиють в нас

і дають нам животворну силу. Тому то називають Шевченка нашим апостолом.

Та Шевченко окрім своїх віршів, дав ще Українї цїле своє житє від молодости до старости. За свою ідею, за ті гадки, які він так щиро і так сьміливо розкрив перед земляками, він страждав на засланю, а воно зруйнувало його житє. Шевченко поляг мучеником за Україну.

Нас учать в істориї про житє королїв і князїв. А Шевченко то наш князь і король, наш гетьман і кошовий, хоч не мав війска, тільки любов у серцї і не мав збруї, лиш — могутнє слово. Шевченко найбільший син України і тому кождий з нас повинен знати його житє.

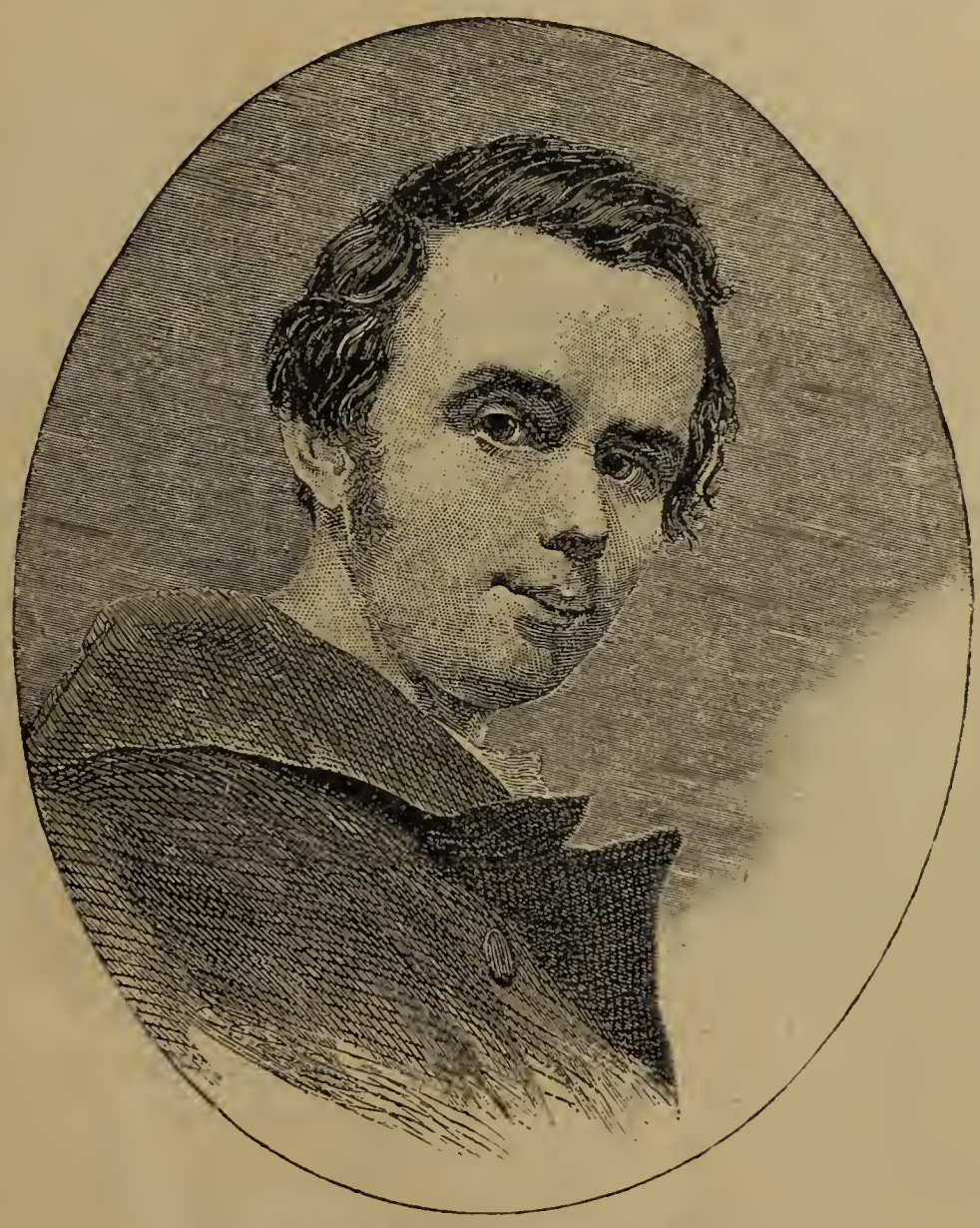

Тарас Шевченко в молодім віцї.

2. Дитячий і хлопячий вік Тараса.

Тарас Шевченко родив ся д. 9. марта 1814. р. в селї Моринцях, де його батько Григорій пристав на ґрунт до жінки Катерини. Ще Тарас у сповитку був, як батьки його перебрали ся в родинне село Шевченків, у Кирилівку. Стало ся се на приказ пана, бо Григорій був кріпаком (панщизняним мужиком) дїдича Енґельгарда. Обидва ті села і Моринцї і Кирилівка лежать у звенигородському повітї, на полудне від Київа. В Кирилівцї вже Григорій Шевченко зістав ся і тут зріс Тарас. Пробув там до 15 року свого віку.

Злиднями привитала доля Тараса ще в заранї. В кріпацькій родинї тяжко за гаразди. А хоч дитина під оком люблячої мами не відчуває так недостатків, бо й небатато потреб має і ще не вміє журити ся, Тарасови власне не поталанило: ненька лишила його девятьлїтним сиротою. Сестра Катерина, що так любила його і голубила, віддала ся на чуже село. Батько вженив ся вдруге і то з удовою; мачуха привела з собою дїти і на Шевченкову хату, на семейне житє упала тїнь. Почали ся драки і бійки між дїтьми, колотнечі між старими. Прощайте добрі, милі часи, коли білявий хлопчина навганяв ся вулицями, викупав у потоцї і впав у садї під першу яблуню з краю тай захріп... Кожда сварка, яка спалахнула у Шевченків, кінчила ся побоями живого, збитошного Тараса. Мусїв він тїкати і ховати ся в печеру за селом, то в бурянах у сусїда, куди сестра Ярина приносила йому кусень хлїба, а про сховок братчика не сказала нїкому. Раз бито і катовано його три днї підряд за те, що пасинок мачухи Степанко украв постоялому на кватирі салдатови (жовнїрови) 45 копійок і звернув підзор на Тараса. Що йно третього дня виявило ся, хто виновником.

Тільки було спокою в хатї, як хлопець уступив ся і пішов на науку до дяка (почав вчащати ще за житя мами) або лїтом поїхав із батьком чумакувати.

LIBRARY U. OF I. URBANA-CHAMPAIGN

Чумаки були се купці, що в давних часах привозили головно сіль і рибу знад Чорного або Азовського моря, а вивозили з України пшеницю. Коли вже торговельні шляхи були безпечні і взяло ся багато міст, чумацькі валки не запускали ся аж над море. Чумакуючи з батьком, Тарас не то що не зазнав домашних невгодин, але не міг до сита налюбувати ся тихими зоряшливими ночами степовими та надивити ся на безкраї, наче море, степи. В такій дорозї занедужав Григорій і помер. Тарасови було тодї 11 років і він лишив ся на опіці дїда Івана.

Тепер уже виступив Тарас із вітцївської хати. Иншої ради не було. Навіть не мав нїякого права до частки по татовій смерти. Батько його, вмираючи, казав, що Тарасови не придасть ся нїщо з кріпацької мізериї, бо він, шануючись, вийде на великого чоловіка, або, не дбаючи, зійде на велике нїнащо.

Сповнило ся перше батькове віщованє, Тарас вийшов на такого чоловіка, яких на цїлій землї було небагато. Але по терновій дорозї зайшов він до великої слави.

З волею дїда пішов він знов на науку, та витерпіти там не міг довго. Сеж не була школа, така як по нинїшних селах, а дяківка. Вчили читати псалтир, дяк був завжди підпитий і мав один тільки спосіб науки — бійку. Тай ще кождий школяр сам приносив на себе вишневий прут або березові різки і мусїв тихо лежати, не ворухнути ся, коли пяниця відлїчував киї та прибалакував.

Тарас знав уже псалтир на память, а читав його голосно і виразно; тому дяк Бугорський заставляв його вчити в школї і бити школярів (настановив його „консулем“) тай читати при мерцях псалтир. За таку роботу дістав Тарас книша і десятий гріш від дяківської плати за кождого мерця, а за науку мав вільне мешканє на дяківцї. Але не було чим прохарчувати ся і за що зодягати ся, отже Тарас задумав утїкати від Бугорського та йти учити ся малярства у церковних малярів, яких було багато у сусїдних селах, особливож у Хлипнівцї. Надїяв ся Тарас зарібків і чув до малярства велику охоту.

Не міг бідний сирота трапити на доброго учителя. Малярі заставляли його до важких послуг, до домашньої роботи, а про мальованє і не кажи. Знеохочений, вернув ся Тарас знов у Кирилівку і став підпасїчем у громадського пастуха. До того часу відносить його вірш: „Менї тринацятий минав, я пас ягнята за селом“. Нездатний був з нього пастух, бо він або замислив ся і в небо глядїв, або рисував, а череда ходила самопас. Через таке мусїв покинути пастирство. І служба у добросердного попа в Кирилівцї не вдоволяла Тараса, якесь неясне тодї ще бажанє сьвітла, охота посьвятити ся малярству, шукати чогось ясного і доброго заставили його йти знов із рідного села.

Колиж він пустив ся ще раз на мандрівку по малярях і вкінцї найшов привітного чоловіка, показав ся инший клопіт. Той маляр бояв ся тримати кріпака без панського дозволу. Тарас подав ся в Вільшану до зарядчика Енгельгардових маєтків. Та той замість дати розписку, затримав Тараса, казав підучити троха охайности і укладу тай ураз з иншою прислугою відправив і Тараса на Литву у Вильно, де жив у ту пору дїдич Енгельгард.

3. Що винїс з собою Шевченко з рідного краю?

На шіснацятому році недобровільно покинув Тарас свої родимі сторони і пішов на чужину, де побув одним тягом 15 років. У тих далеких краях зробив ся він великим чоловіком, добув слави і хвали. Алеж не чужениця йому се дала, а рідна Вкраїна.

Як ростина, хоч би яку засадив, ягне соки і поживу з землї і з повітря, ак людина носить у крови вдачу свого арода і хист своїх предків, а вихованє, аука і пригоди в житю, особливо в ран- их лїтах, складають ся на характер розвинуть або збавлять вроджений та- ант у чоловіка. Шевченка міг видати ільки нарід, що має такі співанки, пісні думи, як ми. Завзята натура дїда Івана, кий ходив з Гайдамаками, показала я в Тараса і дала йому силу терпіти

Та не сама тільки память кривди і злого лишила ся в дитячих споминах у Тараса. Мов звізда крізь мраку просьвічувала у нього згадка материнської любови і він поніс з собою тугу за маминими пестощами, за добрим словом любих сестер Катерини і Ярини. Тому він так високо цінив і так високо ставив у своїх творах образ матери в сїмї.

Зпід рідної стріхи виніс Тарас ще й инші добрі посіви. Хоч і бідні, Шев-

Пан застає Шевченка за мальованєм.

уки, а не скривити душею. Ті всї лидні, які йому постелили такий неза- идний шлях у молодости, тільки за- артували тїло і духа Тарасового. Сту- їнь, дощі і вітри тай усї невгодини, кі витерпів Тарас, бурлакуючи в око- ицях Кирилівки, зробили його залїзним витревалим, дали йому змогу перетер- іти салдатську каторгу.

Шевченко сам каже у своїх споми- ах, що насильства дяка зродили у нього а все житє нехіть і відразу до пано- аня одного чоловіка над другим. Сї умки, які взяли ся ще в дїтвака, кріп- али і Тарас на все лишив ся ворогом асильства, оборонцем покривджених.

ченки з себе не були такі прості. Що найважнїйше, були між ними грамотні і знали вагу осьвіти. За старанєм батька Тарас не пішов у сьвіт невідущим, але письменним.

Далї, була у Шевченків жива память лїпших часів. Тих, коли на Вкраїнї була ще воля, хоч і треба її було завзято боронити від лихих сусїдів; коли ще не було наложене на Україну московське ярмо. Дїд Іван був учасником т. зв. Колїївщини, гайдамацьких розрухів 1768 р., коли Запорожець Максим Залїзняк і сотник двірських козаків Потоцького Іван Гонта стали на чолї ватаг і боро- ли ся проти закріпощеня селян та во-

LIBRARY U. OF I. URBANA-CHAMPAIGN

ювали в обороні православної віри. Цілий той рух вийшов з Мотроніного монастиря не так далеко від Кирилівки і Шевченхо сам каже:

...тими шляхами,
Де йшли гайдамаки, малими ногами
Ходив я та плакав.

Отже дід Іван розказував синови і сусідам про давні часи, про Коліївщину. Сі оповіданя ворушили Тараса, коли він дух запер у собі і в кутку сидів та слухав. Він плакав дитинячими сльозами, спочуваючи кривді українських селян. Ті зворушеня лягали в дитячу душу і лишали слід. Дідовіж оповіданя доповнив іще старенький чернець у мотронинськім монастирі, куди ходив Тарас із сестрами на прощу. В сусідних від Кирилівки селах показували ще памятки і місця звязані з Гайдамаками. І по літах Тарас списав по споминам ті дідові оповіданя в поемі „Гайдамаки".

А так само, як спомини про Гайдамаків, знав Тарас з дому і пісні народні і думи тай співав їх, не розставав ся з ними весь вік. Вони йому розкрили красу поезиї, на них він учив ся віршувати.

Але найбільша Тарасова учителька була природа. Від неї Тарас не відчужив ся. Цілих 15 років жив на її лоні, і так до неї звик, що вже ніколи не перестав любувати ся нею, шукати у неї краси і розради. А якаж гарна природа в звенигородськім повіті, найкращім із всіх у київській губернії! Лани, гаї і байраки міняють ся з собою, де-не-де замикають овид горбки, а межує з ними степ. Не диво, що така живописна країна видала богато малярів. Вона і на малого Тараса зробила перший нестертий слід. І ті вражіня лягали в Тарасову душу а по літах озвали ся.

З таким богатим скарбом їхав Тарас у далекий край. Той скарб то було поетичне дарованє, яке не давало Тарасови взяти ся нї до хліборобської нї до ремісницької роботи. Воно заставляло Тараса перти ся до малярства І тільки з часом, коли він набрав ся потрібної науки, воно показало ся в цілій силї. Повним сяєвом заяснів тодї Шевченкі в талант.

4. Шевченко в службі.

Тарасові злиднї не перевелись, хиба що відмінили ся. Досї він голодував слота його била, спека припікала без домного бурлаку. Тепер мав що їсти і вбрали його, але відібрали свободу Він крепаком був перше і зістав ся ним тепер. Але в Кирилівці був від пана далеко, а в Вильні, в Варшаві і куди там ще не їздив Енгельгард, забираючи з собою прислугу, був Тарас під самим таки панським дахом. Було кому пазити його і за найменшу провину висікти різками „для науки".

Було і друге горе. Збудила ся у хлопця туга за вітчиною. Не стало високих могил, на котрі ходив колись то Тарас шукати залізних стовпів, що буцім-то підпирають небо. Не бачило око українського неба і степів. Намість того мав сільський хлопачина міські мури, а замість степового вітру і соловейкового співу чув шум і гуркіт чужого міста.

А вже цілком приголомшив його Петербург, столиця Росиї, куди виїхав дідич Енгельгард разом з цілим своїм двором. Хоч Тарас не мав коли і як ходити по місті, а все таки довелось і йому побачити уличне житє і він до конче обертав ся тепер в далеко инших умовах, ніж досї.

Та як не гірко було Тарасови, а все таки ціла зміна житєвих умов пішла на його користь. В Кирилівці він блукав і не міг найти пристановища. Хоч бі й лишив ся був у Хлипнівці у церковного маляря, то талант його не розвинув ся-б був і не набрав сили. Інакше склало ся тут. По містах зосереджує ся мало не вся культура. Тут купці великі

варстати і фабрики, театри, школи, вчені, малярі і уряди. Хто живе в місті, той має змогу навчити ся, чого йому треба. А навчив ся тут малярства і Тарас.

До того дійшло в той спосіб. У Тараса вільного часу було досить, отже кожду вільну хвилю обертав він на те, що рисував угльом та крейдою. На такій роботї виловлювали Тараса і кождий раз карали. Але вкінцї додумав ся Енґельгард, що видно-дїло Тарас годить ся на маляря, а не на локая. Тай з маляря можна мати більшу користь нїж з козачка. От тому зглянув ся він на Тарасові просьби і звільнив його з локайської служби, а віддав на науку до добрих малярів.

Що йно тепер почало ся инше житя для Тараса. Раз, що він мав змогу робити се, до чого рвала ся його душа від ранної молодости. По друге, виходив Тарас з панського двора і мав більше свободи, забігав у царський сад, відрисовував статуї то оглядав за склеповими вікнами і в церквах гарні образи. Тодї він перший раз стрітив ся з чесними, благородними людьми, які бачили в нїм чоловіка, а не худобу-крепака.

Найбільшу вагу мала для нього знайомість із земляком Сошенком, бо той заняв ся його наукою, дав йому книжок і зблизив його до таких людий, як поет Гребінка, славний маляр Брюлов і росийський поет Жуковський, що був учителем царських дїтий і пізнїйшого царя Александра II. Нові Шевченкові приятелї побачили, що він людина незвичайна, бо і талант має великий, чого доказом були його малюнки, і характер має гарний. Вони згодили ся в тім, що треба йому конче дати доступ до найвисшої школи, де вчать малярства, до академії. Перше всего мали його викупити з кріпацтва, бо кріпак не мав доступу до академії. Отже Брюлов намалював портрет голосного поета Жуковського, і пустив на льоси, щоб таким робом зібрати більшу суму. Тай справдї, придбав 2 тисячі рублїв з половиною, на той час такі великі грошї, як нинї 50 тисяч корон. За ту суму Енґельгард згодив ся визволити свого кріпака і так став Тарас вільним чоловіком, і вже тепер могли його приняти до академії.

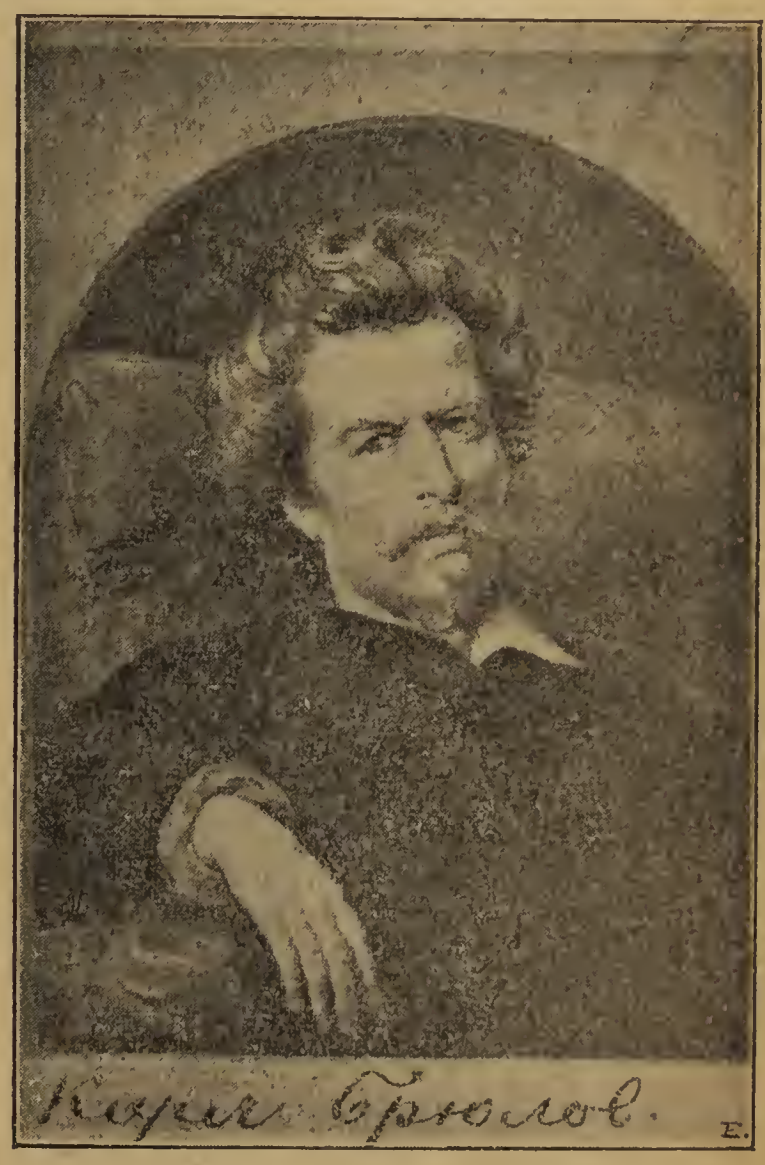

5. Шевченко на волї.

Тая дуже важна подія в Тарасовім житю припала на д. 4. мая 1838 р., коли Шевченкови минуло 24 роки.

Аж тепер він почув себе правдивим чоловіком, якому походженє від батька крепака не стоїть на перешкодї вчити ся і мати доступ до людий. Тепер він побачив велику вартість свободи і ще глибше відчув долю та кривду закріпощених селян на Українї.

Свободи уживав Тарас як найлїпше. Він не мав досї нїякої осьвіти, отже тепер кинув ся напрасно до книжок, яких позичили йому приятелї. Він прочитав історию всїх народів (всесьвітну істо-

рию), читав у перекладах твори великих сьвітових поетів і вчив ся французької мови.

Та найбільше вражінє зробила на нього по росийськи написана історія України під заголовком *Історія Русов* іли Малой Росії, недрукована ще тоді, тільки переписувана. Її написав якийсь великий український патріот (здаєть ся Полїтика). В нїй помилок багато, але автор проводить у цілій книжці думку, що Українці окремий, самостійний нарід, а Україні належить ся бути окремою державою. Він показує всю кривду Українців і докладно розказує, як вони бороли ся за волю.

Ся книжка отворила Шевченкови очи на минувшість України, на її відносини до Москви та Польщі, навчила його, що треба в українській історії високо ставити і чого для України домагати ся.

За тою наукою Шевченко не багато мав часу малювати. І треба було потому невсипущою працею наганяти занедбане. Всеж таки Тарас робив такі поступи в малярстві, що всї професори в академії були з нього дуже вдоволені.

Не сама тільки наука спиняла Шевченкови малярство. Він признав ся сам, що малюючи в академії, нераз задумував ся і перед його очима ставав слїпий кобзар в українськім селї, то привиджували ся гетьмани та Гайдамаки. Читанє славних сьвітових поетів розбудило і в його душі дар бути поетом; досї був він у сповитку, дрімав. І от почав Тарас списувати вірші. Помало назбирало ся їх у нього чимало, а в 1840. р. приятель його Мартос видав їх своїм коштом. На заголовнім листку книжки був намальований кобзар під вербами і тому збірку своїх поезий назвав Шевченко „Кобзар". Красшої і вартнїйшої книжки, як ся, нема досї в нашій лїтературі. Вона зробила велике вражінє і великий переворот на Україні. Слїдуючого року видав Тарас свою поему „Гайдамаки". З того часу не переставав уже віршувати.

Зараз по скінченю академії поспішив Тарас сам на любу Україну.

6. Шевченко на Україні.

Безмежно радував ся Тарас, коли побачив Славутицю-Днїпро, широкі степи з високими могилами, золотоверхий Київ, матїр руських міст. Він їхав на Україну робити дуже милу і важну роботу. Археографічна комісия, така що береже памятки давнини (будівлї, збрую, одежу, грамоти і т. и.) задумала видати альбом (книжку з рисунками) старих українських церков, замків, могил під заголовком „Живописна Україна". Доручено Тарасови поробити рисунки старих українських замків, церков, могил. При тій роботї Шевченко ще докладнїйше пізнавав славну минувшість нашу, роздумував над нею і поетичним своїм словом прославляв її тай звертав на неї очи своїх земляків.

Так обїхав поет Полтавську і Чернигівську губернію, а був і в Київській. Куди не заїхав, витали його дуже радо. А тому так його приймали, що він був дуже любий, милий, добрий чоловік і тими прикметами брав кождого в полон. Співав він милим голосом народні пісні і був веселий. Двері панських покоїв отвирала йому слава, якої придбав собі не тільки Кобзарем і Гайдамаками, але й иншими віршами, які кружили у відписах по Україні.

Відвідав він і родинні сторони і родину тай запоміг її, як міг. Ще з Петербурга висилав він братови гроші, хоч сам їх мав мало. Він поміг і якомусь чужому чоловікови. Раз він гостював у панотця, як прийшов якийсь селянин жалувати ся, що вкрадено йому пару волів. Шевченко дав йому 50 рублїв, нїби позичив. Селянин приняв гроші, але питав, як має йому віддати їх, коли

навіть не знає, від кого дістає таку поміч. Бери — казав, усьміхаючись Тарас — прийдеш віддавати, то пізнаєш.

Але наймилїйше було Тарасови в Київі. Там на кождім кроці було тілько памяток нашої княжої і козацької слави. Крім того від яких 15 років зосереджувало ся в тім містї живійше українське житє духове. Від коли заложено в Київі унїверситет (1831) збирало ся там більше молодїжи задля науки, працював там професор московської лїтератури Максимович, а з молодих поет Кулїш, історик Костомарів і инші.

З гуртом молодих Українців познайомив ся Шевченко і огненим словом додав їм більше відваги і завзятку. І так завязали вони товариство, що звало ся Кирило-Митодіївським братством. Сю назву вони приняли в честь перших славянських апостолів, а в славянщину дуже вірили, сподївали ся великого добра з того, як би всї славянські народи зробили вільну спілку (федерацию), в якій кожда републїка[1]) мала би рівний голос. Кріпацтво мало упасти, бо кождий чоловік повинен мати повну свободу і волю, якою мовою говорити, до якої віри признати ся, що писати і друкувати, в які товариства єднати ся.

Ще нинї навіть, у 67 років від заснованя Кирило-Методіївського братства нема тої свободи в Росиї, хоч кріпацтва вже нема, а навіть нїби конституцию дали. А щож казати про тамті часи. Російський уряд, як тільки дізнав ся (з доносу) про тайне товариство, що ширило такі небезпечні для нього думки, приказав арештувати 10 визначнїйших членів товариства, між ними і Шевченка. Тим більшу небезпеку бачив цар у тім, що власне Українці думають про зміну порядків. Бо що без України Москва? Землї московські неврожайні, а надто, Українців так багато між московськими поетами і вченими, що половину лїтератури і науки Москалям сотворили.

Томуж то провідників братства заслано в далекі губернії на кару, а найтяжше покарано Шевченка. За те, що написав поему *Сон* і *Кавказ*, у яких остро напав на царя і на царські порядки за кривди України і инших поневолених народів. Цар Микола присудив Шевченкови служити у війску і то в азийських степах.

Приятель Шевченка: Василь Жуковський.

7. Шевченко в неволї.

Те велике нещастє впало на Тараса 1847 р., як він ледво 2 роки побув на Українї. А найшло воно його в таку пору, що нївечило найкращі поетові замисли. Шевченкови отвирала ся дорога до гарної будучини. За старанєм княгинї Репнїни дістав він місце при київськім унїверситетї, а Кулїшиха жертвувала йому підмогу на виїзд за гра-

---

[1]) Така держава, де нема короля, тільки рада і вибирані урядники, яких можна скинути

ницю, де він мав придбати собі ще висшої осьвіти. І саме тоді, як поет вертав ся від Куліїшів з Чернигівщини до Київа, його по дорозї арештовано.

Кара, яку присуджено Шевченкови, була надто велика. Раз, що висилали його в далекий край, розлучали з вітчиною і з приятелями і завдавали таку муку, як кождому засланому. Але не було визначено, який час мала кара тревати, отже могли його держати на засланю і до смерти. Цар власною рукою дописав на присудї, що невольно Шевченкови займати ся нї писанєм нї малярством. Се було страшно болюче. А ще заслали його в салдати (до війска). Його, вільнолюбного чоловіка, що так ненавидїв насильства і обмеженя свободи, а війско, муштра, збруя такі були йому противні!

Не відразу почув Тарас невиносиме горе. Є такі люди, що на самотї не мають об чім говорити з самим собою. Зате для других людий що йно тодї починає ся правдива, свобідна праця духова. Коли чоловік осторонь і одинцем стане і заглубить ся у свої гадки, у свою душу, то він мусить з її дна винести скарби, як тільки вони там є. Ось чому пророки і великі учителї ішли навіть на пустиню, щоб лишити ся самотними і дати волю думкам.

І Шевченко зразу перетоплював у своїй уяві ті вражіня, які винїс із любої України. Йому привиджують ся ті образи і ті люди, яких недавно ще оглядав. Тарас у неволї написав більшу часть і то найкращих своїх творів. Але тільки в перших лїтах. Його не так дуже стерегли і пильнували. Найшли ся навіть такі добрі офіцири, що давали йому дозвіл утїчи десь у чисте поле тай списати на клаптику паперу свої тужні думки; навіть приймали його у себе на кватирах і позволяли рисувати. Тількож, як пішов у Петербург донос і відтам прийшли нові накази, тодї поета погнали до Азиї і пильнували так гостро, що і в холяві шукали, чи не мав олівця, або паперу.

Тут у дикій пущі тратив Шевченко здоровлє і попадав у тугу. Не бачило його око нї цьвітки, нї дерева, нї могили, а небо — мов немите. І земляки наче забули за нього. Доки міг Тарас крадькома писати, заповняв свою „захалявну“ книжечку, а там і замовк. Від 1851 до половини 1857 р. нема нї одного стишка. Так пропало майже 7 лїт у творчости нашого ґенїя.

Але Шевченко, теряючи тїлесні сили, був сильний духом. Він знав, що терпить за Україну, що за неї жертву приносить, так як инші герої, що голови клали за сьвяту справу, за вітчину. Тому він достойно терпить, бо знає, з істориї, що за свободу, за волю, за кожде право для народа мусїли кращі одиниці платити житєм. Він і терпів і вірив в будучність України і сподївав ся для себе освободженя:

Так Днїпро крутоберегий
І надїя, брате,
Не дають менї в неволї
О смерти благати.

8. Освобожденє і поворот Шевченка на Україну.

Нїде правди дїти, що надто мало листів діставав Шевченко з України і він — як сам каже — утїкав, щоб і не бачити, як другі салдати читають листи від родини. Близші Тарасові приятелї самі потратили голови тай не думали об тім, що треба піддержати того, хто найтяжше був покараний і терпів у дикій пустарі, заваленій снїгами. Щастє, що Тарас сам мав таку велику силу духа, незломну волю і витерпів за Украïну муки.

Шевченка призабули земляки з тої причини, що по розгромі Кирило-Методіївського братства настав час утисків громадянського житя урядом. Ті Шев-

ченкові приятелї, як кн. Толстой і кн. Репнїна, що не потребували лякати ся власти (на теж вони князї!) хоч і робили заходи в користь Шевченка, хоч і просили, щоб йому облекшено кару — нїчого не добили ся. Справа була дуже трудна. Свого часу царська родина закупила льоси на портрет Жуковського і так зібрано гроші на викуп Тараса з кріпацтва. Жуковський був учителем на царськім дворі, тому царська родина хотїла мати його портрет. А не купилаб вона була білєтів, то ще найшли-б ся були такі люди, що купили би, бо Брюлов мав славу, а його образи цїну. Але на царськім дворі розуміли так, що Шевченко має бути цареви до смерти вдячний. Скоро покінчено слїдство над Кирило-Методіївськими братчиками, то про Шевченка предложено Миколї І. такий доклад: „Шевченко замість вдяки до царської родини, писав мовою українською найбаламутнїйші вірші. В них він то плаче над кривдою України, то розповідає про колишню козацьку славу то поганими словами осьмішує царя і його семю. А що Шевченко придбав собі такими творами славу знаменитого поета, тим то вірші його двічи шкідливі і небезпечні.“

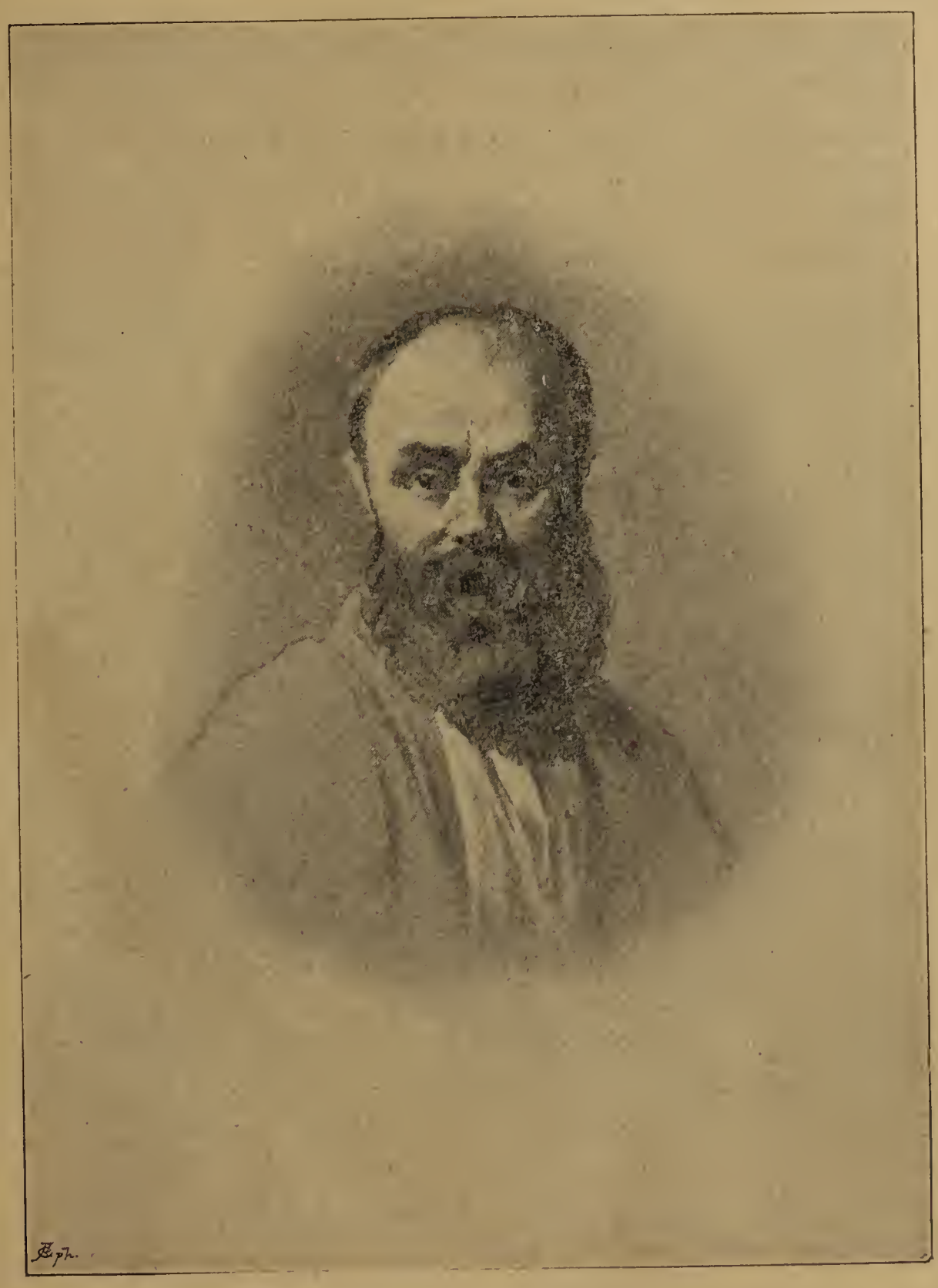

Власноручний портрет Т. Шевченка роблений тушою.

А на судї Шевченко не то що не відкликав нї одного слова і не шукав оправданя, але він сьмїливо сказав усю правду. Говорив, що на Українї бачив страшну кривду і чув нарїканя на царя і царську родину за такі погані порядки. Ось тому тяжко було випросити для Шевченка дарованє незаслуженої кари, а хочби які небудь полекші.

Аж прийшла некорисна для Росиї кримська війна (1853—1856). Істория показує, що по нещасливих війнах пануючі і їх правлїнє, побиті зовнїшним ворогом звертають ся до своїх підданих, дають їм якісь полекші, заводять реформи. Так стало ся і в Росиї по кримській війнї. Цар Александер II. надав самоуправу земствам (щось подібного до Рад повітових в Галичинї) по-

правив суди і збирав ся знести кріпацтво.

Серед таких полекш і реформ цар видав також амнестию (дарованє кари) засудженим за Миколи І. полїтичним вязням. До тої царської ласки не допустили Шевченка. За ним просив і гр. Толстой і кн. Репнїна, та цариця-мати не згодила ся. Аж на другій лїстї знайшло ся імя великого страдника за волю України. Се стало ся з початком мая 1857 р. Коли прийшла така вість до Новопетровська, Шевченкови дали вже пільгу, а 14. серпня відправили до Петербурга, куди він прибув аж 8. цьвітня 1858 р., бо задержав ся довший час у Нїжинї. Десять лїт тому взяли його відси 33 лїтним здоровим, кремезним мужчиною, а вернув ся Тарас сивим, лисим, пригорбленим дїдом з покалїченим здоровлєм.

9. Шевченкові замисли, хвороба і смерть.

Хоч з неволї вернув ся Шевченко зломаний на тїлї, був кріпкий духом. „Менї здаєть ся — каже він у своїх записках — що я і нинї (після засланя) точнїсенько такий самий, яким був і десять лїт назад. В мойому образї внутрішньому не перемінила ся нї єдина риса“.

Сї слова треба так розуміти, що поетові думки і переконаня не змінили ся, що він готовий був, як перше, побивати ся за освободженє селян, за волю України і другий раз на заслане піти. Він і справдї, ще в дорозї з засланя писав вірші і то не інакші, як перед неволею. В „Неофітах“ він порівнує переслїдуванє християн лютими царями в Римі з переслїдуванєм поступових людий у Росиї. І в инших поезиях не перестав він дорікати і лаяти царів за їх знущаня над народом. Але довголїтна неволя лишила свій слїд. Вернувши з засланя, написав він небагато.

Сему неволя була винна. Там кілька років Тарас мучив ся без нїякої духової роботи, не читав нїчого, не стежив за духовим житєм осьвічених земляків. Надто, хоч Шевченкови було вже 44 роки житя, коли вернув з засланя, не мав іще упорядкованих умов житя. Був бездомний, без сїмї і без пристановку. Був бідний і без зарібків, журив ся тим, що визволу крепаків все ще нема, а найблизшої своєї родини він, сам вільний, не міг і досї викупити.

Поволи якось уложили ся його справи. В малярській академії дали йому, як бувшому ученикови, кімнату на робітню і в нїй Тарас замешкав. Почав знов працювати над образами, взяв ся за книжки, читав, а думка про поміч селянам не покидала його. Тому він шукав товаришів до видаваня журнала; а як розумів вагу осьвіти для селян, показує ся з того, що зложив „Буквар“ для українських шкіл.

Діждав ся також дозволу поїхати на Україну, бо зразу казали йому жити в Петербурзї і то під полїцийним доглядом. Тарас відвідав родинні сторони, побачив свою рідню і в короткий час потім удало ся йому висвободити її від дїдича з кріпацтва. Поет задумав поселити ся на Україні. Йому, зломаному неволею тільки українське сонце вернулоб було здоровлє, а не холодні мраки в Петербурзї. Днїпро, степи і сади українські вернулиб йому давну веселість, а не вид казарм, тюрми та ермітажу (царська палата). З помочию свояка Вартоломея Шевченка Тарас виглядїв навіть над Днїпром місце під оселю для себе і вистарав гроший на купно землї.

„Як би з ким сїсти, хлїба ззїсти,
Промовить слово, то воноб
Хоч і як-небудь на сїм сьвітї,
А всеб таки жилось.
Та ба! нема з ким!“

жалував ся поет, тай вишукав собі молоду зпоміж селянок. Панянки не хотїв,

бо задумав повернути до селянського стану. „Я по крови і духу син і рідний брат нашого безталанного люду,... що панночка робити ме у моїй мужицькій хатї?“ — писав він Вартоломеєви.

Отже не поталанило Тарасови зранку, не було долї й до останку. В Петербурзї, куди він вернув ся, щоб полад-нати свої грошеві і товариські дїла, заскочила його слабість, водна пухлина. Не подавав ся їй Тарас, писав листи, малював, деколи і вірші написав. А далї погодив ся з судьбою. Знав, що треба вмерти, чи — як пише він у послїднім своїм віршу „рештувать вози в далеку дорогу на той сьвіт, до Бога“. Одно ще бажанє мав поет, а то почути, що крі-пацтво знесене. Тимчасом царський маніфест був уже підписаний, тільки-ж оповіщенє його відложено. А на тиж-день до тої радісної хвилї д. 10. марта о 5 год. рано помер Тарас, прожившн 47 років.

10. Похорон і могила Тарасова.

Умер Шевченко, а його конанє було образом його жизнї. Терпів несказані муки, стискав зуби, виривав зубами вуси, давлячи в собі болї, а не стогнав. Так минув його день уродин та іменин 9. марта, а слїдуючого дня о 5. год. рано скінчили ся його муки.

І закінчило ся довгострадальне житє поета, справжня, а безупинна боротьба. На 47 лїт був він 24 роки кріпаком, 10 стогнав у дикім кіргізькім степі, 9 годів між визволенєм а -засланєм уживав правдивої свободи, а вернувши з Но-вопетровська, три з половиною жив під поліцейським дозором. Такої тра-гічної житєписї не має нї один поет на всю кулю земську.

Тарас висловив бажанє спочати у рідній землї:

„Холоне серце, як згадаю,
„Що не в Українї поховають!...“

писав він, а в Заповітї:

Похорон Шевченка.

LIBRARY U. OF I. UKRAINE-EXHIBIT

„Як умру то похсвайте мене на могилї,
Серед степу широкого на Вкраїнї милій“

Вірні тому заповітови приятелї Шевченкові виходили у властий дозвіл, весною відкопали домовину з дорогими останками і відвезли в Київ, а відти у Канів долї Днїпром. Так оспівував Тарас ту ріку, тепер вона понесла на своїх филях його домовину, а на ту велику хвилю зібрала всї свої води, виступила з берегів і зашуміла.

По дорозї від самого Петербурга виходили стрічати домовину, особливо в Київі був великий здвиг на панахидї, а крім инших бесїдників промовляли тодї Антонович і Драгоманов. Д. 22. мая 1861 р. віднесли домовину з Канева на Чернечу гору, де недовго перед смертю лагодив ся поет завести собі хутір. Там він лїг спочивати і з того часу ся гора зветь ся Тарасовою.

Згодом упорядкували могилу, що зняла ся на найвисшім горбі над Днїпром в живописнім, чаруючім місцї. Далекий далекий з неї вид на лївий беріг Днїпра. А ще далї видно той хрест на Тарасовій горі.

Зелїзний хрест підняв ся в гору. Стоїть на опоцї. А такий сильний, що нїякий вихор йому нестрашний. Він цїлі віки стояти ме і благословити розлогі поля і трудящий люд, що обливає своїм потом ті ниви і мостить твердий шлях у той бік, куди йдуть усї культурні народи. На такій опоцї спер Тарас свою працю — на народї. Залїзна витревалість, безупинна праця не дадуть нас, інтелїґенцию скинути з тої опоки, відчужити нас від народа і нїякі царські укази, нїякі утиски і переслїдуваня не спинять нас у походї до повного культурного розвитку, до правдивої свободи, поки не встане вольна Україна!

І слушно каже відомий поет і письменник Богдан Лепкий „Як вернув знад Неви Шевченко, так верне колись і воля України, котру від нас до Петербурга забрали, в кайдани закували та в тюрму посадили. Тільки, що Шевченко вертав у домовинї, а воля верне живцем, бо вона невмируща...“

Так, верне живцем, заквітчана, замаїна, хоч прийде по трупах мучеників за Вкраїну.

З КНИГИ ЖИТЯ.

Чи не було би гарнїйше не допускати до бідноти, чим помагати в бідї.

*

Тайна продовженя нашого житя полягає в тім, щоби його не скорочувати.

*

Жінки дають більше чим обіцяють, а чоловіки обіцяють більше чим дають.

*

Одні очи і плачуть і одні сміють ся.

*

Одні набувають знане, щоби про других знали, а инші, щоби про них знали.

*

Не трать часу на пусту балаканку, але говори в чім дїло або мовчи.

*

Не купуй некопечне лише тому, що воно дешеве.

Если в суперечцї тебе переконують, перестань говорити, бо чим довше будеш говорити, тим глупїйша буде твоя бесїда.

*

Добро яке ти зробив, не пропаде, хотяй ти і забув би про него.

*

Не звертай уваги на того, що всїх ганить, а лише тебе хвалить.

*

Стережіть ся тих, що радїють злому, гірше чим тих, що чинять зло.

*

Декому вірять без доказів, а деяким навіть мимо доказів сумнїваються ся.

*

Година добрих дїл і справедливости значить більше чим сїмдесять лїт молитви.

ДЕНИС ЛУКІЯНОВИЧ.

ПРО ШЕВЧЕНКОВІ ТВОРИ.

1. Кобзар; Шевченко правдивий народний поет.

Небогато лишило ся Шевченкових творів. Кобзар, у якому всї вони надруковані, книжка невелика. Колиж ті твори розглянути, то їх форма невибаглива. Найбільше попадає ся віршів, що звуть ся думками, бо се був улюблений Шевченків твір. Є кілька поем (оповідань), а то з буденного, сучасного житя (побутові), історичні і фантастичні (здумані). Найде ся кілька посланій листів — от і всї роди поезиї в Кобзарі. А склад тих віршів не дуже різнородний, найчастїйше подібний до народної пісні.

Отже цїлком інакше виглядає Кобзар нїж твори Міцкевича, Словацького Красїнського, Пушкіна або Шілєра Гетого. А проте автор Кобзаря Тарас Шевченко належить до найбільших сьвітових поетів і його імя стоїть поруч тамтих сьвіточів. Бо не ходить о се, кілько хтось написав, але що. Аби якийсь твір був гарний і вартний, він не мусить були штучно писаний. Щирі слова зпід серця, зложені простим, чесурним ладом зворушують читача і дають йому вдоволенє чи не більше, нїж хитро обдумана штука. Хто не читав Василя Стефаника? Правда, що там не багато слів, а оповіданя короткі і щиро зложені. Але читаєш їх 10 раз і одинацятий ще прочитаєш тай не нарікаєш. А Кобзаря читай і 100 раз, а то все сьвіже, як погожа вода в спеку.

Твори тамтих великих сьвітових поетів читають учені і образовані люди і любують ся ними, величають їх. Необразована людина не розбере всього, що в тих книгах писане. Але Кобзаря? Читають осьвічені люди і не можуть надивувати ся. Читайте з нього простому, неписьменному селянинови про се, що творило ся на Вкраїні з кріпаками, а він буде зітхати. Дївчатам чи-

LIBRARY OF THE UKRAINIAN INSTITUTE

тайте „Катерину“, а вони слїзми вмивати ся будуть. Мами заплачуть, як прочитаєте їм „Наймичку“. І так кождий: сирота без роду, чумак і бурлака, безжурний козак і закохана пара, убога вдовиця, бідний кріпак і наймит, усї знайдуть у Кобзарі якісь слова нїби свої. Так, як би хтось підслухав їх мову та пісню і скаргу, або як би хтось відгадав те, що думало ся в темну ніч, що дїяло ся в серцю в гірку годину. І відгадав і якось так сказав, що аж лекше стане, як почуєш ті слова.

Таке то робив Шевченко, такі чуда творив. Не підслухав він, а то Бог йому так дав. Оден, на що не гляне, зробить таку саму річ руками, другий, що тільки зачує, зараз тобі заспіває, чи на скрипочці ушкварить. А поетам таке дано, що вони знають, що ворушить ся в людськім серцю і що думає ся в голові. І знають і такими чудними словами сказати вміють. Краще скажуть, нїж ти сам. А глянуть на небо, на лїс і на поля вкриті копами, то наче картина змальована, хоч і словами, не красками.

Правда, не кождий се добре зробить, тільки справжнїй поет. Таким правдивим і то великим поетом був Тарас. Він вийшов зпід хлопської стріхи, селянське житє і горе не тільки знав, але й зазнав його сам. Хоч і вийшов в люди, добув слави, не відцурав ся свого роду і не відстав від мужицького житя. Нїодин з українських поетів окрім Шевченка не вважав так щиро селянина правдивим своїм рідним братом, не радїв так його весїлєм, не журив ся смутком. Нїодин з українських поетів так з самого серця не виспівав мужицької біди, не випімнув усю кривду закріпощених, безрадних селян, не стояв так за правду для селянина, як Шевченко. В нашій українській лїтературі є богато поетів, котрі за Шевченковим прикладом відносять ся щиро й прихильно до мужика, мужицьке житє в нашій лїтературі описане докладн і поставлена в нїй ясно справа, що му жикови належать ся права, як чолов кови і як горожанинови. Зате нашу лі тературу називають демократичною. всеж таки видно, що ті українські пи сьменики вважають себе за одну особу мужика за другу і відносять ся до ньог критично, то-б-то показують його хиб побіч добрих прикмет. Шевченко н чує ріжниці межи собою і мужико Кожда мужицька кривда болить йог самого. Виступаючи проти неї, він обс роняє і себе самого. І тому вважают Шевченка мужицьким поетом і так йог називають.

Шевченко відчув не тільки гор і кривду людини, але й те нещастє, як впало на цїлий нарід. Тим нещастє була втрата самостійної держави. Отж Шевченко тужить за нашою минул шиною, оспівує її славу, учить нас лю бити її і звязати з нею нашу думк нашу працю, наші стремлїня. Він вижи дає тої хвилї, коли буде вільна Україн а на нїй братерськая слава „без хлоп без пана“. Такий ідеал він показав на Він чув, мислив і співав за мілїони, ві правдивий, великий поет цїлого украї ського народа.

2. Характеристика Шевченкової творчости.

Нерозумно є шукати у поетів пол тичної програми для якоїсь партиї. По лїтична програма а поезия не одно. Го ловною прикметою поета є чутє, а н холодна розвага і обчисленє, кільк можна в даних обставинах осягнут Такої рахуби мають тримати ся пол тики, купцї і господарі.

Не сама тільки любов до людин другого пола, не сама тільки туга, н сам захват для явищ природи, не сам радість або смуток з особистого жит поета — є чутя гідні поезиї. Які сам чутя ворушать поета і котрі він осп

вує, се залежить від глибини його душі і від здатности одушевляти ся тим, чи другим чутєм. Любов вітчини, минуле рідного краю, високі кличі, до яких людство стремить — се також гідний предмет поезиї. Коли поет одушевляв ся вселюдськими кличами, то видно, що він бажав бачити свій нарід між поступовими борцями. Але годї з по-

Малюнок до Шевченкового „Невольника“.

етичного одушевленя снувати, що чиїсь поезиї є згідні з полїтичними програмами.

Таке власне роблено з Шевченком. Ставило ся питанє, чи він був соціялїст, чи нї; одні робили його безбожником, другі обороняли його; ще инші закидали йому ворожнечу то до Поляків, то до Москалїв, то до одних і других. Таке розбиранє і розумінє Шевченкових творів можна вияснити ось чим. У Шевченка велика сила чутя і ріжнородні

теми в поезиї. Він перший з тогочасних українських поетів мав свої полїтичні погляди і не бояв ся дати їм вислів у своїх поезиях. Надто Шевченко відіграв таку визначну ролю в нашім національнім відродженю, його імя має таку вагу в українськім народї, що й не диво, як підчас формованя певних партійних поглядів оден чи другий гурток шукав в авторитетї Шевченка якоїсь поваги для себе.

Розглядаючи важнїйші провідні думки в Шевченкових творах, тямити треба ось що.

Шевченко був дуже доброго серця, вельми чоловіколюбний. Почутє правди, справедливости було у нього дуже сильне. Чоловік він був живий, жвавий і запальчивий, а най би тільки побачив якусь неправду, неслушність, кривду —

він не міг змовчати, але сьміливо дорікав тому, хто зле дїяв, все обороняв покривдженого. Він сам зазнав на своєму віку богато кривд і пониженя і тим він стояв за правду, а його вразливе серце на кожду кривду було таке чуле.

Як людину бажав Шевченко бачити нескривджену, щасливу в родині і в господарстві, так само кождий нарід повинен був, на його думку, мати свої права і не повинно так бути, щоб одна держава верховодила над другою.

В Шевченкову добу кращі люди на Украіні, такі, що журять ся не тільки своїми особистими справами, але й загальними, бачили два лиха для України.

Одним була втрата державної самостійности. Жива ще була память заподіяної українському народови кривди. Годї було забути, що підступом і насильством відібрано народови се, що може бути йому найдорожше — волю.

Другою справою, яка піддержувала невдоволенє з правління і держави, було кріпацтво. Той порядок, який силував мужика до даремної роботизни на пана, стрічав ся з критикою й осудом поступових кругів. Проти кріпацтва здіймало ся всьо, що було чесного і розумного в Росиї. Не міг і Шевченко всею силою, своїм огненим словом не загреміти на таке зло. Добра частина його Кобзаря то протест проти того насильства, яке завдано українській державі і проти того кривдного ладу суспільного з панами і кріпаками.

Забогато злого дїялось у Росиї за Шевченкових часів, надто багато причин до великого невдоволеня з держави і суспільного строю було в ту пору. Наш поет жив у часах абсолютизму, коли горожани не мали свободи робити того, що вважали потрібним для направи лиха. Недиво, що і в тих кругах, в яких обертав ся Шевченко, не було виробленої якоїсь програми, по якій треба було стреміти до обнови, відзискати загарбані і втрачені права. Длятого ях читаємо Кобзаря, то більше стрічаємо скарги, протесту, гніву, навіть громів на кривду і на людий злої волї ніж погідних, ясних картин.

Шевченка можна назвати поетом гноблених, кривджених людий і народів.

Шевченко мав близшу знайомість з поступовими людьми. А їх свободолюбні оклики про рівність і братерство підходили близько до тих думок, до яких Тарас добирав ся самостійно, своїм вродженим розумом і тому найшли вислів у Шевченковій поезиї.

Шевченків засіб чутя, його любов і стремлінє до правди, його вселюдськ кличі й ідеали, його оригінальність, як правдивого народного поета, все те робить Тараса сьвітовим, великим поетом. А тим він, як син українського народа, приносить честь і славу Україні.

3. Для зрозуміня історичних творів Шевченка.

За Шевченкових часів, як і за наших не свої а чужі були господарі на Україні. Шевченко виступав проти них за те, що занапастили волю України. Але як і чому прийшло до того?

Ті племена, з котрих витворив ся український нарід, розсїли ся на дуже розлогих землях, без сильних, природних границь. Спільне походженє, сплавні ріки, сусїдські взаємини, спільна оборона перед ворогом — се всьо зближало до себе племена, вироблювало одну культуру у них і зливало їх у нарід. Такий процес сполуки, що йшов сам від себе, відбував ся надто поволи, тим більше, що від сходу допливали сьвіжі і то чужі племена тай ще дикі.

Київські князї почали той повільний і природний процес приспішати обдуманою, з пляном веденою роботою. То заводили то накидали єдність віри, єдність законів, політичного строю і єдність пануючої княжої родини.

Хоч через надто великі простори, брак границь, слабе заселенє та княжа праця ішла також повільно, але вже виказувала великі і гарні успіхи, а власне високо розвинену культуру. Та важку роботу князїв для построю великої держави перебив наглий живловий припадок: набіг Монголів. Він зруйнував висліди творчої праці. Протягом чотирох віків батьки наші різались з ордами, засівали степи могилами. За той час, коли козацтво з грудий своїх поставило живий мур проти Татар і Турків, західні краї могли зростати в достатки і поступати в культурі. Господар, як не боїть ся злодіїв і диких звірів, то розведе гарне хозяйство. Але, як непевний свого — то аби збув ся.

З тої трівоги, яку на Україні ширили орди, скористали найблизші сусїди: Литва, Польща, а далї й Москва, що скріплена татарськими захожими витворила осередну царську владу, й заходила ся збирати землї і то коштом українського простору. Литву одолїла Польща дорогою злуки (унії) без великого проливу крови. Заводила Польща і з Україною такі унії. Але до тих державних актів пристала невелика часть українських панів. Більшість населеня, головнож козаки, з мечем у руцї з більшим, то з меншим успіхом обстоювали своє право на державну самостійність, то на широку самоуправу (автономію).

Найбільша така баталія розіграла ся межи Хмельницьким і Володиславом IV, по йогож смерти з Яном Казиміром. Хан татарський, який дав хвилеву підмогу козакам, зрадив їх, а Хмельницький, побитий, не мав надії спинити кольонїзації[1]) і запевнити права українській курії на Варшавськім соймі — тому зробив злуку з московським царем Олексїєм Михайловичем 1654. р. в Переяславі. Цар присяг на се, чого не хотїла Україні дати Польща: Україною мав правити гетьман, обидві держави мали собі взаїмно помагати.

Так війшла в рахубу Москва, яка скорше чи пізнїйше, мусїла стрінути ся з Україною, бо збирала землї під свою руку через те, що не могла розвинути своєї сили на тій области, яку мали коренні Москалї. Хвилево розмежували ся обидва сусїди Москва і Польща на Вкраїнї — Днїпром (Андрусівський мир 1667 р.). На лївобережній Україні Москва руйнувала Гетьманщину, але не потребувала чіпати віри (а тодї віру більш нїж нинї вважало ся все одно що народність) і вміла так себе вести, що навіть правобережні провідники рухів народних числили на їх поміч. Бо на поважний опір проти Польщі, яка по давному заводила панщину і церковну унію, правобережна Україна не змогла ся вже. Вийшли тільки селянські розрухи гайдамацькі 1734, 1750 і 1768 р. Послїдний розрух, колиївщина відгукнув ся і в Галичинї, як опришківство (Ол. Довбуш), Москва готовила ся забрати Польщу під себе, бо після Хмельнищини правлїнє в Польщі було безсиле. Тому Москва заздалегідь дбала вже про лад на Правобережу і помогла Польщі приборкати Колиївщину, а в 4 роки після того змовила ся з Прусом і Австриєю тай подїлила ся з ними Польщею (1772. р.).

В тім подїлї припала Росиї правобережна Україна. А що на лївобережній царі не думали додержувати присяги зложеної українському народови, рішили ся тепер покінчити з гетьманщиною. Заборолом автономії України була Сїч. Нїби тому, що вона спричинила росийсько-турецьку війну, Катерина II. підступом її зруйнувала 1775. р., замінила Україну на провінцию і настановила там урядників.

---

[1]) Король польський давав українські землї польським і спольщеним католицьким панам, а ті заводили панщину і церковні утиски.

Від того ще не пропасти. Бувало таке нераз і не одному. Тоді цїлий нарід ставав як один до бою і нахабного завойовника викидав геть. Та в тім і річ, що український нарід не міг тут стати до бою, бо хитрий ворог розєднав синів одної матери України. Він підмовив панів, бояр і висших попів, признав їм хлопську землю, скасував вольности селянські, знїс суди, завів панщину і всьо право дав шляхтї. Немало панів присунуло на Україну і з Московщини. Ті українські пани, що дістали привілеї від московського царя, називали себе дворянами (те саме, що шляхтич), приймали московську мову, вважали собі за честь, як їх або їхних дїтий принято в царську службу, щоб після нового строю правити старою гетьманщиною, як провінциєю.

Мало було таких осьвічених людий на Українї, які би тримали ся народа і не називали хахлами селян і козацьких потомків повернених у мужиків. Їх московський уряд карав, або мусїли вони присїсти і свої симпатиї до давної України висказувати нишком. А нарід лишив ся сам, понижений чужим ворогом і своїми перевертнями, ограблений. Лишив ся темний, без осьвічених людий, без землї і в кріпацтві.

4. Провідні думки в Шевченкових творах.

Серед таких невідрадних відносин Шевченко виріс. Коли прийшов до пізнаня, його серце не могло не кровавити ся. У того, хто чулим серцем оглядає руїну власного народа, поневоленого в чужім ярмі, мусить накипіти проти ворога і ката вітчини. Разом з тим будить ся туга за минулим, бо колись прецї було лїпше, було краще. Такою тугою навіяні Шевченкові поеми: Іван Підкова, Тарасова ніч, елєгія в честь Основяненка, Гамалїя, Невольник, Думи мої і богато инших.

В тих творах виведені симпатичні і з артистичного боку прекрасні картини з козацької старовини. Далеко від рідного краю, згадка степів і могил підсувала поетови такі напів романтичні образи козацької бувальщини.

Але Шевченко виніс із дому ще й инші спомини про минувшину, а власне дїдові оповіданя про Гайдамаків. Вони сильно його вразили, Тарас носив їх під серцем. А то не були вже такі мирні, настроєві картини, що ворушили тугу — в них плила кров, вони жахом переймали. В Гайдамаках поет не вдоволяє ся плятонїчними симпатиями до старини, але виводить драму перед наші очи, описує різнї, пожоги і руїни. Його симпатия очивидно по сторонї Гайдамаків, які встали за сьвяту правду. А щоб їх дїла виправдати, він показує страшні знущаня польських панів і жидів над українськими селянами і релїгійний утиск: пани заводили панщину, Єзуїти насилували свободу віри. Отсе перші вороги України, вони принесли релїгійний і социяльний гнет і „рай запалили“. Перші вони поносять вину, що в боротьбі проти утиску втратила Україна найбільший скарб: волю, державну самостійність.

В козацько-польських війнах ослабла Україна і шукала опори у иншого сусїда, ослабла і Польща тай втратила сей скарб, який намагала ся відібрати Українї — волю! Шевченко представив се у таких словах: „Польща впала, тай нас задавила“. А до того гетьмана, що гірко помиляючись, визволив Україну спід слабосилої Польщі тай піддав її сильній Москві, вкладає Тарас неньці Українї такі слова:

„Ой Богдане, Богданочку,
Як би була знала,
У колисцїб задушила,
Під серцем приспала“.

Бо хоч царі і присягали лишити волю Українї, то прийшов „той Первий, що розпинав Україну“, а „Вторая доконала

вдову сиротину". Цар Петро I Великий і цариця Катерина II зломали автономію України. Вони зломали її політичну силу (військо, уряд і закони) а панам московським і старшині козацькій дали дозвіл завести панщину на місце давної свободи.

Длятого то поет не міг Хмельницькому дарувати його нерозумного вчинку. Не один раз і не два згадав його, а все з тим самим жалем. В „Великім льоху" нпр. оповідає поет про дівчину, яка вповні з водою перейшла Богдановви дорогу тоді, як їхав у Переяслав цареви присягати. Тою водою вона себе, рідню і собак потроїла і ще вмерти не може.

І завели московські царі свій лад на Україні:

„Он глянь — у тім раї, що ти покидаєш,
Латану свитину з каліки здіймають,
З шкурою здіймають, бо нїчим обуть
Панят недорослих. А он розпинають
Вдову за подушне, а сина кують
Єдиного сина, єдину дитину,
Єдину надію — в військо оддають,
Бо його бач, трохи... А онде під тином
Опухла дитина голодная мре,
А мати пшеницю на панщинї жне".

Так виглядає рай заведений царями на Україні. В абсолютній державі, без конституції царі винні всїм безпорядкам, усїм утискам у державі. І як нема другого поета, щоб так безмежно, як Шевченко, любив свою вітчину і тужив за нею, так і нема у всесьвітній літературі другого поета, щоб так сильно і рішучо, як він, запротестував проти царської власти, щоб такі обжалуваня кинув перед царський престіл. Ладом старозавітних пророків кидає на них Шевченко громи у Снї, в Неофітах, у Кавказї і ин. Бо Шевченко бачив і чужі кривди, не самої тільки України. В обороні Черкисів, яких Росия почала кувати в кайдани, так як Україну, написав він одну з найкрасших своїх поем „Кавказ".

Шевченкови мало було на ворога лютувати. Він шукав дійсних причин

Засїданє Кирило-методиївського Брацтва. *(Промова Костомарова).*

LIBRARY U. OF I. URBANA-CHA

недолі і найшов їх також у нас тай у наших батьків. Він дочитав ся в історії, що козацька старшина, подібно як шляхта в усіх краях, піклувала ся тільки своїм добром, а не добром цілого народа тай каже про них:

„...Ваші славні Брути[1])
Раби, підніжки, грязь Москви,
Варшавське сьмітє!...“

Коли московські царі руйнували Україну, то

„...ми дивились і мовчали,
Та мовчки чухали чуби,
Нїмії, подлії раби...“

А про тих, що гнуть ся під московський кнут, каже поет:

„Як би то, думаю, як би
Не похиляли ся раби,
То не стоялоб над Невою[2])
Отсих осквернених палат“.

Але їх і тих перевертнів, що помагають Москалеви з матери (України) полатану сорочку здіймати, накликає поет в „Посланію“: Схаменіть ся, будьте люди, бо лихо вам буде!

Він каже обіймити найменшого брата, то-б-то прихилити ся до простого народу. Той менший брат, той нарід, то Україна, а любов до нього, то любов України.

Любов то скарб великий у чоловіка, любити і прощати треба кождому, щоб запанувала правда на землї. Любов, правда і воля, то найвисші ідеали для правдивого чоловіка. Коли ті ідеали будуть яснїти землякам, то верне на Україну „братерськая наша воля без хлопа і без пана“, тодї

„...на оновленій землї
Врага не буде, супостата,
А буде син і буде мати
І будуть л ю д и на землї.“

Поет вірив, що „буде правда на землї“. „Повинна буть, бо сонце стане і осквернену землю запалить“. Тільки з тою вірою в серцю накликав поет своїх земляків:

„Боріте ся, поборете,
Вам Бог помагає;
За вас сила, за вас воля,
І правда сьвятая!“

Тільки та глубока віра додала йому гарту і сили витерпіти муки на засланю. Тільки з тою вірою кріпкою і з безграничною любовю вітчини в серцю співав поет:

„Менї однаково, чи буду
Я жив в Українї, чи нї,
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снїгу на чужинї
— — — — — — —
Та не однаково менї,
Як Україну злії люди
Присплять лукаві і в огнї
Її окраденую збудять...
Ох, не однаково менї!“

Окрім К о б з а р я написав Шевченко прозою драму Н а з а р С т о д о л я, кілька повістий, З а п и с к и в н е в о л і і уложив Б у к в а р.

5. Як розвивав ся Шевченків сьвітогляд.

В ту пору, коли Шевченко писав перші свої друковані твори (1838 р.) панував іще в европейських лїтературах т. зв. романтичний напрям. А той напрям прийшов тодї, як пережив ся клясичний.

Клясичні поети писали про богів і то лиш про грецьких та римських і про війни та лицарів. У ту пору селянина та ремісника нїхто не вважав чоловіком і нїхто не брав би їх у лїтературу, хиба на сьміх. І мови їх стидали ся, писали латинською, а от у нас церковно-славянською (подібною до тої мови, в якій читають євангелїє). Алеж годї з мертвого довго черпати, тому клясичні боги навкучили ся і нїмецький поет Кльопшток пробував їх заступити християнським. Незадовго революция

---

[1]) Брут, римський лицар принїс жертву для добра римської републїки.

[2]) Царські палати побудовані в Петербурзї над рікою Невою.

Вид Новопетровського форту.

LIBRARY U. OF I. URBANA-CHAMPAIGN

французька і війни французького цїсаря Наполєона повалили повагу царів і шляхти і промостили дорогу низшим верствам. Тодї зрозуміли нїмецький учений Гердер і шотляндський поет Бурнс (чит. Барнс), що не слїд поетам блукати по Греції, по Римі, а радше треба шукати живих жерел у свого власного народа. Почали приглядати ся до його житя, пізнавати його звичаї і вірування, записувати його казки і пісні (т. зв. устну словесність). У Французів була та словесність зложена в старій романській мові і з того пішла у них назва романтичний напрям лїтератури. Ся назва приняла ся і для таких лїтератур, як славянські, хоч вони не сягали до романської устної словесности, але до своєї власної. Романтики шукали у простонародя не самих тільки тем (про що писати) але і форми (як писати). І Шевченко в перших своїх творах (балядах) розказує, як дївчина йде по чари до бабусї, як її русалки залоскотали (Причинна), а друга дївчина замінила ся в тополю (Тополя), то знов, як рибалка і втоплена зависною, недоброю матїрю дївчина випливають до місяця на беріг глибокого ставку. Рибалка її цїлує, вона коси чеше (Утоплена).

Романтики радо звертали ся до минувшини. Зрештою Шевченко не мало наслухав ся про українську минувшину, бо в його часах історична традиция, не була ще приголомшена московським урядом. Ще по скринях лежали старі козацькі жупани, в сьвітлицях висїла збруя, а слава кровавих справ жила в памяти сучасних. Від романтиків навчив ся Тарас бачити в минулім усе добре і гарне. Тому він у ранних своїх історичних творах ідеалїзує гетманщину і козацтво, бачить у них всьо найкраще, не знає їх недостач і хиб тай жалує, чому вже нема того ладу, чому він не верне ся. До тих романтизмом надиханих історичних поем належать: Іван Підкова, Тарасова ніч, Гамалїя, а також Гайдамаки.

Але Шевченко не дуже підпадав під вплив романтиків. Уже рано почав він дивити ся на сьвіт своїми власними очима, по свому. Русалок, топельників і чарів він же не міг бачити, а за те бачив, як неповинно терплять люди од всякого горя. Він передчасно виступив з родини, чи радше сїмя їх розбила ся так скоро через смерть батька-матери, і відтодї тужив Тарас за погодою й радощами семейного житя. Тому він звернув увагу на недолю дївчини, якій злий чоловік перешкодить війти в родину і зазнати материнських радощів. Покривджену, зведену дївчину і матїр покритку Шевченко малює з того часу часто а все спочуває їм, клонить ся перед ними. Особливо в двох поемах оспівує поет долю зведеної дївчини: в Катеринї і в Наймичцї.

Обидві сї поеми писані без непотрібної фантазиї та видумок про русалки і про чари. Вони взятї з дїйсного житя: люди, які там змальовані — правдиві, цїлком подібні до тих, яких бачимо коло себе. Також події в тих поемах описані з такою житєвою правдою, як би були цїлком правдиві і можна в них повірити. Тому кажемо, що сї поеми реалїстичні. Той напрям у лїтературі і в малярстві, який старає ся цїлком правдиво представляти природу і людське житє, називає ся реалїстичний. Він поборов давнїйший романтизм. А хоч по нїм прийшли новійші напрями, то все таки реалїзм і до нині держить ся.

У Шевченка в першій таки добі його поетичної творчости, поки він виїхав на Вкраїну (1845 р.) вже сильно проявляє ся реалїстичний напрям побіч романтизму. І то не тільки у тих творах, де він говорить про родину, про сїльське, щоденне житє, але й тодї, як говорив про історию України. Його вразило, що над Україною, над численним народом

з кровавою минувшиною панує ворог. Він дошукав ся причин тому. Побачив вину ворога і нашу. Отже в „Розритій могилї“ з сумом замічає, що перевертні помагають матїр (Украïну) катувати; в „Снї“ показує тих землячків-урядників, що на царській службі стидають ся й вирікають ся свого і піддержують своєю працею вороже правлїнє. А в „Чигиринї“ з сумом каже, що гетьман може ще спати, не час йому ще вставати. Перше мусить Шевченко зорати переліг, засіяти сльози-слова. З того зійдуть ножі обоюдні, які розпанахають гниле серце земляків, наллють в него живої козацької крови.

Шевченко прожив чимало років у Петербурзї, в столиці Росиї. Там і зосереджувало ся духове житє просторої імперии. Як не як, а пробували там і чужинцї і такі Росияни, що побули за границею і доочно бачили, який посїв зійшов по французькій революциї в західних европейських краях. Се і були часи революційного походу. В ріжних краях прокидали ся розрухи, горожани виборювали собі конституцийні права, а на самім уже кінцї дійшов той рух і до Австриї в 1848. р.

Нема сумнїву, що Шевченко в Петербурзї набрав ся лїберальних (свободолюбних) думок, до яких уже мав наклін.

На Вкраїнї попав Шевченко в такі кружки, які лиш помогли йому укріпити і поглубити свободолюбні його думки. Кирило-Методиївські братчики заходили ся коло виробленя програми для осьвітної і полїтичні праці. Тіж поміщики, яких пізнав Шевченко в полтавській і чернигівській губернії, шукали розради в чарцї і забаві, але се були людцї, які не могли погодити ся з тодїшним правительством і взяти участь у правлїню, були то люди із свободолюбними думками.

Ось так і при власній іще працї Шевченко поширив свій сьвітогляд, виробив собі певні полїтичні думки і придбав собі вселюдські, високі ідеали. Він зрозумів тепер, що ріжні прояви злого й недолї, от як кріпацтво і кривда низших верств від уряду, се звязане з хибним строєм держави. Поки буде панувати теперішний порядок, в якім селяни поневолені кріпацтвом, а горожани не мають свободи особи, слова, зборів — доти добра не буде. І всею силою огненного слова він ударив на підстави самого ладу, на кріпацтво й на самоволю царів й царських слуг. Твори з другої доби Шевченкової творчости показують, що він розумів уже причини, через які зле дїяло ся на Вкраїнї. Він і накликав земляків, щоб з неправдою бороли ся

„...На те й лихо,
Щоб з тим лихом битись...“

Люта царська кара, заслане перекинуло Шевченка далеко. Не мав він змоги в купі з другими сьвітлими людьми поступити ще далї, осягнути висший степень у розвою й образованю. Всю духову силу зужив поет на те, щоб остояти ся в раз набутих думках. І справдї, вернув він незломаний. Він тільки поглубив свої думки. Ані любови до Украïни, ані вселюдським ідеям не показав ся невірним. Він зберіг той скарб до смерти.

6. Що Шевченко зробив.

Хоч досї не було більшого українського поета від Шевченка, то далеко ще не в самих тільки творах вся його заслуга. Треба розглянути, кілько він заважив у нашім народнім відродженю. І справдї, треба сказати: відродженю, бо в перших десятках 19. віку ми були наче мертві. Отже відомо (з 3. уступу), що по зруйнованю Сїчи цариця намість давного гетманського строю державного завела московські порядки в утворених з Украïни губернїях: Київській, Чернигівській і Новгород-Сїверській. Українцї

глядїли на се мовчки. Інтелїгенция почала ще забігати ласки у нового правління. А хоч і був гурток невдоволених, то вони таїли ся, вислали тільки депутата Капниста до пруського міністра змовити ся, що Українці зроблять повстанє. Заносило ся на війну між Росиєю а Прусом 1791 р., але до неї не прийшло, а навіть пруський міністер не дав Капнистови ясної відповіди, так що на Вкраїні не зроблено й ніяких приготовлень до оружного повстаня.

Девятнацятий вік застав у нас повну мертвоту. Український нарід був роздїлений на два табори. Люд говорив по українськи і співав пісні про минулі часи. Інтелїгенция була то сполячена то змосковщена, а хоч і знала, що вона а Москалї і Поляки не одно, то не могла і не хотїла також і до народу прихилити ся. Вона дивила ся на нарід, як на щось низшого, на дику масу, котра буде загибати. От для прикладу: Павловський написав українську граматику і поясняє, що він вважає українську мову ні мертвим, ні живим нарічєм, але вимираючим, тому й написав він граматику, аби лишив ся якийсь слїд української мови.

Тимчасом розширений з західної Европи романтизм навертав до устної словесности. А що про скарб народних українських пісень і чужі (Цертелєв) висказували ся з великим признанєм, тим робом збудив романтизм пошану для простонародя. Під впливом етноґрафічних студий (дослїдів над народом: його звичаями, мовою, ношею) витворив ся живійший рух, ніж за час наполєонських війн, коли гноблені Франциєю народи підняли оклик: право народів на самостійне житє. Памяткою тих часів лишила ся Енейда Котляревського видана полтавським гуртком. З кружка етноґрафів зібраного коло харківського університету вийшов і найталановитший тодї повістяр Квітка. Але усї ті письменники і полтавського і харківського кружка полїтично були наскрізь байдужі, так наче ми і не мали нїякої минувшини, нїби наші прадїди родили ся в ярмі, так як ми. Лице лупає ся від сорому, коли читаєш Квітчине „Добре роби, добре буде“. Ще не забули ся злочини московських царів на Українї, ще народні пісні про се гомонїли, а вже Квітка величає царя за здумані добродїйства, каже мужикам припадати до колїн ґубернатора, медалю від царя представляє як найвисше добро і щастє людий, а повість свою кінчить молитвою за царя.

А кріпацький син Шевченко инше мав славословіє для московських царів:

„...Слава, слава
Хортам, і гончим, і псарям
І нашим батюшкам царям!“

Він перший пригадав землякам, що ми славних дїдів внуки. Він перший звернув ся до козацької і гайдамацької минувшини. Хоч бачив помилки в нашій історії, то шанував у нїй боротьбу за волю і право народнє.

Шевченко перший наш поет, у котрого є полїтична думка. Він перший відважив ся поставити наше право на державну самостійність. А хоч славянофільські полїтичні думки, яких слїд бачимо в Шевченкових поезиях, не здїйснили ся, то і не пропали марно.

Полїтичні права українського народа були зачеплені Шевченковими творами і вже з круга думок Українців не зійшли; тим більше, що дрібну частину українського народа під австрийським цїсарством покликали недалекі події історичні до конституцийного житя.

Шевченко вийшов з народа і не тільки володїв усїми скарбами його мови й поезиї, не тільки л ю б и в мужика, але й упімнув ся за його право. Ті, що перед ним писали, Котляревський, Гулак, Квітка, то були дїдичі й високі урядники. Вони знали мужицьку одежу і мову

але не знали його горя і душі. Шевченко на власній шкурі виніс усі хлопські злидні, тому він умів сказати про вдовині сльози і про панщину.

Він сказав, що народ наш брат, хоч і менший, казав обіймити його, бо родина то єдність. Він перший се сказав. Отже він продовжував роботу київських князїв. Вони перли до того, щоб племена споїти і злити в один нарід, а Шевченко накликав нас до того, щоб ми пізнали, що тільки інтелїґенция і нарід разом становлять той організм, який живе, росте і розвиває ся, має будучність. Перед Шевченком приймали поети тільки мову від мужика, а Шевченко приняв мужика самого. Тим він дав нам підставу до житя.

Дав крім того високі вселюдські кличі любови, правди і волї. А коли ми так самі перед собою стоїмо ясно, то нам байдуже, які там питаня ставлять собі сусїди. До Шевченка вони питали ся, чи слїд Українцям приймати в літературу якийсь новий язик, коли можна писати росийською мовою. Виступ Шевченка не був відповідю на сей запит, він його просто перечеркнув.

З Шевченка вийшло т. зв. відродженє шістьдесятих років з правдивими, европейськими гадками. Шевченко дав нам підвалини нинїшного нашого сьвітогляду, який ми відповідно з вимогами часу доповнили.

А коли згадаємо, в яких житєвих умовах працював Шевченко, бо в таких умовах, що й люди твердого характеру вирекли би ся своїх ідеалів — одно лиш можемо сказати: Щоб кождий з нас міг гідно сьвяткувати соті народини того найбільшого Українця! Того, що в Заповітї казав:

„Поховайте, та вставайте,
Кайдани порвіте!...“

Будьмо гідні великого, безсмертного Тараса з Його чоловіколюбними ідеями, з Його пожертвованєм для вітчини.

У гостях на Шевченковій Могилї.

LIBRARY OF THE UKRAINIAN INSTITUTE

ЛЮДМИЛА ВОЛОШКА.

Шевченкови від жінки — Українки.

Сотня лїт уже минає,
Як слова твої святії
Розійшлись по Україні,
Мов ті перли дорогії.

І в тих перлах — самоцвітах
Є найкращії перлинки:
То слова про тяжку долю,
Долю жінки — Українки.

Ти убрав її квітками,
Ти умив її сльозами
І уславив всьому світу
Що-найкращими думка́ми;

Чарівний дївочий образ,
Карі очи, стан тоненький,
Чорні брови, ясний погляд,
Сміх веселий, молоденький;

Образ матері святої,
Що дочку її єдину
Пан покриткою пускає...
Віддає в солдати сина;

І дївчину — сиротину
Не словами, а сльозами,
Батьку славний, незабутній,
Змалював ти перед нами.

І за те, аж поки буде
Україна істнувати,
Не забудуть Українки
Тебе, батьку, шанувати.

І од пишного палацу
До найменшої хатини
В щирім серцї Українки
Вдячний спомин не загине.

БІБЛІОТЕКА
Ч.....
І. ЧАЙКОВСЬКОГО

М. ГАВРИЛКО. **Проєкт памятника Т. Шевченка в Київі.**

LIBRARY OF I. TCHAIKOVSKY

ІВАН КРИПЯКЕВИЧ.

ПРО ШЕВЧЕНКА-МАЛЯРА.

Шевченка уважаємо нині передусім поетом. Слава Тарасових літературних творів, глибокий зміст його поезії, закрили перед нами другого Шевченка — маляра. Але коли докладнійше переглянемо біографію Тараса, бачимо, що довгий час боров ся в його душі поет з малярем, що в деякі періоди його житя маляр стояв на першім місці, що навіть на склонї житя Шевченко вважав себе лїпшим малярем як поетом... І нині, коли хочемо мати перед собою цїлого Шевченка, то хоч його поезію ставимо на першім місці, мусимо добре придивляти ся до його малярства, бо воно глибоко характеризує Тарасову індивідуальність, дає богато для зрозуміня й його поетичної і громадянської дїяльности.

Замилуванє до малярства проявляв Шевченко вже в дитинстві, коли скитав ся з місця на місце шукаючи просьвіти і науки

...Ще в школї,
Таки в учителя дяка
Гарненько вкраду пятака,
(Бо я було трохи не голе,
Таке убоге), та й куплю
Паперу аркуш і зроблю
Маленьку книжечку; хрестами
І візерунками з квітками
Кругом листочки обведу...

Близше описує Шевченко сї артистичні пориви свого дитинства в своїй автобіографії. Вже осьмилїтний хлопчик жадно шукає за малюнками. „Зі всього добра пяниці-дяка завсїди здавала ся менї найцїннїйшою річю якась книжочка з куншт и к а м и, себто гравірованими образками, правдоподібно найгіршої роботи. Я не вважав гріхом або не встояв против спокуси украсти сю дорогоцїнність“... Горячим бажанєм його було вчити ся малярства, — ходив від одного до другого сїльського маляра, але гірко завів ся в своїх мріях. Напередбув у діякона-маляра в Лисянцї. „Три днї я терпеливо таскав на гору ведрами воду з річки Тикича і розтирав на зелїзній блясї фарбу-мідянку. На четвертий день не стало менї вже терпцю і я утїк в село Тарасівку до дяка-маляра, що вславив ся в околиці вимальованєм великомученика Микити і Івана Воіна. До сього то Апеллєса удав ся я з незмінним постановленєм витерпіти всї проби, як я тодї думав, нероздїльні з наукою. Я бажав собі горячо присвоїти його велику штуку, хочби в малесенькім степенї. На жаль! Апеллєс глянув уважно на мою лїву руку і відмовив менї на чисто. Він сказав менї, з гірким моїм смутком, що в мене нема здібности нї до чого, анї навіть до шевства або бондарства“. І малий Тарас вернув ся в рідну Кирилівку і тільки ходячи за громадською чередою, читав любу книжечку з кунштиками.

Пізнїйше, як став панським козачком, мав нагоду надивити ся на образи по панських дворах. Вандруючи з паном з місця на місце, користав всюди з нагоди, щоби набути собі якийсь простий малюночок — навіть без відомости властителя, бо гроший на купно не мав... Добрих малюнків бачив не богато і не міг виробити собі доброго артистичного смаку, — найлїпше подобали ся йому історичні образки. Зі своїх скарбів пробував робити копії, перерисовувати їх. За се стрінула його раз несподівана кара. Було се в Вильнї в грудни 1829 р.

пан і пані виїхали на забаву, а козачок-Шевченко хотів використати вільну хвилину для свого малярства. „Я засвітив свічку в самотній кімнаті, розпростер свої крадені скарби і вибравши з них козака Платова, взяв ся з шанобою копіювати. Час летів для мене непостережно. Я дібрав ся вже до маленьких

гарненько, що й було виповнене з належною ревністю“...

Такі сумні були початки Шевченкового малярства. Але пізнійше пан помітив талан свого служки і рішив образувати Тараса в малярстві — для власної користи. Так був Шевченко у якогось малозвісного маляра в Варшаві; пі-

Т. ШЕВЧЕНКО. Чигирин.

козачків, гарцюючих коло сильних копит ґенеральського коня, коли позад мене отворили ся двері і ввійшов мій пан, що вернув ся з балю. Він озвіривши ся, накрутив мене за уха, надавав потиличників — не за мою штуку, ні! (на штуку він не звернув уваги), а за те, що я міг би спалити не тільки дім, але і місто. На другий день він велів фірманови Сидоркови випарити мене

знійше дістав ся до визначнійшого портретиста Лямпі і тут вперше мабуть пізнав ся з лїпшими творами штуки. Там був недовго, бо пан хотів мати з нього маляра ремісника і віддав його знов до якогось малообразованого маляра Ширяєва в Петербурзї. Але в Шевченку пробудив ся вже щирий артизм і не можучи здобути знаня у свого майстра, образував ся власними силами:

у весняні ясні ночи бігав він в петербурський Літний Сад і тут перерисовував статуї добрих різбарів. Раз так серед ночи познакомив ся з артистом Іваном Сошенком і той був від тепер його провідником і дорадником. За його радою став Шевченко малювати портрети з натури. За модель служив йому козак Іван Ничипоренко, двірський чоловік дїдича. Але і пан побачив роботу Шевченка і почав його уживати до мальованя портретів своїх улюблениць. Такою твердою дорогою ішло образованє Тараса.

На щастє знайшли ся люди, що звернули увагу на безталанного артиста. Сошенко познакомив з долею Шевченка петербурських артистів і членів Академії штук; маляр Брюлов намалював потрет росийського поета Жуковського, образ пущено на льотерію і за сї гроші дістав Тарас волю і міг віддати ся малярству. Се було 1838 р.

Шевченко записав ся до Академії Штук. Мав тодї 25 років — вік досить пізний на початки науки. Але до працї взяв ся з великим одушевленєм і в короткім часї вирівнав пропущені роки. Учителем його був Карло Брюлов, найславнїйший тодї маляр в Росиї. Належав він до т. зв. клясичної школи і в тім напрямі образував свого ученика. Провідна думка сеї школи була — малювати особи і предмети не такими, які вони є в природї, але так, як малювали їх давні „клясичні“ артисти. Тому се, коли дивимо ся на сї малюнки, помічаємо, що особи мають якісь дивно довгі шиї, якби мертві голови, нерухомі руки і ноги, — цїлі постави диковижні, рухи манєровані, — таксамо звірята, дерева, цїлі краєвиди чудні і неприродні. Шевченко навчив ся під проводом Брюлова богато, особливо в технїцї малярства, і Академія оцїнювала його дуже прихильно; вже по роцї науки дістав срібну медаль за рисунок, потім знов діставав медалї за олїйні малюнки, портрети і побутові сцени. Але нам нинї не дуже подобали би ся сї перші твори молодого артиста — знати на них, що Шевченко занадто наслїдує свого учителя і малює таким самим дивовижним, неприродним способом, як вся клясична школа.

З під впливу Брюлова міг добути ся наш артист аж тодї, коли скінчив Академію. Було се 1844 р. Дістав дипльом „свобідного артиста“ і мав надїю дістати стипендію на виїзд за границю. Але завів ся в надії; зате дістав у Київі посаду рисівника при науковій „Комісії для розгляду старих актів“. Обовязком його було вишукувати старі будови, статуї, різьби і робити з них рисунки; комісія мала за завданє збирати всї предмети старинности і переховувати їх для науки. Ся посада була для Шевченка дуже гарна, давала добре удержанє і позваляла йому віддавати ся артистичним занятям. Пробув наш артист на сїм становищі майже чотири роки, зробив на нїй богато для науки і для себе. Їздив немало і звидїв всї важнїйші історичні міста, як Чигирин, Суботів, Канїв, Батурин, Лубни, Нїжин, Прилуку; бував також в Почаєві і звідти через кордон бачив Галичину і навіть змалював галицьке село Підкамінь, звісне відпустове місце. В дорозї всюди рисував старі будови, церкви, дзвініцї, різьби і ин. і зібрав богато інтересних річий; в вільних хвилинах малював портрети, найбільше на замовленє панів і се давало йому побічні доходи. Колиб житє його плило дальше тою самою дорогою, певно був би здобув собі славу як маляр і мав би засоби на виїзд за границю.

Але стало ся інакше. Арешт 1847 р., тюрма і заслане були великою катастрофою не тільки для Шевченка поета, але ще більше може для Шевченка-маляра. Писати вірші міг він хоч крадь-

кома, скриваючи ся по бурянах, — малювати було неможливо. І се, що йому не дозволено малювати на засланю, він відчував як найбільшу кару. „Заборонено менї — пише до товариша — найострійше малювати і рисувати, що не було би. Дивити ся і не малювати, — се така мука, яку зрозуміє тільки дїйсний артист“... Короткий час тільки 1848 р. удало ся обійти заборону і Шевченко міг дещо малювати. Виїзджала тодї наукова експедиція для розслїду Аральського озера; капітан, який доводив нею, на власну руку взяв на неї і Шевченка. Але се мало сумні наслїдки для засланого: коли довідали ся про се в Петербурзї, прийшла ще більш рішуча заборона малювати і рисувати. Так в десятилїтній неволї знидїв великий талант Шевченка; коли 1858 р. артист вийшов на волю, не мав вже сили і змоги віддавати ся на більшу міру малярству...

Оцїнити Шевченка як маляра нинї ще дуже тяжко, бо його малюнки не

Т. ШЕВЧЕНКО. **Судна рада на селї.**

зібрані ще в однім місцї, а порозкидані по цїлій Українї, і поза Україною, всюди, де пробував Шевченко. Найбільше Шевченкових картин має Музей ім. В. Тарновського в Чернигові, але дуже богато рисунків і малюнків є ще в приватних руках, а богато з того пропало без слїду, або знаходить ся десь в невідомих місцях. В 1912 р. були вистави

Шевченкових творів в Київі, Москві і Петербурзі і тоді відкрито богато нового і частину сього видано видавництвом Малюнки Тараса Шевченка зі вступом О. Сластьона; „Наукове Товариство ім. Шевченка“ задумує в ювілейнім році 1914 видати повну збірку репродукцій з Шевченкових малюнків.

Шевченко розпочав від побутових картин (жанру). Вже в Академії дістав нагороду за малюнок: „Хлопчина жебрак“, що дїлить ся шматком хлїба з собакою; вже ся картина вказувала, що Шевченко буде малярем бідних і принижених. Пізнїйше малював „Катерину“, — образ до своєї славної поеми, „Старости“, „Судна рада на селї“, „Знахор“, „Богомолець“, „Молодиці“ і инші образи з народного побуту. В деяких образах брав теми з казок, як „Солдат і смерть“. На засланю малював богато картин з житя бідних арештантів, як „Товариші“, скованї спільним ланцюхом, страшна „Кара“, приготовленя до екзекуції над бідолашним жовнїром; малював також картини з житя Киргізів.

В краєвидї (пейсажу) Шевченко був поетом, таксамо як в літературних творах — особливо коли малював українські краєвиди. Вмів він вибрати найгарнїйше місце, підхопити чудове освітленє, так що від його творів трудно відірвати очи. Найгарнїйші є картини: „Чигиринський монастир“, „Печерська криниця“, „Видубецький монастир“, „Над Днїпром“ і инші.

Історичні образи се була улюблена мрія Шевченка. Як тільки скінчив Академію, забрав ся зараз до великого видавництва „Живописна Україна“, де передусїм мали іти історичні малюнки. Малюнки його — виконані і проєктовані — обхоплюють цїлу історію козаччини: „Гамалїя“, „Іван Підкова у Львові“, „Хмельницький перед ханом“ „Дари в Чигиринї“, „Смерть Хмельницького“, „Мазепа і Войнаровський“, „Смерть Мазепи“, „Семен Палїй у Сибіру“, „Павло Полуботок“. Шевченко перший відкрив перед малярами історію України і показав, яке у нас богацтво історичних подій, які можна ілюструвати.

Портрети Шевченка приносять йому ще більшу славу, як инші малюнки. До портретів брав ся він вже як самоук, малюючи козака Ничипоренка; пізнїйше наслїдував свого учителя Брюлова, — але на кінець виробив ся на знаменитого портретиста. Шевченко малював богато портретів, особливо по панських дворах, бо фотографічна штука ще тоді не була розширена і малярів витали охотно. В деяких дворах Шевченко полишав по кілька портретів, як у Закревських і Катериничів, а Лизогуби мали цїлі альбоми його рисунків. Найлїпшими вважають ся портрети кн. Рєпнїна, пані Горленко, Лазаревських, Толстого, Ольдріджа і ин.

І в церковнім малярстві пробував Шевченко принагідно своєї руки. Так в церкві Лизогубів коло Чернигова було його „Різдво Богородиці“, а „Розпятє“ його має дуже оригінальний характер.

На засланю брав ся Шевченко також до різьби. В урядовій заборонї була мова тільки про вірші і малюнки, тому приятелї артиста між начальством позволили йому лїпити, що бажав: Шевченко виліпив з глини „Івана Хрестителя“, „Христа перед Жидами“, „Групу Киргізів“, і ще дещо, — дотепер сих різьб не віднайдено.

При кінци житя Шевченко присвячував всї свої сили гравюрі себто вирізуваню рисунків на мідяній плитї, — такі рисунки т. зв. офорти можна пізнїйше відбивати на папері, як звичайні клїші. Шевченко займав ся офортою, зараз по скінченю Академії і приготовив тим способом кілька рисунків до видавництва „Живописна Україна“. Коли вернув ся з неволї, знов горячо взяв

Т. ШЕВЧЕНКО. Над Аральським озером.

ся до ґравюри. „Бути добрим ґравером се значить ширити в суспільстві світ правди, бути корисним людям“ — писав він. Був готов обмежити всї свої потреби, жити як найскромнїйше, щоби тільки при помочи офорти пускати в широкі маси найгарнїйші картини добрих артистів. Офорт Шевченка маємо коло 20: з його власних малюнків „Дари Хмельницькому“, „Печерська криниця“, „Судна рада“, „Молодиці“, „Богомолець“, автопортрети і ин.; крім сього дещо з Рембранта, Муріля, Брюлова і ин. Між Росіянами Шевченко перший поширив офорту і за се діждав ся признаня: Академія Штук визначила йому даром мешканє, щоби міг продовжати свої праці і дала йому титул „академика ґравюри“. Шевченко винайшов деякі нові струменти до вирізуваня, яких дотепер уживають російські ґравери.

З усього бачимо, який широкий був талант Шевченка, кілько міг він зробити на полї малярства — якби трохи лїпше уложили ся його житєві відносини. В тих тяжких невзгодинах, в яких довело ся йому жити, здїлав він незвичайно богато і заслужив собі велике імя не тільки в лїтературі, але й в українській штуцї.

ІВАН КОСИНИН. **Важка задума.**

ВСЯЧИНА.

За кавалком хлїба розходять ся наші люди по всему сьвіту. Одні ідуть в далекі і непевні країни, аби звідти вже нїколи не вернути до рідного краю, а другі покидають свою батьківщину лиш на короткий час, аби научивши ся чогось на чужині і заробивши гарний гріш зажити красшим житєм в своїй вітчині. До сих других зачислити треба отсих молодців, що на фотографії. Перед пятьма роками дістали ся вони — за посередництвом одного робітника з равського повіту, до фабрики сукна в Саґан в Нїмеччині, де нині працює понад сто українських робїтників. Духовим кормом тої групи робітників були зразу москвофільські книжки, достарчувані їм їх провідником (форарбайтером). Аж в році 1911 пощастилось їм — як самі о тім пишуть — дістати адресу тов-а „Просьвіта“ у Львові. Від тоді стали вони спроваджувати собі видавництва „Просьвіти“, а в 1912 р. один з них, Іван Куцик з Побережа, жидачівського повіту, став вже членом товариства „Просьвіта“ і передплатником „Свободи“. З книжочок і часописи осьвідомили ся вони до тої системи, що почали — як самі пишуть — „роздумувати про Русь-Україну та про гнет українського народу“. З календара „Просьвіти“ на 1912 р. довідали ся про орґанізацию українських „Сїчий“ і „Соколів“, їм подобали ся фотографії членів тих товариств тай задумали і собі зорґанїзувати ся в окреме товариство. До товариства пристало з 70 молодців, на жаль, лиш 16, але треба надїяти ся, що ті притягнуть з часом і инших молодців, а за їх слїдом підуть може і старші, які й собі зорґанїзують ся. Почин до орґанїзациї дав згаданий вже Іван Куцик, на образку другий від лївої руки в сидячім ряді, а перевів гадку в дїло Дмитро Валькович з Диниск, равського повіту (той, що сидить посередині). Всї вони, крім Куцика, походять з равського повіту а то з Диниск, Новосїлок передних і кардиналь-

ських, Вільки вербицької і Корнева. Отсї примірні молодцї не забувають на чужинї про потреби вітчини і от в червни 1913 зібрали між собою 23 К 92 сот. тай післали до товариства „Днїстер“ у Львові на „Рідну Школу“. А ми певні того, що вони і пізнїйше будуть памятати на потреби рідного краю і з свого заробітку не поскуплять дати щось на народні цїли. А колись буде мати наша вітчина з тих молодцїв ще більшу користь. Може як раз вони стануть піонірами нашого фабричного промислу. Може... бо хтож скаже напевно, що так або нї!

СТРАШНА СИЛА КОМАХ.

Сила комах у порівнаню до сили чоловіка є слабою, прямо нїякою; коли одначе прирівняємо силу комах до їх природної величини, то вона являєть ся справдї страшною і неймовірною.

Ось примір: блоха, звичайна собі наша „чорнушка“, яка має усього на всього аж два мілїметри довжини, робить скоки на метер, а то й більші. Наколиб так чоловік, відповідно до своєї величини, мав мязи так пригожі до скаканя як блоха, то він робив би скоки на 160 до 200 метрів; а лев, при тих самих условинах, за одним скоком повинен би робити принайменше один кільометер дороги.

Ще більша перевага сили комах виявляєть ся при розслїдах сили їх голосових мязий.

Голос великого зеленого коника (пільний коник) можна чути ночию у віддаленю около одного кільометра. Наколиб голос звичайного чоловіка, який важить стільки, що 6.000 таких же коників, відповідав його тягареви, то голос сей можнаб чути у віддаленю більше чим 6.000 кільометрів, себто він доносив би ся з Парижа до Царгорода, а навіть в глибину Малої Азії; його булоб чути не лишень в Москві, але і в Ташкентї. В додатку такий голос чоловіка був би до сього степеня сильний, що наколиб чоловік від нехочу, чи з необережности — чихнув у своїй хатї, то був би погребаний під її звалищами.

Багато гусїльниць має такі сильні щоки, що жартом з'їдають за день скількість листя у двоє більшу від тягару власного тїла. На основі сього обчисленя — звичайний собі віл, який би важив 350 кільогр., повинен їсти на добу 640 кільогр. сїна, з додатком 90 кільогр. ще якоїсь иншої поживи.

Та на світї є сотворіня ще більше пажерливі. Так приміром гусенички (личинки) синьої мухи (мясна муха, плюйка), з'їдають за день не в двоє, а 200 разів більше, чим виносить тягар їх власного тїла. Та пажерливість є така страшна, що, як каже славний вчений Лїнней, три таких мухи є в спромозї пожерти мертвого коня так швидко, як і лев.

Але і ті обжори є нїчим супроти гусїльниці-шовківниці, яка важучи при свойому народженю менше чим одну сотну частину грама, в протягу 30 днїв зїдає більше чим одну унцію листя, себ то 60.000 разів більше, чим вона сама важила при своїй появі на світ. Наколиб так дитина, що важить в день свойого уродженя 10 фунтів, була так пажерливою як та гусїльниця, то вона в тім самім часї з'їдалаб поживи на 240 тисяч кільограмів.

Цїкаве й те, що ті гусїльниці незвичайно швидко розвивають ся. В 30 днях стають ся вони 9.500 разів тяжші. Наколиб і наші дїти росли так швидко, то в тім самім часї вони доросталиб величини кита!

Тодї, як чоловік з великими з'усилями може прожити без їди лишень два-три тижнї, — т. зв. муравельний королик без нїякої поживи може прожити 6 місяцїв і то без шкоди для свойого орґанїзму. Павук, посаджений під скляну покришку, без їди живе 10 місяцїв, змінившись дещо у своїй величинї, але не втерявши нїчого сили; инший павук, пришпилений до коробки, живе 4 місяцї. Олень рогач (жук-олень, рогач) жив у одного вченого без їди 3 роки, після чого почував ся ще на стільки моторним, що мав силу злетїти. Скорпіон, привезений з Єгипту в Нїмеччину, не вчислюючи часу подорожи, жив без їди 9 місяцїв.

..... ГІГІЄНЇЧНІ ПОРАДИ. .....

Десять заповідий доброго здоровля.

Один з найзнаменитших росийських письменників, гр. Лев Толстой, прогологосив отсї дуже розумні засади здоровля:

1. Старай ся мати сьвіжий воздух в день і в ночи.

2. Уживай щодень руху на сьвіжім воздусї.

3. Будь невибагливим в їдженю. Задержи міру в їдї і питю. Уживай молока замість горівки, пива. вина, руму і т. д.

4. Мий ся що дня в зимній водї, аби скріпити своє тїло і забезпечити його від перестуди. Щотижня бери теплу купіль.

5. Убирай легку і широку одїж

6. Мешкай в сухім просторім і сонїчнім домі.

7. Пильнуй чистоти тїла, одїня, мешканя, їди і т. п., скоро хочеш забезпечити ся перед заразливими недугами.

8. Працюй правильно і видатно, шануй і дбай о приятелїв, скоро хочеш удержати здоровлє тїла і душі.

9. Свобідний час проводи в родинї. В ночи спи.

10. Дбай о себе, працюй і добре роби.

Що робити як гадюка укусить?

Місце, де гадюка вкусила скоро пухне і червонїє. Опісля місце то синїє і холоне, а людина дістає заворот голови, нудність і великий страх. Майже завсігди кусає гадюка в ногу, рідше в руку. Укушеному треба скоро перевязати н. пр. ногу повисше місця укушеня, аби їдь не дістала ся до обігу крови. Перевязати можна н. пр. шнуром, крайкою і т. п., взагалї тим, що є під рукою. Коли можна мати скоро лїки, як аптика є в місци, то треба як найскорше заляти рану йодовою тинктурою, або випалити квасом азотовим, сїрчаним або сильним лугом потасовим. Коли тих средств нема під руками, то треба випалити рану розпаленим зелїзом. Добре є дати також хорому напити ся горівки, вина, руму і камфори. Розумієть ся, що все те краще і лїпше потрафить зробити лїкар, котрий того учив ся, як звичайний чоловік. Треба отже чим скорше приликати лїкаря.

Средство на попаренє.

Найлїпшим средством на попаренє є посипанє рани порошком соди (дво окису), якої бере ся до заживаня. Приносить то скору поміч, а до скорого гоєня надає ся найлїпше бісмутовий бандаж (Барделєбена), який можна дістати в аптиці. Сей бандаж кладе ся безпосередно на опарене місце і обвязує ся.

Инші знов радять: до ложки сьвіжого масла додати один жовток і ложкою розтерти на тарели на масть. Ту масть розсмарувати на чистій полотняній шматці і приложити на опарене місце. Скоро висхне треба посмарувати сьвіжо. Міхурів, які повстали в наслїдок попареня, не треба здирати. При більшім попареню треба взяти більше ложок масла і стількиж жовтків.

Їдь поту.

Гігієністи викрили, що піт з хустинки або сорочки завзятого танцюриста, може убити цїлі десятки морських свинок. Оден французький учений знайшов велику ріжницю в хемічнім складї поту взятого з чоловіка по значній втратї мускулярної енергії і по його спокійнім станї. Піт по купели є нешкідливий за те у танцюристів і робітників має в собі страшну їдь. Піт коня по бігу, або роботї може убити чолов ка. Задля того саме потреба часто зміняти білє.

..... ГОСПОДАРСЬКІ РАДИ. .....

Гасителї вогню.

На випадок пожежі поручаємо мати на поготівлю розвішені в означених місцях фляшки з тонкого скла, наповнені слїдуючою мішаниною: на 12 лїтрів води додати 9 фунтів звичайної кухонної соли 5 фунтів соломяку (сальміяк). Все те треба добре вимішати, **не пригріваючи.** — Як вибухне пожежа, фляшку з тою мішаниною треба швирнути в горіюче місце так сильно, щоб вона в шматки розбилась і мішанина розлилась по горіючих частях будинку. В першій хвилинї вибуху пожежі вистане одна така фляшка мішанини. Само собою розуміє ть ся, що фляшки з тою мішаниною треба добре закорковувати, а корок з верху (і довкруги шийки) обливати стеариною, або воском.

Вишневий карук.

З початком лїта на вишневих деревах появляють ся капельки соку, який швидко тужавіє і засихає в бурі кульочки. Обережно, щоб не ушкодити кори деревини, зберіть ті кульочки, сполочіть їх в зимній водї, опісля розтовчіть в моздїрі і облийте теплою водою, придаючи (на вагу) 3 части води на 1 частину кульочок. Частенько змішуючи, лишіть ту мішанину через 2 дни. Опісля вже дайте відстоятись, а там і злийте чисту теч, з якої одержимо карук, який вповнї заступить нам т. зв. арабську ґуму.

Клий до посуди.

Розчин не густої арабської ґуми мішаєть ся з незначною скількостию ґіпсу (1 ложочка до кави ґіпсу на 2 до 3 столові ложки ґумового розчину). Мішанину лишаємо в спокою до часу аж відстоїть ся, доки не одержимо течи, густої наче добра, розбовтана сметана. Краї розбитої посудини легко нагріваєть ся, насмаровуєть ся одержаним клийом, звязуєть ся і сушить.

Чищенє нафтових лямп.

Минули безповоротно ті часи, коли то в наших сельських хатах блимали тьмаві каганцї, коли темряву в світлицях прогонювано липовими щіпками, або сосновими „смоляками“, які палахкотїли по припічках. В нинїшних часах відай нема нї одної господарської, а то й заробницької хати, деб не уживано нафтової лямпи. Та ще й в нинїшних часах є богато таких людий, головно між нашими селянами, які не вміють як слїд обходитись з нафтовими лямпами, а в наслїдок чого і не мають з них такого хісна, який би повинні мати.

Щоби тій несвідомости хоть в части запобігти подаємо ось тут правила, які торкають ся тої справи. Отже — хто хоче, щоб йому нафтова лямпа завсїгди віддавала як найлїпшу прислугу, щоб без впину горіла ясним, ярким світлом, — той завсїгди мусить дбати про незвичайну чистоту такої лямпи. В тій цїли треба відвернути шапинку (шаламок, капку), викинути старий, перегнилий і пересяклий нечистотою кніт, вичистити пищик, в якому підсовуєть ся кніт, не конче твердою щіточкою або гусячим пером, щоб витерти увесь нагар, який там накопичив ся. Після сього усї мосяжні части треба витерти соломяком з мілко потовченою цеглою і до суха витерти мягким, часописним папером. Треба се, розумієть ся, робити обережно, щоб не погнути т. зв. машинки. Новий кніт кладеть ся в оцет, опісля гарно висушуєть ся і втягаєть ся в пищик. Зверха треба його обтяти острими ножичками, щоб при свіченю видавав він ясне і рівне полумя. Саме начинє на нафту (резервоар) миєть ся содовою водою, опісля полочеть ся чистою водою і до суха витираєть ся сухим платком; в кінцї наповнюєть ся його нафтою, до якої додаєть ся наперсток звичайної, кухонної соли, щоб скріпити силу світла. Плямисті скла (цилїндри, скелка) миєть ся очищеним спіритусом. Наколи кніт підкручуєть ся тяжко, то нутро пищика намазуєть ся теплою оливою.

☆ ЖАРТИ, ДОТЕПИ, АНЕКДОТИ. ☆

Також розсїяність.

Старий професор: Чи пан меценас дома?

Служниця: Ах... пан меценас умерли сеї ночи!

Професор: Ох не шкодить! прошу сказати, що я лиш на кілька слів.

—

Жінка: Менї здаєть ся, що коти то найдурнїйші сотворіня на світї?

Муж (задуманий): Так... моя ти найдорожша *кіточко!...*

Найвисший степень розсїяности.

Ученый: (висїдаючи з бальону і бачучи, що загубив окуляри).

„Чи-ж би я може лишив мої окуляри там на горі?!“

—

Умираючий: Жінцї записую тисячку...

— А як ваша жінка по вашій смерти віддасть ся?

— То записую ще дві тисячки тому відважному чоловікови, що рішить ся з нею оженити ся...

—

ЮЛЇЯН ЛОВИЦЬКИЙ.

ПРО МІСЦЕВІ ШКІЛЬНІ РАДИ.

I. Вступні замітки.

В отсій розвідці ми не будемо критикувати краєвого шкільного закону про місцеві шкільні Ради. Нам ходить о те, щоби наші люди зрозуміли сей закон, який істнує (менше з тим, чи він є добрий, чи ні), а дальше, щоби порозумівши його, уміли в разї потреби боронити ся. Одним словом, ходить нам о поясненє тепер істнуючого закона про місцеві шкільні Ради. В слїдуючих річниках калєндаря „Просьвіти“ пояснимо закони про окружні шкільні Ради і про краєву шкільну Раду. Поки-що скажемо тут лиш тільки:

Найвисшою надзираючою і виконуючою шкільною властию в Галичинї є краєва шкільна Рада. До неї належать всї школи і заведеня підлягаючі окружним шкільним Радам, отже публичні і приватні народні школи, фахові школи, і т. д. Дальше належать до неї учительські семінарії і приналежні до них школи вправ. Дальше: середні школи і всї инші школи (публичні і приватні), яких пляни входять в обсяг плянів середних шкіл.

Краєва шкільна Рада підлягає Міністерству віроісповідань і просьвіти.

В кождім полїтичнім повітї в краю є окружна шкільна Рада. Вона опікує ся публичними і приватними народними школами в повітї і підлягає краєвій шкільній Радї.

Предсїдателем краєвої шкільної Ради є намісник краю, але в практицї кермує краєвою шкільною Радою єї віцепрезидент. Предсїдателем окружної Ради є місцевий староста.

Школами істнуючими в поодиноких громадах має опікувати ся місцева шкільна Рада.

Проти оречень місцевої шкільної Ради прислугує сторонам право рекурсу до ц. к. окр. шкільної Ради. Проти оречень ц. к. окружної шкільної Ради треба вносити рекурс до ц. к. краєвої шкільної Ради. Проти оречень краєвої шкільної Ради належить відкликуватись до Мінїстерства віроісповідань і просьвіти, а проти оречень Мінїстерства — до Адмінїстрацийного Трибуналу.

Отже в таких случаях ми є прямо недбалі. Буває — хоч і то рідко — що доведемо до рекурсу до ц. к. краєвої шкільної Ради. І от, що дїє ся. Ц. к. краєва шкільна Рада або роками на рекурс наш не відповідає, або відповідає відмовно. І тодї ми опускаємо крила і кажемо: Годї! Ми всьо зробили, але не удало ся! Тимчасом по правдї ми всього не зробили! Бо треба ще грімко задзвонити до дверий Мінїстерства а вкінци до Трибуналу. Аж тодї моглиб ми сказати: Ми всьо зробили! Додати мусимо до того, що деякі наші люди, о скілько були пильні, дбаючі і уперті, то таки здобували належні їм права.

Сказавши се, приступаємо до річи, а саме до поясненя, які права мають місцеві шкільні Ради, який є їх обсяг дїланя, а все те в рамах обовязуючих законів і приписів.

II. Територияльний зачерк дїяльности місцевої шкільної Ради.

Права і обовязки місцевої шкільної Ради упорядковує закон з дня 23. мая 1895. В. кр. з. Нр. 58. По мисли того закона під надзір місцевої шкільної Ради належать народні школи, удержувані або цїлком або лише в части з фондів держави, краю, повіту, громади або двірського обшару. (§. 1).

Обшар (територию) кождої місцевої Ради установляє окружна шкільна Рада. На се мусить бути видане правосильне ореченє. Однак тут треба знати, що окружна шкільна Рада має право для кількох шкіл утворити одну місцеву шкільну Раду, або вислухавши репрезентацию громади, утворити для одної місцевости, в якій є кілька шкіл — кілька місцевих шкільних Рад. (§. 2).

Хоч окружна шкільна Рада прилучить кілька сїл до одної місцевої Ради, то з того не виходить, що поодинокі місцеві шкільні фонди мають бути злучені в один фонд. Противно: кождий місцевий шкільний фонд становить окрему цїлість а спільна окружна Рада обовязана управляти окремо фондами кождої місцевости і для кождого фонду вести окремі рахунки.

В сїм місци треба згадати, що місцеві шкільні Ради є автономічними інституциями і мають право послугувати ся в своїй кореспонденциї кождою краєвою мовою. Значить: Нїхто не може заборонити місцевій шкільній Радї уживати в своїй урядовій кореспонденциї руської мови. (Рескрипт Міністерства віроісповідань і просьвіти з дня 9. мая 1877. ч. 257).

III. Склад місцевої шкільної Ради.

Місцева шкільна Рада складає ся з репрезентантів (представителїв) церкви, школи, громади і делєгата іменованого видїлом повітової Ради. (§. 3). До місцевої шкільної Ради належать також ті особи (зглядно їх заступники), котрі мають право презентувати учителя. Кождий член місцевої шкільної Ради має в нїй лише один голос. Може приміром складати ся так, що хтось засїдає в місцевій шкільній Радї яко репрезентант двірського обшару і є рівночасно делєгатом повітової Ради. Мимо того така особа при ухвалах має лише один голос.

Репрезентантом церкви в місцевій шкільній Радї є місцевий душпастир. Кожде віроісповіданє має мати свого репрезентанта. Де є двох або більше душпастирів того самого віроісповіданя, там висша церковна власть визначує того, котрий має бути членом місцевої шкільної Ради. (§. 4).

Репрезентантом школи в місцевій шкільній Радї є управитель школи. Як до місцевої шкільної Ради належить кілька шкіл, то окружна шкільна Рада постановляє, котрий управитель має належати до місцевої шкільної Ради. Управителї инших шкіл можуть брати учать в нарадах місцевої шкільної Ради з дорадчим голосом. (§. 5).

Репрезентантів громади і їх заступників вибирає громадська Рада абсолютною більшостию голосів на 6 років. Коли до одної місцевої Ради належить кілька громад, то кожда громадська Рада вибирає окремо своїх репрезентантів і їх заступників. Кілько репрезентантів громад має бути в місцевій шкільній Радї, се означує окружна шкільна Рада. В кождім разї не може їх бути менше, як 2 анї більше, як 7. По 3 роках половина репрезентантів громади і їх заступників уступає. Як число репрезентантів громади непаристе, то за першим разом уступає більша половина. Де місцева шкільна Рада щойно від 3 років урядує, там за першим разом вильосовує ся, котрі репрезентанти громади мають по 3 роках уступити. Пізнїйше уступають репрезентанти громади по черзї (на переміну). На їх місце вибирає громадська Рада других репрезентантів і їх заступників. Громадській Радї вільно вибрати на ново тих самих, що уступили. (§. 6). Впрочім до місцевої шкільної Ради може бути вибраний кождий, хто має право бути вибраним до громадської Ради тої місцевости, котра належить до місцевої шкільної Ради. Хто утратить виборче право, не може належати до місцевої шкільної Ради. Зречи

ся вибору до місцевої шкільної Ради може лиш той, хто вже 6 років був членом місцевої шкільної Ради або той, хто по мисли постанов закона має право зречи ся вибору до громадської Ради. Хтоби без оправданої причини вибору не приняв, на того може окружна шкільна Рада наложити кару від 40 до 200 К, які мають бути ужиті на шкільні потреби для убогих дїтий (§. 7).

Тут мусимо звернути увагу, що громадська Рада не потребує чекати, аж її шкільні власти завізвуть, щоби вибрала половину нових своїх репрезентантів і їх заступників. Противно: громадська Рада має право, а навіть обовязок по кождих 3 роках не чекаючи на заряджене шкільних властий вибрати половину нових своїх репрезентантів і їх заступників і повідомити о тім місцеву і окружну шкільну Раду. Річ очивидна, що як громадська Рада сего не зробить, то і дальше буде урядувати стара місцева шкільна Рада. (Оречене адмінїстрацийного Трибуналу з дня 22. червня 1889 ч. 13.002).

При виборі репрезентантів громади і їх заступників треба дуже вважати, щоби все відбуло ся формально, після припису, щоби потім проти вибору не міг нїхто вносити рекурсу. Отже передусїм треба на дотичне засїданє громадської Ради заздалегідь запросити усїх радних чи то обіжником, чи окремими письмами. В запрошеню треба виразно сказати, що засїданє відбуде ся в цїли вибору репрезентантів громади і їх заступників до місцевої шкільної Ради. Кождий радний має на обіжнику своїм підписом потвердити, що запрошенє читав. Хто був запрошений окремим письмом, повинен підписати реверс, що запрошенє одержав. Ті потвердженя повинна громадська канцелярия переховати в своїх актах. З відбутого засїданя має бути списаний докладний протокол, підписаний присутними радними, в якім треба докладно подати, хто на кого голосував і остаточний вислїд голосованя. Відпис того протоколу, потверджений громадською Зверхностию і заосмотрений в громадську печатку треба переслати місцевій і окружній шкільній Радї з донесенєм о виборі.

Репрезентантом двірського обшару є кождий властитель того обшару, котрий лежить в териториї місцевої шкільної Ради (зглядно єго заступник). Властитель двірського обшару з кождої громади може визначити до місцевої шкільної Ради свого сталого репрезентанта, котрий так довго є членом місцевої шкільної Ради, доки єго властитель двірського обшару не відкличе і доки о сїм відкликаню не буде місцева шкільна Рада письменно повідомлена. Буває так, що один двірський обшар (в одній громадї) належить до кількох співвластителїв, або що в одній громадї є кілька окремих двірських обшарів. Тодї всї властителї разом мають визначити до місцевої шкільної Ради одного свого репрезентанта і єго заступника на 6 років. Колиб вони не могли згодити ся на вибір одного репрезентанта і єго заступника, то визначує їх з посеред властителїв окружна шкільна Рада. (§. 8).

IV. Обовязки місцевої шкільної Ради.

Згаданий вже закон про місцеві шкільні Ради накладає на них в §. 9. важні обовязки. І так: Місцева шкільна Рада повинна управляти шкільним фондом, старати ся, щоби школа мала відповідний будинок, ґрунта, обстанову, провадити інвентар шкільної власности, старати ся о книжки і инші шкільні потреби для убогих дїтий, заохочувати родичів, щоби посилали дїти до школи, удїлювати учителям урльопу (до 3 днїв), подавати громадській Радї і шкільним властям свої поясненя, гадки і внесеня, дбати, щоби шкільна молодїж поза

школою поводила ся морально і повідомляти окружну шкільну Раду о всїм, що впливає некорисно на школу.

Як видимо, місцеві шкільні Ради мають важні, ба і трудні завданя. Одним з найважнїйших завдань, се управа місцевим шкільним фондом. В тій справі видала краєва шкільна Рада окрему інструкцию і богато окремих розпорядків. Годї нам тут наводити усї постанови, бо забралоби се за богато місця. Наведемо лише, що найважнїйше. Отже інструкция з дня 14. липня 1894. В. кр. з. ч. 63. змінена по части інструкциєю з дня 20. серпня 1907. В. кр. з. ч. 94. між иншим постановляє:

Місцева шкільна Рада має з кінцем кождого року зробити рахунок доходів і видатків звичайних і найдальше до 15. сїчня предложити єго окружній шкільній Радї після приписаного взірця разом з поквітованями пороблених видатків. Рахунки з надзвичайних видатків, як на будову, перебудову і т. и. мають бути предложені зараз по укінченю робіт. Де треба уложити сталий прелїмінар звичайних видатків, там місцева шкільна Рада має предложити окружній шкільній Радї проєкт такого прелїмінара, а тодї окружна шкільна Рада розписує конкуренцийну розправу і опісля на основі заяв конкуренцийних сторін видає ореченє що-до сталого прелїмінара. Де треба що року укладати прелїмінар звичайних видатків, там місцева шкільна Рада має вже в місяци вересни предложити окружній шкільній Радї дотичний проєкт (внесенє). Датки на удержанє школи мають конкуренцийні сторони складати в 4 рівних квартальних ратах з гори. Двірські обшари складають припадаючі на них датки впрост на руки місцевої шкільної Ради (т. зн. на руки предсїдателя місцевої шкільної Ради або на руки особи вказаної окружною шкільною Радою). Датки від громади побирає місцева шкільна Рада що кварталу в податковім Урядї. Місцева шкільна Рада має школї достарчити опалу, обслуги, сьвітла, і всїх инших потреб. Місцева шкільна Рада має також годити шкільну службу, однакож в кождім разї та служба підлягає виключно Зарядови школи. Окружна шкільна Рада на жаданє місцевої шкільної Ради може поручити Зарядови школи достарчуванє опалу, сьвітла, і годженє та виплату служби. Сталий прелїмінар остає з року на рік незмінний, без огляду на те, чи місцева шкільна Рада видала на шкільні потреби більше, як прелїміновано, чи менше. Лиш в виїмкових, конечних випадках можна на основі наново переведеної конкуренцийної розправи змінити сталий прелїмінар. Тому місцеві шкільні Ради не мусять видавати що року на поодинокі шкільні потреби тільки, кільки є прелїміновано. Противно, видавати повинні лиш тільки, кільки дїйсно треба і повинні старати ся робити ощадности. З тих ощадностий повинні покривати видатки на канцелярию, на веденє шкільної метрики, на книжки і инші потреби для убогої молодїжи, на премії і т. и., на які в сталім прелїмінари нема окремої рубрики. Колижби ощадности дійшли до більшої квоти, то можна єї ужити на ріжні направи, перебудови, добудови і т. и. видатки, прелїмінарем непередвиджені.

V. Предсїдатель місцевої шкільної Ради.

Ухвали місцевої шкільної Ради виконує предсїдатель. Предсїдателя місцевої шкільної Ради і єго заступника вибирають члени місцевої шкільної Ради зпоміж себе абсолютною більшостию голосів на 3 роки. Учитель школи підлягаючої місцевій шкільній Радї не може бути єї предсїдателем. О виборі предсїдателя належить донести громадській Радї і окружній шкільній Радї. Коли на засїданю місцевої шкільної Ради не явить ся предсїдатель або єго заступник,

то тодї проводить на засїданю найстарший віком з присутних членів. (§. 11).

Предсїдатель мусить скликати до 4 днїв засїданє, як того зажадає окружна шкільна Рада або 2 членів місцевої шкільної Ради. (§. 12).

Щоби ухвала місцевої шкільної Ради була важна, треба присутности бодай половини членів і абсотютної більшости голосів. Предсїдатель також голосує а в разї рівности голосів то внесенє стає ся ухвалою, за котрим голосував предсїдатель. Предсїдатель може спротивити ся якійсь ухвалї але в такім разї мусить до 3 днїв справу предложити до рішеня окружній шкільній Радї. Жалоби проти розпорядків місцевої шкільної Ради треба вносити до 8 днїв до окружної шкільної Ради через місцеву шкільну Раду (§. 13).

Члени місцевої шкільної Ради не можуть брати участи в нарадах і голосованю над справами, які дотикають їх самих або їх родини (аж до четвертого степеня).

В дуже важних справах нетерплячих проволоки може засїданє відбути ся, хочби і не було комплєту (потрібного числа радних). В непередвиджених і наглячих справах може навіть сам предсїдатель зарядити, що вважає потрібним, але се своє зарядженє мусить на найблизшім засїданю подати до затвердженя Ради. (§. 15).

Предсїдатель підписує всї ухвали місцевої шкільної Ради, веде касовість і рахунки і звиджує школи приналежні до териториї місцевої шкільної Ради. (§. 16).

Видимо з того, що предсїдатель має значний вплив на дїяльність місцевої шкільної Ради. З другого боку треба знати, що становище єго є дуже непевне, хитке. Бо так:

Окружна шкільна Рада може відобрати предсїдателеви веденє касовости і рахунків і поручити се громадській касї. (§. 16).

Окружна шкільна Рада має право поручити веденє касовисти і рахунків иншій місцевій шкільній Радї або може се полагоджувати сама, з власного рамени (артикул 13. закона з 24. цьвітня 1894. В. кр. з. ч. 49).

Окружна шкільна Рада має право зпосеред членів місцевої шкільної Ради іменувати окремого шкільного надзирателя і поручити єму веденє касовости, рахунків, звиджуванє шкіл і виконуванє всїх ухвал місцевої шкільної Ради (§. 16).

Окружна шкільна Рада має право предсїдателя, котрий не виконує своїх обовязків та не скликає засїдань, цїлком усунути з уряду і поручити місцевій шкільній Радї вибрати нового предсїдателя. (Навіть цїлу місцеву шкільну Раду має право окружна шкільна Рада розвязати, коли вона не сповняє своїх обовязків або переступає круг свого дїланя) (§. 19).

Рескриптом з 29. серпня 1895. ч. 435 постановила краєва шкільна Рада виразно, що окружні шкільні Ради мають іменувати шкільного надзирателя всюди там, де предсїдатель місцевої шкільної Ради вибраний членами не може сповняти своїх обовязків задля свого віку, або задля яких инших бічних занять, або задля недостачі образованя. Виходить з того, що окружна шкільна Рада має над предсїдателем необмежену власть і кождої хвилї може єго усунути від урядованя. Тому з одного боку члени місцевої шкільної Ради повинні добре вважати, кого вибирають предсїдателем а з другого боку вибраний предсїдатель повинен держати ся строго законів, щоби не дати шкільним властям приводу до єго усуненя.

ЮЛЇЯН ЛОВИЦЬКИЙ.

На що мають бути ужиті гроші стягнені з шкільних кар?

Коли хто укриває дитину перед записом до школи або взагалї не хоче її записати, то на него накладає окружна шкільна Рада кару від 2 до 20 корон або від 1 до 3 днїв арешту. Хтож серед шкільного року не посилає дитини до школи, на того накладає окружна шкільна Рада кару від 1 до 10 корон або від 1 до 2 днїв арешту. Так мусить бути, бо так постановляє артикул 34. закона з дня 23. мая 1895. р. В. кр. з. ч. 57.

І окружні шкільні Ради ті кари накладають а опісля стягають. Розуміє ся, що родичі, котрі з розмаїтих причин, чи то не могли чи не хотїли посилати дїтий до школи, платять ті кари. Але нїкому на думку не прийде, де ті карні гроші дївають ся а зглядно, де повинні вони дївати ся, на що повинні вони бути ужиті.

А преці се важна річ.

От возьмім хочби 1910/11 рік. Читаємо в урядовім справозданю ц. к. краєвої шкільної Ради, що в тім роцї стягнено від родичів непосилаючих дїтий до школи 83.023 К а ще лишило ло ся до стягненя 33.843 К.

Деж ті гроші дївають ся? Сего не знаємо. Не знаємо з двох причин:

Раз тому, що наші люди мало сим інтересують ся. Вони вправдї знають, що десь там хтось платить шкільні грошеві кари, але їм байдуже, що з тими карними грішми дїє ся.

По друге тому, що хочби хто і хотїв мати докладнїйші поясненя, на що ужито шкільних карних гроший, то не знає, де по ті поясненя удати ся. А краєва шкільна Рада мовчить! Вона лиш виказує в своїх урядових справозданях, кілько карних шкільних гроший стягнено і кілько ще треба стягнути, але не виказує, на що стягнені гроші ужито.

Отже требаби нашим людям, т. з. місцевим шкільним Радам, громадським Зверхностям і всїм, що тою справою інтересують ся, знати, що слїдує:

По мисли арт. 11. закону з дня 24. цьвітня 1894. В. кр. з. ч. 49. грошеві кари стягані за недбале посиланє дїтий до школи впливати мають до місцевого шкільного фонду.

З тих грошевих кар має місцева шкільна Рада, по мисли арт. 14. попереднього закона заосмотрювати убогі дїти в одїж, книжки і шкільні знадоби, розуміє ся, о скільки на се вистарчать стягнені грошеві кари.

Признаєте самі, що се цїль дуже гарна. Громадяни по волї чи по неволї складають грошеві кари, нехай же ті грошеві кари йдуть на потреби дїтий тої громади, котра ті кари зложила.

Та в нас дїє ся цїлком інакше.

Дуже рідко лучає ся, що місцева шкільна Рада дістала гроші з шкільних кар до своєї розпорядимости і щоби могла грішми тими запомогчи бідні дїти. Звичайно окружні шкільні Ради тримають роками ті гроші у себе, а буває і так, що без відома місцевої шкільної Ради видають їх на инші цїли, зовсїм законом непредвиджені і неоправдані.

Щоби проти такого поступованя можна успішно боронити ся, треба нам передусїм добре цїлу справу зрозуміти.

На сїм місци годї менї широко над тим розписуватись, тому буду старати ся пояснити річ коротко а, о скільки зможу, докладно.

Сї поясненя будуть оперті на інструкциї з дня 14. липня 1894. В. кр. з. ч. 63. виданій ц. к. краєвою шкільною Радою, яку я тут, о скільки вона дотикає ужитя грошевих кар, коротко переповім.

Окружна шкільна Рада провадить евіденцию шкільних грошевих кар, стягає їх і уміщує на книжочку каси ощадности. Скоро тих кар призбираєть ся бодай 20 корон на одну клясу, тодї окружна шкільна Рада має в часї шкільних ферий повідомити про се місцеву шкільну Раду і зажадати, щоби вона поставила свої внесеня, як сю квоту ужити (§. 39.).

Місцева шкільна Рада з початком шкільного року по порозуміню з учительським Збором зглядно із Зарядом школи і по вислуханю гадки громадської Зверхности має уложити виказ бідних учеників, які відзначають ся пильностию і взірцевим поведенєм і поставити внесенє, що котрому ученикови належалоби справити з фонду грошевих кар. Виказ такий мусить бути уложений на засїданю місцевої шкільної Ради, опісля разом з внесенями Заряду школи має бути предложений окружній шкільній Радї (§. 40.).

По провіреню сего виказу має окружна шкільна Рада виймити з каси ощадности зложені там гроші і видати їх за урядовим квітом (без стемпля) предсїдателеви місцевої шкільної Ради (§. 41.).

Предсїдатель місцевої шкільної Ради порадившись з членами Ради має закупити одїж і прибори для убогих учеників а опісля їм то роздати, о скілько можна, в присутности членів місцевої шкільної Ради. Управитель школи має удержувати в евіденциї обдарованих дїтий (§. 42.).

Місцева шкільна Рада має опісля предложити докладний рахунок окружній шкільній Радї разом з виказом обдарованих дїтий, при чім треба зазначити, чим кожду поодиноку дитину обдаровано. Сей рахунок, заки єго предложить ся окружній Радї, має бути в громадськім Урядї виставлений через 8 днїв до публичного перегляду (§. 43).

Виїмково може окружна шкільна Рада закупно і роздїл одежи і шкільних знадобів для убогої шкільної дїтвори поручити свому делєгатови (§. 44).

Висше наведені постанови ц. к. краєва шкільна Рада розпорядком з дня 17. сїчня 1905. ч. 479. доповнила, а іменно зарядила таке:

Постанови інструкциї з дня 14. липня 1894. В. кр. з. ч. 63. о скільки дотикають справи ужитя грошевих кар, відносять ся лише до закупна убогій дїтворі одежи і обуви.

Що дотичить таких шкільних знадобів, як зшитки, пера, олівцї, папір, і т. и., то ц. к. краєва шкільна Рада додатково висше згаданим рескриптом зарядила:

1) В послїднім тижни шкільного року (отже не з початком шкільного року) уложать управителї шкіл на основі рішень місцевої шкільної Ради з попереднього року виказ дїтий, заслугуючих на підмогу та обчислять, кілько дїтий треба буде обдарувати. В сїм виказї треба узгляднити і ті дїти, що по фериях перший раз прийдуть до школи.

2) Сей виказ має предложити управитель школи місцевій шкільній Радї на засїданю, яке має відбути ся в тім самім тижни і подати в приближеню висоту потрібної на підмогу квоти.

3) Внесенє управителя школи разом з рішенєм місцевої шкільної Ради треба предложити окружній шкільній Радї найдальше до 8 днїв по скінченю шкільного року.

4) Окружна шкільна Рада найдальше до 15. серпня видасть місцевій шкільній Радї потрібні гроші (розуміє ся, о скільки карні гроші на се вистарчать). Щоби

ціна зшитків, олівців, ручок, пер, атраменту і т. д. випала як найдешевше; може окружна шкільна Рада закупити сї знадоби гуртом для цїлого повіта а опісля роздїлити їх розмірно на поодинокі школи.

Отсе є законні приписи дотикаючі ужитя грошевих шкільних кар. Знаючи се, повинні ми тепер постояти, щоби ті приписи були дїйсно сповнені.

Дуже красне поле дїяльности отвираєть ся тут для наших гр. к. ординариятських відпоручників до ц. к. окружних шкільних Рад. Комуж се красше випадає, як не їм, щоби на засїданях окружних шкільних Рад з кінцем року зажадали поясненя, кілько на рахунок кождої громади є стягнених грошевих кар і поставили внесенє, щоби ті карні гроші не лежали в касах, але щоби були безпроволочно ужиті так, як сего вимагає закон.

Колиби се не помогло, то треба віднести ся до краєвої шкільної Ради а навіть і до Мінїстерства, хоч сумнїваю ся, чи окружні шкільні Ради хотїлиби аж до сего допустити!

В кождім разї мусимо самі про себе дбати, бо чужі про нас дбати не будуть!

По сотикови за „Рідну Школу“!

Пекуча потреба і воля народа покликала перед трома роками до житя Комітет „Краєвий Шкільний Союз“ „Рідна Школа“ у Львові, котрого завданєм є дбати про рідну нашу школу, про вихованє інтелїгентної та національно сьвідомої молодїжи.

На доказ, як совісно сповняє Краєвий Шкільний Союз свою задачу, наведемо що найголовнїйші дати із звіту Краєвого Шкільного Союза:

На 8 гімназий удержуваних К. Ш. С. вже 6 має право прилюдности. Сьвідчить се, що вже самі власти узнали наші середні школи, відповідаючими всяким вимогам. Школи, що одержали право прилюдности на рік шк. 1912/13, то сї: Збараж, 3 кляси, Городенка, 4 кляси, 5 віддїлів, Копичинцї, 4 кляси, 5 віддїлів, Рогатин 6 кляс, 18 віддїлів, Чортків, 2 кляси, Яворів 6 кляс, 8 віддїлів.

Крім того є ще 2 гімназиї на разї без права прилюдности: в Буську 3 кляси, 4 віддїли і в Долинї, 2 кляси.

В гімназиях з правом прилюдности вписало ся в р. 1912/13 1499 звичайних учеників і учениць а 189 приватистів. З того клясифіковано 1340 звичайних учеників і учениць та 154 приватистів, виступило серед року 159 звичайних учеників (иць) та 35 приватистів, добрий успіх виказало 1167 звичайних учеників і учениць та 123 приватистів, перепало 173 звичайних учеників (ниць) і 21 приватистів. Виходить з того, що з звичайних учеників (ниць) клясифікованих, виказало 87% добрий успіх, а з приватистів близько 80%. Такі вислїди мусимо признати гарними!

Не гірше представляє ся справа в школах без права прилюдности. До тих шкіл вписало ся в м. р. 217 звичайних учеників (ниць) і 34 приватистів. Виступило 36 звичайних учеників (ниць) 3 приватисти, клясифіковано 181 звичайних учеників (ниць) і 31 приватистів, з чого перейшло 163 звичайних учеників (ниць) і 29 приватистів а лише 18 звичайних учеників (ниць) і 2 приватистів перепало.

Цїлість представляє ся так, що в наших приватних школах (гімназиях) в минувшім шкільнім роцї добрий успіх виказало 1330 звичайних учеників і учениць і 152 приватистів.

Крім того Краєвий Шкільний Союз опікував ся женською учительською семинариєю в Коломиї (76 учениць в 3 клясах, з чого 2 перепали) і мужеською учительською семинариєю у Львові (25 учеників в 1 клясї, з чого 2 перепало).

Так отже К. Ш. С. удержував кровавими лептами, складаними головно селянами і міщанами, 10 висше наведених приватних середних шкіл — не згадуючи

про школи народні, — які запомагав в міру потреби, покривав видатки, які властиво по справедливости поносити повинна держава, та сама, котра так щедро вивіновує в нашім краю такі самі польські школи!

Дотепер наше патріотичне селянство і міщанство по силам своїм приходило Краєвому Шкільному Союзови в поміч. Прийшли в поміч також і наші земляки з Америки.

Та сего року Краєвий Шкільний Союз стоїть прямо перед порогом руїни і колиб так дальше мало піти, мусїв би він свою діяльність припинити.

Та до сего соромного стану наша суспільність допустити не сьміє. Коронами не много у нас може нині сипати, але сотика дасть і найбіднїйший. Сотиковими складками вибудовали Чехи свій величавий театр у золотій Празї. Колиж він погорів, сотиковими датками зложили другий мілїоновий фонд і вибудовали новий театр! З сотикових датків, але масових, чеська шкільна Матиця удержує богато приватних чеських шкіл середних, народних, фахових і т. и. і в той спосіб боронить його перед германїзациєю і підносить його культурно! Так може бути і навіть буде і у нас! Але буде се лиш тоді, як акция в тім напрямі буде масова, обіймаюча найширші круги. До помочи Краєвому Шкільному Союзови у Львові (ул. Домінїканська ч. 4) мусять станути повітові і місцеві комітети „Рідної Школи“. Без тої помочи наші горячі пориви упадуть нам на шкоду, а нашим ворогам на втїху. Тому, хто вірить, що „в рідній школї наша будучність“, хай стає до гурту і збирає жертви на „Рідну Школу“.

Жертви на „РІДНУ ШКОЛУ“ треба посилати до товариства „Днїстер“ у Львові, ул. Руська ч. 20. на книжочку число 6800.

УКРАЇНСЬКИЙ СПІВАНИК

зладив: АНТІН ГАПЯК.

Накладом Товариства „ПРОСЬВІТА“

вже вийшов з друку і продаєть ся

по цїнї: 1 К 40 сот. оправлений в цїле полотно з вінєтою. Також примірники на красшім папери по цїнї: 1 К 60 сот. оправл. в цїле полотно з вінєтою і 2 К оправл. в цїле полотно з вінєтою золотими берегами.

На почтову пересилку належить долучити 20 сот.; рекомендована посилка о 25 сот. більше.

Усїх пісень в Співанику поміщено 156 та 180 коломийок. Пісні подїлені на шість ґруп: I. Патріотичні і полїтичні (19 пісень), II. Сїчові і Сокільські (15 пісень), III. Історичні (15 пісень), IV. Станові а) козацькі (14 пісень). б) чумацькі (5 пісень), в) бурлацькі (6 піс)., г) опришківські (3 пісні), побутові (17 пісень), V. Любовні (62 пісень), VI. Коломийки (180). При початку кождої ґрупи уміщена гарна, відповідно дібрана ілюстрация. Вінєту до окладинки в красках виготовив артист-маляр Ю. Буцманюк. Представлений на нїй козак з бандурою, що вечірною порою грає пісні сперши ся на тин.

Співаник повинен би скоро розійти ся між нашим народом, бо зібрано в нїм майже усї пісні, що співають ся нашим селянством, селянськими і міщанськими хорами та сїчовими і сокільськими орґанїзациями.

Замовленя на Співаник належить адресувати:

Канцелярия Товариства „ПРОСЬВІТА“ у Львові, Ринок ч. 10.

ПОПРАВА НАШИХ ГРОМАДСЬКИХ ПАСОВИСК.

Коли хто чужий їде по нашім краю, то зараз в очи впадають йому великі простори неужитків, які в декотрих громадах тягнуть ся. З дивом запитає він, що се за ґрунта лежать дармо, облогом в краю, в котрім такий брак землї, де така дорожня на землю. Се наші славні громадські пасовиска!... Зі стидом треба відповісти йому. Они дотепер лежать крайно запущені і занедбані і є се тепер властиво неужитки а не жадні пасовиска.

Як великий скарб се лежить в нашім краю невикористаний, пізнаємо аж тепер, коли стає щораз тїснїйше на землю. А є тих пасовиск громадських в цїлій Галичинї поверх мілїон моргів, то є більше як тисячу тисячів моргів, а не рахуємо тут полонин.

Поодинокі громади мають по сто, двіста, триста, та нераз вісїмсот і тисячу моргів громадського пасовиска, та великої користи з него не мають, хиба ще і тягар.

Однак правдивою благодатю таке пасовиско стало би для громади, як би його поправило ся і завело ся порядок. Тодї можна би там завести добре пасовиско, худоба в паші би бродила, люди в селї могли би два або і три рази більше худоби тримати, та мали би з хову худоби більший дохід.

Бо як би наші громадські ґрунта поправити, перемінити на правдиві пасовиска, як Нїмцї кажуть „товстї“ пасовиска, так уладжені, як се бачимо за границями краю, в Чехах, Нїмеччинї і Швайцарії, то можна би мати з таких пасовиск дуже красний дохід, більший навіть, як з орного поля.

Про таку поправу хочемо тут поговорити.

Наші пасовиска громадські нїколи не орані, покриті купинами, зарослі мохом, псянкою, вересом (розхідником) або ситником, лежать або на тяжких глинах (на підгірю в полудневій части краю) або на пісках і торфах (головно в північній половинї краю). Найгірше, коли пасовиско є на щирім піску, бо на сухім піску добрі трави не будуть рости. Таке піскувате пасовиско ще найлїпше залїсити.

Але на глинї або торфах можуть бути дуже добрі пасовиска. Лиш треба до того землю приготовити, бо на затовченім, від вікiв не оранім, зарослім бурянами ґрунтї трави добрі також не будуть тримати ся. Тому насамперед треба купини розкинути, переорати землю і пустити на два або три роки під плуг, аби ріля виробила ся. Тяжкі або підмоклі землї дуже добре є перед тим ще здренувати, бо потому росте буйнїйша паша. В першім роцї можна дати овес або жито, в другім роцї знов збіже, або мішанку на пашу, або який зелений погнїй, а в третім роцї бараболї. Бараболї треба дати бодай раз, бо через сапанє найлїпше вироблює ся землю та нищить ся хопти.

Доперва як так приготовимо рілю, то можна на ново заложити рілю і підсїяти добрими пасовисковими травами. Де земля не є так лиха, то можна переорати і зараз в першім роцї посїяти мішанку трав. По засїянню трав не можна зараз пасти, треба зачекати бодай до осени, а за той час треба косити бодай три рази і за кождим разом звалкувати тяжким валком, аби трави добре вкорінили ся і пішли корчем. Потому можна в дальших роках пасти від вчасної весни до пізної осени.

Але одна є ще дуже важна річ, якої у нас не знають ще, а яка є конечна,

аби мати добре пасовиско, а се о г о р о ж а і п о д ї л пасовиска.

Конечно потреба пасовиско поділити на кілька частий прим. 4—8, кожду часть обгородити найлїпше кільчастим дротом і по черзї спасати кожду частину через 8—10 день. У нас се річ нова і неодин здвигне плечима, як почує таке, але є се дуже важна річ і про се всюди за границею переконали ся. Переїдьте цїлу Нїмеччину, або Чехію або Данїю і оглянь-те всї пасовиска, то нїгде не зобачите необгородженого пасовиска, а всюди є воно поділене на 5—10, а нераз і двайцять частий! В той спосіб лиш з пасовиска можна мати більший пожиток. Як зженете всю худобу на цїле пасовиско необгороджене, то она за кілька день витовче і знищить траву на цїлім пасовиску, з початку повискубує добрі трави, які найлїпше смакують, а потому не має богато що пасти. Так дуже много паші на пасовиску іде на марно. Інакше є, коли худобу всю зберемо на одній обгородженій части і там її тримаємо тиждень до десять день, доки не випасе докладно всеї паші на тій части. Потому жене ся її на другу, трету, четверту часть і т. д., а по місяцеви або півтора вертає ся знову на першу частину. Так за цїлий час можна 4—5 разів перейти цїле пасовиско, а худоба богато краще використає пашу, нїж як би на неподїленім пасовиску пасти. Се знають вже за границею і всюди пасовиско дїлять, тож і у нас повинно се приняти ся і не здавати ся так дивним і непотрібним. Бо для пасовиска є се так само конечне, як приміром для бараболь обсапуванє.

Аби в дальших роках пасовиско удержати в добрім станї, треба що року в осени н а в о з и т и ш т у ч н и м и погноями, як томасина і каїнїт (або потасова сіль). Дальше худобячий гній не можна лишати на однім місци, але р о з м а з у в а т и за сьвіжа лопатою або граблями по пасовиску. Інакше на тих місцях, де був гній виростає на око буйна трава, але худоба не хоче її їсти і так простір пасовиска меншає. Вкінци що осени і весни треба пасовиско валкувати тяжким валком.

Все те що правда коштує богато, але тут вложений кошт дуже добре оплачує ся і дає значний дохід.

Та і кошта ті не мусить поносити громада. Тепер можна на полїпшенє пасовиска громадського дістати підмогу з Видїлу краєвого. Як звісно Галичина дістала, як відшкодованє за торговельні договори в 1909 р. мілїон чотириста тисяч корон через десять лїт, то є разом 14 мілїонів корон. З тих гроший по ч о т и р и с т а т и с я ч р і ч н о п р и з н а ч у є с я н а п о п р а в у г р о м а д с ь к и х п а с о в и с к.

Ті громади, що мають пасовиска і розуміють вагу поправи пасовиска, повинні з сих гроший користати поки час і старати ся в Видїлї краєвім о підмогу на змелїороване (полїпшенє) пасовиска.

Поправу пасовиска переводить ся в той спосіб, як ми висше описали. Отже, де того потреба, насамперед пасовиско дренує ся, або осушує ся отвертими ровами, потому запускає ся на два, три роки під плуг, врештї підсїває ся травками і обгороджує ся пасовиско на кілька частий дротом кільчастим. Все те робить ся на кошт Видїлу краєвого, то є Видїл краєвий переводить дренованє (де сего потреба), дає насїнє трав, навози, знаряди до обрібки пасовиска і огорожу, а громада має дати лиш роботу.

Коли би громада хотїла перевести у себе поправу пасовиска, то мусить рада громадська ухвалити: 1) що годить ся на се, 2) що годить ся на поділ і обгорожу пасовиска на кілька частий, 3) що полїпшене пасовиско буде удержувати в добрім станї, 4) що гусий не

буде ся пасти на пасовиску, лиш на осібнім сіткою обгородженім кавалку, 5) що буде тримати громадського пастуха, 6) що $^1/_3$ коштів поправи пасовиска покриє сама в формі робіт рільних.

Потім треба внести до Видїлу краєвого через Видїл повітовий поданє о меліорацию пасовиска, а до поданя долучити відпис тої ухвали ради громадської.

Видїл краєвий висилає інжинїрів, щоби зважили (знівелювали) і здоймили плян пасовиска, та рільничого інспектора, аби виробив плян полїпшеня пасовиска. В зимі виготовлює ся в Видїлї краєвім всї пляни і кошториси (кілько поправа має коштувати) а з весною відсилає ся до Мінїстерства рільництва, котре призначує гроші на поправу пасовиска.

Як з Мінїстерства прийде затвердженє плянів і признанє підмоги (субвенциї), тодї приступає ся до переведеня поправи пасовиска. Притім не бере ся відразу всего пасовиска до поправи, але що року якусь часть (третину або четвертину), а на рештї давного пасовиска можуть люди собі пасти дальше. В той спосіб за кілька лїт поправляє ся цїле пасовиско.

Мусимо ще піднести, що підмоги, які дає Видїл краєвий громадам на поправу пасовиск є беззворотні, значить нїхто нїколи не буде впоминати ся якогось звороту або відшкодованя. Зазначуємо се тому, бо в деяких темних громадах люди про се не знають і підозрівають, що се якась штучка. „Е, кажуть, хто коли видав, аби хлоп дістав що за дурно! Ануж потому прийдуть і заберуть за те цїле пасовиско!“ Та се нерозумне говоренє. Що правда тепер тяжко, аби хто давав щось за дурно, але сим разом та поправа пасовиска приходить громадам за дармо, бо іде з гроший призначених яко відшкодованє на піднесенє годівлї худоби.

Поправа одного пасовиска коштує 50.000—100.000 К, а нераз і до 200.000 К. Се вже гарний гріш і громади одна перед другою повинні старати ся, аби їй впав ся такий дарунок.

Дещо про оброблюванє і навоженє лук і пасовиск.

Лише тодї можна сподївати ся обильного збору з лук і пасовиск, скоро їх відповідно обрабляє ся і навозить. Сухі луки і пасовиска треба наводнювати, мокрі відводнювати. Збиту твердо дернину повинно ся часто шкородити луковою бороною вздовж і впоперек, аби знищити мохи і улегчити приступ воздуха та вогкости до корінців трав. Занедбані луки, на котрих поріст трав є скупий а місцями зовсїм його нема, найлїпше зорати, управляти опісля через 2 до 3 роки, скоро не є надто низько положені і мокрі — а опісля підсїяти мішанку добрих трав. Таке підсіванє лук придалоби ся дуже. Побіч механічної управи лук і пасовиск не треба занедбувати і їх удобрюваня. За навоженє добрим компостом віддячують ся луки і пасовиска високими плодами. Позаяк скількість компосту випродукованого нашими малоземельними господарями звичайно не є вистарчаючою, треба ужити побіч компосту ще і штучних навозів, передовсїм таких, що мають в собі фосфор і потас в більшій скількости. На морґ треба в тій цїли висїяти найменше 300—450 kg. каінїту (або 100—150 kg. потасової соли, і 250—350 kg. жужлїв Томаса зглядно 150—200 kg. суперфосфату. До навоженя лук і пасовиск є відповіднїйшими з потасових навозів каінїт, а з фосфорових жужлї Томаса. Таке навоженє як то численні проби в тім напрямі роблені виказали, оплачуєть ся стократно. Натомість односторонне навоженє чи то самим каінїтом чи жужлями не дає повного успіху, бо ростини потребують до свого росту і нормального розвою так потасу як також і фосфорового квасу. Навоженє штучними навозами впливає не лиш на скількість сїна але також знаменито і на якість трав.

АНДРІЙ ЖУК.

Наша економічна орґанїзация в 1912/13 році.

Елементарні нещастя, які навістили наш край підряд два лїта, не могли не вплинути некорисно на розвій наших господарських і инших економічних товариств та спілок. З другої сторони елементарні нещастя є пробним камінем, в минулім, як і в сїм році „Сїльський Господар“ був першим, що заняв ся дослїдами і збиранєм материялів про розміри шкід, спричинених слотами і вилівами рік та обдуманєм способів з'орґанїзованя ратункової акциї. В наслїдок

Курс ветеринарийний в Бурштинї, уладжений тов-ом „Сїльський Господар“.

о який випробовуєть ся орґанїзацийна справність тих товариств і спілок. Що до справности орґанїзацийної, то найкраще вивязуєть ся з своїх задач, які ставить житє, Краєве Товариство господарське „Сїльський Господар“ у Львові. Маємо тут головно на увазї акцию запомогову для рільничого населеня. Так заходів „Сїльського Господаря“ і нашої парляментарної репрезентациї, центральне правительство удїлило в минулім році значні кредити на запомоги в тій чи иншій формі рільничому населенню, з того одержав наш Краєвий Союз кредитовий мілїон корон на безпроцентові позички для потерпівших рільників,

розділених через місцеві українські спілки кредитові, а Краєвий Союз господарсько-торговельних спілок у Львові дістав значні запомоги для організації достави рільничому населеню по дешевим цінам насінь на засіви. В ратунковій акції веденій Намісництвом взяв участь „Сільський Господар“ через свого відпоручника в ратунковім Комітеті. Такі комітети були потворені при староствах і скрізь з рамени Товариства засідали відпоручники філіяльних віддїлів. Був се перший случай, коли наша господарська организация взяла участь в акциї краєвого правительства і се є поважним здобутком нашим. Шкоди з р. 1913 обчислюють ся на сотні міліонів корон. В яких розмірах і в якій формі прийде правительство з запомогою в сім роцї ще не знати, але „Сільський Господар“ і парляментарна репрезентация домагають ся запомог найбільших і в сій цїли скликана була 8 вересня 1913 краєва конференция, котра поставила ряд жадань до правительства в сім предметі.

Стан организациї Товариства „Сільський Господар“ представляв ся в 1912 роцї дуже поважно, прибуло членів і кружків, але кружки і філії не виказують так успішної дїяльности, як централя і все, що „Сільський Господар“ робить для піднесеня господарства нашого народу та оборони його інтересів є головно заслугою центральної Управи у Львові. В р. 1912 числило Товариство 90 філій, 1.151 кружків і 26.612 членів. Курсів урядило Товариство в сім роцї 42, з 2.604 слухачами, досьвідних піль заложило 5.210, в 554 громадах. Виклади уряджувані філіями обняли 785 місцевостий, а на 1.095 викладах було 64.008 слухачів. Філії Товариства виказують в своїх звітах 232 машин і знарядів господарських, для спільного ужитку членів, 133 зародових хлївень і стаций кнурів, 12 овочевих шкілок, 14 взірцевих садів, 9 взірцевих пасїк, 59 стаций розплодових дробу, 47 кріликарень, 12 козярень і пр. Всьо то зроблено головним чином при помочи Головної Управи Товариства.

Синдикат торговельний „Сільського Господара“, се є Краєвий Союз господарсько-торговельних спілок у Львові, виказав в 1912 р. незвичайно буйний зріст, головно в оборотах товарових. Причинилась до сего і приведена ним акция закупна насінь на засіви та полагоджуванє замовлень самого „Сільського Господаря“. В роцї 1913 стоять перед Союзом ще важчі задачі, як в роцї попереднім, бо акция ратункова прибере ширші розміри, тож і Союзови буде більше праці. Можна надіятись, що Союз вивяжеть ся з своєї задачі добре. В р. 1912 числив Союз 481 членів, власних капіталів мав 40.384·36 кор., чужих капіталів було в оборотї 207.872·95 кор., оборот товаровий виносив 2,041.574·20 кор. Спілок господарсько-торговельних має тепер Союз около 30, не всї вони добре розвивають ся, але віддають населеню високу прислугу, бо уможливляють рільникам закупно добрих артикулів господарських без ошуства і визиску, що має місце у жидів. На невеликі розміри вів Союз в 1912 р. збут продуктів рільництва з поважними успіхами.

Значно підупала в послїдних двох роках, по буйнім зростї в першім 1911 роцї свого істнованя, организация збуту худоби. Переважна часть спілок для збуту не функціонує, а Союз для збуту худоби занятий тепер головно веденою у власнім заряді фабрикою масарських виробів у Львові. За скоро прийшла і за широко розвинулась в першім роцї организация збуту худоби, щоби її не спіткала кріза. Спілки для збуту худоби вимагають високого степеня кооперативної сьвідомости у населеня і совісного та безінтересовного їх веденя. Нарід наш не приготований ще до вищих форм кооперациї і не скрізь знаходились відповідні люди, щоби могли добре попровадити спілки. Так хоч спілки самі

підупали, то з другої сторони не можна їм відмовити корисного впливу на збут худоби. Піднесли вони ціни на безроги, приучили населенє продавати товар на вагу. Треба надіятись, що скрута економічна, яка викличе більшу як звичайно випродаж худоби, заставить наших селян знову збувати товар через спілки, бо тільки при спілковій продажи, можна узискати кращі ціни. Не треба слухати підшептів згінників, бо вони обмовляють спілки в своїх інтересах, а не в інтересах продаючих товар.

Не виказує поважнїйших успіхів в послїдних двох роках і організация молочарства, головно з причини елємментарних нещасть, бо бракує паші, випродують корови, нема молока. Правда, число нових спілок збільшуєть ся, але богато ранійш основаних спілок або припинили дїяльність, або зменшили продукцию. Стан маєтковий спілок представляєть ся досить добре, що сьвідчить про розумну і оглядну господарку управ тих спілок, але тамує їх дальший розвій зменшенє достави молока. Союз молочарський прийшов в 1912 роцї в посіданє власного дому в Стрию і урядив холодню на масло — дуже важна річ при гуртовім збутї масла. Лише масла доставляють спілки союзні за мало, а попит на нього все збільшуєть ся і ціни стоять дуже високі, се повинно би заохотити наших селян до згуртованя в спілки молочарські в тих околицях, де таких спілок ще нема.

В организації консумцийній нїчого визначного не сталось. Основані на селах без відповідного підготованя численні спілки споживні або поупадали, або нидіють через брак капіталів і... покупнїв. Дивно се є, що нашим крамницям на селах бракує покупнїв, але се так є. Нема ще у наших людий патріотизму економічного, який наказує купувати все в руськім склепі, у руського купця. В своїм склепі побирають люди товари так довго, як довго склеп кредитує, а відтак, не заплативши довгу, ідуть до жидів. Через те наші склепи упадають, натомість розвивають ся склепи жидівські. Беруть ся у нас до основуваня склепів без відповідних капіталів і се є також одною з причин, що склепи не розвивають ся. „Народна Торговля“, ся найповажнїйша наша торговельна інституция, витримує некорисні роки з успіхом, хоч не зустрічає також більшої чим дотепер піддержки зі сторони публики так закупном, як і капіталами до обороту. А „Народна Торговля“ заслугує на се. За 30 лїт істнованя богато вона зробила для организациї торговлї. Без пересади можна сказати, що все, що ми в сїй области маємо, є заслугою „Народної Торговлї“. Є кілька спілок споживних в повітових містах, які добре розвивають ся. Належить до них передовсїм спілка в Калуши, що за короткий час стала дуже поважною институциєю.

Велику животність виказали в сих критичних часах наші кредитові спілки. В оборотових засобах спілок перше місце займають вкладки ощадности. Коли запанувала кріза грошева і населенє почало скрізь в краю винимати свої ощадности, позбавлюючи в сей спосіб фінансові институциї оборотових засобів та доводячи деякі з них до руїни, то сей натиск наші спілки кредитові відчули менше, чим инші. Се свідчить, що до наших спілок відносить ся населенє з великим довірєм. Велику роботу мали спілки кредитові в 1913 р. з роздїлюванєм безпроцентових позичок на весняні засїви, з удїленого правительством кредиту мілїона корон. Цїла акция спочивала в руках Краєвого Союза кредитового, при участи Земельного Банку гіпотечного, і сї дві институциї та ще товариство „Днїстер“, є тепер, в часи господарського лихолїтя, головною підпорою цїлої нашої економічної будови та вивязують ся з своєї задачі як найкраще.

АЛЬКОГОЛЬ І ЙОГО ПОБОРЮВАНЄ.

(ЗА ДРОМ Ґ. БУНҐЕ.)

Останнїми часами у нас почало ся богато писати про алькоголь та про його шкідливість. Се дуже гарна проява, що і у нас вже раз починає пробуджувати ся думка, чи не вдалоб ся викорінити з поміж нашого народу поганого і шкідливого звичаю уживаня т. зв. паленых напоїв. Всяка народна робота повинна мати у своїй основі клич „геть з алькоголем“, бо лиш на добрих основах виведене народнє дїло стане тривким. До сеї праці покликані перш всего читальнї „Просьвіти“, які дотепер, на жаль, не виказують великої дбайливости у сїм папрямі. Читальнї „Просьвіти“ повинні взяти клич „геть з алькоголем“ за свій, який означає зворот до уздоровленя суспільного организму.

* * *

Кождий добре знає, що алькоголь, прим. горівка, горить, коли його запалити. Те саме дїєть ся з ним і у нашому тїлї, коли його зажиємо. Горить, спалюєть ся на уголь у нашому тїлї також пожива, прим. хлїб, мясо і т. д., коли їх спожиємо. Але то спалюванє поживи покріпляє наше тїло, а алькоголь нї, а навпаки, він ще його нищить. Наше тїло зужитковує поживу собі на користь, а алькоголю не може зужитковувати, бо він до того не надаєть ся. То добре, скаже хто, але то тепло, яке вироблюєть ся при паленю алькоголю, таки виходить нашому тїлови на користь. Се — неправда! Алькоголь витворює в нашім тїлї тепло, але ще більше його з тїла забирає. І виходить таке, що по ужитю алькоголю місто тепла маємо в тїлї зимно. Що се правда, то се можна виказати тепломіром (термометром).

В який спосіб алькоголь забирає з тїла тепло? Се дїєть ся так: алькоголь розширює тоті жилки, якими в нашім тїлї перепливає кров. Розширеними жилами кров пливе скорійше і огріваєть ся. По дорозї переходить вона через поверхню нашої скіри і скоро остуджуєть ся, віддає тепло на верх. Над всїм нашим тїлом, отже і над жилами, якими пливе кров, господарює, має нагляд наш мозок. При помочи відповідних приладів, що звуть ся нервами, він управильнює розширюванє і звужуванє жил, скорший і повільнїйший переплив крови. Коли випити алькоголь, то мозок тратить свою силу, власть, нерви не гамують розширюваня кровоносних посудин, жили розширюють ся, а кров починає плисти скорше і остуджуєть ся. Скіра прибирає червону краску, яка лишаєть ся на все, коли стало уживаєть ся алькоголю.

Кажуть, що алькоголь розгріває чоловіка, коли йому зимно. Таке говоренє то обдурюванє себе самого: то кров пливе в жилах скорійше і тому здаєть ся, що нїби робить ся теплїйше. В дїйсности робить ся зимнїйше, бо алькоголь заглушив у мозку почутє зимна, а викликав почутє тепла.

Також є самообманом, що нїби то алькоголь додає сили, охоти або живости. Все то неправда. Ослабленє, параліж, який алькоголь в дїйсности викликує, видно на такім примірі: пяний чоловік не може добре думати. Стаєть ся щиросердечним і співчутливим, зараз плаче, обнимав би ся з кождим, цїлу-

вав би всїх, не відчуває журби, не бачить біди і горя, чуєть ся цїлком щасливим чоловіком. Алькоголь убиває у нього почутє горя і болю, заглушує всяку, хочби найтяжшу журбу. Піяцьке товариство все щасливе і веселе. Підпитий чоловік не має спромоги добре роздумати, його розум темнїє: чим більше темнїє розум, тим більшає тота піяцька чемність, підлещуванє і хвальба.

Наслїдком ослабленя розуму є також вимахуванє руками і прочі рухи піяка. У него нема кому тих рухів здержувати, бо мозок запомороченій, нема кому щадити сил.

У піяка бєть ся скорше серце, живчик бєть ся також скорше. Але се скоре битє серця не є спричинене прямо алькоголем: причина сього лежить власне у піяцьких рухах. Найкрасше се видно, що, коли дати чоловікови напити ся алькоголю і не позволити йому вимахувати руками, то у него серце буде бити ся далеко повільнїйше. Піяк без потреби вимахує руками, не може над собою запанувати, без потреби горячить ся, а се все викликує скоре битє серця.

Дальшим наслїдком затемненя розуму є брак відчуваня утоми. Між народом є глубоко вкорінене переконанє, що горівка усуває утому. А утома, се щось гей би вентиль безпеченства у паровій машинї, котрий дає знати, що у машинї вже за богато пари. Утома дає нам знати, коли тїло вже дальше працювати не в силї. Хто убиває утому горівкою, той робить так, як би машиніст замкнув вентиль в машинї, щоб міг ще більше палити під кітлом. Той погляд так вкорінив ся в народї, що мало хто вже обходить ся без горівки; видає останнїй гріш на горівку, щоби лиш мати її при роботї: косареви треба дати випити, щоби міг косити, женцеви, щоби міг жати і т. д. А щоб замість горівки дати лїпше зїсти, то се якось нїкому і на гадку не приходить.

Що алькоголь не усуває утоми, а навпаки її збільшає, найлїпше показує ся обставина, що ті жовнїри найлекше зносять труди в маршу підчас спеки, дощу і зимна, котрі цїлком не уживають алькоголю. Досьвіди над сим роблено у Анґлії і Америцї і показало ся, що булоб найлїпше цїлком усунути з війска алькоголь. Про се пише військовий лїкар Др. Фр. Т. Гамільтон так: „Раз на все треба покинути такі проби у війску. Вже досить виказано, що уживанє алькоголю, навіть умірковане, є для здорових людий шкідливе. А у війску треба нам все витревалих людий, бо у нас не робить ся ріжниці підчас зимна, спеки, дощу, навіть супроти піяків, — бо на се не позволяє військова карність. Отже найлїпше є усунути алькоголь з війска".

До сего самого переконаня прийшли і на кораблях, так, що тепер анґлїйські і американські кораблї, вибираючи ся в подорож, не беруть з собою нї каплї алькоголю.

Ще є одна причина, чому люди пють алькогольні напої. Алькоголь ще має то до себе, що заглушує у чоловіцї почутє нудьги і довгої хвилї. Почутє довгої хвилї так нам потрібне, як і почутє утоми. Утома примушує нас до спочинку, довга хвиля до шуканя роботи. В противному разї чоловік чуєть ся якось не свій, отяжілий, нїби оспалий. Колиж не вишукає собі роботи, то те почутє довгого часу мучить його і стаєть ся для нього гірше демона. Такий чоловік, опутаний почутєм довгого часу, що не хоче взяти ся до роботи, буде кидати ся на всі сторони, буде шукати всяких способів заспокоїти тото почутє. Але таке шуканє нїчого не помагає: чоловік мусить ся взяти до якоїсь роботи, мусить умучити свій мо-

зок, свої нерви, свої мязи і аж тоді має відпочинок. А алькоголь власне се має до себе, що увільнює від сего демона. Піяк та піяцьке товариство нїколи й на гадцї не має, нїколи не відчуває нудьги, порожнечі і пустки. Піяк не має нїяких інтересів, нїяких думок: їх убив, заглушив алькоголь. А нїщо так не нищить чоловіка, нїщо так не спинює його в розвою, нїщо так легко не закопує у ньому щонайлїпше, то що він має, як заглушуванє почутя довгого часу алькоголем.

А треба сказати, що пиво зі всїх алькогольних напоїв найбільше забиває нудьгу. У нас інтелїґенція признає, що нарід запиваєть ся горівкою, признає, що алькоголь наносить необчислені шкоди і страти, але мимо сього уживає того алькоголю — у формі пива, і се у неї вже не є піянством. Ще й оправдує своє піянство тим, що у пиві є поживні части потрібні для тїла. Тимчасом чи лихо походить з горівки, чи з пива, чи з вина, воно є лихом і його треба поборювати. Не місце тут вказувати на всї ті лиха, які приносить уживанє алькоголю. В коротцї перейдемо лиш декотрі з них і приглянемо ся їх цифровому представленю.

Уживанє алькоголю стягає на людий дуже богато хоріб. Англїйські лїкарі кажуть, що половина всїх людських недуг походить з уживаня алькоголїв. Всї лїкарі кажуть згідно, що майже половина недуг, викликана алькоголем, є дїдична, особливо хороби, нервові, почавши від легкої нервовости, а скінчивши божевілєм. І так прим. ствердженo, що на 300 дурноватих, божевільних дїтий, 145 припадає на таких, яких родичі уживали алькогольних напоїв.

Між піянством а злочином заходить безпосередна звязь. Карні судії, урядники полїції, директори вязниць у всїх цивілїзованих державах ствердили, що на алькоголїків припадає 70 до 80% злочинців. Вправдї закидає дехто, що ті злочини поповнили вправдї пяниці, але не ствердженo, що вони поповнили їх у пяному станї. Але мусимо памятати, що у піяка є все два стани: стан пяности і стан ослабленя після пяности. В станї ослабленя пяний не може взагалї і рухати ся, а злочин може поповнити в станї т. зв. „підохоченя“. В Нїмеччинї виказав рахунок, що на 100 убійств, 46 припадає на пяниць, 74 тяжких ушкоджень тїла, 63 на лекше ушкодженє, 76 опір власти, 54 зневага домового спокою, 77 злочинів проти обичайности. Дальше виказав рахунок, що на 100 божевільних є 20 до 40 пяниць. В Данії 25% розводів, в Англії 30% самовбійств, а в Росії аж 40% є спричинених алькоголем.

Цїле лихо представляєть ся ще яркійше, коли замісць процентових відношень, приглянемо ся дїйсним числам. Мінїстер Сполучених держав у Америцї Еверет каже: „В Сполучених Державах північної Америки в роках 1860—70 прямий видаток на виріб алькоголїв виносив 15 мілїярдів корон, посередний 30 тисяч мілїонів, кромі сего було жертв у людях 300 тисяч, віддано 100 тисяч дїтий у доми убогих, около 150 тисяч злочинців віддано до тюрем, далї було около 20 тисяч самовбійців, мілїони вдовиць і сиріт, а кромі сего через алькоголь огонь знищив маєтку на 50 мілїонів корон“.

То лиш тілько записала статистика. А кілько то перейшло без уваги! Рахунок бере під увагу лиш тих, що упали найнизше, бо за сих доходить вістка до статистичних бюр. А не треба забувати, що кожде таке нещастє нищить рівночасно щастє другої людини! Кілько знищеного родинного щастя, кілько горя, кілько лиха, про яке й нїхто не знає.

А тепер подивім ся на алькоголїзм

оком господаря. Рахунок виказує, що в Европі $^1/_4$ всего збіжа перероблюєть ся на алькоголь. Возьмім лиш $^1/_{10}$, то можна сказати, що $^1/_{10}$ населеня Европи занимаєть ся вироблюванєм отруї-алькоголю. Рільництво творить більше як половину населеня Европи. А тота $^1/_{10}$ населеня, яка виробляє алькоголь, рекрутуєть ся майже вся з хлїборобського населеня. Зрахуймо, кілько робітників є занятих у броварях, горальнях, кілько людий є занятих торговлею алькоголем, кілько то є шинкарів, кельнерів, — то можемо сказати, що не $^1/_{10}$ населеня Европи, але десятина всего цивілїзованого людства працює в потї чола рік-річно, день-в-день на те, щоб вирабляти отрую, щоби її споживати і в той спосіб нищити свою силу до роботи, випорожняти свої кишенї, наповняти шпиталї, доми для божевільних і тюрми. І чи се справдї є гідне людий цивілїзованих, самим собі кувати нещастє і лихо? Чи така робота не є нищенєм тої всеї культури і цивілїзації, яку до тепер здобула людськість? Се щось виглядає так, як в байцї, де оповідаєть ся про цигана, який вилїз на дерево і підрубував саме ту галузку, на якій сидїв, аж доки її не підтяв і не впав разом з нею![1])

Коли так, то може хто спитає: Щож робити супроти сего великого лиха, яке наносить алькоголь? Як від нього боронити ся?

Дехто думає, що з часом наступить полїпшенє, зворот до доброго само із себе; другі сему не довіряють і кажуть, що лихо аж тодї зможемо з поміж себе усунути, коли своїм розумом пізнамо тото лихо. І сї стоять проти того, щоби лихо усувати силою. Вони кажуть, що насильством чоловік не стане розумнїйшим, під зглядом обичаєвим, моральним, не поправить ся під напором сили; причини лиха вічно бувають ті самі, отже на що силувати ся, атже приповідка каже: на милуванє нема силуваня. Тому, кажуть вони, треба щоби люди бороли ся з лихом без нїчийої помочи, треба щоби люди самі вибороли собі красшу долю. Хто дурний, той згине в боротьбі, хто мудрий, той добуде собі красшу долю. І після думки приклонників сего погляду — се одиноко можливий спосіб людського поступу.

Значить ся, перші здають ся на волю божу і кажуть, що красша доля прийде з часом сама, немов впаде з неба, а другі кажуть, що чоловік сам здобуде ту красшу долю і усуне лихо, але знов аж з часом, коли прийде до розуму, а покищо не треба йому помагати в боротьбі з лихом, бо та поміч на нїщо не придасть ся.

В боротьбі з алькоголем оба сї погляди мають стійність, але не зовсїм. Годї нам, після першої думки, здати ся на волю божу і не вести з алькоголем боротьби, в надії, що він сам з себе минеть ся. Треба з ним конечно бороти ся. Але й не можемо кидати віри в те, що алькоголь таки колись минеть ся. Значить, треба бороти ся з алькоголем з твердою вірою в те, що побіда по нашій сторонї, але уважати на те, шоб не кінчило ся лиш на тій вірі: до віри ще треба й дїл. Поперш всего, щоб боротьба з алькоголем була успішна, треба старати ся о піднесенє просвіти між народом, так, щоб він міг пізнати все те лихо, яке наносить алькоголь. Освідомленє має стати найсильнїйшою збруєю в боротьбі з алькоголем. Коли держава має право карати за злочини, уживає на се своєї сили, то

[1]) Хто хотїв би більше дізнати ся про шкідливість алькоголю, то най собі прочитає книжочку п. з.: „Др. Маті і Алї Гелєнїюс: Проти алькоголю". Переложив Іван Чепига. Накладом Тов-а Відродженє. З 11. образками. Цїна 40 сот. Дістати можна у Кн. Тов. ім Шевченка у Львові, Ринок 10.

може вона її ужити на запобіганє тих злочинів. Не допустити до злочину силою — є, без порівнаня далеко лїпше, як опісля карати за злочин смертю. В сїм останнїм случаю ужитє сили вже нїщо не поможе, злочин не відстане, а мудрим орудуванєм сили можна запобічи не одному злочинови. То значить, усунути алькоголь силою, бо він є причиною всего лиха і злочинів.

„Добре, скаже хто, але чи се не буде виглядати на опіку над людьми? Виглядало би так, як би ховав перед дурною дитиною ніж, щоби вона не порубала ся. Преціньь люди мають розум, то не випадає так накидати ся з опікою". Про се, що випадає, а що нї, дало би ся богато сказати. Але звернемо увагу на те, що така опіка над людьми є вже тепер, отже нема що встидати ся її прикладати до алькоголю. Вже від давна не вільно у всїх державах продавати морфіни. То значить ся, що держава хоронить людину перед її власною слабостию: чоловік не мав би сили оперти ся і заживав би морфіну, а се є грізне житю. А проте тут показуєть ся, що такої опіки таки треба, бо от лїкарів, що їм одним прислугує право набувати морфіну, рікрічно гине множество із затроєня морфіною. І вони одинокі, на яких опіка не простягаєть ся, і от показуєть ся, що їм зле без тої опіки. Видно, що сам розум, інтелїгенція людини ще не в силї охоронити: преціньь нїхто так не видить шкідливости морфіни, як лїкар. Значить ся, таки треба опіки, оборони проти власної слабости і налогу.

Дальше, заборонена лихва. А чи така заборона — се не є ограничуванє свободи, не є опіка? А чи, коли розважити, лихвар не є ще тисяч разів лїпший і праведнїйший від продуцента алькоголю? Лихвар рабує своїм ближним маєток, а продуцент алькоголю рабує здоровлє, розум, честь, совість, спокій, щастє, словом все, що мають найсвятїйшого!...

Так само заборонена у всїх держажавах (з малими виїмками) газардова гра. А преціньь небеспека газардової гри далеко менша, як небеспека піянства. Наслїдки обох навіть тяжко порівнати.

А треба признати, що майже кождий, що пє, не хоче й думати про се, що він наносить шкоду собі і свому окруженю. Коли знає про наслїдки алькоголю, то таки найде вимівку: „Чи, як я випю склянку пива, або порцію горівки, через се хто потерпить? Яж преціньь не впиваю ся, а от випю деколи при нагодї або про сьвято". А таке умірковане питє чи тепер, чи пізнїйше, а все доведе до піянства. І знов не треба забувати, що піяк все буде піяком, хочби пив лиш деколи і то по трохи. І аж тогди перестає бути піяком, коли зовсїм покине пити. Так само з народом: викорінить ся з народу піянство тогди, коли про нього в народї не буде й чути. „Мій дорогий — говорить лїкар до піяка в повісти французького письменника, Юрія Онета, п. з. „Торговець трутиною" — півалькоголїків нема, памятай собі. Є тілько цїлковиті алькоголїки... Хто раз закоштував сеї отруї, сей пропащий, хиба що має сильну волю відпеката ся її цїлковито". Хто в части тілько уживає алькоголю, сей тілько в части уникає його наслїдків.

Тому здоровий розум каже: лиш цїлковите здержуванє від горячих напоїв може охоронити людство від тих страшних наслїдків.

При тім всїм треба памятати, яке велике значінє має примір. Людська натура вже така, що чоловік не питає „чому я маю се робити?", але все має на язиці „а як я се зроблю?" — все питає за приміром. Тому всї ті, які уважають

себе покликаними до виховуваня народа повинні добре памятати, що мають йому самі служити добрим приміром. Обовязком освіченої, посїдаючої кляси людини є впливати на нарід добрим приміром. Говорити, що нарід заливаєть ся горівкою, накладати на неї податки, а рівночасно пити вина, пива, — се не лїк на піянство, але ще гірша руїна народу. В народї будить ся питанє: „А чому панам вільно пити вино, а нам вже й горівки не можна?“ І тим власне, що освічена кляса зірве з алькоголем, вона докаже, що справдї хоче нарід визволити з пут алькоголїзму.

Те саме повинні памятати родичі і не давати дїтям злого приміру.

Ті, що уживають умірковано алькоголїв, є злим приміром. Неумірковані піяки мають бодай ту добру сторону, що є відстрашаючим приміром для других: вистарчить побачити пяного без памяти, без знаку житя в рові, то вже якось відхочуєть ся пити, щоб не стати таким самим.

Держава має силу спинити продукцію і продаж алькоголю. Після великої французько-нїмецької війни у Франції видано закони, які в дечім обмежували продуковань алькоголю. Однак не можна надїяти ся, що держава сама спинить продукцію алькоголю. Власне в інтересї держави лежить, щоби продуковано богато алькоголю, бо вона побирає за се великі податки. До законів, які би заборонювали виріб алькоголю, треба йти иншою дорогою. Протиалькогольні товариства повинні згуртувати в собі все населенє, яке є проти алькоголю і силою вплинути на державу, щоб вона видала такі закони. Такою прим. дорогою доведено в декотрих Сполучених Державах в Америцї до того, що там цїлковито заборонено виріб і продаж алькогольних напоїв. В многих державах ухвалено т. зв. Local Option Laws, т. зн. закон, який дає право поодиноким громадам або і цїлим провінціям обмежати, чи таки цїлком забороняти виріб і продаж алькоголїв. Є надїя, що такий закон буде ухвалений в короткім часї і в Анґлії, бо там вже лїберальні партії поставили собі се змаганє в свою програму. Так само в Швецїї, Данії і Норвегії. В Фінляндиї такий закон вже є, і з нього вже скористали всї громади, то значить, около 2 мілїони мешканців. Одною з головних цїлий протиалькогольних товариств у Швайцарії є доведенє до ухваленя такого закону, і до сього часу удало ся сим товариствам збудити в сїй справі великий рух. Можна з приємністю сказати, що взагалї у всїх цивілїзованих державах протиалькогольний рух росте з кождим днем і є надїя, що він здобуде в законодатних тїлах більшість і доведе до ухваленя законів в користь абстиненції. По ухваленю такого закону можна буде дістати алькоголь лише на лїкарську рецепту в аптиках.

Однак міг би хто виступити проти заборони виробу алькоголю в імя т. зв. особистої свободи. На се можна відповісти то, що сказано про инші отруї, а також і ще то, що тут не розходить ся о особисту свободу, але о самооборону. Мусимо памятати, що піяк не лиш собі шкодить, але й цїлому свойому окруженю, Що року терплять цїлі сотки тисяч через піянство других. Згадаємо от хочби ті числа, які ми навели в горі. Згадаймо тисячі тих родин, які мучать ся через піяків, згадаймо мілїони людий, які уродили ся вже нещасні і хорі через піянство других; цїла громада хоріб переходить дїдично з роду в рід, а все через алькоголь. Трудно найти тепер чоловіка, котрий би не потерпів від алькоголю. Із сего видимо, що ми маємо право на самооборону. Ми не обовязані, не мусимо жити з людьми, які ходять по світї з напів спаралїжованими мозками.

Коби лиш ми мали силу боронити ся від алькоголю, а право на се маємо.

Закидає ще дехто, що насильна заборона уживаня алькоголю не доведе до цїли, бо нарід найде собі ще гіршу якусь отрую місто алькоголю, прим. опіюм. Такий закид сьвідчить о тім, що той, хто се говорить, уважає нарід нездібним до чого доброго. Виглядає воно так, як колиб батько говорив: „Ет, пощо я буду виховувати свої дїти. Я буду їх вчити, закажу їм то робити, а вони видумають собі що инше“. Тимчасом досвід показує, що у тих державах, де алькоголю не вільно продавати, нарід ще якось собі не вишукав иншої отруї, бодай ще до сего часу.

А далї, чути ще закиди, що як би алькоголь був дїйсно такий шкідливий, то люди вже давно би вигинули, бож піянство таке старе, як історія лиш памятає. Правда, піянство давне, але давними часами не виробляли так богато алькоголю тай він не був в так загальнім ужитю. На услузї алькоголю давно не стояв такий великий капітал, удосконалений спосіб господарки, хемія, фізика і т. д. Горівку винайдено щойно 250 років тому назад. Давними часами не було таких великих акційних броварів, не було уладжених на новітний спосіб шинків, не блестїло в шинках елєктричне сьвітло, не звенїли величаві звуки орхестри, що нинї заманює тисячі людий до шинків.

Все се не може оправдувати навіть хотьби уміркованого питя алькоголїв.

Збираючи все то, що сказано, бачимо:

Алькоголь робить чоловіка нездібним до нїякої працї — тїлесної і умової — шкодить чоловікови і на тїлї і душі. Відбирає чоловікови всї житєві радости, убиває тоту приємність, якої чоловік дізнає по зробленій працї. Піяк ледве тягнеть ся від шинку до шинку, а скоро опинить ся в шинку, то сидить в ньому гей би прикований, хиба що алькоголь струтить його під стіл. Алькоголь убиває в чоловіцї все що найшляхотнїйше, і веде до певного божевілля.

Алькоголь спиняє поступ, убиває у людий всякі ідеали і інтереси, заглушує совість, яка часом відзиваєть ся і пробує протестувати проти алькоголю. Се відбиваєть ся на лицї піяка, яке через алькоголь тратить людський вигляд а прибирає якийсь дикий, звірячий. Тепер більше як половина людий стратила людський вигляд лиця головно через алькоголь.

Супроти сего є один вихід: усунути з поміж себе алькоголь. Наша народня честь і журба о будучу долю народа вкладає на нас обовязок виступити проти алькогольних напоїв, та старати ся обернути тоті мілїони викинені нами за отрую на добро і хосен народа.

Іван Четига.

З КНИГИ ЖИТЯ.

Не велика будучність такого народу, який не годен розрізнити добра від злого.

*

Лише тому не страшне лихо, хто все готовий його стрітити.

*

Силою добра не вчиниш.

*

Нїякі гроші не дадуть такого великого проценту, як гроші видані на просьвіту.

Відповідай добром на зло, а тодї убиваєш в злім чоловіцї вдоволене, яке досягає через своє зло.

*

Поборюй гнїв лагідністю, зло добром, скупство щедротою, брехню правдою.

*

Нїяка цїль не може оправдати брехні.

*

Бійся того, хто тебе боїть ся.

ВСЯЧИНА.

Публична бібліотека в Ню-Йорку.

Найбільша на сьвітї бібліотека.

„Бібліотека мусить зробити ся дійсною народною бібліотекою. Без огляду на се, з яких кругів походять люди, що користають з неї і яке їх званє, всї мусять прийти до нас. Нашим змаганєм буде улекшити їм се“. Сї слова находять ся в річнім звітї Nev York Public Library (Ню Йорська публична Бібліотека) найбільшої з істнуючих на земській кулї бібліотек. Мілїярдери Астор і Карнегі та американський державний муж, Тілден, поклали найбільші заслуги коло її вивінованя. Властивими основателями головного будинку бібліотеки були Астор і Тілден, а Карнегі утворив 40 філіяльних заведень. В р. 1910 скінчено будову головного будинку, а рівночасно устален методи просьвітної дїяльности інституції. Користати з бібліотеки і її філіяльних заведень може без нїякої оплати кождий, хто предложив лєгітимацию. Коли не має її або не може її вистарати ся, складає три доляри кавції, котрі дістає назад, коли віддасть випозичені книжки. Реченець звороту обмежений до двох тижнїв, на жаданє можна його продовжити до чотирох. Читачам, котрі зголошують ся до філіяльних заведень, доступні є також твори і книжки, що є в головнім будинку. Для молодїжи призначені в головнім будинку і в філіяльних заведенях окремі салї, виключно застережені для неї. Молодїж може також користати з випозичальнї, котра протягом 1912. року видала між неї 2,959.044 томів. Окрему салю в головнім будинку уладжено для невидючих. Є тут творп і книжки, зладжені письмом приступним для невидючих: Можуть вони також позичати книжки до дому. Про користи сего уладженя говорить число 21.839 випозичених томів протягом 1912 року. Статистичний звіт дїяльности New York Public Library за 1912. рік приносить величаві висліди. Бібліотека має 2,090.220 томів. Виданя клясиків є в численних примірниках. Випозичено з бібліотеки протягом 1912. року 7,969.664 томів, о 55.000 більше нїж попереднього року. В головнім будинку з читальняних саль користало 217.978 осіб; пересічне число читачів в головнім будинку і філіяльних заведенях виносило 1112 осіб на день. З загального числа випозичаючих книжки лише 47 проц. жадало творів з области белєтристики. Майно бібліотеки виносить 15,000.000 долярів. Річні видатки доходять до 1,400.000 до-

лярів. З сеї суми міська управа Ню Йорку покрила в 1912. році 616.000 долярів відповідно до услівій, заключених в акті фондації Карнегія, силою котрих управи міст, в котрих отворено бібліотечні інституції мусять причинювати ся до коштів їх удержаня. Закупили в 1912 році 70.407 нових томів; крім сего богато рисунків і рукописий. Число урядничого і службового перзоналу виносить в головнім будинку і в філіяльних заведенях 927. Цїлию бібліотеки є, щоби збогачувати ся творами в усіх европейських мовах, так щоби читачі, котрі знають лише одну мову також з неї могли користати. В 1913 р. отворено при сій бібліотеці також український віддїл, в котрім можна щоденно брати безплатно українські книжки старокраєвого виданя всякого змісту від год. 9 рано до 9 вечером. Більше про публичні бібліотеки в Америці розказано в статі, поміщеній в „Письмі з Просьвіти“ ч. 1—3 з 1912 року.

Винищуванє лїсів на культурні цїли.

Мірилом культури даної народности є більше або менше розвинена у ньої преса. Чим більше часописий, брошур і книжок читає якийсь нарід, — тим він і культурнїйший. В цїли поширеня преси серед найширших верств суспільности придумано фабрикацію паперу з дерева, яка одначе потягає за собою винищуванє лїсів.

Ось недавно тому в американських часописях появилась була сумна ворожба: надходить час, коли перестануть виходити не лишень дневники, але й инші виданя і книжки, бо... не стане паперу на їх друкованє. А не стане паперу тому, бо зникають лїси, завдяки лячному нищеню їх для фабрикації паперу.

На фабрикацію паперу (призначеного до друку) зужитковуєть ся рік річно **одинайцять мілїонів кубічних метрів дерева.** Се дерево вирубують в лїсах Злучених Держав північної Америки і Канади. На одній фабриці працює цїла армія дроворубів, яка зрубує для нашої фабрики **вісїмдесять тисяч штук дерев в протягу десяти годин.**

Одна велика ню-йорська щоденна часопись, яка щоденно виходить у 800 тисяч примірників, видала недавно спеціяльне число о 24 сторонах. Для виробу паперу, зужитого на видрукованє сього числа, треба було зрубати аж 9979 дерев, з яких кожде було на 20 метрів високе

Недавно оснувалось товариство для охорони лїсів, які ростуть на півночи стейту Ню-Йорк. Бо — як висловив ся президент сього стейту — як що й дальше так безпощадно будуть винищувані лїси, то до 20-ти років на цїлій поверхні Злучених Держав не останеть ся анї одно дерево.

Так отже, в парі з поступом культури, безвпинним кроком ступає також і варварське винищуванє лїсів, з яких дерево чейже придатне не лишень до виробу самого паперу.

Відки походить наша городовина?

Комуж не відома наша яринна городовина всїлякого рода. Смачні се і здорові дари природи, без яких в буденнім нашім житю таки годї булоб і обійтись. Цїкаво отже дізнатись, що майже всї роди „нашої“ городовини таки не є нашого походженя, а чужоземного. Всї ми до бараболї так привикли, що проживок без ньої показав би ся в нинїшних часах неможливим, а справдїшний голод зацарив би серед нашого, головно убогого селянства, як що бараболї пересталиб в нас удаватись. Мимо так широкого, хосенного й необхідного розповсюдненя бараболї в Европі — ростина та не є европейського походженя. Перед кількасот роками привезено її з Америки, де вона й до нині росте в дикім станї.

Звичайна наша **редьква** є вправдї европейського походженя, за те вітчиною нїжної і смачної **редьковцї** (т. зв. місячної), є далекий Китай.

Салату розмножено і ублагороднено з ростини, званої „лятук“, яка й по нинїшний день росте на Кавказї в дикім станї. Салату знали люди вже на богато столїть перед Р. Хр Греки любувались в нїжній білій салатї, з високими, прямими стовпцями, які звались у них „гальос“. Римляни були великими любителями салати. Лїпші її роди, під назвою

„лятук“, вміли вони знаменито приладжувати про запас в квасному меду. Славний писатель Вергіль у своїх письмах згадує, що „нїякий добрий пир не може обійти ся без салати“.

Жируха в дикому видї росте на острові Кипрі, який в глибокій старовинї був присвячений богинї любови.

Огірочник, з якого вже рідше приладжують салату, походить також з далекого Сходу.

Де саме є вітчина **огірка**, напевне сказати не можна. З його нїжної природи можна лишень вносити, що вітчиною його мусять бути теплі краї.

Гарбуз і диня походять з Єгипту. З ними познакомились Жиди, перебуваючі в єгипетській неволї, а там вже стали їх управляти і в себе, в „обіцяній землї“, нинїшній Палестинї. Як каже старо-жидівський переказ, то гарбузи були улюбленою їдою пророка Йони. Гарбузи і динї управляли також старинні Греки і Римляни.

Стручкові ростини, усї без виїмки, є також східного походженя. Вітчиною **бобу** є береги каспійського моря. Його управляли вже старинні Ізраілтяни, а незвичайно любили його також Греки і Римляни. У Греків був навіть осібний, „бобовий“ бог, званий Кіянет, в честь якого побудовано навіть в Атенах святиню, де й уладжувано „бобові торжества“. Противно — Єгиптяни признавали біб нечистим і, здаєть ся з причини того забобону, заказано було його їсти Пітагорейцям.

Фасоля походить із західної Азії, або як дехто каже — із Східної Індії. Се друге правдоподібнійше вже хочби з того згляду, що фасоля є дуже нїжною, чутливою і невидержуючою зимна.

Сочевиця росте в дикім станї на Кавказї. В давнинї старинні Єгиптяни, Ізраілтяни і Греки признавали її культурною ростиною. В нас управляють її рідко і то лишень як пільну ростину.

Вітчиною **гороху** є набережні околиці Чорного моря. В Кримі він ще й нинї стрічаєть ся в дикім станї. З причини його невиносимости зимна можна догадуватись одначе, що первісною його вітчиною є теплїйші краї, хто зна', чи не Східна Індія. Горох управляли Греки і Римляни; а що його назву стрічаємо і в санскритській мові, тому можна догадуватись, що і в Індіях управлювано його від непамятних часів.

Кукурудза походить з південної Америки.

З того короткого опису переконуємо ся, що всї „наші“ городові ростини не є властиво **нашими**, а чужосторонними.

..... ДОБРІ РАДИ. .....

Смерть мухам!

Папір-бібула, який купуємо в склепах на винищенє мух, часто-густо є насичена мишаком (аршинником). А що мухи, які посидять на такій бібулї, конають не від разу, а здебільш останками сил перелїтають ще в инші місця, особливо в пекарнях, де й затроюють страви, приладжувані до їди, — тому требаб постаратись о фабрикацію иншої бібули-трутки, яка булаб нешкідлива для людського здоровля. Таку бібулу-трійло дуже легко може приладити собі кожда газдиня. В тій цїли береть ся звичайний чорний перець, мелеть ся його на мілонький порошок і мішаєть ся з патокою-медом доти, доки не утворить ся з того густа, наче тїсто, мішанина, якою й насмаровуєть ся бібулу, кладеть ся на тарілку і обливаєть ся цукрованою водою, а тодї вона чинить таку саму прислугу як і бібула-трійло, купована по склепах.

Средство проти укушеня комарів і инших комах.

Проти укушеня комарів і инших крилатих ворогів поручаємо недороге, а дуже добре средство:

5 частий евкаліпту (eucalyptolum),
10 „ тальку (talcum venetum) і
80 „ крохмалю.

Усе те треба добре вимішати, перетерти на мілонький порошок, і тою мішаниною натирати кілька разів в день лице і руки. Мішанину ту треба берегти в щільно замкненій склянній, або металевій посудині.

Одночасно замічаємо що так евкаліпту, як і тальку можна за кількадесять сотиків купити в кождій аптиці.

Средство проти гнитю стовпів.

Кому доводилось вкопувати стовпи в землю, сей знає, скільки клопотів спричинює підгнилий стовп в будівлї (прим. стайнї), воротах, паркані і т. п. Обпалюванє або обмазуванє дегтьом, смолою, тером, чи що — помагає дуже мало. Послїдними часами проти гнитю стовпів придумано дуже гарне средство, яке на довгі часи зберігає дерево перед гнитєм. Ось воно: Взяти 3 фунти гарно перечищеного річного піску, пів фунта крейдяного порошку, пів фунта живиці і 2 декаґрами льняного олїю; усе те треба пригрівати над слабою полумінию, мішаючи без впину, аж до одержаня одностайної маси. Опісля додаєть ся до того 1 декаґрам мідяного окису (копервас — синїй камінь) і 1 до 2 декаґрами (1 чарочку) сїрчаної кислоти. Усе те опять треба гарно вимішати, після чого на пів рідкою ще і горячою масою намазуєть ся части дерева, які мають бути вкопані в землю. Закопувати стовпи можна доперва по шести годинах від обмазаня масою. Стовпи треба намазувати на один дециметер висше, чим вони мають бути вкопані в землю. Так приладжені стовпи видержують в земли 25 до 30 лїт, а то й довше. Охочі й цїкаві, а потребуючі, можуть спробувати.

Чищенє зелїзних блях на кухни і дверців від печий.

Кусень мокрого сукна вмочи в попелї з камінного вугля і сильно витри тим бляху або дверці. По стараннім витертю зараз будуть свїтити ся.

..... ДЛЯ РОЗРИВКИ. .....

РЕБУС ч. 1. уложив: **Лев Крипякевич.**

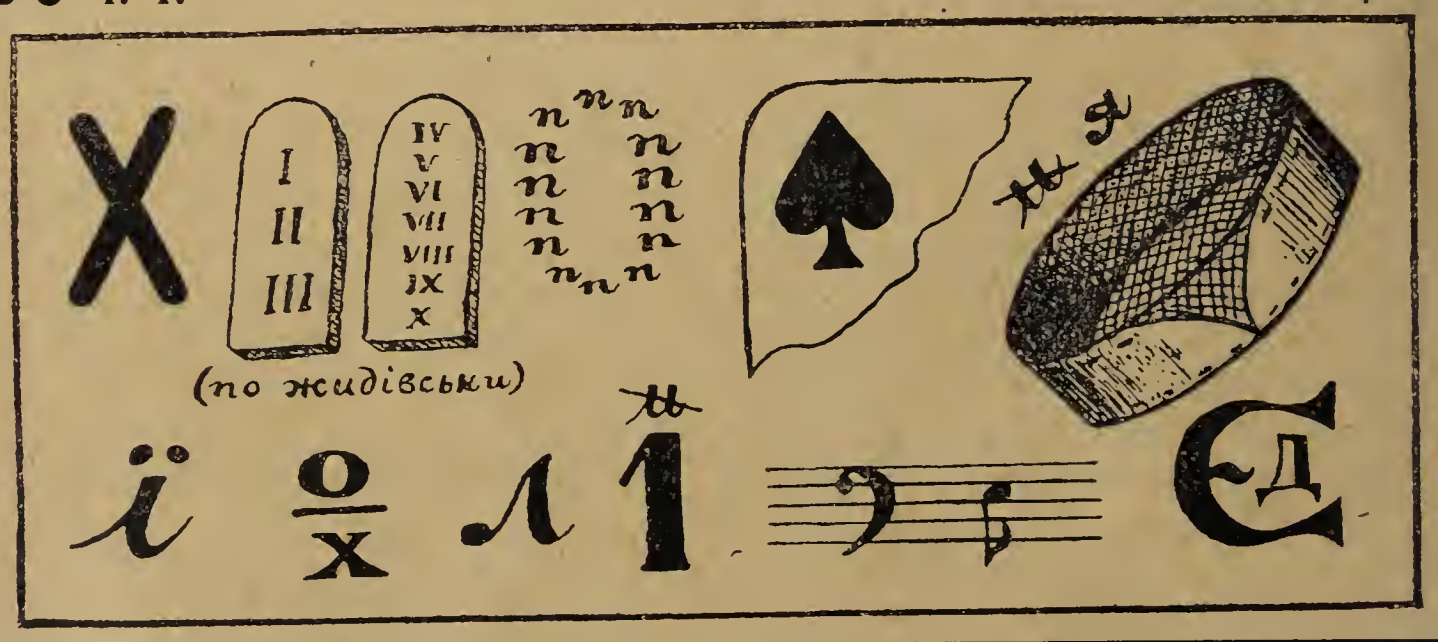

☆ ЖАРТИ, ДОТЕЛИ, АНЕКДОТИ. ☆

Цїкавість.

Прийшов мужик із празнику...
Празник добре вдав ся:
Посинїла кругом шия,
І чуб підійняв ся!...
Прийшов в хату, ані слова...
На лаві сїдає...
Аж підходить господиня,
Мужа оглядає...
„Та чого то в тебе шия
Вкрита синяками?“
— Та то мабуть від вишнївки,
Що я пив з дяками!...
„А хтож тобі, чоловіче,
Чуба мав намняти?“
А він її кулаками:
— Не знаєш — мовчати?

СТЕПАН РУДАНСЬКИЙ.

—

Страшний сон.

— Сеї ночи я майже не спав.
— А то чому?
— Віритель приснив ся менї два рази і відтак бояв ся я вже заснути.

—

ІВАН КРИПЯКЕВИЧ.

ПЕРЕД 300 РОКАМИ.

З ІСТОРІЇ КОЗАЧЧИНИ 1614 Р.

Рік 1614 заповідав ся дуже кріваво на Україні. Давний ворог християнства турецький султан, збирав великі війска, щоби повоювати наші краї. Намісник Румелії Ахмет-баша вів султанських яничарів на північ і хотів вже переправити ся через Дунай, щоби напасти на Україну. Яка була причина бісурманської завзятости? Се наші козаки розярили так гнів турецького цїсаря своїми походами на Чорне море. В 1613 р. ходили вони два рази проти Турків і поробили їм великі шкоди на Кримі. Вийшла проти козаків турецька фльота, великі галєри і човни і під Очаковом заступили дорогу козацьким чайкам; але козаки несподївано в ночи напали на Турків і розбили їх цїлком. По цїлій Україні пішов розголос сего славного дїла, а султан почав збирати війска проти ненависних ґіяврів. З балканських країв доносили, що на день св. Юрія була назначена загальна мобілїзація турецької армії, а невдовзї потім мали переходити Турки через Дунай.

Козаки на морю.

Польща не почувала ся тодї на силї змірити ся з бісурманами. Польського війска на полудневій границї було небогато і воно було лихо плачене, коронний гетьман Станислав Жолкевський не важив ся з ним ставити чола турецькій навалї. Весь тягар боротьби з музулманським світом спочивав на плечах добровольців з України, наших козаків, які на власну руку воювали татарські оселї і ходили на Турка на Чорне море. Польська держава рівно-

душно відносила ся до сеї боротьби. Не було в Польщі зрозуміня для того, що колиб підмогти козаків против Татар і Турків, колиб зміцнити їх організацію, то козацькими руками можнаби здобути далекі краї для европейської цивілізації і зєднати собі правдиву славу в великім світї. Козаки мусїли бороти ся самі.

На 1614 рік козаки плянували великі походи на сусїдні краї. З початком року часть козаків рушила через Браславщину на Волощину (нинїшну Румунію). Як нераз перед тим так і тепер, козаки підпомагали якогось претендента на волоське воєводство: хотїли вигнати тамошного господара і посадити нового, який прийшов до них за військом. Король на бажанє сойму вислав до козаків свого секретаря з листом, яким забороняв сього походу, але козаки послухати не хотїли. Тодї Жолкевський загрозив, що вийде з своїм військом против головного козацького табору. Козаки не налякали ся і приняли визов: за Днїпром коло Переяслава почали приготовляти ся до оборони. Але польський гетьман не мав відповідної сили, його жовнїри бунтували ся, бо їм не плачено, — тому мусїв лишити порожні погрози і розпочати переговори. Король визначив комісію, що мала розглянути козацькі справи і привести козаків до порядку. Але комісія не дуже спішила ся в далекі наддніпрянські краї і козаки тимчасом вели дальше боротьбу з бісурманами.

Весною 1614 р., як тільки пустили леди, вибрали ся козаки походом на Чорне море. Але похід неудав ся: зірвала ся велика буря, рознесла чайки далеко по морі, богато війска потонуло, частину занесли филї на турецькі береги і там вони погибли або дістали ся до неволї.

Як се співали в думі:

Ой, на Чорному морі та на білому камені
Там сидить ясний сокіл білозорець,
Низенько голову склонив,
Жалібненько квилить-проквиляє,
Та на святеє небо, на Чорне море
Пильно поглядає.
Що на святому небі, на Чорному морю
Не добре ся починає.
Що на небі усї звіздки потьмарило,
Половина місяця у тьму уступило,
На Чорному морю не гаразд починає,
Із дна моря сильно хвиля вставає...
То з неба дрібен дощик накрапає,
А із низу буйний вітер повіває,
А по Чорному морю противну хвилю,
З дна моря знимає, якорі зриває,
Судна козацькі на три части розбиває:
Одну часть взяло — в землю Агарянську
У каторгу турецьку занесло
Другу часть — гирло Дунайське пожерло,
А третя де ся має — в Чорному морю
[потапає...

Але ся невдача не знеохотила анї трохи козаків. Лїтом зібрали ся козаки в новий похід на море, — похід небувалої величини і сміливости. Днїпром поїхали в Чорне море. Було їх коло двох тисяч людий, а плили на сорок чайках. Переплили в ширину цїле Чорне море і дійшли аж до Трапезунта на північнім побережу Малої Азії. Була там дуже богата країна, повна міст і сїл, люди жили безпечно, не знаючи страху, бо нїколи не було тут нїяких нападів; від коли опанували сї сторони Турки, нїхто не смів воювати на морі, — перші козаки відважили ся на се. За провідників послужили їм втїкачі з Туреччини, — Українцї, що довгі роки пробули в бісурманській неволї. Дальше пішли козаки на твердиню Синоп, що також лежить над морем, аза для краси околиці звала ся „містом коханків“; тут здобули старинний замок, вирізали залогу, пограбили і спустошили музульманські доми і на кінець спалили цїле місто, навіть кораблї і галєри, що стояли в портї.

Шкоду числили на 40 мілїонів. Заким змогло зібрати ся військо, козаки забрали свою здобичу на чайки і поплили на море. Трівога пішла по Туреччинї. Сул-

тан, довідавши ся про сей напад, впав у такий скажений гнїв, що казав повісити найвисшого урядника везира Насухбашу; ледви жінка і доньки випросили його від смерти, але султан вибив свого дорадника булавою по голові!

Турки хотїли пімстити свої невдачі на козаках при поворотї. Ахмет-баша, що ще перше вирушив на Україну, вислав турецькі кораблї під Очаків, щоби не допустити козаків до Днїпрового лиману. Козаки знали про се і поділили ся на дві части. Одні причалили до ранених 200 людий. Двайцять козаків дістало ся до неволї і їх відіслано до Царгорода; султан віддав їх людям з Трапезунта, щоби мали на кім пімстити ся.

Тимчасом турецьке військо під проводом Ахмета-баші стояло вже на Українї. Турецькі віддїли переправляли ся через Дунай, ішли побережем Чорного моря, аж до Білгороду (або Акермана) над Днїстром, перейшли Днїстер і ішли дальше суходолом аж до Буга і Днїпра. В тамтих околицях мав Ахмет баша бу-

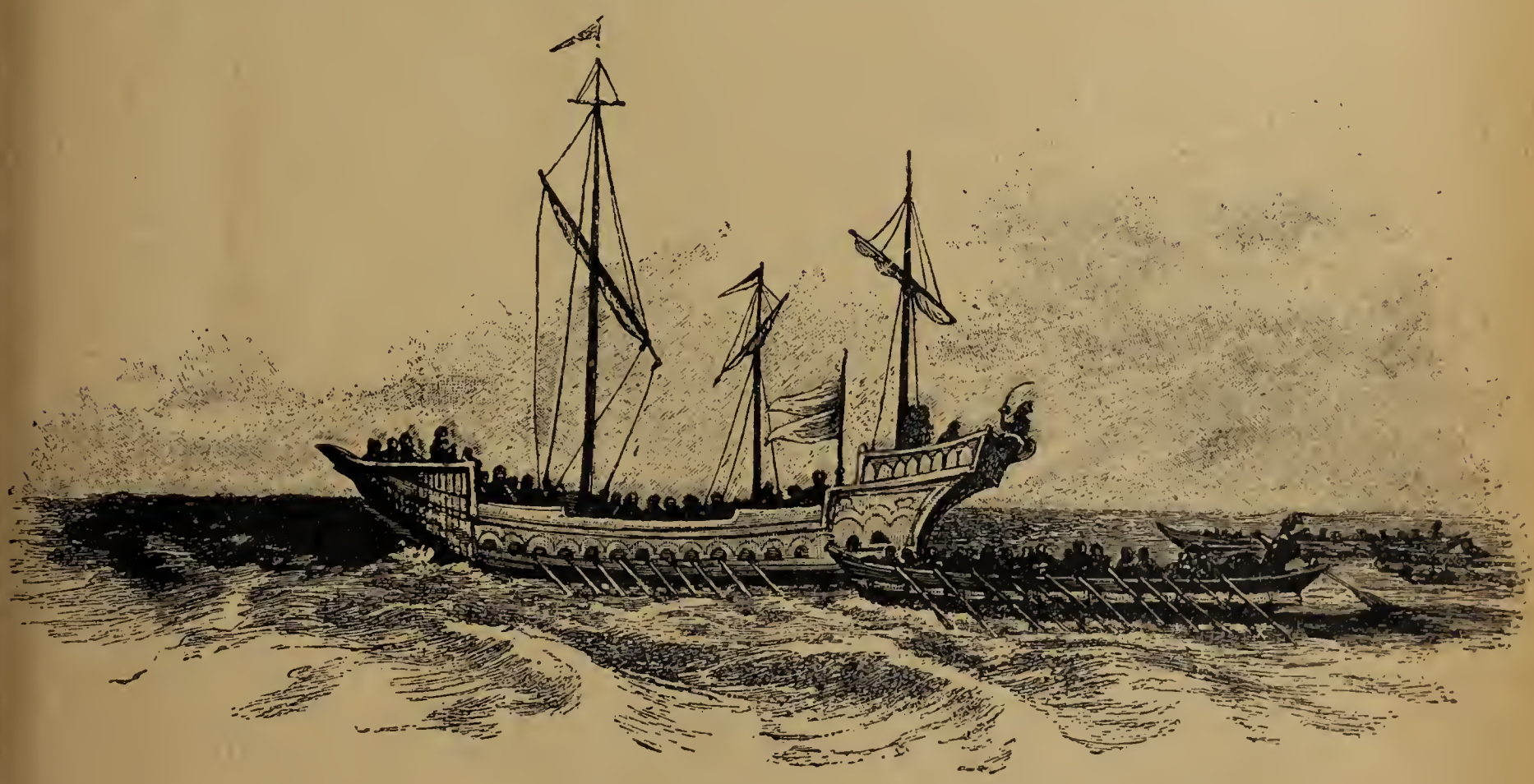

Турецька ґалєра і козацькі чайки.

суші на схід від Днїпрового устя, повитягали човни з води і на валках стали їх пересувати до ріки, щоби обминути турецькі кораблї; але тут напали на них Татари і в битві козаки потратили богато здобичі і людий. Друга часть козаків рішила перебити ся через Очаківський лиман; переправа була важка, — щоби облекшити свої човни, козаки мусїли кидати богато здобичі в воду. Перебило ся через турецький кордон 19 чайок і поплило в гору Днїпром; деякі козаки скакали з човнів на беріг і так спасли ся перед турецькою погонею. Разом з 2.000 козаків загибло і було

дувати замки, щоби загородити козакам на віки вічні дорогу в море. Султан писав до польського короля, що не хоче воювати Польщі, а бажає тільки винищити козаків, з якими Польща не може дати собі ради. Але Поляки не вірили Туркам і також готовили ся до війни. Се стримало трохи турецького воєводу. А крім сього, коли наблизила ся осїнь, турецькі війска стали бунтувати ся і хотїли вертати ся за Дунай. Ахмет-баша мусїв вернути ся. Султан дістав від польського короля обітницю, що козаки будуть покарані, і поки що тим вдоволив ся.

Против козаків вислано оружну комісію, яка мала перевести між ними лад, якого собі бажала шляхта. До комісії належали найбільші пани з України, Януш Острозький, Януш Заславський. Александер Калиновський, Станислав Жолкевський; кождий з них вів своє військо. Комісія зїхала ся до Житомира і туди приїхали також козацькі посли, — імен їх не знаємо: гетьманом був тодї мабуть Петро Канашевич Сагайдачний. Польські комісарі дня 15 жовтня 1614 р. оголосили козакам таку „постанову“:

Козацьке військо має нести по давному звичаю пограничну службу против Татар і Турків, даючи звістки про ворога і боронячи переправ; за се дістають козаки річно 10 тисяч золотих і сукно для війска. Старшóго козацького має потвердити коронний гетьман з королївського рамени. Ті козаки, що жиють в приватних маєтностях, мають піддати ся місцевим урядникам, а не творити собі власної самоуправи. Терехтемирівський монастир має бути для спокійного прожитку старих козаків і калік, але на ради військо не має там збирати ся. На сусїдні держави козаки не будуть ходити без волї короля, щоби не ломити договорів, які має Польща з сусїдами.

Постанови комісії були тяжкі для козаків. та вони не противили ся їм, пристали на все, чого хотїли комісарі, бо ходило їм о обіцяну платню; але знали, що Поляки є занадто слабі, щоби примусити їх до виконаня накинених обовязків. І дїйсно тілько зимою, як все засипав снїг, був спокій. Весною 1615 р. козаки знов стали готовити ся до походу на море і під лїто пішли в 80 чайок аж під сам Царгород — до султана в гостї. Польська річпосполита не змогла вдержати козаків, — так само не вміла оборонити України перед новими нападами Татар і Турків. Козачина зростала в чим раз більшу силу і поволи захоплювала власть на Українї в свої руки[1]).

[1]) Про історію тих часів докладнїйше у Мих. Грушевського Історія України-Руси т. VII і VIII.

ТРИ ДОРОГИ.

В чистім полї на роздолї вітер завиває;
Сидить козак на розпуттї та думку гадає.
Три дороги простягли ся на широкім полї;
А в козака думка така: йти шукати долї.
Три дороги... котру вибрать? Де щастя, де горе?
Козак в полї — як той човник без веселця в морі.
Доле, доле! Як би то знать, де тебе шукати!
Сьвіт широкий, люди мовчать а шляхів багато!
В чистім полї на роздолї буйний вітер віє;
У долинї за байраком вороння чорнїє.
Лежить козак у долинї, одпочив, не плаче;
А вороння клює, щипле личенько козаче.

Петро Кузьменко.

ОЛЕКСА НАЗАРІЇВ.

ДЕ-ЩО ПРО МУЗЕЇ.

Богато наших людий зовсїм нїчого не знає про музеї. Та й з тих, що про них чули або звиджували їх, не кождий добре розуміє, що таке — музеї і яка з них користь. Що й казати!... — навіть між досить просьвіченими людьми знаходять ся такі, що або уявляють собі, нїби музеї потрібні лише дуже ученим людям та рїжним фаховцям, або-ж, противно, — гадають нїби в музеях збирають та показують лише рїжні особливости, незвичайні рїчи, котрі оглядати варто лише для розривки (як от — звіринець або цирк!), а тому, мовляв, для нашого народу вони — ще витребеньки, „люксус“, не варто витрачати гроші на їх збиранє та удержанє!...

Такі погляди на музеї — мильні, несправедливі і шкідливі. В дїйсности, музеї суть не лише дуже важними й корисними просьвітно-науковими закладами, а й навіть значно перевисшають своєю пожиточністю та значінєм для суспільности богато инших.

Збираючи та переховуючи рїжні рїчи до пізнаня минувшини і теперішности природи, серед котрої живемо, та минулого і теперішного житя людини, музеї стають богатим жерелом знаня. Се правда, що найбільше користають з них учені люди: але, маючи спроможність вигідно досліджувати та студіювати зібрані в однім місцї предмети, вони складають на підставі своїх дослїдів ті книги, з которих і широкий загал людий довідуєть ся про сьвіт і про себе самих. З другого-ж боку, не менше правдою є й те, що всї — і більше й менше просьвічені люди — можуть також безпосередно користати та поучувати ся з музейних збірок: річ в тім, що збірки сї, звичайно, так упорядковані, що навіть малопросьвічена людина може зрозуміти їх значінє, особливо-ж, коли буде оглядати їх разом з кимсь більше досьвідченим або звернеть ся за поясненями до музейного урядника. Треба зазначити при тім, що така наглядна наука навіть кориснїйша та далеко приступнїйша, анїж наука лише з книжки: кожде явище природи чи житя людини стає через ту наглядність зрозумілїйшим, поясненя того явища при помочи зібраних в музею рїчий тревалїйше позістають у памяти, висліди науки, підперті очевидними, наглядними предметами, стають більше переконуючими, а крім того, підчас перегляданя рїжних зібраних в музею предметів й у самого оглядача виникає не-раз богато рїжних самостійних думок, помічень, спостережень, зявляєть ся непомітно розумінє значіня того, на що передтим він навіть не звертав уваги, а що справдї є дуже важним і цїкавим.

Рїжні бувають музеї. Де-які з них, наприклад, наглядно показують нам, які бувають звірі на світї (чи в якімсь краю) і які вони, навчають нас, де і як вони живуть, як одна порода звірів споріднена з иншою і т. д. Инші навчають нас своїми збірками так само про ростини; инші, знов, — про людину, про минуле і теперішнє житє людий і т. д. Суть і такі музеї, котрі дають науку, як лїпше провадити сїльське господарство, чи-там якийсь промисл; або — як полїпшити якесь ремесло, торговлю; або, наприклад, як удосконалити шкільну науку, пожарництво то-що та які до того суть на сьвітї способи, знаряди, пристрої, машини; в таких музеях побачити можна й взірцї рїжних знарядів, пристроїв, машин, лїпших ґатунків збіжа, городовини, овочів (або їх докладні та зрозумілі описи), взірцї рїжних ремісничих і промислових виробів; можна там також до-

відати ся й про те, як ті річи можна зробити, побудувати, виплекати або набути.

Особливе значінє для нас, Українців, мають наші так звані національні українські музеї, котрі покладають собі завданє — збирати, переховувати і порядкувати для наглядної науки всї річи, котрі допомагають всесторонному пізнаню нашої української землї і нашого народу. З таких музеїв довідаємо ся, якою є наша українська земля, що є в нїй і на нїй, се-б то — який є її ґрунт, що в нїм є, що на нїм і як росло й жило та й тепер росте й живе; побачимо в таких музеях також предмети, що покажуть нам, як жили люди на нашій українській землї перед тисячами лїт, яких знарядів уживали для добуваня собі поживи, в що вірували; познайомимо ся з житєм наших предків та історією їх за часів князївських і новійших; побачимо, нарештї, теперішний побут ріжних племен нашого народу — яких господарських знарядів уживає нарід по ріжних краях нашої землї, яким є його домашнє, хатнє житє, чим він відживлюєть ся, яку уживає ношу, яким є його духове житє, чим відріжнюєть ся він від инших народів і таке инше. Славно звісний мудрець стародавних Греків Сократ сказав якось коротко, але дуже мудро: „пізнай самого себе!“... Сю мудру гадку треба повторити і до нашого народу: отже — пізнай насамперед самого себе, український народе!... — пізнай, чим ти є як людина, якою є твоя українська земля і край, де мешкаєш, яким є твій нарід, що заселює ту землю, яка була його минувшина, яким є його теперішнє житє... пізнай, а, певно, навчиш ся і поважати і любити більше свою землю і свій нарід, переконаєш ся, що варті вони того і що заслугують, аби, коли треба, пожертвовати за них навіть все своє майно та положити за них, здобуваючи їм кращу долю, й свою голову!...

Отже ясно, що цїла наша суспільність повинна як найбільше підпирати наші національні українські музеї та підпомагати їх не менше, як свою „рідну школу“, — вони-ж, преціньь, суть для нас не лише найлїпшою — бо наглядною — школою, а й тою скарбницею, де на вічні часи переховують ся ті наші національні скарби, що служать до пізнаня минувшини і теперішности нашого народу; вони-ж суть також тим богатим жерелом, звідки наші учені люди будуть завсїди черпати знадоби до поученя ширшого загалу про те, чим ми є і чим були; вони-ж — ті сьвідки богатства і краси нашого краю, величи і сили нашого народу, його самостійности і безперервного поступового розвитку від найдавнїйших часів, що сьвідчити-муть і перед нашими потомками і перед чужинцями про все се, про нашу дїйсну вартість як нації!...

Допомагати нашим музеям можна ріжними способами: крім жертв грошевих на їх удержанє і розвиток, було-б не менше важним, якби наші люди збирали та пересилали до музеїв старинні предмети, котрі знайомлять нас з побутом наших предків, отже — ріжні стародавні зняряди, зброю, домашні предмети (начинє, стародавні меблї, образи, взірцї стародавної ноші, ріжні знахідки в земли, церковні річи, стародавні книги, грамоти, документи і т. п.); і такі самі предмети до пізнаня теперішного побуту нашої людности; нарештї, ріжні окази до обзнайомленя з природою нашої землї (мінерали, скаменїлости, окази звірів та ростин і т. п. — особливо, коли їх збирали люди, що розуміють ся на тім). Велику прислугу справі наших музеїв можна зробити також пояснюванєм несьвідомим людям пожиточности та значіня музеїв; оберіганєм старинних річий (особливо-ж рідких) від знищеня; повідомлюванєм зарядів музеїв про памятки старовини та природи, які ще переховали ся десь

в околиці; недопусканєм, аби сї памятки опинили ся в чужих неукраїнських руках або музеях; нарештї, — допомогаючи своїми порадами, як і де їх легше відшукати і зібрати та дешевше набути.

По всїх осьвічених краях давно вже

Предмети з музея „Наукового Товариства ім. Шевченка“ у Львові.

зарядчикам музеїв та уповноважненим відпоручникам їх збирати в ріжних околицях потрібні для музеїв річи — напр. добре зрозуміли велике науково-просьвітне значінє музеїв і людність і правительство. І в Австриї богато му-

зеїв удержують на свій кошт центральне або краєве правительства, а також засібнїйші великі й менші громади; богатьом иншим, приватним музеям вони іноді значно допомагають своїми субвенціями. Виїмком досї були лише наші українські музеї (тілько одному з них мінїстерство просьвіти удїлило досї два рази невелику, порівнуючи, субвенцію). Очивидно, що заступникам нашого народу треба домагати ся рішучо, аби держава, край, ради повітові і громадські причиняли ся до удержаня сих наших так важних для науки і просьвіти народу інституцій. Та — „доки сонце зійде, роса очи виїсть“!... так само як і в шкільній справі насамперед сам наш нарід повинен прийти з помочию своїм національним музеям та заопікувати ся їх утриманєм і розвитком — без огляду на правительство. З другого-ж боку, домагати ся підмоги від правительства тодї має рацію, коли є чому допомагати. В дїйсности, ми досї маємо дуже мало своїх музеїв. В Галичинї є їх — лише два. Головний з них се — „Національний Музей“ у Львові, заснований Митрополитом Андреєм графом Шептицьким; другий (також — у Львові) — при „Науковім Товаристві імени Шевченка“[1]). Отже треба і нашому народови як найдїяльнїйше взяти ся за закладанє своїх музеїв, особливо на провінції: в Галичинї — Станиславів, Коломия, Тернопіль, Броди, Перемишль, Сянік, Стрий — повинні також мати свої місцеві українські національні музеї. На Буковинї — давно вже час заложити самостійний український музей бодай в столиці краю Чернівцях. На Угорській Руси те саме зробити треба в Ужгородї, Мункачи, Марамароши. На Україні російській є богато музеїв, котрі удержують краї (губернії), громади та ріжні товариства і інституції. Після свого змісту (се-б то після тих предметів, з котрих складають ся їхні збірки) більша частина їх є українською, але заряджують ними часом такі інституції і люди, котрі цїлком ворожі самостійному українському національному розвитку; тому треба ужити всїх заходів, аби також і заряди сих музеїв були українські, а музеї проваджено так, як того вимагають науково-просьвітні та національні потреби українського народу.

Україна-Русь, котру безперервно находили і плюндрували ріжні вороги та дикі наїздники, від найдавнїйших часів становила той мур, об котрий розбивала ся сила їх нападів та котрий захищав від них краї західної Европи з її просьвітою і наукою. Тому український нарід не мав досї спроможности здобути ся на такі просьвітно-наукові інституції, які були би достойними його великих природних обдарованьі здібностий та дорівнювали тим, що посїдали більше щасливі народи. Тепер настали инші часи, коли і перед нами розкриваєть ся широке поле (бодай хоч в деяких країнах нашої землї, як в Галичинї та на Буковинї) до поширеня науки і просьвіти серед нашого народу та до здвигненя своїх власних національних просьвітно-наукових інституцій. Без того-ж преціньнеможливий дальший поступовий розвиток нашого народу та здобутє собі національної і полїтичної самостійности.

Не занедбаймо-ж нагоди і спроможности! А при тім не забуваймо, що одними з найпотрібнїйших та найкориснїйших науково-просьвітних інституцій, суть наші національні українські музеї!...

---

[1]) У Львові є ще два музеї, котрі заложені були для науково-просьвітних та національних потреб українського народу: се — Музей „Народного Дому“ і Музей „Ставропігіїського Інституту.“ Але нинї музеї сї опинили ся в руках москвофілів, ворожих національному розвиткови українського народу. Позбавлені помочи і підпертя суспільности музеї сї останнїми часами підупадають.

НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ У ЛЬВОВІ.

„Національний Музей“ у Львові (ул. Мохнацького 42) має на метї зобразити на зібраних предметах розвій культурно-національного житя Руси-України. В тій цїли „Національний Музей“ збирає і відповідно переховує: 1) предмети, добувані при ріжних нагодах з землї і передавані нашими людьми у його збірки, як — камяні і металеві топірці, клевці, стрілки, списи, глиняні посудини — урни, остатки давно вигинувших звірів, всякі монети; 2) вироби зелїзні, деревляні, глиняні, скляні, та инші виконані коли небудь нашими людьми — або ким небудь на нашій земли для нас — отже господарські і хатні знаряди та посуду; 3) всякі одяги старинні наші, особливо міщанські і селянські, що постійно загибають під напором фабричного дешевого чи там модного виробу; 4) всякі оздоби і прикраси, якими украшають на Руси-Україні себе, свої домівства, одяг, посуду і всї предмети хатного і газдівського ужитку (напр. різьби на одвірках, сволоках, ярмах, залубнях, скринях, столах; вишивки на шматю; вироби ткацькі, килими-коверцї-скатерти; нашивки на одїню; уплети; писанки, паперові витинанки); 5) одноподні предмети сусїдних народів — Великорусів, Білорусів, Поляків, Мадярів і Румунів — для порівнаня і тим яркійшого означеня наших особливостий; 6) особливий віддїл посвячений у Національнім Музею деревляним і мосяжним гуцульським виробам, що чимраз більше загибають із шкодою для нашого дрібного домашного промислу.

Так представляєть ся плян збираня побутової старини нашого люду.

В церковно-народнім віддїлї збираєть ся і зберігаєть ся ось такі предмети: 7) образи — на досках, полотнї, шкірі, металю, склї; 8) різьби у дереві і камени; 9) посуди і знаряди ріжних призначень богослужебних; 10) всякі ризи в цїлости і частях; 11) книги писані і друковані в найріжнїйших оправах; 12) акти державні, парохіяльні і громадські ріжних часів, та 13) особисті памятки людий чим небудь заслужених для справи нашого церковно-народного житя. (Отже — портрети їх, одяги, бібліотеки, листи...).

Віддїл штуки, письменства і науки обнимає: 14) образи і рисунки старинних малярів грецьких, італїйських, французських, нїмецьких, 15) образи, рисунки, різьби малярів і різьбарів українських; 16) писаня українських поетів — у стихах і прозї, та учених; 17) памятки їх житя (все що до них відносилось би), 18) документи нашого полїтично-історичного житя (акти козацькі, шляхоцькі, міські, братські, громадські).

Одним словом, „Національний Музей“ має на метї дати перш усего можливо повну (всесторонну) картину культурно-національного житя Руси-України у єї минулім — на основі предметів зібраних на ріжних місцях з ріжних часів.

Цїль сему: перш усего зібрати памятки нашого власного культурно-національного житя, як дорогоцїнні остатки чито колишної нашої слави, чито як первістки будучого нашого розвитку і розцвіту. А через належне уложенє і збереженє сих памяток дати можність як найширшим кругам української нації пізнати своє житє-бутє, та вченим спеціялїстам дати спромогу докладно розслїдити і вірно зобразити історію нашого культурно-національного житя у сталу науку грядучим поколїням.

„Національний Музей“ отже — се скарбниця очивидних, річевих памяток культурно-національного житя народа, се скарбниця його духового житя від

рода в рід. Бо в нїм можна докладно прослїдити і пізнати розвій штуки, науки і побуту нашої рідної країни від давнїх часів, а через те пізнанє можна легко означити нашу звязь із другими культурними народами — що ми від них взяли, а що від себе дали. На основі зібраного матеріялу ми будем в станї дати вже небавки історію нашого малярства і будівництва, яка навчить нас про високий рівень розвитку сих штук на Руси-Украіні від давних давен.

Будинок Національного музея у Львові.

У народів богатих і могучих, що від віків другим народам перед ведуть — у Французів, Англичан, Нїмців, Італїйців маємо чудові музеї, богаті не тільки у памятки їх власної культури (штуки, науки, лїтератури, промислу, торговлї...), але й у памятки инших народів більше і менше просвічених, через які місцеві видцї (гостї) музеїв знакомлять ся з побутом далеких чужих народів. Не дивниця, що сї багаті народи про все знають, все цінять — бо у всїм чому небудь можна навчитись, якнебудь можна розширити свій світогляд.

Біднїйші народи, особливо славянські — з виїмкою Великоросів, Чехів і Поляків — мають значно менші музеї, в яких збирають перш усего памятки власного житя. В нас, на жаль, взялись досить пізно за сю роботу, коли то вже сусїди успіли дещо собі взяти з нашої старовини: Росія взяла від людий мало свідомих національно, або торговців стариною найстарші памятки нашого письменства; Польща і Чехи взяли собі найінтереснїйші памятки старинної гуцульщини; Польща забирає тепер у Краків на Вавель та у ріжні львівські музеї нашу церковну старину, бажаючи через ню зобразити високий рівень штуки у бувших (руських) провінціях польського королївства; чим раз більше домагаєть ся сеї старини і заграница, бо она вже все знає і все має, тільки про Русь-Украіну недавно стала думати і нею інтересуватись.

Щоби отже створити і для Руси-Украіни скарбницю памяток її культурно-національного житя, минулого і будучого, не пожалїв Митрополит галицький Андрей граф Шептицький, предки якого дїяльно трудились для справи руської віри і нації, великанських средств на збиранє предметів нашого колишнього житя і вивінованє основаної собою інституції „Національний Музей у Львові“. Випосаживши музей у доми чиншові і дім на збірки, великодушний Основатель передав все те у памятний ювилейний рік 1908 (60-лїт панованя цїсаря Франца Йосифа I) як наукову фундацію українській суспільности на власність національну.

Подаючи отсей короткий очерк про „Національний Музей“, автор його мав на метї вказати на великанське значінє сеї інституції для справ нашого культурно-національного житя і вказати широким кругам читачів на необхідність

Митрополит Андрей ґр. Шептицький

Основатель Національного Музея у Львові.

війти в можливо живі зносини з сим музеєм. Нїхто не подбає про нас, як ми самі про себе не подбаємо; нїхто не пошанує нас, як ми самі себе не пошануємо. Тому управа „Національного Музея“ у Львові (ул. Мохнацького 42) просить всїх, кому тільки дороге добре імя Руси-України, повідомляти управу про всякі інтересні чим небудь предмети для музея, відсилати їх впрост у свій „Національний Музей“, чи то в дарі — чи за певною винагородою, та нї під яким услівєм не дати нї шматка нїякої старини чужинцям, хтоб вони не були — пани, вчені, торговці, полатайки, жиди. Вся українсько-руська старина і всї памятки культурно-національного житя нашого мають перейти в руки власної інституції і в нїй остатись для добра, науки і слави Руси-України.

О се просить управа всїх, кому дорога гадка про створенє великої національної скарбниці памяток культурно-національного житя України-Руси. Вагу сего зрозуміли вже сотки членів суспільности, що від ряду лїт помагають інституції рости і збільшати свої збірки — чи то вказівками про інтересні предмети, чи то помочию у придбаню сих предметів та дарами. Ще лучше зрозуміли се ті свідомі одиниці української суспільности, що в своїй любві для штуки, науки, лїтератури — зібрали протягом свого житя інтересні і цінні збірки як власні більші та менші музеї, та на склонї свого житя чи то вже передали їх у „Національний Музей“, чи то зголосили свої збірки до перенятя у сей музей — на загальну користь.

Найяркійший же вираз зрозуміня ваги сеї народної інституції для справи народної дав центральний виділ Товариства „Просьвіта“, що передав у маю 1913 р. свій від лїт збираний музей у сталий заряд „Національного Музея“ у Львові.

І. Свєнцїцкий
управитель Націон. Музея.

З КНИГИ ЖИТЯ.

В житю, як на ярмарку, не можна без того, щоб один одному на пальцї не наступив. А кому наступили — того болить. *І. Франко.*

*

Свободу не можуть дати люди людям: свободу має тілько той, хто сам собі її здобув.

*

Поступ се неволя для тих, хто не йде з ним разом.

*

Коли всякий замете смітя перед своїми дверима, то вся вулиця буде чиста.

*

Думати, що слабий ворог не пошкодить, се значить думати, що іскра не година спричинити пожару.

*

Людям недостає не сили, але волї.

Не в тім дїло, щоби довго прожити а в тім, щоби житє марно не пройшло.

*

Шукайте сил в самих собі, а найдете їх. Чужа поміч помагає, однак нїчого не творить.

*

Тисяч разів покаєш ся, що говорив, а один раз, що мовчав.

*

Скоро не стидаєш ся запитати про те чого не знаєш, ти вже розумний чоловік.

*

Не заставляй другого робити те, що можеш зробити сам.

*

Світ все остане ся світом, хотяй його слїпий не бачить.

Все вперед! Всї враз!

Наші провідники, що ведуть український народ до самостійности і независимости, уже нераз прилюдно признавали, що до найважнїйших осередків загальної орґанїзациї належать сокільські і сїчові товариства. І кождий, хто лиш приглядаєть ся близше роботї, хто буває на областних та окружних здвигах, хто бачив І. краєвий здвиг у Львові та хоч дещо знає про приготованя до ІІ. краєвого здвигу у Львові у ювилейнім 1914. роцї — мусить признати, що робота в „Соколї„ і „Січий“ розбуджує, скріпляє і підносить народну сьвідомість і честь. Під сю пору не можна собі уявити народнього стремлїня до розвою без сїчово-сокільської орґанїзациї і певно нема сьвідомої одиниці, якаб тут хотїла спорити. Длятого то й відрадно стає на душі, що не треба вже тратити слів на докази про конечність виробленя народньої карности, послуху старшинї, яка лиш для справи народа а не для власної примхи видає прикази про конечність дбайливости о сильне тїло та бодрий дух грядучого поколїня — молодїжи, та виробленя загальної певности себе, відваги і енергії так тїлесної як і духової.

І теоретично ми певно усї з тим згідні — але практика показує, що ще багато полишаєть ся до зробленя, щоб усунути хоч найвиднїйші недостачі. Що ми уже зробили? Маємо після статистики по день 1. липня 1913 року 887 сокільсько-сїчових товариств — з того:

Сокіл-Батько	1
руханкових товариств „Сокіл“ . .	30
руханково-пожарних тов. „Сокіл“ .	551
руханк.-пожарн. тов. „Сїч“	305
Разом . .	887

І. Боберський голова „С-Б“.

Др. Л. Цегельський, І. містогол. „С-Б“. **Др. М. Волошин**, ІІ. містогол. „С-Б“.

Що треба нам зробити:

1. Усї члени повинні цїкавити ся своїми товариствами і брати участь у вправах. „Сокіл“ і „Сїч“ без руханки і пожарництва минає ся з своєю задачию. Для кождого віку і стану найдуть ся руханкові та змагові вправи, руханкові забави і гри. Руханка на приладах і вільноруч (прорух), мет списою, стріляне, дужане, плаване,

веслованє, їзда верхом, совганка, гра в круглї, ситківка, добувач, союзняк, мандрівки і много много инших вправ.

2. Члени повинні подбати безумовно о однострій, бо однострій розбуджує і скріпляс сьвідомість і честь народну.

3. II. Краєвий здвиг в ювилейнім роцї 1914 буде великим народним сьвятом. Кождий член є відвічальний за перебіг сего сьвята. Треба поважно і основно приготовити ся:

а) Вивчити уложені на здвиг вправи і взяти в них участь: Вправи вільноруч, топірцями, хустинками, гри і забави, вежі, пожарні вправи, впоряд, приладові вправи.

б) Заощадити собі заздалегідь в часї до червня 1914 квоту на покритє найконечнїйших видатків при їздї до Львова.

в) Взяти на здвизї участь у вправах і в походї, щоби здвиг випав величаво і піднїс повагу нашого народу в очах наших противників.

Всякі вказівки і поради що до вправ і що до здвигу подає часопись „Вісти з Запорожа (річно 2 К 40 с) і „Калєндар Вістий з Запорожа“ на рік 1914 (з рекомендованою пересилкою 1 К 50 с).

4. Найважнїйшою і найконечнїйшою справою, злученою з краєвим здвигом є закупно „Українського Городу“ у Львові. Справа ся звісна добре цїлій Українї по сїм і тім боцї кордону, по сїм і тім боцї океану.

Город сей, коло стрийського парку, положений є чудово. Обнимає 22.771 метрів землї. Потрібно лишень 22.771 сьвідомих Українців, щоби закупили по 1 метрови землї. „Сокіл-Батько“ вислав вже понад 20.000 просьб і понад 25.000 пригадок (!), всї тоті письма з чеками.

Вправи руховиків „Сокола-Батька“ в „Українськім Городї“.

За рік 1911 вплинуло 10.899 К 27 с
За рік 1912 вплинуло 11.115 К
За рік 1913 до 1. серпня 11.686 К
Разом 33.700 К 27 с

Всї вже з часописей довідали ся, що Українцї такий город здобувають. Є се обовязком нашої чести довести се дїло до кінця. Без такого городу солїдна органїзация народних мас, розвій руханки і пожарництва немислима.

Не отягаймо ся! Не надумуймо ся. Нехай кождий, що дістав просьбу чи там пригадку, зрозуміє, що народна солїдарність вимагає сего, щоби він закупив також від себе один однїсенький

метер землї для цїлого народу. Брак солїдарности є найбільшою перешкодою в кождій нашій народній роботї.

Покажім тепер, що сю хибу хочемо в собі викорінити. Кождий прошений купує свою пайку а Город здобутий в протягу кількох місяцїв. Нехай один другого припильнує, щоби купив свій метер за 5 корон! Тягар роздїлений

уникати всего, що наші сили розбиває і ослаблює. Викорінюймо безпощадно брак солїдарности і наклін до него. Стремім, щоби наші сили лучили ся. Все вперед! Всї враз!

Товариствами, які мають виховати народну карність не можемо виховувати домашної незгоди. Коли случай хотїв, що повстали в нас два окремі табори

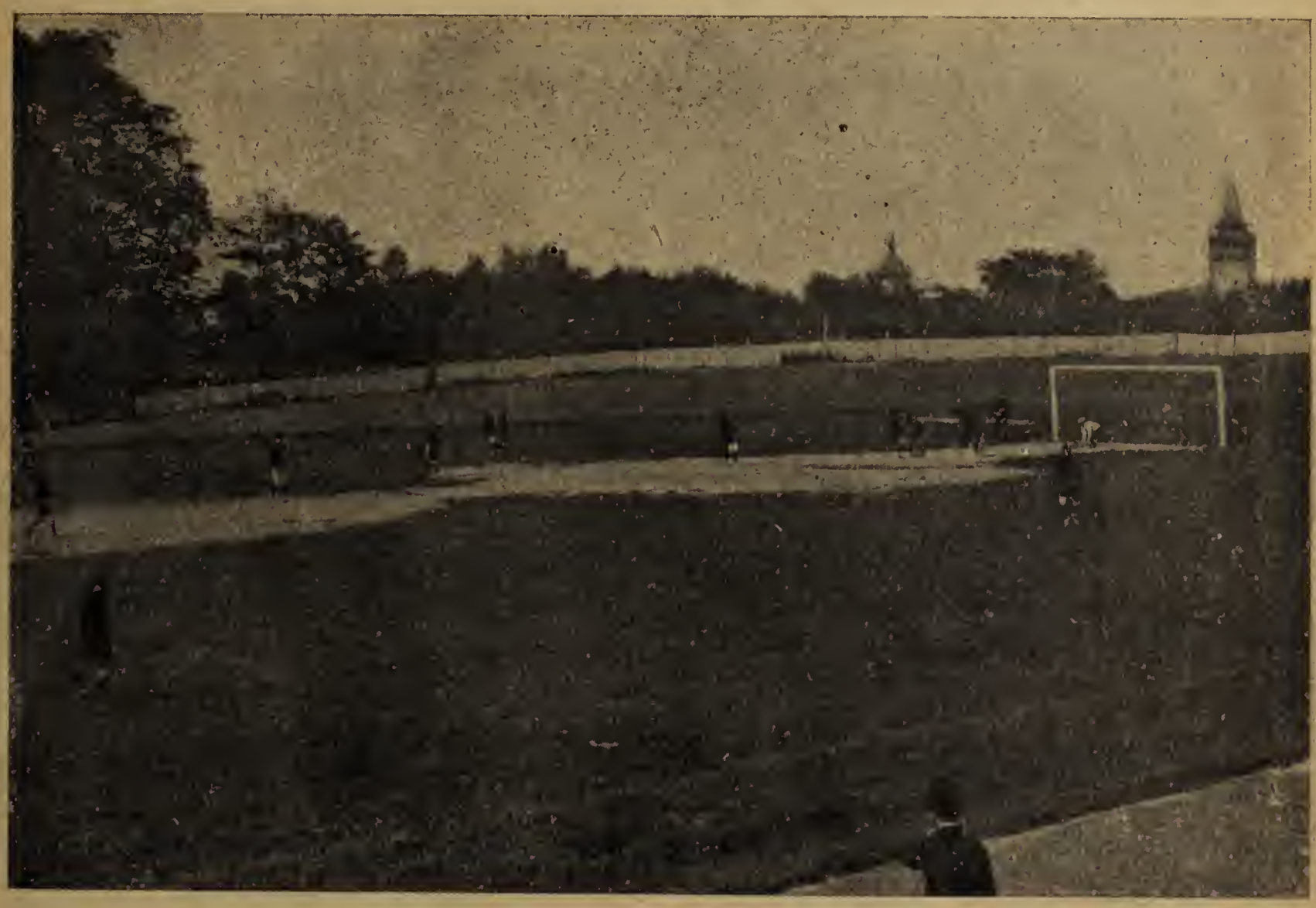

Гра в союзняка (Association Football) дружини „УСК“ Академічної ґімназиї з дружиною „Поділє“ тернопільської ґімназиї в „Українськім Городї“ 8. червня 1913. Члени УСК в чорних одягах.

є на десятки тисяч людий. Піднесїм єго. Закупно „Українського Городу“ зачало ся в 50 лїтний ювилей смерти Т. Шевченка (1911). Нехай скінчить ся тепер в 100 лїтні роковини уродин нашого безсмертного кобзаря (1914). Буде се найкрасшою памяткою тих ювилейних лїт. Памяткою поважною і вічною. Підставою до дальшої працї.

5. Розвиваємо в собі сили на всїх областях і кладемо основи до нашої самостійности і свободи. Тому мусимо

руханкових товариств, належало би обдумати способи, щоби они злучили ся в один табор. Що раз більше поважних голосів відзиває ся в обох таборах, що повинні они стреміти до злуки. Злука при щирій волї обох сторін можлива а принесе всїм лише хосен. Стремім до неї. Може II. краєвий здвиг буде початком спільного порозуміня.

Адв. Др. Михайло Волошин
містоголова „С—Б“.

ІВАН КРИПЯКЕВИЧ.

ГЕРБ УКРАЇНИ.

Герб — се постійний знак, уложений після приписаних правил, якого уживає якийсь рід, місто, край, держава і ин. Герби були звісні від давних часів на сході, а до християнської Европи перейшли підчас хрестоносних походів,

Рис. 1. **Герб на монетах Володимира В.**

при кінци XI віку. До боротьби йшло тоді богато лицарів з ріжних країв і щоби відріжнити ся від себе, прикрашували своє оружє ріжними відзнаками, як хрести, мечі, звірята, птиці і ин. Сей звичай удержав ся і по війнах і кождий шляхотський рід, кожде місто і кождий край приймав собі якусь відзнаку. Гербів уживали найбільше на щитах, хоругвах, печатках, перстенях і ин., держави також на монетах. Від давних часів виробили ся приписи, як укладати герби, а держава пильнувала, хто уживає тих відзнак; нині займає ся гербами окрема наука, геральдика.

У нас уживали ся деякі княжі відзнаки вже в дуже давних часах, так на монетах Володимира Великого, його синів Святополка й Ярослава Мудрого є знаки подібні до „трійці“, потрійного свічника, уживаного по церквах (рис. 1); такий самий знак знайдено на цеглах десятинної церкви в Київі, — але що означають ті знаки, про се не знаємо нїчого певного. Але се ще не були герби в нинїшнім значіню. Справжні герби прийшли до нас мабуть із західних країв а вперше стрічаємо їх в XIV віці в Галичинї. Тодї гербові відзнаки були вже в загальнім ужитю; на печатках галицьких бояр маємо нпр. знаки птиць в ріжних видах, город Володимир на Волини мав знак св. Юрія, галицькі епископи уживали образу Богородиці. В тих часах появляєть ся також герб галицької держави, лев.

Фіґуру льва маємо на найстаршій захованій печати галицьких князїв з 1316 р. Печать знаходить ся на грамотї, яку вислали князї Андрій і Лев Юрієвичі до великого магістра пруського ордена 9. серпня 1316 р. Печать є досить велика в перерізї має коло 7 цм. З одної сторони є зображений стоячий лицар, з обнаженою головою, в збруї; праву руку спирає на щитї, в лївій руцї держить спис чи меч звернений вістрєм до долу;

Рис. 2. **Лев на печати кн. Андрія і Льва 1316 р.**

по другій сторонї печати є лев стоячий на всїх ногах, звернений в право від глядача; хвіст має піднесений до гори (рис. 2). Постать лицаря зображає мабуть портрет одного з князїв; лев по другім боцї се герб князя.

Звідки взяв ся у нас сей знак? Образ льва, царя звірів, стрічаємо від давних часів на памятниках ріжних володарів; се був символ власти сили, хоробрости, відваги і т. ин. Є він на печатях византийських імператорів і перейшов до

Рис. 3. **Лев на печати кн. Юрія II. Болеслава 1325-34 рр.**

Царгорода зі сходу; але галицький лев є більше подібний до західних образів. Лев з хвостом загнутим до гори є часто на італіянських монетах, гербах і печатках; такий герб мали також деякі французькі королї, графи Фляндрії, німецькі володарі, шведські королї, чеські королї, шлезькі князї і ин. На печати одного з австрийських князїв Бабенбергів з XIII в. є лев зовсім подібний до галицького. Наші князї приймаючи за свій знак льва, ішли за прикладом богатьох европейських володарів. Не знаємо нїчого про се, від якого часу уживав ся лев за герб галицьких князїв; може приняв його собі за знак вже князь Лев, син короля Данила — може сей герб походить із давнїйших часів.

Льва маємо також на печатцї, якої уживав останнїй галицький князь Юрій I.-Болеслав на грамотах з 1325—1334 рр. Печать є велика на 9 цм. в промірі; з одного боку має образ володаря, сидячого на тронї, з короною на голові і скиптром в руцї; на другій сторонї лицар на кони; в правій руцї має спис з хоругвою, на лївім рамени щит. На сім щитї є образ льва (рис. 3). Лев зображений інакше як на печати Андрія і Льва: тут він стоїть на задних ногах, звернений на лїво від глядача, (може спер ся на скалї), а хвіст звернув під себе. Печать має латинські написї; кругом князя: „печать пана Юрія, короля Руси“, кругом кінного лицаря: „печать пана Юрія, князя Володимира“. Деякі історики думають, що ся печать належить до Юрія I, внука Данила, бо Юрій II. Болеслав не титулував ся королем; в такім разї ся печать булаби старша від печати Андрія і Льва.

Сї князї, що уживали в своїх печатях за герб льва, панували не тільки в Галичинї, але й на Волини; і хоч столиця Волини Володимир, мав за герб св. Юрія, князї уживали на державних актах печати з львом. Се доказ, що лев уважав ся гербом цїлої нашої держави, — бо в Київi князїв тодї вже не було.

Рис. 4. **Лев 1370 рр.**

По занепадї галицької держави лев лишив ся гербом самої Галичини або „руської землї“, як її називано урядово. печатцї кн. Володислава опольського, що правив Галичиною 1372—8 рр. є наш лев (рис. 4): стоїть на задних ногах звернений на лїво (без скали), хвіст під-

несений до гори і розділений на кілька частий. Той сам лев лишив ся на монетах, які били для Галичини королі Людовик угорський і Казимир польський; зображали льва з короною на голові

Рис. 5. **Львівський лев 1353 р.**

і спертого на скалї, зверненого на лїво від глядача.

І до кінця XVIII в. удержав ся в Галичинї як герб „руського воєводства“ старий наш лев; малювали його золотого на голубім полї, — такі краски мав наш герб очивидно з княжих часів. Деколи зображували льва в коронї на память, що Галичина була колись самостійною державою. Але пізнїйше прийшли одна зміна, що зіпсувала давний вид нашого герба: льва звернули на право від глядача. Ся помилка лишила ся довгі часи — до наших днів.

Також столиця Галичини Львів приняла собі льва за герб: лев звернений на лїво, легко вступає на скалу, з піднесеним нерозділеним хвостом; від княжих гербів відрізняє ся тим, що стоїть в міській брамі з трома баштами (рис. 5).

За польських часів Галичина чи то „руське воєводство“ дїлило ся на шість земель, а кожда з них крім львівської мала окремий герб. Так перемиська земля мала орла з двома головами під одною короною на голубім полї; ся-

нїцька уживала того самого гербу; галицька земля мала чорну галку (кавку) з розтягненими крилами в золотій коронї в білім полї; холмська білого медведя між трома деревами в зеленім полї; жидачівська три левки на синім полї.

Инші українські воєводства і землї також приняли собі рїжні герби.

Чи ті герби опирають ся на руських традиціях себто чи вони походять з княжих часів — про се не можемо сказати нїчого певного. Може бути, що деякі з тих гербів повстали за давнїйших часів: нпр. герб подібний до галицької галки стрічаємо на печатках деяких бояр XIV в.; але знов жидачівські левки повстали 1676 р.

Найбільше неясна справа з гербом київської землї. Сей герб стрічаємо що йно за польських часів. Тодї він мав

Рис. 6. **Архангел на старій іконї.**

такий вигляд: в червонім полї білий ангел з авреолею над головою, в правій руцї тримає меч спущений кінцем до долу, в лївій похву, — меч і похва сходять ся кінцями в долї. Чи такий герб

уживав ся в Київі вже за княжих часів? Певних доказів на се не маємо. На давній Україні почитав ся дуже архангел Михаїл, в Київі були його церкви, як славний золотоверхий Михай лівський храм, були й ікони святого — але про

Рис. 7. **Козацька печать Б. Хмельницького.**

герб не чутно. Як сказано висше на монетах князї уживали инших знаків, і ті знаки зміняли ся; може бути, що київська земля до свойого занепаду 1240 рр. й зовсїм не знала постійного гербу в західно-европейськім значіню. Лєґенда про се, що до Київа привіз герб архангела оден з митрополитів, Михаїл на імя, — не має історичної основи, се мабуть пізнїйша видумка.

А колиб навіть знайшли ся докази, що архангел був колись гербом Київа, то знов прийдеть ся відкинути ту форму, в якій він зображав ся за польських часів. Київський архангел міг виглядати хиба так, як його малювали на старих іконах (нпр. в Золотоверхім монастирі рис. 6): в лицарській збруї на грудях а з огнистим мечем в правій руці, — меч піднесений до гори. В польськім гербі наш архангел спускає меч до долу, якби на знак, що його побідили... Нинїшний герб міста Київа, утворений в XVIII в. повернув до давної традиції: архангел се лицар в збруї, з мечем в правій руці, а щитом у лївій — на полї голубім.

Козаки приняли собі за герб лицаря — вояка, що звертає ся дещо на лїво, з шаблею при лївім боці і рушницею на лївім рамени (рис. 7). Сей герб уживав ся на козацьких печатках вже з початку XVI в. і се властивий запорозький знак. На печатках козацьких повітів т. зв. паланок були инші знаки-шаблї, зорі, конї, оленї і ин.; цїкаве, що на печатцї самарської паланки є лев стоячий на чотирох ногах, звернений в право, а над ним корона (рис. 8); представляли сей герб і в инший спосіб (рис. 9). Але на хоругвах козаки не уживали тих самих знаків, що на печатках, — запорозького лицаря на хоругвах не бачимо зовсїм. В найдавнїйших часах козаки брали на хоругви не свій знак, але герб володаря, який приймав їх в свою службу: так нпр. від австрійського архикнязя чорного орла, від польського короля білого орла; ті прапори лишали ся при війску і дальше на памятку навіть тодї, коли козаки не були вже в чужій службі. Білого орла уживав деколи

Рис. 8. **Печать самарської паланки 1750 рр.**

навіть Богдан Хмельницький, як хотїв показати Полякам, що він охочий до згоди з ними. Поза тим козацькі полки уживали звичайно гербів воєводств, з яких вийшли; так під Львовом 1655 р. в козацькім війску було

більше як трицять хоругов з гербами майже всїх воєводств, а деякі з гербами чужих держав, Між ними була хоругва з образом св. Михайла; але архангел був зображений не так, як на гербі Київа і не так, як на давній іконї: тут він

Рис. 9. **Печать самарської паланки 1770 рр.**

копієм пробиває на скрізь смока. Сей прапор несено зараз за хоругвою самого гетьмана, на якій був герб Хмельницького, Абданк з хрестом, — очевидно хоругва з св. Михайлом уважала ся найважнїйшою побіч гетьманської, хоч не стояла на першім місцї. Чи і пізнїйше архангел був в такім поважаню у козаків, про се не маємо звісток; але гербом всеї козаччини він не був, — на печатках лишив ся козак з шаблею і рушницею.

В новійших часах уживали у нас двох гербів, галицького і київського — хоч не зовсїм у правильнім видї. Традицію галицького льва відновлено в 1848 р.: перша наша часопись в Галичинї „Зоря галицька“ в числї з 27. червня 1848 р. подала взорець герба, але в пізнїйшій формі: лев звернений на право (від глядача) спирає ся на скалї, на голові має корону; лев має бути золотий на синїм полї. Такий герб знаходить ся на всїх хоругвах українських ґвардій себто горожанського війська 1848 р. В тім самім видї зображували льва до останнїх часів — поки не пощастило знайти старинного герба на княжих печатках.

Нинї мусимо вернути до того давного нашого герба. Форма галицька льва не є одностайна на всїх примірах XIV в.: раз він звернений на право, раз на лїво, то іде на чотирох ногах, то стоїть на двох, хвіст має піднятий, то опущений. Але остаточно приймаєть ся одна форма: на синїм полї золотий (жовтий) лев, спертий на передних ногах, зверний в лїво (від глядача), з піднятим хвостом. З пізнїйших змін і додатків тільки одна має оправданє: корона на голові льва, як знак самостійности давної нашої держави (рис. 10).

Герб архангела відновив ся пізнїйше як лев, мабуть з початком „народовецького“ руху в 1860 рр. На жаль принято польську форму герба (з мечем і похвою до долу) і сей вид дуже розширив ся. Нинї

Рис. 10. **Взорець українського герба.**

знаємо, що той вид герба не міг істнувати в княжих часах і що се наш герб не є. Але достовірної старшої форми, ще не віднайдено і приходить ся уживати хиба архангела такого, який є на давних київських іконах. І взагалї ще

невияснене питанє, чи архангел Михаїл був гербом давної київської держави?

Супроти сього одиноким історичним гербом нашої землї є тільки л е в. В Галичинї він має вже горожанство, таксамо історичне оправданє має на Волинї і взагалї на правобережній Україні. На Гетьманщинї знак льва також не був чужий — пригадаємо ще раз печатку самарської паланки. Лев може стати одиноким гербом цїлої України.

В звязи з гербом стоїть питанє, яка наша національна краска. На жаль не маємо звісток, якої краски були воєнні прапори в київській державі, — таксамо як не знаємо київського гербу. Дещо певнїйше можна сказати про галицько-володимирську державу. Галицький лев, як вже згадано, традиційно зображував я з о л о т и й (ж о в т и й) на синїм полї — сї дві краски були очивидно красками галицьких князїв, нашим державним кольором тих часів. За польського панованя удержала ся краска і дальше в Галичинї разом з стародавним львом. Инакше було в Київі; тутешний архангел як знаємо, опустив меч до долу, а заразом приняв чужі краски: св. Михайла малювано б і л о г о (срібного) на ч е р в о н і м полї, — се краски польської держави, національні кольори Поляків! І козаки як брали білого архангела на свої прапори, задержали також його червону краску, родом з Польщі... В такий спосіб розширили ся між козаками польські хоругви червоні з білим, — і закорінили ся так твердо, що ми забули про їх походженє і почали уважати „малиновий“ кольор нашою національною краскою. Але найновійші досліди показали, що ся краска позичена з Польщі, так само як той архангел з мечем до долу. І одно і друге мусимо тепер покинути.

Національна краска є тїсно звязана з гербом: і коли герб наш жовтий (золотий) лев на синїм полї, то національний кольор також є ж о в т о - с и н ї й[1]).

Сї краски приняли ся від давна в Галичинї, переймають ся вони і на росийській Україні як наш н а й с т а р ш и й національний кольор[2]).

---

[1]) Коли є хоругва без герба, то має оба кольори жовтий і синїй; коли є герб, то хоругва буде синя, а посеред неї жовтий (золотий) лев.

[2]) Новійша лїтература про герб і національну краску: Негеральдик. В справі наших національних емблемів (Дїло 1912 ч. 8195): С. Томашівський Український національний герб (Неділя 1912 ч. 35); А. С. Лаппо-Данилевскій Печати послѣдныхъ галичско-владимірскихъ князей (в збірнику Болеславъ-Юрій II., Спб. 1907): Б. Барвінський Історичні причинки ч. I., Львів 1908, Pieczęcie książąt halicko-włodzimierskich, Краків 1909; Д. Еварницкій Исторія запорожскихъ козаковъ т. I.: І. Крипякевич Прапор Хмельницького. (Неділя 1911 ч. 6, Рада 1911 ч. 23.); К. Широцький: Український національний кольор (Рада 1911., Неділя 1911 ч. 33); С. Томашівський Ще в справі українського національного кольору. (Неділя 1912 ч. 34). М. Грушевський Ілюстрована історія України, Київ 1913. І. Кревецький Проби орґанїзованя руських національних ґвардій у Галичинї 1848–9 рр. Львів 1913.

З КНИГИ ЖИТЯ.

Кождий повинен боронити свій рідний край, не жалуючи житя. *Б. Грінченко.*

*

Своїми гарними вчинками може кождий Українець здобути собі вдячну память у свойого народа.

*

Чи можеш любити свого батька, як и його не знаєш? Чи можеш любити свій нарід, як ти не знаєш його історії? Бери собі її і читай!

Всї знають, що ти є Русин — Українець, але не знають, чи ти зробив коли що доброго для твого народа. Не забувай-же про те.

*

Як би ми були мали науку, то за невіжеством своїм не прийшлиб до такого западу.

*

Україна — се твоя слава. Робиж так, щоб вона засіяла славою перед цїлим світом!

Українські народні заповіди.

1. Українська дитина повинна приставати постійно з українськими дїтьми і завсїгди говорити по українськи.

2. Родичі або старші члени родини нехай в передшкільнім віцї учать дїтий читати і писати по українськи.

3. Комната повинна бути прикрашена українськими образами і крім церковних образів, повинні ще висїти образи з української історії.

4. Українська дитина повинна учити ся українських приповідок, українських віршів, пісень і народних забав.

5. Нехай народні традиції відживають в українських родинах. Памятну річницю історії України нехай пригадає батько або хто небудь зі старших.

6. Підчас довгих зимових вечерів нехай родина читає спільно добрі українські книжки.

7. В кождім українськім домі повинна находити ся українська патріотична часопись.

8. Скарбом родини нехай буде бібліотека, зложена з найкрасших українських книжок.

9. Родина нехай говорить всюда поза домом сміло по українськи. Українська мова нехай звенить на улици, по складах, склепах, по урядах, на дорозї, в гостинї і всюди. З запитанєм до когобудь звертати ся перше по українськи.

10. Кождий Українець нехай удержує звязь з українськими родинами.

11. Українська родина нехай користає з кождої спосібности, щоби бути на представленю, відчитї і народних святах.

12. Українська родина нехай уникає всього, що приносить пониженє народній душі.

13. Ідучи за кличем „Свій до свого", нехай купує вироби українські і попирає своїх родимців.

14. Родина нехай хоронить земельну власність, яко найцінніїший скарб і святий спадок по предках та недопускає, щоби земля перейшла в чужі руки.

15. Родина нехай виповняє совісно народні обовязки.

16. Ощадности нехай складає і кредиту шукає лише в українських щадницях і банках.

17. Батько родини нехай виповняє свій виборчий обовязок.

18. Підчас списи населеня нехай записує ся враз з родиною як Українець.

19. Батько, мати і старші члени родини нехай належать до українських товариств. Нехай не відмовляють ся від складок на публичні і народні цїли.

20. Запроданців українських, своїх членів, нехай родина старає ся позискати знов для вітчини.

ВСЯЧИНА.

Народний фестин Сокола-Батька в „Українськім Городі“ дня 7/IX. 1913.

В Українськім Городі відбуває ся руханка ремісмичої і шкільної молодіжи, руханка і рухові гри спортових товариств, пожарні вправи і фестини. На фестинах буває нераз до 3000 осіб. В році 1913 відбуло ся 15 недільних фестинів. Найбіднійші люди, служба, ремісница момодіж, жовнїри сходять ся, щоби розвеселити ся і поговорити в своїй мові. Забава у власнім Українськім Городі розбуджує народну сьвідомість в найширших верствах, дає підставу до народної орґанїзациї в спольщенім містї. Крім того забави в Українськім Городі приносять ще і ту користь, що наші бідні люди тепер рідше, як давнїйше, волочать ся по шинках, а гріш, який давнїйше пропадав в чужих кишенях, лишаєть ся тепер в наших руках. А щоби мати образ того, як великі суми гроший ми могли би уратувати від загибели, колиби потрафили стягнути усїх наших людий бодай в неділї на наші народні забави, вистарчить коли скажемо, що з двох фестинів, уладжених в Українськім городі, прийшло на приватну українську школу ім. короля Данила у Львові 1020 корон, вже по відчисленю усїх видатків.

Добре було би, я.. би в кождім містї подбали Українцї за свій власний город. А поки се буде, кождий повинен купити свій метер землї під сей город, щоби здобути значінє нашому народови в столицї краю і в державі! Зробіть се як найскорше!

..... ГОСПОДАРСЬКІ РАДИ. .....

Найлїпше средство до удержаня в чистотї молочарських посудин.

В господарствах і молочарнях ужива є ся звичайно до митя посудин горячої води з додатком соди (або лугу), що тодї тільки є добре, скоро по вимитю переполокує ся посудину кипячою водою. На жаль того переполокуваня в дуже многих случаях не робить ся, чи то з причини браку кипячої води, чи то з недбалости, а впрочім таке чищенє стає утяжливим а навіть коштовним, скоро треба в тій цїли варити воду. Длятого практичнїйше уживати зимної води вапняної, позаяк вапно має ту прикмету, що усуває найлїпше кваси і забиває дрібноустрої (бактериї).

Вапняну воду приготовляє ся в той спосіб, що до зимної води вкидає ся грудку гашеного вапна, докладно мішає ся, з хвилею, коли вапно розпустить ся миє ся опісля рижовою щіткою (не шматою) посудину, почім треба добре переполокати зимною водою і виставити в продувнім та по можности сонїчнім місци в цїли докладного висушеня. Вапняною водою можна змивати так само добре деревляні як і бляшані посудини, а по вимитю ужити тої самої води до вишурованя столів і підлоги.

В Данії і Голяндії завдяки такому поступованю є вади молока і масла рідкостию тому, що в так очищених посудинах і льокалях не можуть розмножувати ся шкідливі бактериї.

Десять рад в справі сїножатий.

1. Старай ся поправити свою сїножать, осушити її коли мокра.

2. Вирівнай її верхню, розкинь кертовинє і муравлиска, скопай горбки, викорчуй корчі.

3. Поправляй що весни, вичищуй рови, котрими спускаєш воду, направляй гати, греблї, заставки і мости.

4. Стягни добре боронами сїножать в осени і на весну перед і по розсїяню погноїв та мішанок трав а по скошеню сїна стягни легко боронами.

5. Привалкуй на весні особливо, коли то торфовата сїножать.

6. Справляй сїножать компостом, гноївкою, томасиною, каінїтом, вапном або марглем.

7. Підсївай сїножати травами і конюшинами що 4-6 лїт по 14-18 кг. на гектар (морг і три чверти).

8. Винищуй всякі буряни як осотїй, козелець, тою, болиголов, шалїй, щавій, чемерицю і и.

9. Коси, скоро лиш трава зачинає цвисти.

10. Не уживай нїколи сїножати на пасовиско.

..... ДОБРІ РАДИ. .....

Чищенє звичайних плям.

Товсті плями чистить ся спіритусом до паленя. Пляму треба змочити спіритусом, щоби добре насякла, почім старанно витирати тонкою шматкою.

Овочеві плями на перкали найлїпше чистить ся молоком. Замочити щіточку або шматинку в молоцї і витерти пляму або змочити пляму водою і потримати над запаленою сїркою, а коли пляма зжовкне зараз випрати її в зимній водї. Сїрку купує ся в дрогуериї.

Плями з вапна вичищує ся старанно щіткою і натирає соком з цитрини або розпущеним сільним квасом.

Плями з болота, скоро добре висхнуть, чистить ся щіткою, а коли по стараннім вичищеню ще лишили ся слїди з болота, тодї мачає ся щітку в теплій водї, змішаній зі спіритусом і дальше чистить ся пляму. На дві лижки води дає ся дві лижки спіритусу до паленя.

Плями з олїю і з нафти найлїпше чистити зимною водою і милом. Пляма з олїю, взагалї товста пляма, раз запарена горячою водою, нїколи не пустить.

Охорона перед молями.

Кожда господинї має з молями все дуже богато клопоту. Бо чого не ужива є проти сих шкідників, все надармо. Молї як були так є дальше. Анї камфора, анї терпентина, анї нафталїна не вистарчають, щоби молїв зовсїм винищити.

Щоби успішно бороти ся з молями, треба передівсїм пізнати спосіб житя молїв і услівя, в яких вони найлекше

розмножують ся. Богато господинь вірить, що одіж нищуть сї молї, котрих часом можна бачити, як лїтають у воздусї. Се неправда. Молевий мотиль сам не є сим шкідником, котрий нищить футра і вовняні материї. Він навіть не має до сего приладів. Сими шкідниками є лише молеві гусеницї. Молева самичка зносить яйця в темнім місци, спокійнім, між предметами з звірячих материялів, отже між футрами, вовняними материями, піpєм і т. д. З яєць за два до три тижнї виколюють ся гусеницї, дуже пажирливі, котрі не лише живлять ся вовною і волосїнию, але одягають ся попросту в них, бо обвивають ся в них, наче футералом, розумієть ся так, щоби сей футерал не перешкаджав їм в рухах. Заки сї гусеницї переродять ся, можуть знищити дуже богато материялу, бо, час їх перетвореня виносить около 10 місяців, триває від липня до мая слїдуючого року.

Коли отже хочеть ся молї зовсїм винищити, то передівсїм треба постарати ся про се, щоби винищити яйця, або радше недопустити складати їх в сих місцях, в котрих ховаєть ся футра, вовняні убраня і т. д. Кождого молевого мотиля зловити годї, тому треба взяти ся инших способів, що одиноко можуть бути успішні.

Якіж се способи?

Передівсїм при пакованю вовняних річий або футер треба їх як найстараннїйше вичистити, так щоби в них не остало анї одного молевого яєчка. Потім треба сї річи так пакувати, щоби до них нїяк не дістала ся нїодна молева самичка. Одїж, котру вішаєть ся на кілках чи вішалах, найлїпше по вичищеню зашити в специяльнім мішку, в якім не було би анї одної дїрочки. Се лїпший спосіб нїж нафталїна, терпентина і т. д.

Далеко труднїйше є винищити молї в меблях. Коли вони вже дістали ся до середини подушок і матераців, то найлїпше є тодї дати меблї до дезінфекцийного заведеня, де меблї піддаєть ся теплотї 60 степенів Цельзия, чим винищить ся зовсїм молеві яєчка і гусеницї, бо вони вигинуть у сїй температурі. Коли молї розмножать ся в подушках, на меблях і матерацах, виповнених волосїнию, то найлїпше волосїнь виймити, виварити і висушити, потім вложити її до таксамо вивареної подушки. Волосїнь найлїпше сушити на сонци, бо так висушена скорше і лекше відзискає елястичність.

Кілько мила уживають в рїжних державах?

Чистота належить до важних прикмет культурного чоловіка. Чим більше котрий нарід уважає на чистоту, тим більше має він право до назви культурного народа. Наш рисунок представляє, кілько в котрій з великих світових держав припадає річно мила на одного чоловіка. Виходить, що найменше мила уживають Москалї.

Північна Америка 9·5 кільоґр. Анґлїя 7·8 кільоґр. Нїмеччина 7·7 кільоґр.

Франція 7·2 кільоґр. Італїя 5·2 кільоґр. Австро-Угорщина 3·4 кґ. Росія 800 ґрамів.

..... ДЛЯ РОЗРИВКИ. .....

РЕБУС ч. 2.

УЛОЖИВ: Л. К.

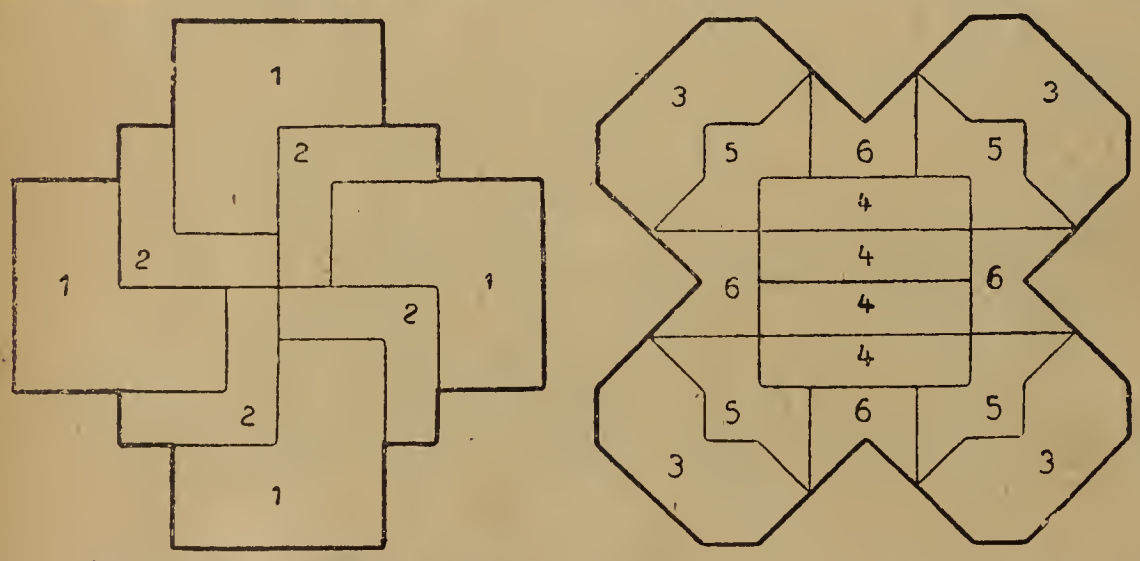

Ломиголовка.

З частий сих двох фігур утворити три однаково великі хрести.

☆ ЖАРТИ, ДОТЕЛИ, АНЕКДОТИ. ☆

Ще не пізнали ся.

Судия: Що йно рік як ви побрали ся, а вже від самого початку сварите ся та бєте ся?!

Обжалований: Ми, прошу ласки пана судиї ще добре не пізнали ся.

—

Витолкував.

— Татунцю, що то єсть байка?

— Байка, то видиш, моя дитино, є тоді, коли звірята розмовляють, наприклад свиня з ослом так, як я тепер з тобою.

Також причина.

Мати до дїтий: Дїти! нинї справуйте ся чемно і не галасуйте, бо тата рука болить, то не буде міг бити.

—

Що то є гуска.

Учителька питає: Никольцю скажи но, що маємо з гуски.

Никольцьо: Печеню, утробу і...

Учителька: ...і... і...

Никольцьо: Товщ.

Учителька старає ся помочи: Но, а що маємо у себе в ліжку?

Никольцьо: Блощиці, панї учителько!

Рідної землї не покидайте легкодушно!

Еміґрация а війна.

Число людий, що рік-річно опускають через еміґрацию нашу державу і на еміґрациї гинуть, калїчіють — є так велике, що рівнає ся стратам великої війни. Не провадимо війни, а маємо рік-річно страти в людях еміґруючих так великі, якби що року нещасливу війну вели.

родне явище, чи витвір історичних подій, чи одно і друге. Не знаємо оцінити її вартости, чи она пожиточна чи шкідлива. Дивне є на всякий випадок се питанє еміґрацийне, бо хоть в Америці є зарібки, завертають відтам власти сотками з кождого корабля зголошуючих ся робітників, або они самі відтам вертають з бра-

Еміґранти на покладї корабля.

Не знаємо, що се за явище.

Еміґрация, те велике нинїшне явище, захопила нашу державу неприготовану. Простодушні люди найшли еміґрацию дуже симпатичною; череда аґентів з того скористала і розпустила людий до неможливих границь — а у рішаючих чинників було до нині питанє еміґрацийне чужим і непопулярним. Природно, що мало хто понимає у нас еміґрацию в цїлій її далекосяглости.

Еміґрация є сильна — се всї видимо, а не всї знаємо, що то є: чи то приску зарібків; або і з сего боку, що з Нїмеччини, котра запотребовує у себе річно чужих сил робочих около мілїона, еміґрують Нїмцї в чужину. Знак тому, що се явище то хороба часу, що сеї модерної вандрівки народів не можна спинити, розходить ся отже о се, щоби її використати, кілько дасть ся і усунути шкоди, які тепер за собою тягне.

Еміґрация у других народів.

З господарського боку має еміґрация величезне значінє. Італїя найлїпше се зрозуміла, сотворила розумні закони і

тягне нині з еміґрациї великі зиски. Позакладала свої власні кольонії і средства охоронні і за 20 лїт, видимо, піднесла ся дуже і то лише через уреґульовану, здорову еміґрацию.

Нїмеччина знов інакше зробила. Не думала позбувати ся своїх сил для чужих і постарала ся у себе о жерела зарібку для своїх сил робочих і піднесла ся через індустрию так, що не лиш дуже мало відтам еміґрує, але ще й сама потребує чужих сил робочих річно около одного мілїона. Нїмецькі товариства опіки над еміґрациєю, особливо нїм. Тов. св. Рафаіла, можуть собі почислити в заслугу, що спинили у себе еміґрацию, початково майже так хоробливу, як наша ще нині.

У нас.

У нас до нині анї еміґрация не є уреґульована, анї не видко старань о використанє своїх сил робочих у себе. Далекосяглість еміґрациї стає вправдї троха за пізно, але стає вже ясною для міродатних чинників, як про се сьвідчить анкета еміґрацийна в міністерстві торговлї у Відни в справі випрацьованя еміґрацийного закона. Розходить ся лише о поспіх зі сторони властий, а о зрозумінє далекосяглости сего питаня через цїлу суспільність і самих еміґрантів. Крайна пора побороти апатию до справи еміґрациї у суспільности, а остудити вибуялу симпатию до неї у еміґрантів.

Яка еміґрация є корисна?

Цїлию еміґрациї є стремлїнє одиниць до поправи житєвих відносин. Розріжняємо дві ґрупи еміґруючих: 1) одні їдуть на час (роки) або на стало до заморських країв на зарібки, або, як найдуть бажані відносини, на стале поселенє в кольоніях — еміґрация переселенча, 2) другі їдуть лише на час кількох місяцїв на роботу до сусїдних держав і правильно вертають домів що року — еміґрация сезонова.

В нашій державі є еміґрация конечна, бо в богато краях, як прим. у нас в Галичині є перелюдненє і брак зарібків; буде она отже ще довго тревати і для того треба конечно запобігати, щоби не була шкідлива, не зруйнувала нас. В нашій суспільности можна нераз чути гадку, що через еміґрацию ми відродимо ся, що в Канадї наша будучність, що се першорядна підпора нашої долї — але з другого боку чує ся від людий, котрі на еміґрациї більше розуміють ся і слїдять її, що коли нас не добили Татари, Москалї і Поляки, то еміґрация нас дібє, як тілько буде дальше йти тою ходою, що дотепер. На всякий случай певно можна сказати, що лише еміґрация зарібкова і то лише добре орґанїзована і пильнована є для нас корисна, переселенча і зарібкова, видена аґентами, руйнує нас страшно.

Товариство св. Рафаіла, перше руське Товариство опіки над еміґрантами доглянуло вже на перших своїх загальних зборах в марті 1907 року, що для нас корисною є лише еміґрация зарібкова-сезонова, а переселенча є шкідлива і поставило собі за засаду спинювати по силам еміґрацию переселенчу. Ті засади дїяльности товариства є в кождім числї „Еміґранта“ на передовім місци повторювані:

Руські еміґранти! Рідної землї не покидайте легкодушно і на все!

З того, що сей або той, доробив ся на еміґрациї гарного маєтку, не виходить, що добре є кождому еміґрувати. Бо і у нас доробило ся много людий гарного маєтку майже з нїчого — отже і тих треба побачити, їм випадалоби приглянути ся, остати дома і як они добробляти ся. Добре є еміґрувати тому, що дома певно не заробить, а на чужинї певно доробить ся і з дорібком

верне, щоби поправити своє господарство. Тимчасом хороба еміграційна вчіпила ся навіть таких, що очивидно їдуть на загибель, а таки їдуть для тої одинокої причини, бо агент їм наобіцював всякого гаразду. Їдуть і руйнують ся; платять дорогу солоно, задовжують свій доробок дома і на чужині нїчого не зискують — вертають дїдами або зруйнованими очайдухами.

Схаменїть ся люди добрі! Як так дальше піде наша еміграция, то дїйсно пропадемо яко нарід, пропадемо тут, бо чужі на нашу рідну землю всадовлять ся, а на чужині вже пропадають наші люди в застрашаючий спосіб як на нещасливій війні і ще ганьбу наносять свому народови.

Не кидайте рідної землї, зрошеної Вашим і Ваших батьків потом, легкодушно і на все! Пригляньте ся добре і розважте собі кождий, що його кортить поїхати за другими в чужину, добре, які то шкоди потягає за собою еміграция до Америки.

Шкоди еміграциї до Америки.

У нас, де за багато є людий, а за мало поля працї, чоловік поодинокий не має жадного значіня. Сумно є се признати, але так є. Як він собі виїде, то всьо наче відітхне лекше, бо ось гризоти о одного менше. Але через виїзд сил робочих ослабляє ся загальний маєток народний, особливо коли нїхто тим не журить ся, що ті наші сили робочі там на чужині роблять, коли їх чужі лише використовують для себе. Бо в Америцї нїчого не роблять, щоби нашим людям було добре а лише використовують їх. Поминувши вже то, що дїє ся зараз по висадженю людий з корабля на Елїс Айлянд, в самій роботї по фабриках нїкому анї при голові, що наші люди необізнані з американськими фабриками тисячами гинуть і калїчіють. Нїкого за се голова не болить. Бо в Америцї, краю свободи, поодинокий чоловік також не має значіня, кождий за себе сам має памятати; як згине, то єго річ. Після кон-

Спальня міжпокладовців.

зулярних донесень з Америки згинуло в одній фабриці за несповна 10 літ тисяч людий, в другій, де працювало около 800 робітників, забили машини за той сам час 1200 робітників. Значить, 100 що року гине, або що три днї одного робітника забиває машина. Американські машини, їх поспіх і наші повільні люди то вороги, длятого наші люди так часто гинуть і калїчіють. Після обчислень пожирає американська індустрия, американські машини річно коло пів мілїона живих людий, американських і чужих. На чужих припадає після статистики лише пята часть, але що з того три части рекрутує ся з Австриї, то виходить, що по американських фабриках тратить житє річно австрийських піддaних не менше як 33.000! на загальне число еміґрантів з Австриї коло 30.000. Кілько з того припадає на самих Русинів, не знати, але певно що не менше, як тисячі.

Додаймо до того, що в Америцї нотує полїция річно коло 10.000 мордів. Цїлі банди так досконало зорганїзовані, що годї їх зловити, оперують, рабують і забивають; длятого безпеченьство так слабе, що нпр. банки тримають свою власну полїцию. Злодії не дають ся зловити і укарати, длятого число їх росте і число їх жертв росте з кождим роком. Тепер числять фахових злочинців в Америцї на чверть мілїона людий.

То рахунок людий, що пропадають марно зовсїм. Але ще приходить згадати за калїк. З причини сильної, горячково-поспішної руйнуючої здоровлє праці калїчіє і в сухоти попадає що року таке застрашаюче число наших людий в Америцї, що рівнає ся шкодам найсильнїйших зараз і епідемій. Ті люди, яко неспосібні до праці вертають назад до дому і стають тягарем своєї родини і свого села. Прикро дивити ся на таких вертаючих з Америки наших еміґрантів. Ми певні, що нашим охотникам до Америки вистарчилоби лише оден раз побачити поїзд з вертаючими з зарібків в Америцї, щоби стратили охоту до їзди і віру в безличні брехні агентів. Сумна юрба сухих, чорних, зголоднїлих, мовчаливих людий пересїдає з потягу в потяг і переступає границю рідного краю. Стид і гризота схиляє їм голови — они думають, що скажуть дома і не знають, що сказати. Заведені надії:.. Хто винен? Агент обіцяв по 20 — 40 К зарібку на день... а тимчасом судить ся в тяжкій хоробі о жебранім хлїбі віку добідувати... Добре, що хоть на рідній землї кости зложу, а не в тій непривітній, зимній, гешефтярській чужинї! Урядник Товариства св. Рафаіла в Одербергу, котрий помагає нашим людям при пересїданю на австрийську зелїзницю, росказував на зборах тов. св. Рафаіла у Відни, що вертаючі з Америки до дому представляють образ найнизшої нужди; они так заведені агентами в надіях, що вже рішучо нїкому не вірять, жадної помочи не приймають, суть так прибиті нуждою, що жаль на них дивити ся. А мимо того люди дальше вірять агентам і їдуть без розбору, чи треба, чи нї.

Возьмім ще під розвагу таких, що вертають з Америки з грішми. Навіть ті, що в Америцї доробились маєтку, суть у себе дома, коли вернуть до рідного краю, не всї вдоволені і окруженє з них не все вдоволене. Они привикли до високих зарібків і ту лиш нарікають що хвиля. Они забувають, що тут менше роблять, таньше жиють, суть безпечнїйші, їм стидно „за дурно“ працювати і нарікають; для них нема тут місця, зачинають взагалї дармувати, пити, других до своєї компанії тягнути і так ширять при своїм зіпсутю невдоволенє довкола себе. Коли змарнують то, що заробили, зачинають агітувати і випихати других до Америки і фасують яко агенти по 12—14 К від особи, або їдуть

знов до Америки, стають волоцюгами-легкодухами.

Так отже висока платня американська, або не дістає ся до наших людий, або відбирає житє або здоровлє, або руйнує людий морально, висисає, коротко кажучи, шпік з костий наших людий. Не покидайте рідної землї легкодушно! Не слухайте байок аґентів! Добре розважуйте і питайте чи їхати, щоби ви їхали певно по зарібки, а не на погибель!

В Америцї є зарібки по фабриках, не при господарстві. Там треба мати богато сприту і бути приготованим, що наших господарських тихих людий беруть лише до підрядних робіт, до низших послуг і то нерадо. Завертають до дому, кого лише можуть; приняті нераз місяцями шукають роботи, часті страйки і конкуренция місцевих робітників далеко спритнїйших, чим наші, руйнують дуже богато наших людий.

Виходить з того, що до Америки можуть їхати лише люди сильні, оборотні і то лише тодї, коли мають адресу своїх знакомих в Америцї, котрі їх запевняють, що там, де они є, можна найти певні і добрі зарібки. Хто не має тих даних, а їде лише аґентом зворохоблений, пускає ся на дуже непевну льотерию і повинен більше числити, що єму не пощастить ся, чим на щастє.

Канада, Бразилїя.

До Канади і на полудне до Бразилїї їдуть наші люди більше на стале поселенє, чим на зарібки. Зарібки в тих краях далеко слабші, чим в Америцї, але відповіднїйші для наших людий, бо не по фабриках, а у фармерів при господарстві або при будові зелїзниць, доріг і домів. На зарібки їдуть туди люди

Контрольна галя для імміґрантів в Імміґрацийнім Урядї на острові Елїс.

менше, але за то купують там землю і осїдають на стало.

Ми вже сказали низше, що еміґрация переселенча є для нас шкідлива. Она є з двох сторін шкідлива: по перше для того, шо наші люди випродують тут свої ґрунти і то найчастїйше Жидам-аґентам, або зайдам Мазурам і спричинюють тут се, що земля наша стає не наша, а по друге тому, що не їдуть на кольонії і фарми до своїх людий, до гурту, але дають себе везти аґентам як нерозумна худоба туди, куди аґенти чужі і свої хочуть. З того виходить, що Русини, порозкидувані по цїлім сьвітї по

одному або по кілька родин, суть на чужині крайно опущені і з часом пропадають без слїду. Самі розкинені між чужими не вміють і не можуть собі порадити, а чужі, як ними займають ся, то на те, щоби їх зискати для себе, для своєї народности і своєї віри.

Колиби наші еміґранти тримали ся разом тут і на чужині, булоби лїпше. А то тут запродують ся агентам, не радять ся нїкого зі своїх дорадників, а на чужині сидять, де їх агент завіз і навіть не думають о якійсь орґанїзациї сил і через те стають погноєм для чужих інтересів, а свому народови наносять велику кривду і ганьбу.

В Канадї є найбільше Русинів в Манїтобі, Альбертї і Саскачеван, а в Бразилії в Парані. Там мають Русини свою орґанїзацию, свої церкви, школи, часописи і доходять до впливів. Щож з того, коли тисячі пропадають по инших закутках розлогої Канади і Бразилії і ослабляють наше положенє в тих краях.

Переселенча еміґрация як і зарібкова не устане; люди наші занадто зіпсуті агентами, щоби могли спокійно дома остати, а не їхати за тілько потягаючими примірами. Треба отже для ухиленя подвійної шкоди з такої еміґрациї старати ся, щоби не продавати рідної землї, а радше заставити на час, щоби було до чого вернути ся, коли не буде щастити ся на чужині. А коли вже треба таки ґрунт продати, то принайменше не в чужі руки, а своїм людям. Бо не інакше, як ворогом лютим рідної землї треба назвати кождого, що єї віддає чужим. З другого боку повинні еміґранти в своїм власнім і народнім інтересї поселяти ся разом з другими Русинами, творити в той спосіб свої руські кольонії, бо так і сили набувають і поважаня і впливу на поправу своєї долї і не так легко дадуть ся чужим використати.

Пруси.

Зарібкова еміґрация до Нїмеччини є зі всїх найкориснїйша; бо хоть не така зисковна, як американська, але далеко певнїйша: не така ризиковна і коштовна і не потягає за собою тілько жертв, що тамта. При тім Нїмцї далеко більше цїнять і шанують наших людий, чим Американцї і дають їм відповіднїйше занятє заробкове. Коли опіка духовна всюди на чужині тяжка, то сезонові робітники в Нїмеччині принайменше на якийсь час вертають до рідні і мають нагоду відсьвіжити ся і не так легко винародовлюють ся і тратять віру батьків своїх, як в Америцї. До них лекше післати своїх місионарів до помочи і они самі працюючи ґрупами лекше зносять тяжкке зарібкове житє і не чують ся так опущеними і безрадними, як всюди за морем.

Хто в Нїмеччину їде дїйсно за зарібками, а не на лямпартерию, може легко, по оплаченю всїх конечних видатків, заробити по фільварках чистих 200 К за сезон 9 місяців; по копальнях далеко більше, бо і в двоє тілько.

Але і туди не повинні люди їхати через агентів, а розвідувати ся по товариствах опіки над еміґрантами, куди, коли їхати і все тримати ся ґрупами разом. Про контракт писали ми в попереднім річнику калєндара „Просьвіти“ (з 1913 р.) обширно. Тут ще пригадуємо осібно, що контракт треба видержати до умовленого часу конечно, бо інакше страчений цїлий рік. Коли працьодавець не дає того, що після контракту належить ся, треба упімнути ся у него зараз на початку перед відслуженєм кавциї і то рішучо. Не можна терпіти довший час браків, а по відслуженю кавциї кидати службу, бо то певна руїна.

Дома найлїпше.

В чужину на зарібки їде лише той, що в дома не може нїяк заробити. Лю-

ди добрі! Отворіть но очи і дивіть ся, що в краю з котрого Ви тисячами утїкаєте стрімголов, жиють тисячі людий, що не орють і не сїють, а жиють і не емігрують. Возьмім хотьби тих добродіїв, що Вас так запопадливо везуть в чужину, аґентів, чому они самі не їдуть, а остають тут?

Ви повинні се зобачити, що наших ремісників, торговників, учителїв, урядників, підофіцирів і т. д. є дуже мало, так страшно мало, що не утїкати Вам без розбору в чужину, але втискати ся тут, куди хто може: до ремесла, до шкіл, до урядів, бо випхають нас з рідної землї чужі, не разнам вороже. Нам треба учити ся. На стид маємо щемного по наших селах таких селян, що їх дїти треба стягати до народної школи доперва карами, а до ремісничих і середних шкіл штучними заходами, намовами і обіцянками. Не диво, що до темноти так легко добирають ся всякого рода дурисьвіти-аґенти, не диво, що у нас так сильно емігрують, бо такий, що до школи не йде, їде як худоба без розуму і волї за першим лїпшим дурисьвітом сьвітами. Не диво, що всяка віра, їсть добрий хлїб з нашої ниви, хлїб, котрий ми приготовили, і не беремо собі, диш відступаємо добровільно другим, часом і ворогам. А ми замісць тут добивати ся хлїба, набиваємо кишенї аґентів нашою кервавицею і утїкаємо чужим дальше вислугувати ся!

Ось вам кавалок хлїба певнїйший, чим американський. У нас можна ще неоден добрий кавалок хлїба найти, треба єго лише не відступати другим, а брати собі.

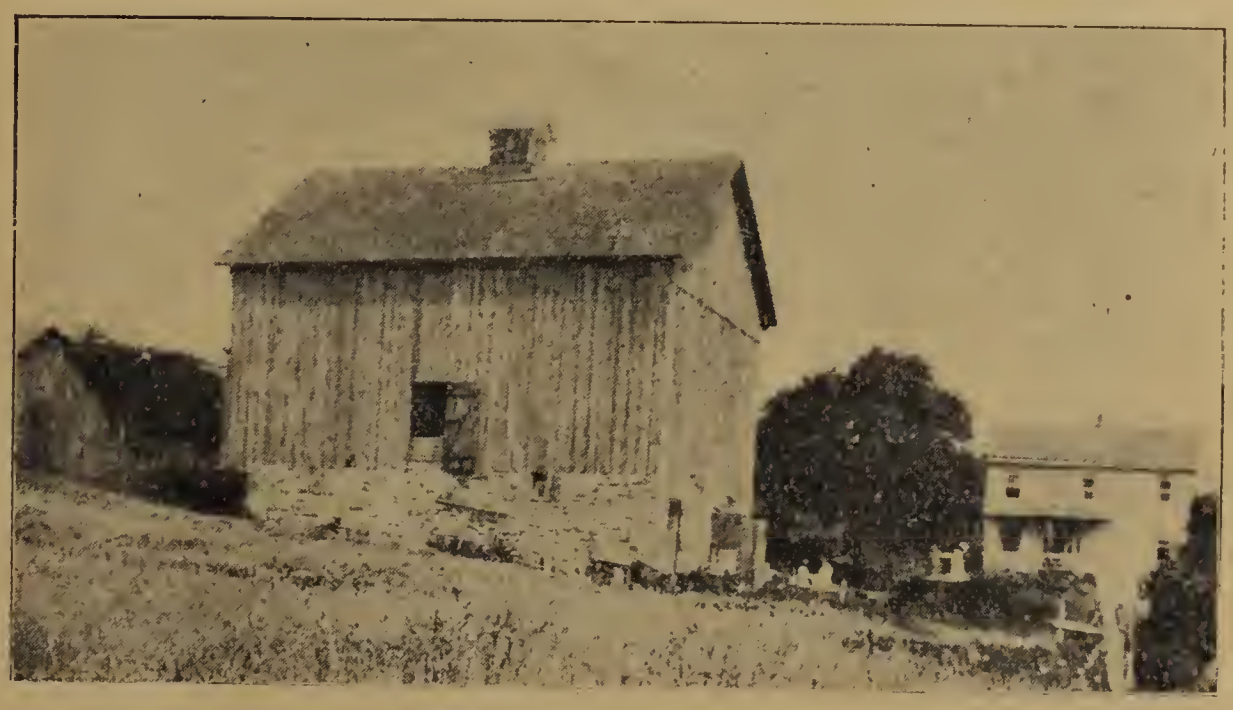

Дім і господарські будинки на фармі.

Підїм до Поляків до шкоди!

Коли наш селянин, зросивши своїм потом рідну землю, покидає її легкодушно, то польські Жиди і Мазури не лише, що не опускають своєї землї, але ще купують руську землю покинену нашими без застановленя. І так земля наша стає не наша.

Дуже то поучаюче, чому они не їдуть за море, а купують тут землю. Податки і їх тиснуть, і они мусять дбати про свої дїти і їх землю треба тяжко обробляти, щоби дала хлїба. А преціньони не відповідають на біду: „Ет хтоби тут так бідував, як я; йду до аґента, най мене везе за море“.

Поляки вміють жити, вміють рідну землю любити, розживають ся на нїй, боронять її перед переходом в чужі руки і кілько дає ся, її побільшають.

Пригляньмо ся, як они то роблять, підїм до них до школи. Хочемо остати народом руським, то мусимо жити, як народи жиють — інакше щезнемо з лиця землї.

Три жерела поводженя.

Поляки мають три жерела свого поводженя, так що і свого не пускають з рук і ще чуже купують. Они є: 1) зарібкова еміґрация, 2) ощадність і 3) селянські каси і спілки.

Пригляньмо ся, чи і ми не моглиби у тих жерелах зачерпнути поводженя для себе і води на остудженє нашої хоробливої еміґрациї.

Коли глянемо на нашого „Сїльського Господаря“, що так гарно розвиває ся, на наші банки і кілька парцеляций, що остали в руських руках, а з другої сторони на „Рідну Школу“, „Просьвіту“ і т. д. — то показує ся, що ми вже в тім напрямі дещо робимо, але всьо далеко не досить. Коли читаємо в часописях, що і наші люди присилають гроші з Прус, з Америки, або в Канадї стають заможними фармерами, присилають гроші на сплаченє довгів, викупно батьківщини, чи поправу господарств, то тїшимо ся і думаємо, що ось то дорабляємо ся лїпшої долї, що зачинаємо жити своїм житєм. Тимчасом частїйше чуємо се, що люди перед бідою масами утїкають в сьвіт за очи.

Походить се з сумної правди, що наша еміґрация є хороблива, а не зарібкова. Аґенти роблять грубі інтереси на темнотї еміґруючих мас, а маси заробляють дуже мало. Після обчислень статистичних виносять страти грошеві з еміґрациї у нас мало що не два рази тілько, кілько зиски. То значить: коли би наші люди присилали ще два рази тілько гроший з чужини до дому, кілько присилають тепер, то аж тодї не малиби ми жадних страт. А щоби ми мали зиски з еміґрациї, то треба ще більше. Виходить, що наша еміґрация не осягає своєї цїли т. є поправи долї еміґруючих, а за то шкодить нам страшно. З того, що той або сей доробив ся гарного маєтку на чужинї, не можна судити, що еміґрация для кождого то само принесе, бо сумна правда є і остає, що загально шкоди і руїни є далеко більше, чим добра.

На хоробливість нашої еміґрациї складають ся темнота нашого народу, що дає себе за ніс водити кождому дурисьвітови-аґентови і до того брак духа ощадности. Наші люди не вміють щадити. Є такі, що щадять аж за богато коштом сил і здоровля так, що як вернуть до дому з грішми, мусять готовити ся на близьку смерть; мало, дуже мало щадить розумно, найбільше зовсїм не щадять. І в Америцї і в Прусах здибає ся за богато марнотравства між нашими людьми. Що за тиждень зароблять, то в неділю пропють або програють, так що нераз не мають за що вернути домів. По такім піяченю стають тягарем своєї родини або суспільности, бо відвикають від працї, стають легкодухами-волоцюгами. На жаль треба се також сказати і о многих наших дївчатах, що замісць зарібку приносять до дому свою ганьбу, нечесть для родини, села і народу.

Сором і ганьба таким еміґрантам! Дома булиби коли вже не доробили ся чогось, то принайменше своє тримали в купі. А то на чужинї розпустили ся, привикли до легкого житя, і вернувши домів, безсоромно продають решту батьківщини, тїкають знов в чужину і пропадають звичайно серед нужди, а їх землю купує найчастїйше або Жид коршмар або ощадний Мазур, що не шукає легкого житя на еміґрациї, але працює, щадить і зараз купує землю. Ощадности свої складає Поляк лише по польських банках і касах; як єму бракує гроший до купна землї, запомагає ся по своїх банках, лучить ся в спілки з другими і так доходить до маєтку, до землї. А наші еміґранти зачинають і кінчать свою еміґрацию з всякого рода хрещеними і нехрещеними аґентами і виходять на тім так, що замісць дорібку руйнують ся і народови шкоду і ганьбу приносять. До Поляків Мазурів до школи! Від них учіть ся, як еміґрувати, щадити і помагати собі! Не продавайте рідної землї легкодушно а заробляйте і докуплюйте! Як Вас серце не болить позбувати ся батьківщини, чи не чуєте стиду жадного?

Дорогі земляки! Рідної землї не покидайте легкодушно!

СЕМЕН ДЕМИДЧУК.

МІЖ УКРАЇНЦЯМИ В АМЕРИЦІ.

Америка! Яке чарівне слово, коли його почуєш! Сей казочний край, що його відкрив Колюмб, являєть ся в уяві нашого чоловіка лише загадочним, страшним, непевним...

Бо щонебудь стане ся неймовірного на сьвітї, так все кажемо, що се мабуть в Америцї. Коли появить ся новий винахід, то ми певні, що се стало ся в Америцї. Коли стане ся якась катастрофа, яка потягає за собою жертви соток людий, то се також в Америцї. А коли з нуждаря стане хтось богатирем, то де инде ге можливе, як не в Америцї?

Шукати за причинами, чому так, а не інакше говорить ся нинї про Америку, я не буду. Обмежую ся лише на ствердженю самого факту, що про Америку ходять між нашим народом казочні вісти. А преціньсе часть сьвіта, де також живуть люди, працюють, бідують, розкошують, будують доми, церкви, школи, театри, їздять зелїзницями, трамваями, автомобілями, колесами, як і в нас в Европі і в Галичинї. І там є люди чесні, благородні, характерні як і в нас. Там процвитає торговля, промисл, наука, просьвіта, штука, господарство, ремесло, але не брак і там злочину, піянства, розпусти — словом, де живуть такі самі люди, як і ми, є й добрі і злі сторони житя.

Новий ратуш в Ню-Йорку.

А преціньє в Америцї щось, що рішучо відріжняє тамошних мешканців, від мешканців Европи. Підприємчивість Американців, відвага, рухливість погоня за зиском, ризиковні інтереси, вибагливість в житю, — се ті знамена, які виріжняють кождого Американця.

Та коли тут говорить ся про Аме-

рику, то з гори треба зазначити, що все, що висше написано, відносить ся лише до Північної Америки, а то: Злучених Держав і Канади, а не до Бразилії, Аргентини та инших держав в Полудневій Америці. Ріжниця між Північною і Полудневою є більша, як між Европою а Америкою взагалї. Що природа в Північній Америці впливає на се, що в людий инший характер ніж в Европейців, про те нема що говорити. Коли тут маємо спеку таку як в Африці і зиму більшу як на Сибіри, то се мусить мати свій наслїдок і в господарстві і в людській природї. А возьмім ще й се на увагу, що перші люди, котрі їхали до Америки, мусїли мати не-аби-яку відвагу пускати ся майже на певну смерть; так само й пізнїйші переселенцї се такі очайдухи, що були на все приготовані; тому, коли сї емігранти вже станули ногою на твердім ґрунтї, вони відважили ся на такі великі дїла, про котрі в старім краю не мож було і мріти. Сей надмір енергії проявив ся в великанських будовах зелїзниць, домів і цїлих міст;

Гр. кат. церков св. Кирила і Методия в Шамокин, Па.

тому, коли ми приїздимо до найбільшого міста в Америцї, Ню-Йорку, ми бачимо там доми, високі на 40, 50 і 60 поверхів; ми їздимо підземними зелїзницями попід цїле місто, а коли ходимо вулицями, то нам і на гадку не приходить, що там під землею є неначе друге місто. Острови, на яких збудоване місто Ню-Йорк, є злучені великанськими мостами, попід котрі пливають кораблї.

А через мости не лише ходять пішки, але їздять фіякрами, возами, омнібусами, елєктричними трамваями, автомобілями — словом, зовсім не відчуваєть ся, що се міст, але здаєть ся, що се широка міська вулиця. Впрочім не слід тут описувати міста Ню-Йорку, бо на се треба би окремої книжки. Так само можна би говорити й про инші міста, пр. про Вашінґтон, Шікаґо, Філядельфію, Пітсбурґ, Бостон, Бофало і пр., бо в кождім можна щось цікавого побачити. Розумієть ся, що кожде місто має в собі щось особливого, бо лежить в иншій околици. Коли пр. надморські міста мають ґарні пристані, а в них що дня мож бачити кораблї, які розвозять людий на цілий сьвіт, так знова в містах положених в горах ми можемо подивляти красу околиць та деякі особливости природи. Так пр. ми звертаємо увагу на Бофало (Buffalo) тому, що воно лежить на граници Канади та над озером Онтеріо, котре творить найбільший на сьвітї водопад Нїяґари. Є се прямо чудо сьвіта, тому то до сього водопаду з'їздять ся чужинці з найдальших закутків землї. Найцікавійше в тім водопадї те, що його мож оглядати не лише з боку, бо промислові Американцї викопали підземний хідник в той спосіб, що чоловік може оглядати сей водопад і з долу, при чім сам находить ся межи землею а спадаючою водою.

Руська гр. кат. церков сьв. Петра і Павла в Вілкес Баре, Па.

Кромі міст, гарної природи, є ще в Америцї щось иншого, що витворили самі люди, а се великанські фабрики, котрі дають заробок мілїонам робітників, дальше всілякого рода копальнї, перед всім копальнї камінного вугля, відтак великанські склепи, в котрих дістане чоловік все, що йому лише до житя потрібно, не згадуючи про рільне господарство, до котрого впровадили Американцї всілякі можливі машини так, що Европа довго останеть ся позаду Америки.

Рухливість Американців мож пізнати по їх комунїкацийних средствах. Кожда хвилина часу в них дорога, тому їх зелїзницї стремлять до того, щоб як найскорше перевезти чоловіка з одного місця на друге, бо „час то гроші“, як кажуть тамошні люди. Що в парі з тою скоростию зелїзниць зростає небезпека для людського житя, се вповнї зрозуміле. В Америцї не дуже то дбають про поодинокого чоловіка: кождий має дбати про себе сам, тому й має уважати на себе. І коли пр. переїздить зелїзниця через якесь місто, то там не дуже то перестерігають людий перед небезпекою; вони роблять се ось так: ставлять коло

зелїзничої лїнії таблицю з написею: „стань, диви ся і слухай“ — і се вистарчає. Як не хочеш сам себе пильнувати так можеш згинути і за тебе нїхто не відвічає.

Одначе з другої сторони не треба думати, що Американцї не мають вже серця. Противно, коли працьовитий чоловік в бідї, вони йому поможуть радою, поможуть найти роботу, але вимагають працї, солїдности й чесного характеру. І сей чесний характер вони вміють цїнити. Бо коли ти потребуєш гроший, а ти є солїдним чоловіком, то ти легко дістанеш позичку, щоби при її помочи ти міг чогось доробити ся. Коли одначе чоловік не ужиє позичених гроший на розробок, але їх протратить, так другий раз йому вже не поможуть. Недодержанє слова уважаєть ся за великий моральний злочин і такого чоловіка, котрий не дотримав обітницї, нїхто не цїнить.

Ще є одна гарна черта характеру Американцїв, якої їм мож позавидувати, а се: пошанованє чужої власности. В великих містах мож бачити на порозї кождого дому фляшки на молоко, котрі чекають на те, щоб приїхав властитель і їх собі забрав, а полишив знова на їх місце инші фляшки, наповнені молоком. І нїкому на гадку не прийде забрати молоко для себе. А нехай би у нас, пр. у Львові, спробував хто так поступити — то певно, що в одній мінутї счез би слїд за такою фляшкою. Таксамо пр. на зелїзничім двірци нераз лишаєть ся пакунок десь в кутику і свобідно відходить ся від нього — то його нїхто не порушить, бо се чужа річ. Взагалї чужа річ там сьвята і нїхто на ню не лакомить ся. Як жеж інакше в нас під сим зглядом! Аж жаль бере чоловіка, коли пригадає собі, що в нас не мож лишити нї одної річи не замкненої, бо сейчас пропаде. Видко в нас дуже ще низько стоїть почутє етики.

Але знова треба пригадати собі, що не йде тут річ про Американцїв, лише про Українцїв в Америцї. Тому годї розписуватись дальше над загальними американськими справами. Одначе все, що до тепер було сказане: послужить нам до зрозуміня, серед яких відносин найшли ся наші люди, коли вони виїхали туди.

Трийцять лїт з горою минуло від того часу, коли за иншими народами відважили ся й наші люди поїхати до Америки. Хто перший з галицьких Українцїв туди виїхав, мабуть нїхто не довідаєть ся. Коли одначе наші люди, що так привикли сидїти на місци та казати: „нехай буде, як бувало“ таки відважили ся покинути рідний край та шукати щастя за морем, то видко, що до сього змусили їх не малі причини. Коли ми тепер слухаємо про оповіданя старших людий, як тяжко було давнїйше жити в Галичинї кождому сьвідомому Українцеви, як за ним стежили жандарми та прямо не давали дихати, то молодша генерация вже ледви хоче вірити в се. А здаєть ся, що та національна недоля була тою причиною, що наш чоловік волїв покидати рідну землю, котру він полюбив так як своє житє, і втїкати в сьвіт за очи, щоб лише дальше не бачити тої нужди і тої недолї.

Найперше почали емігрувати наші люди з західної части нашої вітчини, себто Лемки, а за ними пішли й східні повіти. Нинї, куди глянеш в Америцї, знайдеш Українця. Передовсїм осїли вони в тих державах, котрі лежать близько Атлянтийського океану, хоч не брак їх і на другім кінци Америки, над Тихим океаном, як також і по ріжних містах в серединї Америки, але там вони не становлять нїякої нашої національної сили. До найбільше замешканих нашими людьми держав в Америцї належать: Пенсильвенїя, Ню-Йорк, Ню-Джерси, Мерілєнд, Коннектікут, Мессечусетс, Ню-Гемпшір, хоч, як згадано, не брак їх і в инших державах, де є поодинокі

наші кольонії, як: в Огайо, Ілинойс, Норд-Дакота, Вірджінія, Каліфорнія і т. п. Майже всі наші люди є робітниками в фабриках, в копальнях вугля (особливо в державі Пенсильвенія) та в инших підприємствах, а лише дуже малий процент займає ся торговлею або самостійними підприємствами взагалі.

Числа наших людий, які в теперішний час перебувають Злучених Державах Північної Америки, годі знати. Ізза несьвідомости наших людий, котрі не вміють себе назвати по англійськи, записує уряд Українців або за Поляків, або Галичан („Галіцияни“) або Австрийців або „Унгарів“, а лише дуже мала часть вміє себе назвати Українцями. Звідси виходить таке, що нема змоги навіть в приближеню обчислити, кілько нас? Деякі подають число Українців на пів мілїона, инші більше або менше, я думаю одначе, що цифра 350 до 400 тисяч не буде пересадною. Тут треба одначе взяти на увагу й се, що богато Українців признає себе в Америці за Москалів, деякі знова, найшовшись серед Поляків, стають Поляками, а великий процент, особливо дїти Українців,. уроджені в Америці, стають Англійцями і вони раз на все для нас стрaчені. Причина сього: окруженє виключно чужим елєментом, брак рідної української школи, і брак загалом трівкої української просьвітної орґанізації.

* * *

Українська школа в Монт Кармель, Па.

Минувший рік запише ся мабуть нестертими буквами в житю нашого народа в Галичині. Був се, один з найтяжших років під зглядом господарським і сю економічну крізу відчули не лише поодинокі люди, але передовсїм наші товариства. Отсе й було причиною, чому „Рідна Школа“, котра удержує під сю пору 7 приватних українських ґімназий, кільканайцять ґімназияльних курсів, 2 учительські семінарії кілька приватних народних шкіл і т. д. рішила ся звернутись о поміч до наших земляків в Америці.

Предвиджений видаток на сї школи в сумі 300.000 корон нїяк не мож було покрити жертвами з краю, з огляду на зближаючу ся крізу. Тому на засїданю „Рідної Школи“ з початком серпня 1912. рішено вислати мене до Америки, щоб звідтам привезти материяльні засоби на удержанє шкіл. Инші товариства, як: Просьвіта, Земельний Банк, парцеляцийне тов. Земля, Союзний Базар, Сокіл-Батько припоручили менї рівнож порушити й инші культурні справи в цїли зближеня заморських земляків до старого краю. Ся справа рішила ся в так короткім часї, що не мож було як слїд приготовити ся до подорожи, а треба було поспішати ся, щоб прибути на день 9. вересня до Америки, бо того дня мала відбути ся XIII. Конвенция (збори) нашої найстаршої й найбільшої американської орґанїзациї, Руcько-Народного Союза. Які думки ворушились тоді в моїй голові, се лише зрозуміє той, хто перший раз мусїв покидати рідну землю. Одначе не було ради: „Вітчина в небезпеці“ — отсей клич руководив мною при моїй подорожи.

Дня 19. серпня 1912. року виїхав я зі Львова через Нїмеччину і її головне місто Берлїн до Бреми, де вже 24. серпня всїв я на найбільший корабель корабельного Товариства „Нїмецький Льойд“ — George Washington (Джьорджь Вашінґтон). Се справдї сильно збудований корабель і йому мож сьміло повірити своє житє підчас морської переправи. По 9 дневній подорожи через Атлянтийський океан прибув я разом з иншими подорожними до нюйорської пристанї, — міста Гобокен, де причалюють всї европейські кораблї. Напроти мене вийшли на зустріч редактори часописи „Свобода“ (пп. Стеткевич і Цурковський) та инші Українцї, заняті при Руcько-Народнім Союзї в містї Джерси Сіти. Цїлий тиждень часу лишило ся ще до Конвенциї, котра мала відбути ся в містї Вілксбері (Wilkes-Barre Pa), тож міжтим мав я час поінформувати ся про відносини між американськими Українцями, щоб поїхати на Конвенцию вже з деяким підготованєм.

Загалом беручи, наші земляки в Америцї інтересують ся, дуже богато народними справами. Всяка подія зі старого краю находить між ними відгомін. Деякі, мало сьвідомі, прибувши до Америки, щойно тут пізнають, що їм треба горнути ся до своєї орґанїзациї. На жаль одначе партийна борба, яка тут завела ся, переходить іноді всякі міри. Коли в нас в Галичинї все таки є якась партийна толєранция, люди з ріжних партий живуть зі собою до певної міри в згоді, то в Америцї доходить партийна приналежність до пересади. А партиї повстають часто зовсїм без потреби, лише з особистої амбіциї енергічнїйших одиниць, котрі потягають за собою якусь часть людий. Так само повстають товариства, котрі іноді не дають знаку житя, з чисто особистих причин. Так пр. в містї Ню-Йорку є около 30 українських товариств, а про деякі з них годї навіть довідати ся. Всякі проби з'єднаня всїх разом, не придають ся на нїщо. Навіть загально народні сьвята, як пр. концерт в честь Шевченка, рідко коли бувають виконані спільними силами всїх Українців. Звичайно мусить знайти ся принайменше одно товариство, котре на власну руку справляє й собі такий концерт чи вечерницї. А преціньяк раз на чужинї, де ми майже пропащі, бо серед мілїонів чужинців ми губимо ся, — потрібно нам згоди і лучности більше може, як в рідним краю.

От тому то й я підчас мого побуту в Америцї мусїв поступати незвичайно обережно, щоб не наразити ся на заміт партийности. Зовсїм природно, що я, не знаючи відносин, не міг анї думати приступити до якоїсь партиї, бо сї партиї, що выросли на чужім ґрунтї, зовсїм не є

Нюйорський Боян.

такі самі, як у нас в Галичині. Партиї сї ґрупують ся около фінансових орґанїзаций, яких під теперішну пору є 4 і кожда з них має свою часопись.

Найстаршою нашою орґанїзациєю є Руcько-Народний Союз, з осїдком в Джерси Сіти (Jersey City N. J.) котрий має около 20.000 членів і видає часопись „Свобода“, котру передплачує кождий член обовязково. Є се асекураційна орґанїзация, котра виплачує за кождого члена позісталій родинї посмертну підмогу в квотї 1000 або 500 долярів, залежно від того, на кілько член забезпечить ся. Членська вкладка виносить місячно 1 доляра, або більше, а се залежить від скількости видатків орґанїзациї. Члени не вписують ся прямо до головного уряду, але через місцеві віддїли, котрі звичайно називають ся брацтвами тому, що вони ґрупують ся коло руських гр. католицьких церков. Такі брацтва чи віддїли провадять загалом всю народну роботу, о скільки взагалї така робота є можлива. Одначе не дасть ся заперечити, що вони ґуртують Українців в американських містах. Такими самими віддїлами є майже всї читальнї, Сїчи, Соколи, і товариства з иншими назвами, бо інакше годї було би зібрати наших людий, розкинених по всїх вулицях великих міст.

Другою такою орґанїзациєю, що числить під теперішний час около 6000 членів, є Руcько-Народний Союз званий „Новим“, з осїдком в містї Скрентон, в державі Пенсильвенїя (Scranton Pa). Ся орґанїзация повстала що йно недавно (перед 5 лїтами), коли то на Конвенциї Р. Н. Союза (Старого) в містї Клївелєндї (Cleveland Oh.) відлучила ся одна часть членів і рішила заснувати нову орґанїзацию. Причина, чому обі орґанїзациї мають такі самі назви, є та, що Р. Н. Союз рішено на конвенциї в Клївелєндї назвати Греко-католицьким Союзом, одначе опісля сього не зроблено, а в межичасї нова орґанїзация назвала себе також Руcько-Народним Союзом. Щоб відріжнити обі орґанїзациї називаєть ся звичайно давний Союз, що є в містї Джерси Сіти „Старим“, а той зі Скрентону „Новим“, або II-им. Орґаном Р. Н. Союза „Нового“ є часопись „Народна Воля“, з закраскою социялїстичною.

Незалежно від тих двох орґанїзаций повстала в Ню Йорку ще й трета під назвою „Гайдамаки“ і вона видає також часопись „Гайдамаки“. Напрям часописи є чисто социялїстичний. Число членів доходить до 3000.

Четверта орґанїзация „Провидїнє“ повстала що йно перед роком. Має вона напрям християнсько-католицький і в такім дусї редаґований її орґан „Америка“. Осїдком „Провидїня“ є місто Ню-Йорк, а часопись видаєть ся в містї Ню Брітен в державі Коннектікут (New Britain Conn.)

Між тими чотирма товариствами веде ся безвпинна борба, яка прибирає іноді острійші форми. Часто внутрі самих орґанїзаций веде ся борба, як се пр. стало ся в „Новім“ Руcько-Народнім Союзї; ся борба вела ся минувшого року дуже остро і довела до того, що на послїдній конвенциї, яка відбула ся в маю 1913 р. в Ню-Йорку, роздїлили ся члени на 2 партиї, а вислїдом того розбитя є намірене основанє ще одної орґанїзациї в містї Пітсбурґу в Пенсильвенії (Pittsburg Pa.)

Кромі українських орґанїзаций є також і москвофільські та т. зв. „угроруські“, бо угорські Русини нїяк не можуть погодити ся з галицькими і тому творять окремі товариства. Українців з Росиї є дуже мало і, о скільки вони є сьвідомі, йдуть разом з галицькими Українцями.

Найбільше займає уми всїх заморських Українців справа церковна. Наш нарід, вихований в старім краю в релїґійнім дусї, мусїв і на чужинї подбати

про заспокоєнє своїх релїгійних потреб. І тому, скоро лише в якім містї збере ся більше число наших людий, то першою їх журбою є будова церкви. Лише, що наші люди не були підготовані до американських відносин, так і справа церковна до недавного часу ще була предметом безнастанних колотнеч і вороговань. Уряд американський зовсїм не мішає ся до справ церковних, тому кождий нарід будує собі церкви за власні гроші, удержує сьвященика і церковну службу. Кождий, хто признає ся до якої небудь релїгії, платить добровільно якусь місячну вкладку (50 центів, доляра і висше) на церков і церковний причет. Так само отже й наші люди мусїли йти тою самою дорогою, коли хотїли заспокоїти свої душевні потреби. Церкви руські (греко-католицкі) будовано іноді без глибшого застановленя. Часом сварка між церковними провізорами (тростісами) рішала про будову нової церкви. До того незгода між галицькими та угорськими Українцями доводила до того, що в тій самій місцевости маємо побіч себе 2 греко-католицькі церкви. Галицькі москвофіли знова приступали остентацийно до православної церкви, котру сильно піддержує росийський уряд. В слїд за тим йшло й винародовленє тих Українців, що пристали до росийської православної церкви і вони є тепер, з малими виїмками, Москалями. При греко-католицькій церкві лишили ся майже виключно Українці.

Справа руської церкви стояла ще й тому лихо, що з початку не було сьвящеників, анї гр. католицького епископа. Що йно від 1907. року іменував Рим руського епископа в особі Сотера Ортинського, і від тодї починає ся порядкованє церковних справ між Українцями.

Українські переселенці з Мундаре в Канадї.

Під теперішну пору є около 130 греко-католицьких церков в ріжних містах Злучених Держав, одначе тільки сьвящеників там нема. Галицьких українських сьвящеників є тепер около 60, а угроруських є около 30. Найстаршу церков поставлено в містї Шенандоа в Пенсильвенїї (Shenandoa Pa) а опісля з'організовано парохії в сусїдстві, пр. в Монт

Кармель (Mt. Carmel Pa) в Шамокін (Shamokin Pa).

Деякі церкви перевисшають своєю красою церкви галицькі, а що до вигоди в церквах, то між старим краєм а Америкою нема навіть порівнаня. Кожда церков в Америці є в зимі огрівана паровими або газовими печами і кождий член парохії має своє місце до сидження; лише в деяких церквах стоять люди підчас богослуження. Церкви будують в той спосіб, що на долині (в „сутеренах“) є велика саля на збори, представленя й концерти, а також і парохіяльна школа. В більшій части наших кольоній школи містять ся таки в тих самих церковних салях (галях). Над галею находить ся що йно властива церков, де відправляють ся богослуженя.

Сїчовик з Ню-Йорку.

Згадуючи про школи, треба зазначити, що Американцї видають незвичайно богато гроша на шкільництво. Неграмотний чоловік, се надзвичайно велика рідкість між властивими Американцями. Школи є так устроєні, що дитина нїяк не хоче розлучити ся з ними, підчас коли у нас якраз тяжко стягнути дитину до школи. Власне при помочи шкіл осягають Американцї те, що всї чужі народи, котрі прибувають до Злучених Держав, мусять ставати Англїйцями. Шкільні дїти чужинців стидають ся своєї рідної мови, вони говорять між собою виключно по англїйськи, а хиба дома під примусом родичів послугують ся рідною мовою. Вийшовши одначе з під опіки родичів, вони стають — з малими виїмками — безповоротно Американцями - Англїйцями.

Таке саме буває і з дїтьми Українців в Америцї. Одиноке средство, що їх удержує при українській народности, се церков і злучена з нею школа. На жаль одначе українські школи стоять дуже низько. Є се т. зв. парохіяльні школи, в котрих учать української мови дякоучителї лише в пополудневих годинах, коли то дїти вже змучились ранїшною наукою в англїйській публичній школї. Про заснованє правдивих більшеклясових українсько-англїйських шкіл, наші заморські земляки зачинають що йно мріти і, коли сеї гадки не зачнуть в як найкоротшім часї переводити в житє, то незабаром буде вже троха за пізно.

Ми стратимо цїлковито молодїж і з українських дїтий стануть ся греко-католики Англїйцї, для яких українська мова буде незрозуміла.

Маючи менше більше такі информациї про житє нашого народа в Америцї, вибрав ся я на конвенцию Руcько-Народного Союза до міста Вілксбері. Конвенция тревала цїлий тиждень від 9—16. вересня 1912. Предметом нарад були звіти з дїяльности Головного Уряду Р.-Н. Союза, зміна статута, вибір нового уряду — і взагалї раджено над „добром организациї“. Зі справ, що мають ширше значінє, належить згадати наради над утворенєм шкільного фонду для закладаня українських шкіл в Америцї, та вибір „Просьвітної Комісиї“, котра має ввести в житє матїрне товариство „Просьвіта“ для Злучених Держав. З ріжного рода підмог, ухвалених на конвенциї, належить згадати більшу квоту 3000 долярів, жертвованих на „Рідну Школу“ в Галичинї. Загалом конвенция тягнула ся за довго, бо всї справи, які були на дневнім порядку, мож було перемолотити протягом трьох днїв. Наради вели ся поважно і тактовно, як на американські відносини. Загалом конвенция, яка в житю американських Українцїв має звичайно велике значінє, зробила добре вражінє.

Підчас конвенциї Р.-Н. Союза Старого у Вілксбері мав я нагоду познакомити ся з всїми визначнїйшими людьми, і се менї улекшило опісля мою подорож. Один день підчас нарад посьвятив я на те, щоб познайомитись з Головним Урядом Р.-Н. Союза „Нового“, бо саме тодї відбувало ся його засїданє в недалекім містї Скрентон (Scranton Pa). По скінченій конвенциї поїхав я до Філядельфії, місця осїдку гр. католицького епископа. Преосьвящений епископ Сотер Ортинський заінтересував ся сердечно справою „Рідної Школи“ та иншими галицькими українськими справами та обіцяв свою поміч так моральну як і материяльну. По дводневнім побутї в Філядельфії вибрав ся я в подорож по визначнїйших українських кольоніях, уложивши собі вперед програму віч і зборів при помочи старших американських Українцїв. Українські часописи, „Свобода“ і „Народна Воля“, а головно „Свобода“ оголосили поклик за вічами в справі „Рідної Школи“, а провідники в поодиноких місцевостях, передовсїм духовенство й инші визначнїйші сьвітські люди, приготовляли все віча наперед. Ряд віч зачав я з міста Allen-town і їхав через державу Пенсильвенїю в місяци вересни й жовтни в напрямі до Buffalo, а звідси виїхав я 23. жовтня до Канади. В Канадї перебув я до половини сїчня 1913 р., а опісля вернув знова до Злучених Держав через Шікаго, Дітроїт до Нового Йорку. Користаючи з гостинности нюйорського пароха о. Миколи Підгорецького, задержав ся я довший час в тій околици а опісля вибрав ся в околицю Філядельфії, Пітсбурга, опісля, вступивши до міста Йонгставн в державі Огайо, поїі-

Дім Павла Рудика, основателя стипендиї для учеників торговельної школи тов-а „Просьвіта“ у Львові.

хав я на схід до українських кольоній положених над рікою Гудзоном і в т. зв. державах Нової Анґлії. Ряд віч закінчив я в Ню-Йорку дня 4. мая 1913. Всіх віч в Злучених Державах було 54, а в Канадї 42.

Наш нарід виказав на вічах незвичайне заінтересованє українськими справами в Старім краю. Настрій був всюди незвичайно сердечний і лише в деяких місцевостях робили перепони москвофіли, хотячи перешкодити зборам, одначе нї в одній місцевости їм се не вдало ся. Одушевленє для рідного краю виявляло ся в тім, що учасники складали більші або менші жертви на „Рідну Школу“. Загалом

Т. Стефаник український радний Віннїпеґу.

сума зібраних гроший на сю ціль досягнула квоти 100 тисяч корон, вчисляючи в те більші жертви, стипендиї та записи маєтнїйших людий. Тими жертвами поратували американські Українцї рідний край в так тяжкім часї, яким був власне в Галичинї минувший рік. Видко, що в наших заморських Земляків бє також українське серце і вони не зрікають ся єдности і лучности з нашим народом в Европі.

Подаючи сей короткий огляд моєї подорожі, мушу ще зазначити, що послїдні днї мого побуту перебув я в тїснїйшім кружку наших патріотів в Ню-Йорку і Джерси Сіти. Сї послїдні хвилї перед виїздом належать до найприємнїйших хвиль з цїлої моєї гостини в Америцї. Заки я від'їхав устроєно в Джерсі Сіти пращальний вечер получений з концертом дня 11. мая, а дня 15. мая устроєно спільний комерс в місті Ню-Йорку заходом комітету „Рідної Школи“. На комерсї явили ся делеґати майже з цїлої Америки і там обговорено деякі проєкти, як перевести трівке порозумінє між Новим і Старим краєм. Окремо зійшов ся на пращанє Головний Уряд Руcько-Народного Союза (Старого) в Ню Йорку дня 19. мая, а того самого дня рано був я ще на конвенциї Р. Н. Союза „Нового“, про котру то конвенцию згадано вже на иншім місци.

На слїдуючий день т. є 20. мая при моїм від'їздї кораблем „Kaiser Wilhelm der Große“ зійшли ся деякі члени нюйорської і джерсисітської української громади а також і Уряд Р. Н. Союза (Старого) і тут сказали ми собі в послїдне:„ Пращайте Дорогі Земляки в Америцї“ і: „Передайте привіт рідному краєви від американської України“.

„Далека Ти, а близька нам, кохана Вітчино“ співають американські Українцї в своїм народнім гимнї, в котрім вони виливають свою тугу за рідним краєм. Навідворот і рідний край повинен тямити і на своїх заточенців-вигнанців на чужинї. Спільне порозумінє в загально народних справах і спільна праця повинна нас лучити як найтїснїйше. І тому, коли заморські Українцї спомагають рідний край материяльно, то нашим обовязком віддячитись їм за се і дати їм моральну поміч, щоб ратувати в Америцї хоч те, що ще не зовсїм страчене. А така взаїмна поміч принесе нам і взаїмні користи. Спільна праця чей доведе нас до нашої спільної цїли!

Жінки і дівчата! Не їдьте самі до Америки!

15.000 (пятнайцять тисяч) дівчать і молодих жінок заманюють що року торґовці дівчатами в Америку, Аргентину, Бразилію і т. д., щоби їх віддати проти їх волї і відомости до дому розпусти, де они марно нидіють і гинуть безслідно! Красно і богато убрані пані являють ся у родичів дівчат і обіцюють, що за морем знайдуть добре місце для їх дочок. Звичайно не беруть дівчат зараз з собою, але кажуть, що напишуть, як тільки знайдуть добре місце. Потім приходить лист і переказ з грішми з запевненєм, що вже є дуже добре місце, високо платне, найчастійше в склепах з одінями, в цукорнях або в приватних домах. А коли дівчина, в надії чесних великих зарібків, приїде на місце замовленя, там дають її аґенти і аґентки до домів розпусти, де при помочи фалшивих обіцянок і уведень, при помочи сили і змушеня а також усипляючих средств приводять її до упадку. Властителї і властительки тих домів розпусти держать тих дівчат в цілковитій неволи і дуже їх стережуть, щоби не втекли; а щоби не втекли, то власники домів розпусти пильнують, щоби дівчата не мали ніколи такої одежі, в якій могли би вийти на улицю. Нераз дістають наші дівчата і молоді жінки листи з Америки від знакомих, що вже суть в Америці, щоби там приїзджали, бо мають для них дуже добре місце; тимчасом сї листи не походять від сих знакомих, а є підроблені і походять від аґентів та аґенток домів розпусти.

З тих причин дало ц. к. Міністерство внутрішних справ у Відни рескриптом з 11. падолиста 1909 р. ч. 303 приказ до всїх полїтичних урядів, щоби они розслїджували через ц. к. австрийські конзуляти в Америці, чи то правда, що хтось з Америки пише, що для сеї або тої дівчини чи жінки є добре місце в Америці, наколи тота дівчина чи жінка або її родичі чи опікуни о тоту поміч ц. к. Староство просять.

Остерігаємо отже родичів, щоби не пускали дівчат і молодих жінок самих до Америки, а заки би їх вислали, щоби перше удали ся до ц. к. Староства і оповівши, в чім річ, покликали ся на повисший рескрипт ц. к. Міністерства внутрішних справ, а ц. к. Староство буде питати ц. к. конзулят дотичного місця в Америці, що то за особа є та чи той, хто хоче, щоби дівчина чи жінка їхала до них за море.

Буває і так, і то найчастійше, що знакомі аґенти — звичайно жиди і жидівки — намовляють наших дівчат і молодих жінок до виїзду до Америки „на дуже добре місце“. Нехай же не слухають і перше через тутешне ц. к. Староство вивідають ся, що то є за люди в Америці, у котрих они мають дістати дуже добре платне місце.

Дорогі Земляки! *Рідної землї не покидайте легкодушно і на все! Коли Вас доля змушує еміґрувати, то бодай не продавайте батьківських ґрунтів, щоб ви мали до чого вернути. Їдьте радше на зарібки, щадїть, не розпивайте ся; з заробленими грішми вертайте і поправляйте ними Ваші господарства. Не лиш зарібків тильнуйте, а вважайте також на Вашу душу — не давайте ся пірвати в море зіпсутя, бо втопите ся на віки! Не забудьте порадити ся перед виїздом в »Товаристві св. Рафаіла«. у Львові ул. Коперника ч. 36.*

О. ЖЕРЕБКО.

УКРАЇНСЬКІ УЧИТЕЛЬСЬКІ СЕМИНАРІЇ В КАНАДІ.

Що наш нарід не тїло без душі, що він ще не вмер маємо на се живий доказ на наших переселенцях до північної Америки, які хоч відірвані від рідної землї, від первісного пня, не зівяли там і не згинули, як відломана галузка, — а жиють; жиють на перекір тим, що хотїли би їх усунути з лиця землї. Є в нашім народї животворна сила, лише не могла, ще розвинути ся, тому, що була вона через довгі віки пригнетена й залякана.

Але є надїя, що колись встане з тої руїни кобзар, і розбудить сонливу натуру — як каже поет.

Не маю на метї давати тут огляду житя канадийських Українців, не буду говорити про проблески національної сьвідомости—які як огники починають щойно тепер блимати на канадийськім горизонтї — але хочу розказати дещо про українські семинарії в Канадї для інформації тих, що цїкавлять ся тою справою. Про житє взагалї довідають ся читачі з инших жерел[1]).

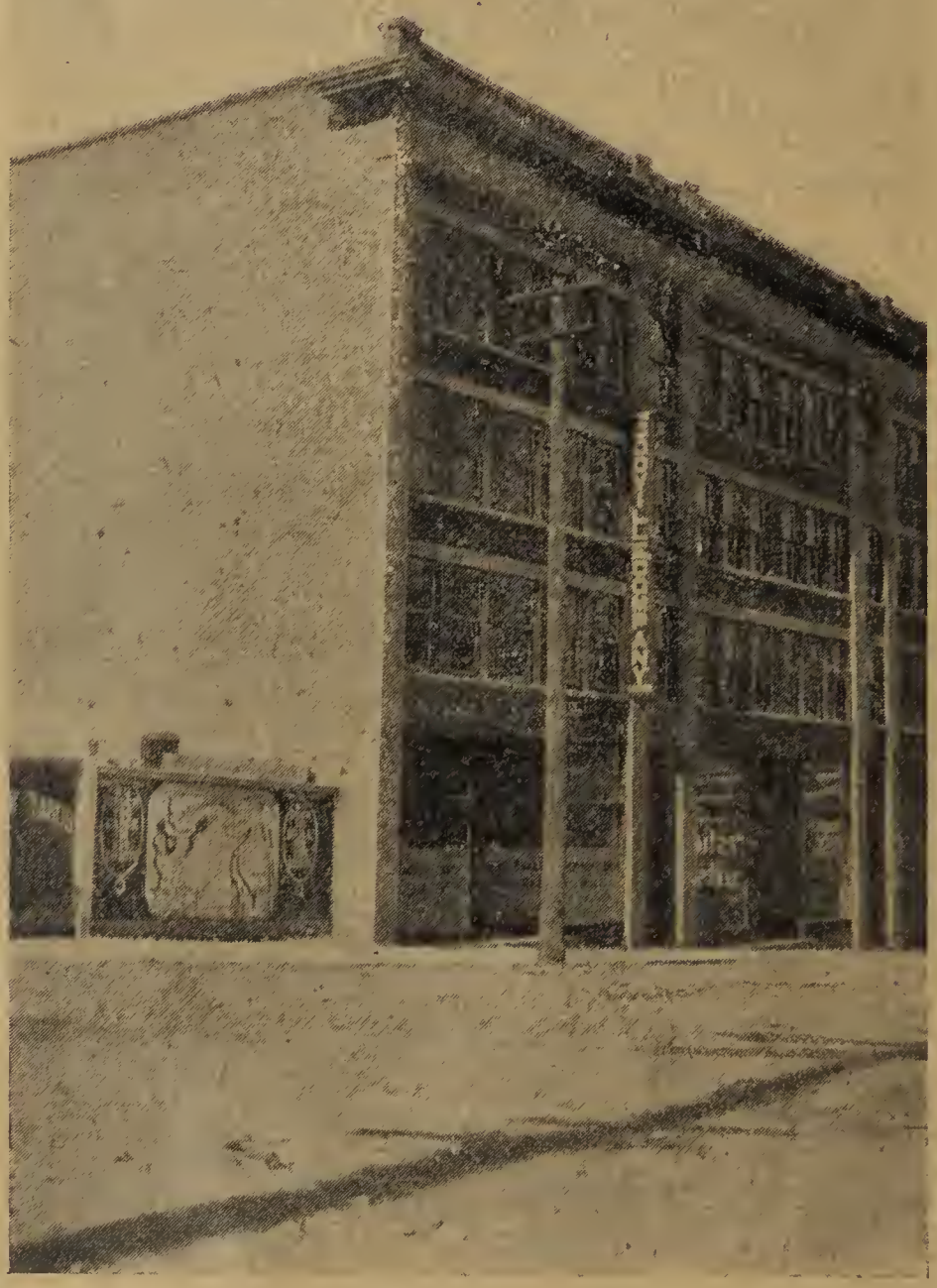

Українська Учительська семинарія в Брендон.

Хотяй канадийські Анґлїйцї не називають їх так як зазначено в заголовку статї, а ріжно як: Рутінян Колєгія, Приготовляюча Школа, Школа для Чужинців, ми назвемо їх укр. учительськими семинаріями, бо така назва приняла ся серед канадийських Українців. Є їх три в провінціях Манїтобі, Саскачеванї і Альбертї, (Західна Канада) там, де мешкає найбільше наших земляків. Всї три були засновані і суть удержувані канадийським правительством з державних фондів.

Найперше варт спинитись і розглянути, що спонукало правительство до основаня українських семинарій. За причини мож уважати слїдуючі: 1) Наші переселенцї домагали ся їх від правительства, а що власть там в руках одної полїтичної партії або другої, тому партії старають ся вдоволити домаганям і зискати людий для себе. 2) Правительство бачило що між нашими пере-

[1]) Друкуєть ся обємиста праця Юлїяна Бачинського п. з. Українська еміґрація ч. І. Українська еміґрація до Зєдинених Держав Північної Америки ч. ІІ. Українська еміґрація до Канади. Ціна кождого тому 6 К.

селенцями дуже великий процент аналь-фабетів, і батьки не радо посилали своїх дїтий до висшої школи, щоб образувались на власний кошт. 3) Канадийські полїтики бачили як трудно буде їм з'асімілювати великі оселї наших іммігрантів при помочи своїх учителїв, які не знали української мови і не могли зближити ся до народа. Трудність для них лежала в тім, що наші люди засїли великі простори землї (буває по сто квадратових миль і більше) і нїякої иншої народности між ними нема, так, що жиють таким житєм яке привезли зі собою. 4) Шкільні наші комітети не радо приймали анґлїйських учителїв, тому що вони не знали нашої мови, і легковажили собі наших комітетових. 5) В сути річи кваліфіковані анґлїйські учителї (яких дуже мало) не хотїли йти учителювати по наших школах на фармах, де не було нї доріг нї добрих помешкань, нї товариства для них. 6) Великий брак учителїв. Брак добре вишколеного учительства різко відчуваєть ся в Канадї кождого року з тої причини, що там будують ся нові школи з кождим роком, та мало кваліфікують ся на учительський фах. Учительованє в народній школї в Канадї уважаєть ся за переходовий стан до чогось більше поплатного. Більша часть мущин учителїв заражуєть ся манїєю купованя й продаваня, лишає школу і тоне в вирі американського меркантелїзму. І не лише стоїть так справа з анґлїйськими учителями, але й наші українські учителї йдуть в слїд за ними. Менш-більш такі причини приневолили канадийське правительство заложити ті семинарії на державний кошт і ратувати ситуацію. Згадати треба, що лише для української і недавно для польської народности (лише в Манїтобі) позасновувано такі учительські семинарії державним коштом, учителї всїх инших народностий мусять кваліфікувати ся власними коштами. Власними коштами й наші, бо пізнїйше мусять сплачувати за науку, але мають той привілей, що правительство їм позичає на легкі сплати.

Пічнем від Манїтоби. В сій провінції заложена була така учительська семинарія у Віннїпеґу ще в роцї 1904-тім за консервативного правительства, яке й до нині має там власть в своїх руках. Відразу принято коло сорок учеників, і за три роки вже були свої кваліфіковані учителї. В роцї 1908 сю семинарію перенесено до міста Брендон (Brandon), де вона істнує до нині. До семинарії пересічно учащає від сорок до пятьдесять учеників. Вступаючи до школи ученик робить з правительством угоду на три роки і годить ся сплачувати пізнїйше по 25 долярів місячно за науку, мешканє і харч. Всї ученики мешкають разом в бурсї, де мають мешканє, науку і кухню. Щоб угода була важна ученик мусить підписати її самий і мати двох ручителїв. Довг починає сплачувати допервa тодї, коли покінчить школу і дістане посаду. Платня учительська від 50 до 75 долярів місячно, так що учитель легко може кождого року відложити сто долярів на сплаченє довгу.

В згаданих семинаріях учать анґлїйскої мови, канадийської і анґлїйської історії, анґлїйської лїтератури, математики, ґеоґрафії, ботанїки, рисунків, співу і прочих предметів потрібних для кандидатів ся на учителїв. Кождого року, через три роки складають ученики іспити і перейшовши їх йдуть ще на пів року на педаґоґіку до так званої Normal School, разом з учениками инших народностий. По укінченю сього курсу дістають цертифікат (сьвідоцтво) третої кляси. Коли хочуть дальше кваліфікуватись і дістати сьвідоцтва другої або й першої кляси, то мусять йти ще пару разів на курси до Normal School, а до того в додатку мати й кількалїтну практику.

Чи учать української мови в тих се-

минаріях? Не радо. З заснованєм першої семинарія у Віннїпегу були укр. учителї і вчили нашої мови цїлий той час аж поки не перенесено семинарії до Брендону. Ще й в Брендонї був довший час учитель української мови Т. Ф. Ферлей. З його уступленєм правительство вперто не хотїло приняти учителя для української мови через яких два роки, мотивуючи се тим, що не було між тамошними Українцями відповідного чоловіка. З приїздом проф. Карманського до Канади Видїл просьвіти і заряд школи радо згодились на пропозицію, щоб сей професор обняв катедру української історії і мови в учительській семинарії в Брендонї. Як буде справа з наукою української мови дальше, почуємо.

Такі самі обставини і трудности заставили і правительства других західних провінцій, де мешкають Українці, заснувати подібні семинарії як в Манїтобі. В році 1909 заложено таку семинарію в Регіна столичнім місті провінції Саскачеван. Число учеників там доходить до пятьдесять, однак трудно їм дістати учителя української мови, а все через те, що нарід наш темний і не вміє впімнути ся за своїм. Також і в західній провінції Альбертї заснувало правительство таку семинарію в році 1912, де на початку вступило трийцять учеників. Не лїпше й тут стоїть справа з учителем для української мови і історії, хоч є там найбільше учеників, які вже до того в Канадї кінчили народні школи і зовсїм нїчого не знають про українську справу,

Українські семинаристи з Брендон.

та й мови не знають поправно. Домаганя наших шкільних комітетових тамошне (в Альбертї) лїберальне правительство збуває тим, що кандидати самі можуть научити ся рідної мови, і завсїгди при тім повторює: „Се англїйський край (яким він в дїйсности не був би, колиб всї чужинцї мали трохи більше полїтичного розуму) і ви мусите учитись лише по англїйськи“. Англїєць на сїм пунктї зарозумілий, не може сам вивчити ся чужої мови, то думає, що й нам не треба обтяжувати ся двома мовами. І так собі легковажать наші домаганя. Сему винні й ми самі в провінції Альбертї

через нашу несолїдарність, а в Саскачевані через оспалість.

В обох послїдних семинаріях услівя принятя до школи, підписуваня угод і сплачуваня довгу майже такі самі, як в Манїтобі, хиба з деякими малими

ного заряду і т. д. Мають сї орґанїзатори також нагоду впливати на те, щоб до учительських семинарій приниманс найлїпших учеників, щоб всї посади по українських школах були обсаджені нашими учителями і другі подібні

Пр. О. Никита Будка, український епископ в Канадї.

ріжницями. Нових учеників приймають кождого року в осїнних місяцях.

В тих же провінціях, де є учительські семинарії, маємо також і українських шкільних орґанїзаторів, яких задачию є помагати людям орґанїзувати нові шкільні округи і дати всякі поради, як і що робити з будовою школи, вибором шкіль-

справи. І правдою є, що ті наші шкільні орґанїзатори робили більше для нашого шкільництва як роблять анґлїйські, або як могли би зробити Анґлїйцї, але поза тим можна би богато ще від них жадати. Біда лише в тім, що так богато Українців родить ся з заячим серцем, і вже як дістануть хоть би наймізернїйшу

посаду, то стають чужими прислужниками. Дух панщизняний не вийшов ще з душі нашого народа.

Основуючи учительські семинарії правительство не робило сего в тій ціли, щоби помочи нашому народови зберечи свою національну окремішність, але на те, щоби Українців скорше винародовити. А що при помочи своїх учителів не може так успішно пересаджувати свої думки на наш ґрунт, то стараєть ся брати наших молодих хлопців до тих шкіл — не дати їм образувати ся національно, то є пізнати себе, хто вони і звідки, щоби пізнійше ужити їх за знаряд в ассіміляторській роботї. А школа робить сю задачу найкрасше. Не йде се їм — що правда — дуже успішно, бо богато учеників в тих семинаріях були сьвідомими своєї народности ще з Галичини, а при них осьвідомлювали ся і другі виховані в канадийських школах; при тім сповняє до певної міри свою задачу українська преса і видавництва. Шкода лише, що українські часописи звертали дуже мало уваги на „тих пропавших земляків“. Чи пропавші вони чи ні, буде в будуччинї залежати в великій мірі від духової звязи, між вітчиною і переселенцями в Америцї.

Українські учительські семинарії в Канадї зробили вже богато для національного осьвідомленя — хотяй їх ціли були інакші — бо даючи спромогу бідним ученикам образувати ся на чужинї, тим самим помагають нам мати свою власну інтелїґенцію, якої в Канадї брак. Лише тоді канадийські Українці не пропадуть безслїдно, коли будуть мати між собою сьвідомих людий, які могли би давати напрям національному житю, приноровивши ся до тамошних обставин, та коли кожда школа між нашими іммігрантами в Канадї буде обсаджена добре вишколеним і сьвідомим національно учителем. Все зробити можна

Замітки до оголошень.

Сонце і звізди вистарчали людям колись до означеня часу. Сьогодня одначе, всьо є обчислене „на одну секунду“, тому конечно повинно ся мати добрий кешонковий годинник. Для таких отже цїлий не надає ся бляшаний годинник, котрий зле запирає ся і з тої причини скоро запорошує ся. Є то ярмарочні годинники по 3 К., які сього завданя зовсїм не спозняють.

До такої цїли надаєть ся тільки годинник на секунду накручений і такий, що щільно замикає ся, задля чого запорошенє виключене, а таким годинником є тільки швайцарський — котрий є взагалї найлїпшим. Сьвітовий висилковий дім **H. Suttner** в Люблянї **(Laibach Nr. 594)** має в Швайцарії власну запротоколовану фабрику годинників і поза тим має головне заступство фабрики годинників **„Zenith“** і є тому найлїпшим жерелом закупна швайцарських годинників. При тім і цїни є дуже умірковані, бо вже за 4 К. 10 с. можна купити добрий годинник, який що до своєї витревалости перевисшає що найменше 3 годинники бляшані. Хто хоче тільки купити годинник або срібні та золоті товари повинен зажадати безплатної пересилки богато ілюстрованого цїнника фірми: **H. Suttner — Laibach Nr. 594.**

Образи прикрашують нашу хату тодї, коли вони є справдї величаві в гарних рамах та самі собою є нам дорогими — тим що показують нам славні історичні події нашого народа або ставлять перед нас дорогі нашому серцю особи, що поклали були неоцїнені заслуги для народного добра. З образів таких черпаємо віру у власні сили надїю на кращу будучність і любов до рідного краю, та почуваємо ся членами великої ідейної сїмї. Тому крайна пора викинути з наших хат чужі, незрозумілі нам мальовила а заступити їх нашими образами, які суть не лише чудові в красках — правдиво артистичні — але містять у собі наші питомі ідеї. Такі образи не лише прикрасять нашу хату але і підтримувати — муть нашого духа, гріти серце. Такі образи можна набути за готівку або й на рати у п. **Івана Павлик у Львові, Ринок ч. 10 („Просьвіта“).** Цїни і спис образів подані є в оголошеню, п. з. „Такі образи“ — як містить ся в нашім календари.

ВСЯЧИНА.

Товариство українських робітників „Кружок земляків“ в Гемелїнген коло Бреми.

Наші робітники, проживаючи на роботї в Нїмеччинї, відчувають самі потребу гуртувати ся в окремі товариства. Але не всюда, де таку потребу відчуто, зараз і повстає товариство. Кождий з нас знає, як то тяжко з тою справою і тут в краю, а щож доперва на чужинї, де нема нераз чоловіка, який би бодай умів порадити, як за дїло взяти ся. Тому з тим більшою радостию треба витати кожду вістку про основанє нового товариства, яке має за цїль гуртувати наше робітництво на чужинї.

До таких товариств належить і „Кружок земляків“ в Гемелїнґен коло Бреми. Сей кружок повстав в грудни 1912 р. Почин до його основаня дав о. Ал. Базюк, гр. кат. парох з Бреми, а перевели гадку в житє акад. п. Дереш і Сливич. До товариства горнуть ся робітники і робітниці дуже радо. В 1913 р. числив кружок 52 членів а є надїя, що з часом пристане до гурту і більше людий. Сходини членів відбувають ся два рази тижнево. Для неграмотних членів уладжено науку читаня і писаня.

Як бачимо з того короткого звіту, то дїяльність кружка дуже корисна і можна лише побажати, щоби вона поступала дальше у тім напрямі і що раз то зростала.

ТЕМПЕРАТУРА СОНЦЯ І СТАЛИХ ЗВІЗД.

Ще до недавна вчені цїлого світа були в повній непевности що до означеня висоти сонїшної температури. Не можна було її точно означити й тому, бо думки, виводи й докази вчених не годились із собою, кождий з них робив обчисленя на свій лад. Так приміром одні подавали температуру сонця на 2 тисячі, инші знов на 60 тисяч степенїв; а були навіть і такі, які температуру сонця підносили аж до 10 мілїонів степенїв! Та ось послїдними часами вчені цїлого світа, після найточнїйших обчислень, добились того, що температуру сонця обчислюють загально на 6 до 7 тисяч степенїв. Само собою розумієть ся, що те обчисленє торкаєть ся лишень температури поверхні сонця; як великою одначе є температура внутрішних слоїв сонця, сього — поки що — нїхто не знає і — відай нїколи про се не дізнаєть ся.

Що торкаєть ся температури сталих звізд, то вона буває всїляка. Т. зв. „червоні“ звізди (себ то ті, яких світло є червонаве) мають температуру на 3000 степенїв Цельзія. Є се температура, яка витворюєть ся в елєктричних печах. „Білі“ звізди мають де-де висшу температуру, далеко висшу чим наше сонце. бо аж на 11 тисяч степенїв Цельзія.

Коли вже мова про температуру сонця, не завадить згадати і про силу тої температури. А що сила та є справді лячна, переконуємо ся на примірах, основаних на точних і совісних обчисленях. І так — коли би зібрати усе тепло, яке сонце висилає через цїлий рік на нашу землю, то його силою можнаб огріти до 2.315 степенїв горяча верству води, яка обливала би собою цїлу земську кулю на висоту одного метра. Те саме тепло булоб в силї розтопити верству леду (опять таки вкриваючу з усїх сторін нашу землю) грубу на 30 метрів і 89 центіметрів! Ось в яких цифрах виявляєть ся скількість тепла, яке наша земля одержує від сонця в протягу одного року!

І усе те тепло є тою пружиною, яка спричинює рух усього житя на землї; воно причиняєть ся до зросту усього живучого, воно обкладає ледом шпилї і хребти гір, воно є причиною бурі так на суші, як і на мори; словом — воно являєть ся, як вже не одиною, то головною причиною всїх змін, які відбувають ся на поверхні землї.

Нехай одначе нїхто не думає, що наша земля одержує від сонця усе його тепло, яке воно із себе видає. Так воно не є; а наколиб так було, то наша земля або зівсїм не істнувалаб, або замінилаб ся у вогняну кулю о неімовірно високій температурі. Бо треба знати, що уся скількість тепла, видавана сонцем, 2,300,000.000 разів перевисшує його скількість, яку одержує наша земля.

Наколиб так усе сонїшне тепло йшло на розтоплюванє леду, який з усїх сторін облягав би поверхню самого сонця, то воно моглоб в одній мінутї розтопити верству на 11 метрів і 80 центіметрів грубу, — а за добу — верству, грубу на 17 кільометрів! Та сама скількість тепла огріє в одній секундї на один степень 13.610 кільограмів води, або в одній годинї доведе до кипіня 2.900 мілїярдів кубічних кільометрів тоїж води, яка передше находила ся при температурі зера. І тому, щоби погасити сонце, в тій цїли довелось би спрямувати на нього струю ледяної води, грубу на 72 кільометри, з безвпинною швидкостію 300.000 кільометрів в одну секунду!

Ось вам і жерело тепла, розходячого ся по нашій вселенній![1])

[1]) Хто хотївби щось більше о тім довідати ся, тому поручаємо видану „Просьвітою“ книжочку п. з. Проземлю, сонце і звізди написав Др. Іван Раковський, цїна 50 сотиків.

З КНИГИ ЖИТЯ.

Ти відрікаєш ся свого народа, а ще хочеш, щоб тебе люди шанували?

*

Не глядай за правдою у других, як у тебе її нема.

Не збивай яблока поки зелене, як дозріє само впаде.

*

Самолюбство — се смерть, любов — се житє.

..... ГІГІЄНІЧНІ ПОРАДИ. .....

Десять заповідий для тих, що купають ся.

1. Не купай ся голоден. З'їдж наперед бодай булку, або кусень хліба.

2. По обильній їдї купай ся не скорше, як в три години.

3. Ідучи до купелї не спіши ся, а особливо не біжи по сонци.

4. Розбирай ся поволи, але скоро розбереш ся, входи до води, аби надто не остудити ся.

5. Перед входом або вскоченєм до води конечно змочи добре голову і шию.

6. Занурюй ся відразу цілком по шию.

7. В водї нїколи не будь без руху.

8. Не давай нурка, а скоро тебе скортить, затикай щільно пальцями уха.

9. Скоро тільки почуєш в тїлї холод, виходи з води, обтирай ся сейчас сильно, а потім можеш вже голий вигріти ся на сонци. Убирай ся не зволїкаючи.

10. Радше не доїдж, не доспи, а не опусти щоденної купелї. Недоїджене можеш завтра доїсти, недоспане — доспати, — але недокупаного вже недокупаєш, хотьби ти і 2 рази так довго сидїв завтра в водї.

Приписи на красу.

Нїчого в сїм дивного, що жінки, а хочби навіть мущини дбають за зверхний вигляд, за красу. Лише фалшиві є дороги, якими люди йдуть до осягненя краси. Всї штучні способи, всї косметики звичайно найлїпші для їх винахідників і купців.

А таки є способи, котрі дїйсно дїлають успішно. Способи природні.

Передівсїм треба памятати, що головним услівєм краси є — здоровлє. На сїй основі можна видумувати способи до вдержаня краси.

Отже передівсїм — праця. Якенебудь занятє, щоби лише вдоволяюче, пожиточне так умови як і тїлу, щоби не перетяжувало сил. Коли з вдоволенєм сповняєте ви свій обовязок, лице прибирає приємну, живу краску, очи лиснїють, рухи свобідні, цїлість гармонїйна. Хто думає лише над своєю недолею, нудить нею всїх безнастанно і чуєть ся нещасливим, сей не може виглядати приємно і сьвіжо.

Щоби удержати зглядну молодість і сьвіжість, треба удержувати здорове тїло. Їсти стільки, щоби все ще відчувати певний апетит. Їсти поволи, малими куснями, жувати добре. Їсти страви здорові, прості. Обмежити скількість мяса, їсти більше ростин, овочів, доброго масла, меду, молока. Потім дуже успішною краси є віддихова рухунка. Глубокий віддих очищує кров, а тимсамим і тїло; управильнює круженє крови, відсьвіжує її і так тїло остає довго молоде і сьвіже. Запобігає хоробам серця і легких. Хорі на серце відчувають уже в короткім часї полекшу, коли призвичають ся, заки покладуть ся спати, відітхнути глибоко кільканайцять разів при відчиненім вікнї. І чистота, цїлковита чистота. Добре обмивати ся лїтною водою, часті теплі купелї, щоби позбути ся поту зі скіри, котра, головно на лици, втягає нечистоту і куряву. Вкінци сон. Закороткий сон — затирає красу, очи і краска змучені не додають краси виглядови. Тому, що потреба сну є зглядна, треба до неї примінити ся, спати скільки природа сего вимагає, все лїпше спати забогато нїж замало.

Сими природними способами удержуєть ся красу до пізної старости.

☆ ЖАРТИ, ДОТЕЛИ, АНЕКДОТИ. ☆

У годинникаря.

Алеж сей будильник зовсїм не дзвонить!

Дзвонить, дзвонить! якжеж би нї!... Його лише треба трошки потрясти тодї, коли він вас має збудити.

—

Поміж приятелями.

Павло: Николо позич менї 5 корон.

Никола: А от маєш на пальци перстїнь, піди та застав.

Павло: Та деж би я єго заставив, таже то памятка від тети.

Никола: Так?! Ну, а мої гроші то знов памятка по моїх родичах!

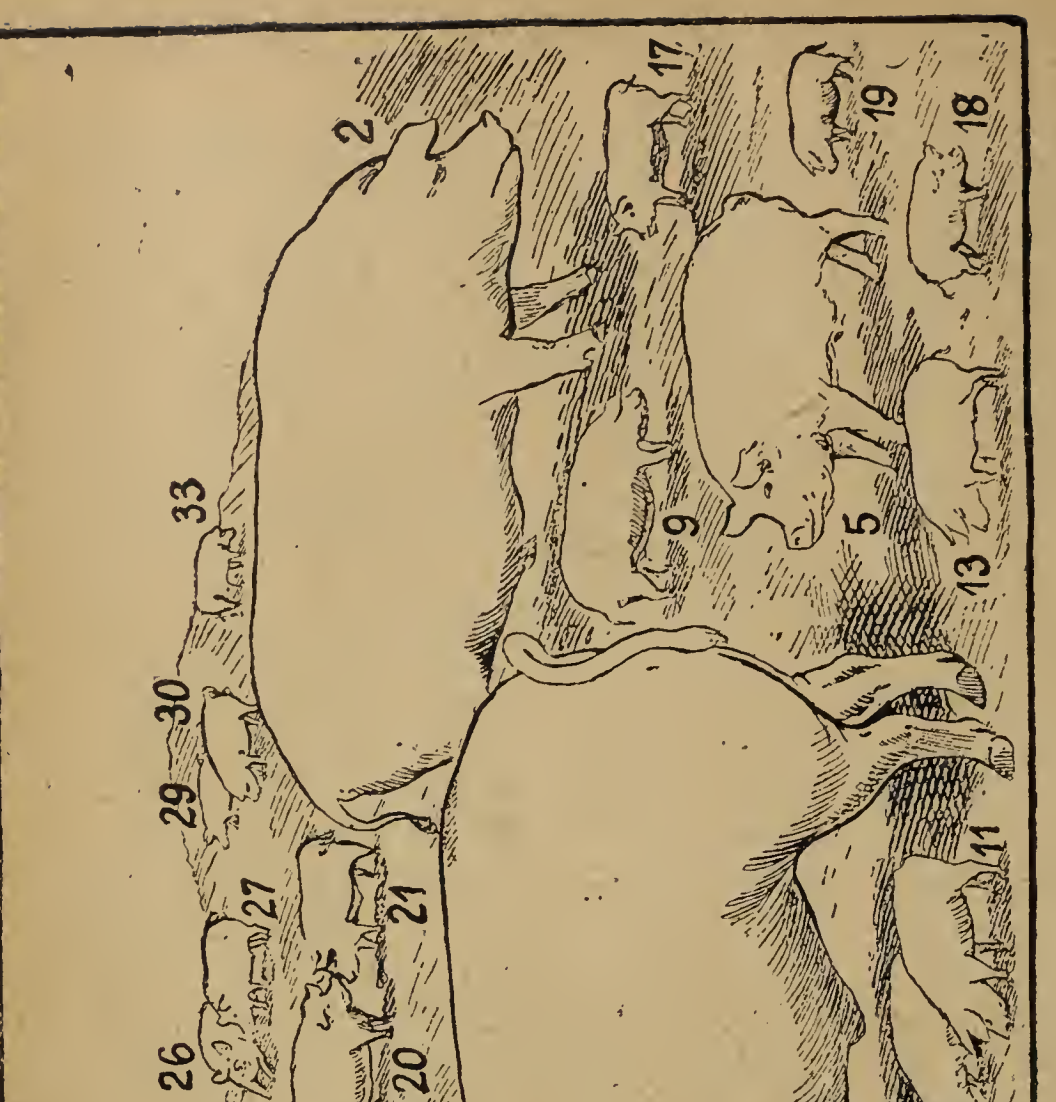

Кілько свиний годують в поодиноких державах і краях нашої землї?

1. Сполучені держави 48,000.000; 2. Німеччина 22,150.000; 3. Австро-Угорщина 13,600.000; 4. Европ. Росия 12,320.000; 5. Франция 7,350.000; 6. Канада 3,000.000; 7. Вел. Британія 3,700.000; 8. Італія 2,500.000; 9. Еспанїя 2,400.000; 10. Румунія 1,800.000; 11. Данїя 1,500.000; 12. Аргентина 1,500.000; 13. Белгія 1,200.000: 14. Португалія 1,000.000; 15. Швеция 1,000.000; 16. Сербія 910.000; 17. Нідерлянди 865,000; 18. Мехіко 620.000; 19. Швайцария 550.000; 20. Болгария 500.000; 21. Каплянд 400.000; 22. Норвегія 320.000; 23. Японія 300.000; 24. Нов. Зеляндия 250.000; 25. Нов. Полуд. Валєс 240.000; 26. Вікторія 220.000; 27. Европ. Туреччина 210.000; 28. Урагвай 181.000; 29. Чілє 178.000; 30. Греция 175.000; 31. Люксембург 138.000; 32. Квінсленд 125.000; 33. Альжір 112.000.

..... ДЛЯ РОЗРИВКИ. .....

Сокільський РЕБУС ч. 3. уложив: Л. К.

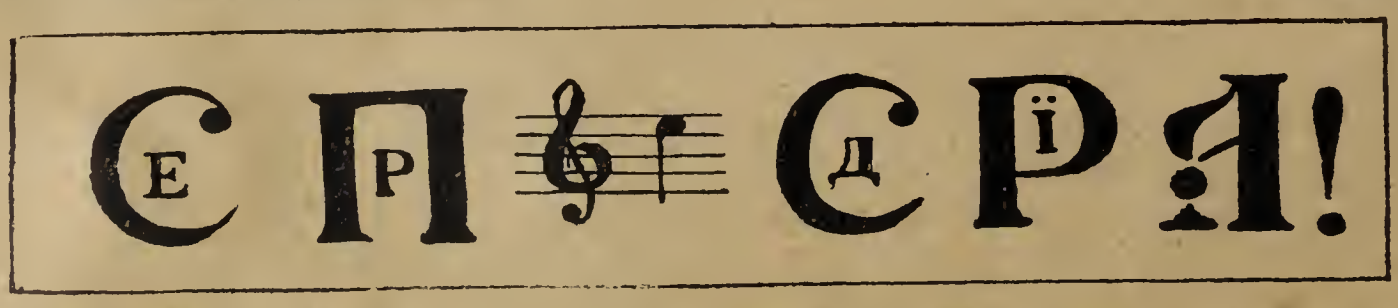

ІСТОРІЯ ГОДИННИКА.

Нема мабуть нині такого осьвіченого чоловіка, який міг би обходити ся без годинника. Навіть у найглухійшій сільській закутині, де мало хто вміє читати, заходить потреба зробити щось на означену пору, напр. поїхати до зелїзниці або станути на термін. Тоді виходить або виїзджає селянин скоро сьвіт з хати, щоби бути на час, де треба. Розуміють ся, що прийде майже все за скоро і цїлими годинами жде перед судом або на потяг, а часом знова спізнить ся, — а все через те, що не має годинника.

Зовсїм інакше дїють ся у містї. Там мешканцї є більше звязані часом; вони мають приписані години на всьо: на уряд, на школу, на хід до міста по закупно і т. д. Навіть середно заможний робітник мусить мати годинник, щоби на час бути у фабриці. У містї все спішить ся і знає вагу часу, — на селї йде все поволи, без поспіху. У містї уряджуєть ся кождий так, щоби анї не спізнити ся, анї не прийти за скоро; на селї люди волять ждати і тратять час, бо ще не зжили ся так з потребою точности і подїлу часу, як мешканцї міст.

Мудрі Англїйцї мають приповідку: „Час — то гроші“ і придержують ся її в житю. Такий Англїєць не буде з вами говорити довше, як конечно треба, бо втрата часу, то для нього грошева втрата. І за той час, як наші люди тратять цїлі години на марні балачки, Англїйцї не тратять часу — і мають гроші.

Нема вже й що говорити навіть про се, який важний час для зелїзниць. Зелїзниця має свій точний розклад їзди і мусить його придержувати ся. Коли-б кождий поїзд їхав собі, як йому подобаєть ся, то пригодам і нещастям не було би кінця. А так, то можна бути певним, що на тім самім шляху не зійдуть ся два поїзди, бо держать ся приписаних годин. Тому поїзд не може ждати поза означену годину, поки не посходять ся пасажири. Длятого то кождий, хто хоче послугувати ся зелїзницею, мусить точно пильнувати часу приїзду і відїзду поїздів.

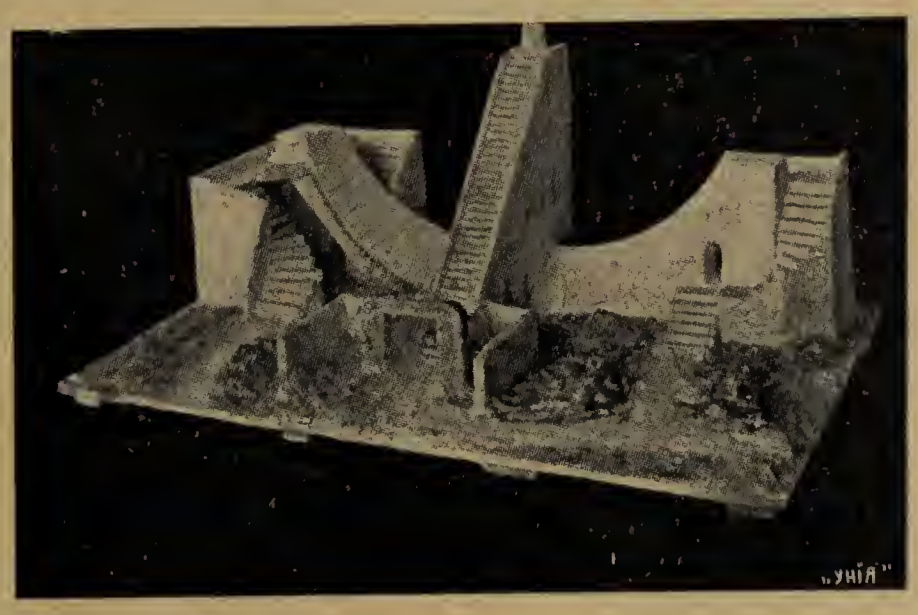

Рис. 1. **Сонїшний годинник в Дельгі в Індії.**

Ще важнїйший є точний годинник в корабельній плавбі. Там часто-густо служить годинник до того, щоби корабельники могли знайти ся, де вони є в даній хвилї на морі. Мала неточність годинника може відігнати корабель з визначеної дороги, і знова можливе нещастє.

Се стоїть у звязи з тим, що положенє корабля на морі означують після стану сонця та звізд на небі. Моряки мають такі книжки, в яких є точнїсїнько списане, в якім місцї на небі буде стояти о тій і тій порі сонце або та чи инша звізда. Глянувши на годинник і зміряв-ши при помочи відповідних приладів, де стоїть дотична звізда, вони сейчас після книжки можуть знати, де вони є,

чи їдуть приписаною дорогою, кілько уїхали та як далеко їм ще до берега.

Звідси слїдує, що в нинїшних часах точний подїл часу є незвичайно важною річию; отже нїчого в тім дивного, що люди видають такі великі гроші на добрі годинники, а ще більші суми йдуть на се, щоби уможливити точне наставлюванє годинників на цїлім сьвітї.

Хто винайшов годинники? Які були перші годинники та як воно дійшло до того, що люди вміють так точно мірити час? Про ті і подібні речі поговоримо собі нинї.

Найдавнїйшим годинником було — сонце. Був се дуже дешевий годинник, а кождий міг з нього користати, кілько схотїв. Люди вставали разом зі сходом сонця, а з заходом лягали спати. Вони бачили, що в саме полудне сонце стоїть найвисше на небі і тодї кидає найкоротшу тїнь, а рано або над вечером, коли сонце низько, тїни бувають дуже довгі. Щоби мати докладнїйшу міру часу, вони вбивали в землю палик і приглядали ся йому; коли його тїнь була найкоротша, тодї знали, що є полудне, і робили на землї знак в тім місцї, де паде та найкоротша тїнь. Потім дивили ся, де паде найперша тїнь рано і остатня перед заходом, і там знова робили значки. Врештї дїлили відступи поміж тими трьома значками — ранїшним, полудневим і вечірним — на 12 частий. Дивлячи ся, де паде тїнь, вони відчитували, яке число там є написане, і тодї вже знали, котра година.

Отсе були найдавнїйші годинники — с о н ї ш н і. Їх уладжували не тільки на землї, але також на стїнах — напр. на сьвятинах, від полудневої сторони. Врештї подекуди муровано великанські мури, які кидали тїнь, і після неї вгадувано час. Такий великанський годинник бачимо на рис. 1; стоїть він у Індії, в Дельгі. По середині є марморні сходи, високі на 18 м., а по обох їх боках камінні луки з подїлкою. До якого значка сягала тїнь, така була година.

Але такі сонїшнї годинники не були все зовсїм вигідні. Вони відмовляли своїх услуг ночию та в хмарні днї. В ночи то можна було ще після звізд вгадувати годину, але коли було хмарно, то нїхто вже не міг дати собі ради. Врештї ще тому вони були невигідні, що в зимі днї коротші, нїж в лїтї, сонце кидає ранїшну тїнь близше полуднего значка, отже лїтнї й зимові години не були однакові.

Щоби тому зарадити, придумували люди инші способи до міреня часу. Побіч сонїшних годинників уживали також в о д я н и х та п і с к о в и х. Такий годинник виглядав так: була се деревляна (або яка инша) посудина у видї лїйки з маленьким отвором на споді; донеї наливали до означеної висоти води і дивили ся потім, кілько її витекло, а кілько ще зістало. Коли посудина випорожнила ся, то окремий сторож оповішував се і сейчас наставляв новий годинник. Так треба було отже все одного чоловіка, який мав точно вважати на годинники і їх все переставляти. Длятого роблено опісля годинники такі великі, що води в них вистарчило на цїлу добу. В лїйцї були пороблені значки, і по них відчитувано годину.

Такі годинники — звані по грецьки „клєпсидрами“ — були уживані у ріжних народів, і то в ріжних відмінах. Римляни напр. уживали водних годинників в судах. Там був такий звичай, що при розправі всьо говорено, а нїяких подань нї позвів не вношено на письмі. Бували там одначе — подібно як і тепер у нас — такі бесїдники, що як раз зачали говорити свою промову, то годї було діждати ся кінця. Длятого заведено таке, що кождому вільно було говорити тільки означений час. До тої цїли служили окремі клєпсидри, з яких

вода зачинала витїкати з початком промови, а коли вся вода викапала, то бесїдник мусїв хоч-не-хоч кінчити.

Водяні годинники улучшувано разу-раз. Роблено напр. так, що на однім рамени ваги причіплювано наповнену водою клєпсидру, а на другім вішали стільки тягарців, аж була рівновага. В міру, як викапувала вода, рамя з клєпсидрою підходило в гору, ставало лекше, а тамто з тягарцями опадало в діл. Воно пересувало ся поперед подїлку, на якій були позначені години, і се був перший годинник з вказівкою.

Опісля додавано до них ще ріжні прилади, які посували вказівки; два такі водяні годинники бачимо на рис. 2. і 3.

Щойно в тисяч лїт по Хр. почали робити годинники з колїсцятами, які впроваджували ся в рух тягарцями (але ще без маятників). Такі годинники розходили ся в рр. 1200—1500 по цїлій Нїмеччинї, Італії і инших краях. Вони були однак ще дуже неточні, так що деякі астрономи волїли вертати до давних годинників, в яких переливала ся вода, або замість води пісок, олива чи там живе срібло.

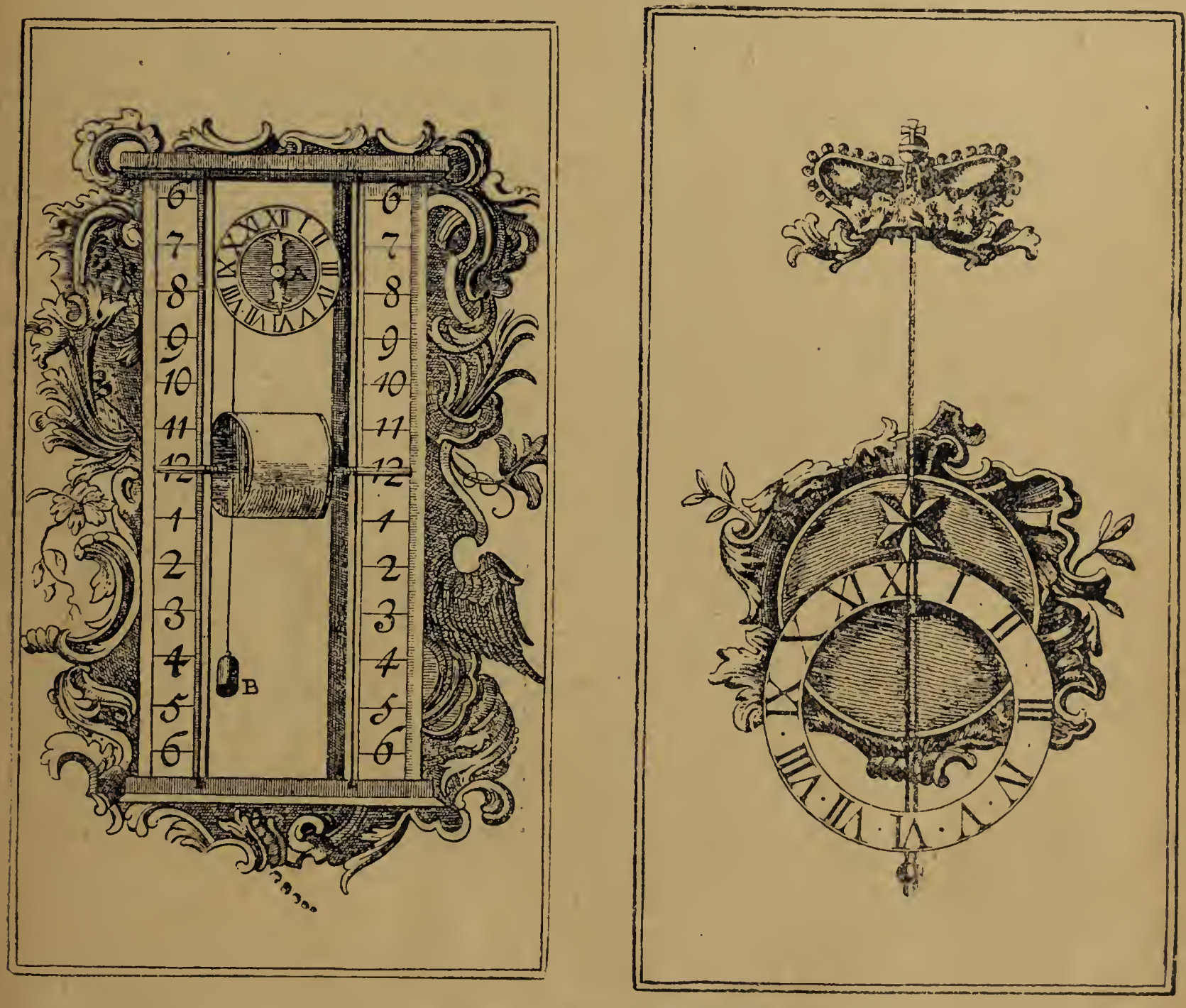

Рис. 2. і 3. **Водяні годинники.**

В рр. 1500—1510 винайшов норимберський[1]) механїк і слюсар Петер Генляйн перший кишенний годинник, який довгі часи називано — незнати чому — „норимберським яйцем“, хоча він зовсїм не мав подоби яйця. Про винахід того годинника розказують таке: Майстер Генляйн був звісний з того,

[1]) Норимберґа (Nürnberg), се місто в Баварії (Нїмеччина).

що вироблював добрі вежові годинники. Від якогось часу почав він сторонити від людий і замикав ся в своїй робітні, працюючи над чимось пильно. Його жінка зачала побоювати ся про нього, чи він часом не зійшов з ума. Вона підглянула, що він працює над чимось маленьким, кругленьким, і все його замикає, як куди виходить. Раз вдерла ся вона до його робітні, отворила скринку і побачила, що з малої круглої пушочки видобували ся якісь звуки. Вона налякала ся, що її чоловік чародій і розбила його роботу на кавалки.

Прийшов бідний Генляйн до хати і аж за голову вхопив ся, побачивши таке. З розпуки хотів собі відібрати житє, але згодом надумав ся інакше. Пішов до ратуша до бурмістра і каже йому так: „Ви мене замкніть до ратушевої вязниці разом з моїми приладами, і держіть мене там так довго, доки не попрошу вас, щоби мене випустили на волю“. Бурмістр взяв його за зовсім божевільного, але боячи ся, щоби він вернувши домів не дістав яких нападів і не наробив халепи, вволив його волю. Так пересидів Генляйн як добровільний вязень на ратуші кілька місяців, аж врештї казав попросити до себе бурмістра і показав йому овоч своєї роботи — перший кишенний годинник. Виглядав він, як згадано, не як яйце, тільки немов малий бубон і мав тільки одну вказівку, що показувала лише цїлі години. Цїлий „верк“ йшов при помочи пружини.

Незадовго потім зробив Генляйн другий годинник, який раз натягнений йшов 40 годин і вибиввав години. — За його приміром пішли другі майстри і придумували ріжні улїпшеня. Зразу були годинники незвичайно дорогі, так що їх могли носити тільки пануючі і инші богачі. Один такий годинник мав між иншими французький король Людвик XI.

Богато таких годинників заховало ся до нині по ріжних музеях. Крім кишенних годинників вироблювано рівно-ж столові і вежові, а особливо столові бували архитворами. Вони не тільки показували години, але день і місяць, стан сонця, місяця й инших звізд. — Найкращий вежовий годинник з того часу є на ратуші в Празї. (Рис. 4). Він показує годину, день і т. д. і вибиває години. По вибитю кождої години отвирають

Рис. 4. **Вежовий годинник в Празї.**

ся маленькі дверцятка і по малій галє рийцї посувають ся фігури, що пред ставляють 12 апостолів і смерть з ко сою. Вкінцї піє когут.

Але ще й ті годинники не були зов сїм точні. Пружина, як тільки її натяг нути, йде зразу дуже сильно, а опісл слабне її хід; а у тягарцевих годинни ках дїєть ся навпаки: вони падуть ти скорше, чим близше землї тягарець Щоби їх хід зрівноважити, придумуван ріжні „регулятори“, але всї вони не при дали ся на богато.

Врештї 1636 р. прийшло найважнїйше уліпшенє у видї маятника, а треба його завдячити великому італїйському фізикови Ґалїлєови Ґалїлєї.

Він передумував довго над тим, чи би то не вдало ся примінити маятник до годинника, але на старість осліп і лишив помисл другим.

Перший годинник з маятником зробив 1657 р. голяндський фізик Гейкенс; його винахід був незвичайно

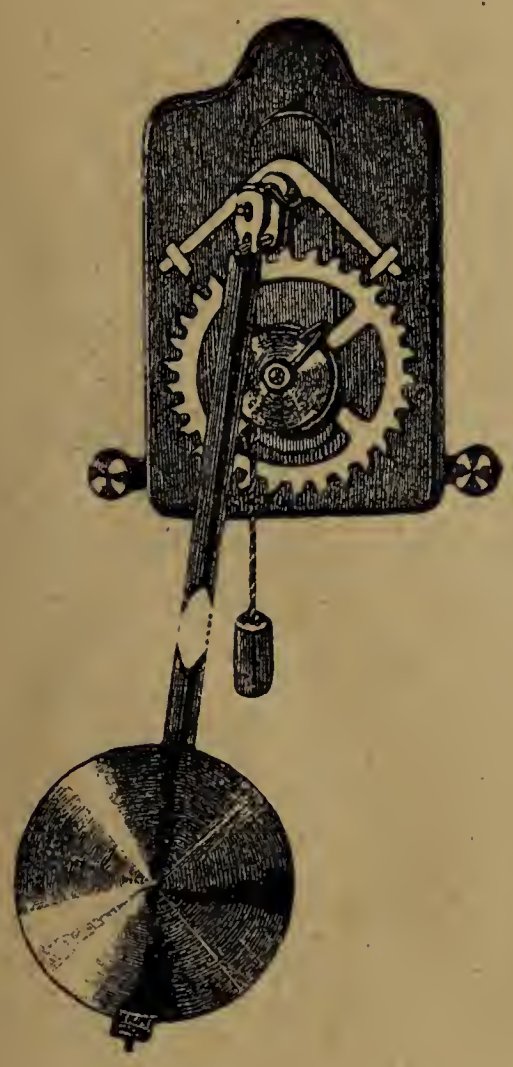

Рис. 5. **Маятниковий годинник.**

важний, бо ходив значно точнїйше, нїж давнїйші годинники з самими колїсцятами. Маятниковий годинник виглядає так: (рис. 5).

До маятника причіплений на горі якор або спуск, загнутий на обох кінцях; сей спуск зачіпає своїми кінцями за зубцї колеса, на якого оси навинений шнурок з тягарцем (вагою). Тягарець тягне за шнурок, який змагаєть ся обертати вісь на лїво. Через те тисне зубець колеса на лївий конець якора, підводячи тим ціном цїлий маятник в гору на лїво. Коли маятник підійде в гору, зачіпає якор правим кінцем за зубець і здержує оборот колеса. В тій хвилї, як колесо не може вже дальше обертати ся, устає тисненє на маятник, і він зачинає опадати. Через розгін, якого набув при спаданю, підносить ся маятник до тої самої висоти на право і тодї зачіпає лївим кінцем якора за зубець. Тодї починаєть ся на ново те саме, що було перше: зубець тисне на спуск, маятник підносить ся і т. д. За кождим колибненєм маятника обертаєть ся по трохи на лїво колїсце, а з ним вісь; до оси причіплена вказівка, і вона посуваєть ся рівномірним рухом, т. є все з тою самою скоростию, по кружку годинника. — Добрий маятниковий (баговий) годинник ходить дуже точно.

Рівночасно з винаходом Гейхенса впровадив Анґлїєць Гук важне уліпшенє при кишенних годинниках, а саме т. зв. „волос“, т. є. таку маленьку пружинку, що вертить ся там і назад, а служить до уможливленя правильного ходу головної, сталевої пружини.

До того часу мали кишенні годинники тільки одну вказівку, яка показувала години. Щойно у XVIII. столїтю додано ще й другу вказівку, мінутову, так що годинники показували години й мінути. Врештї введено ще третю вказівку, секундову. — Остатнє важне уліпшенє кишенних годинників було те, що усунено ключик до натяганя пружини, а переложено сю задачу на головку годинника, яка служить рівночасно до наставлюваня вказівок.

Ось таку то історію перебув годинник. Від найпростїйшого сонїшного, який складав ся з одного тільки патика, що кидав тїнь, дійшли люди протягом столїть до тих маленьких інструментиків, що чикають немов живі, а ходять так точно, що добрий годинник цїлими місяцями не відбігає від правильного часу!

Тепер старають ся люди головно о се, щоби годинники точно ходили. Над

тим продумують великі фабриканти і механїки, вироблюючи щораз лїпші годинники, а учені знова винаходять способи, якби то всї годинники на цїлім сьвітї удержувати в рівнім ході, а радше давати людям нагоду наставляти годинники на добрий час.

Наставлюванє годинників можливе тільки при помочи звізд. По астрономічних обсерваторіях (заведенях, в яких учені дивлять ся на звізди), є окремі далекогляди, що служать до означуваня часу. Дивлячи ся в такий далекогляд, астроном дає знак, коли є полудне або північ, і тодї в цїлім заведеню поправляють ся годинники. Але є там такі годинники, яких і доторкати ся не можна. Бо звісна річ, що годинник псуєть ся через те, як його вказівку сувати там і назад. Длятого в тих найважнїйших і найбільших годинниках, званих „хронометрами“ (т. є. часомірами) зовсїм не посувають вказівок ; вони стоять у пивницях, в склянних шафах, і кождий з них має свою книжочку, до якої записують, о скільки єго хід ріжнить ся від правдивого часу, т. зн. яку годину він показує, коли той астроном на горі дасть знати, що є полудне. Такого годинника бережуть мов ока в голові і дбають про се, щоби його все накручувати о одній і тій самій порі.

Як же-ж тепер дає обсерваторія знати на зверх правдивий час? До того служать ріжні способи. Найпростїйший такий, що точнїсїнько о 12. годинї об серваторія дає телєграфічний знак д військової цитаделї і там вистрілює гар мата. Потім знов може бути так, ш на високім стовпі, на виднім місцї, куля, яка підносить ся в гору і точн в полудне паде в дїл.

Зелїзничі уряди роблять се так, ш центральне бюро (у нас напр. є вон в Будапештї) в означеній порі (напр в полудне або о 6-ій годинї в вечір розлягають ся по всїх стаціях і будка цїлої монархії дзвінки, і тодї наставляют всї урядники свої і стацийні годинник

По великих містах є на ріжних пло щах поуставлювані т. зв. „нормальн годинники“, яких хід регулює якийс центральний уряд. Найчастїйше є с елєктричні годинники, т. є. такі, ш „верк“ є тільки в однім годиннику, а д всїх инших ведуть дроти, і елєктричн струя посуває вказівку вперед що м нути або що пів мінути (таке урядже є напр. на львівськім головнім двірци

Врештї остатнїми часами уживают до наставлюваня годинників бездротно телєграфії ; але сей спосіб ще не є до ведений до совершенности.

Не трудно зрозуміти, що таке удер жуванє рівного ходу годинників є дуж коштовне; але є воно дуже важне, су проти тих всїх користий, які приносит людям точність.

Микола Чайковський

Замітки до оголошень.

Сильна воля найчастїйше допроваджує до цїли. Сильну волю однак, мають тільки здорові люди, а не люди нервові, ослаблені безсонністю, ревматизмом і прочими болями. Радимо тому нашим читачам ті горя усунутп і поручаємо в тій цїли славного на цїлім сьвітї Феллєра Флюїд з есенциї ростин з м. **„Elsa-Fluid“**. Помагає він усмиряючи і лагодячи болї, покріплює, запобігає всїляким хоробам як пр. кашлеви, хрипці, інфлюенції, як рівнож болеви горла заощаджує здорового сну, скріпляє нерви, мушкули і стегна і є правдивим жерелом сили і здоровля. Купуйт отже, тільки Феллєра одиноко правдивий Флюї та не приймайте наслїдувань як пр.: ріжних т чпї, горівок, які продають крамарі та гандляр і з нечистих мотивів в торговлю впроваджуют тому що нїколи не мож знатп з чим маємо д дїла. Замовляйте Феллєра Флюїд з маркою **„Elsa-Fluid“**, тільки впрост від аптикаря: **E. Feller in Stubica Nr. 316. (Kroatien)**. 12 малих фля шок або 6 подвійних або 2 спеціяльні за 5 ко рон оплачено.

Я. ЛЄСНИЙ.

ЖИТЄ БЕЗ СМЕРТИ.

Здавало би ся, що нїщо не могло би бути гарнїйшого від такого світа, з якого раз на завсїгди моглаб бути прогнаною норна тїнь смерти і де все, що лишень народить ся, втїшалоб ся вічним житєм, і не боялось немилосерної і жорстокої її коси. Хто би так думав, дуже б помиляв ся! Наколиб ми могли побачити картину сього мнимого щастя, — то проклялиб той день, коли прогнали смерть і сталиб так про неї мріяти, як передше мріяли про вічне житє. Світ без смерти був би не країною щастя без „печали і воздиханія“, а справдїшним пеклом, кровавим полем лютої завзятущої боротьби, в порівнаню з якою нинїшний світ із всїми його жорстокостями і терпінями видавав би ся нам справдїшним раєм.

І справдї. Припустїм, що природна смерть припинила свою роботу нищеня постараймось уявити собі, що послїдувало би в природї при таких умовах. Ми прийдемо до того неожиданого висновку, що в часї яких 20 до 30 лїт цїла поверхня світової суші скрізь аросте непроходимими гущавниками рістнї, в яких буквально кишітиме від мілїярдів превсїляких животин, люто пожираючих себе взаїмно в боротьбі о місце. Океани, ті незмірими і преглибокі морські пущі, замісць води, заповнять ся рибою до того степеня, що плавба кораблїв стане неможливою; — а воздух станеть ся непрозорим, бо його заповнять мілїярди птиць і комах. Усе не буде взаїмно витискатись, немилосердно пожираючись і винищуючись тому, що для нового поколїня нїраз вже не стане місця. Ось як виглядав би світ без смерти, світ — який виповнювалиб вічні голосїня, риданя, скрегіт зубів...

Цифри і обчисленя незаперечно доказують, що в тих тьмавих пророкуванях нема й тїни прибільшуваня.

Розвиток розмножуваня живих істот говорить сам за себе і то більше переконуючо, чим всїлякі яркі картини. Хай найдеть ся на світї одна-одинока ростина, занимаюча можливо найменше землї, то і для неї небавком не сталоб місця, наколиб так смерть не нищила її потомства. Уявім собі, що така ростина видає річно лишень 50 зерен насїня — цифра невелика супроти багато инших ростин, прим. маку і и., які видають тисячі і десятки тисяч зеренець. Нїчого лекшого як обчислити, що вже за девять лїт така ростина покриє густо усї 50 мілїонів квадратових миль поверхнї суші. Ось вислїд обчисленя, який кождий з нас особисто може провірити.

		Число ростин
За 1 рік	$1 \times 50 =$	50
„ 2 роки	$50 \times 50 =$	2.500
„ 3 „	$2500 \times 50 =$	125.000

і т. д. аж до:

„ 9 років . . 1.953.125,000.000.000.

З того обчисленя виходить, що навіть повних 9 років не треба, щоби та рістня так вкрила усю поверхню суші, що для дальшого розмножуваня прямо не стане місця.

А що сталоб ся, наколиб так природна смерть не стояла на перепонї розмножуваню усїй безчисельній скількости превсїляких звірят і инших ростин? Думаємо, що після того читач в дальших обчисленях повірить нам

на слово, звільняючи нас від нудної доконечности наводити чисельні виклади.

Багато звірят розмножуєть ся далеко швидше, чим для приміру взята повисша ростина. Звичайна домашна муха в протягу одного лїта далаб — як що в світї не булоб природної смерти — потомство, якеб числило лишень... двайцять мілїонів штук! А за пять років її потомство требаб зазначити числом, складаючим ся аж із 37 цифр, яке й не кождий навіть відчитає. Під тим зглядом павуки не уступають мухам: кожда з них зносить сотками яєчок і у продовж кількох років одна пара павуків заселилаб землю неменшим числом потомків від мухи, наколиб смерть не винищувала їх яєчок у відношеню 99 на 100. Ще швидше розмножують ся трависті воші (попелюхи, Aphis), які також дають около 25 потомків у продовж лишень одної доби! І наколиб так їх не винищувала природна смерть, то за яких 10 днїв сесї легесенькі, майже невидимі, сотворіня утворилиб велитенську гору, яка — що до тягару — рівналаб ся білїонови людий!

Смерть винищує рік-річно не менше трьох четвертин усїх родючих ся птиць; наколиб сього не було, кожда пара птиць за 15 до 20 років діждалаб ся тисячок мілїонів штук свойого потомства; пара голубів вже в семому роцї діждаласьби майже 10 мілїонів своїх наслїдників. — Риби розмножують ся не менше швидко від птиць. Тріска (морська риба) в третьому роцї житя складає 9 мілїонів яєчок-ікри; легко обчислити, що наколиб так всї ті яєчка без перепони розвивались, то у продовж кількох років риба та заповнилаб густою, збитою лавою усї моря і припинилаб плавбу вже не то човнами, але навіть найбільшими кораблями. А що живі орґанїзми є в спромозї заповнювати цїлі моря, доказом сього служать береги Фльориди: там у багато місцях море заростає водяними пор стами до такого степеня, що кораб приневолені серед них припинюватис І так голяндські рибаки, насолюю рік річно по 625 мілїонів штук риби, і Новофунляндцї, виловлюючи око. 300 мілїонів штук тріски, — причині ють ся (не підозріваючи навіть сьог самі до виповненя премудрого пля природи, яка заздалегідь призначи 99% усього родючого ся — на загибіл

Наколиб так „люта“ смерть бод на якийсь час припинила правильне ланє своєї страшної коси, житє стал не то невиносимим, але прямо страшни рівнаючим ся пекельним мукам.

У продовж 50 лїтного, неперег нюваного, розмножуваня ся, крокоди заповнилиб усї ріки земської кулї.

А ось ще один вражаючий прим незвичайно швидкого розмножуваня. 1856 р. Піяцці-Сміт бачив на півн них берегах Канарійських островів ста морських сердець (Medusa, морська жив тина), широке на 60 кільометрів. Скрс ненько числючи, стадо те мог числити принайменьше 200 мілїо штук! Морські серця взагалї множа ся в страшних скількостях, але так са превеликими масами бувають і нищ всїлякими морськими хижаками. З др гої сторони обчислено, що кожде мо ське серце у продовж свойого жи проковтує не менше чим 100.000 ме ших від себе животин. Таким жорст ким шляхом піддержуєть ся рівнова в природї: незвичайне розмножува ся одної породи кладе гальму розмножуванє ся другої, а з черги огр ничуєть ся розмножуванєм третьої.

Із сухопутних звірят найповільнїй розмножуєть ся слонь; але і він у пр довж 500 лїт діждав би ся поважної р дини, складаючої ся аж з 15,000.0 штук. Колиб так всї звірі без перепо розмножували ся, то страшні наслїд такого стану річи виявились би дале

швидше: за яких 20 до 30 лїт медведі, вовки, тигри, льви — цїлими стаями ходилиб по наших містах і селах, а всїляка культура булаб неможлива.

А чоловік? Під нинїшну пору на цїлому світї начислюють кругло півтора мілїярда людий; числячи-ж по 30 квадратових центіметрів на кождого чоловіка — таких клаптиків землї є на світї мілїон разів більше. З того й виходить, що коли населенє світа збільшить ся мілїон разів, то воно збитою лавою вкриє цїлу земську сушу, наче колосє у полї. І як довго довелоб ся того дожидати, колиб так не було природної смерти? обчисленя вказують, що пересїчний процент уродин населеня рівнаєть ся $3^1/_2$. Капітал, зложений до банку на складаний $3^1/_2$ процент, подвоюєть ся, як відомо, за кождих 20 років. Те саме буде і з населенєм; бо виходить, що вже за 400 лїт люди збитою лавою вкрилиб усю земську сушу, наколиб не було природної смерти. А в р. 2400 по Р. Хр. нові уроженцї землї вже містилиби ся хиба на головах старшого поколїня.

Ба, навіть при теперішних условинах зріст населеня спричинює поважну небезпеку про будуччину. Природний приріст населеня в европейських краях вагаєть ся між 1·8% (Росія) а 0·36% (Франція). Беручи пересїчно 1% легко обчислити, що населенє подвоювати ся ме кождих 70 лїт. І наколи приріст сей не змінить ся, то за 1400 лїт населенє збільшить ся о мілїон разів і на нашій землї не остане нї одинїсїнької пяди вільної суші. — Таким чином питанє про „кольонїзацію инших планет“, про яке тепер думають лишень мрійники, швидше чи пізнїйше стане перед людством буденно-практичним і доконечним завданєм.

Так отже смерть, се лячне марево, яке тьмавою тїнию нависло над світом, являєть ся добродїйством, яке не то що управильнює житє, але стаєть ся його необхідним услівєм. Наколиб її не стало — житє перемінило би ся в муки усього живучого. Нїчого не булоби крім самолюбства і жорстокости. Люта, передчасна смерть з доконечности заступала би природну смерть і живі єства, зморені умученєм і небезпекою безвпинної боротьби, забували би про розмноженє.

З росийського переклав: ***Ів. К-ий.***

Замітки до оголошень.

Через цїле житє добрий годинник може нам бути вірним і дорогим товаришем. Тільки при закупнї треба уважати на те, щоби дістати правдивий добрий виріб. Яку вартість має одно або дво-коронова ощадність при закупнї, коли за се одержимо лихий товар, а особливо годинник, який зле іде, скоро псуєть ся і тодї вже є не до ужитя. Лїпше заплатити одну або дві корони більше, а купити собі правдивий швайцарський годинник, котрий, як відомо, є найлїпшим.

Сьвітовий торговельний дім **Г. Суттнер (H. Suttner)** в Любляні **(Laibach Nr. 594)** має головне заступство фабрики годинників **„Zenith“**, має власну запротоколовану сьогодня в цїлім сьвітї славну фабрику годинників з маркою **„Iko“**. До тої фірми звернїть ся при закупнї годинників з цїлим довірєм. Власні склади тої величезної фабрики швайцарських годинників в Любляні заощаджують купуючим дорогі цла, кореспонденцію і т. п. Купити можна славні швайцарські годинники неімовірно тано (бо вже за 4 К 10 с.), коли звернете ся до фірми: **H. Suttner** Любляна **(Laibach Nr. 594).** На жаданє висплає ся богато ілюстрований цїнник золотих та срібних предметів даром і оплачено.

Обовязком кождого щирого Українця є не тільки належати до своїх Товариств, не тільки передплачувати свої часописи, але також все і всюди підпирати своїх Українців-купців та промисловців. Тому кождий Українець нїколи не повинен замовляти товарів у чужих фірмах, як тільки сї товари можна дістати у своїх. Звертаємо отже увагу наших Вп. Читачів на оголошеня звісної української фірми: Іван Савицький, дім висплковий в Розвадові ч. 201. почта Миколаїв н. Дн. (Галичина), яка то фірма усї рахунки стемплює марками „Рідної Школи“ на 5 %.

Як велике тепло і зимно може видержати чоловік?

Серед мешканців нашого краю часто-густо доводить ся чути наріканя на „велике“ горячо, чи там зимно, — як що лишень температура нашого підсоня не багато перейде свою звичайну границю. Та такі наріканя нїчим не дадуть ся оправдати супроти справдїшного, що так скажемо, пекольного горяча, а там і прелютої студїни, які царять в деяких сторонах нашої землї. Маємо надїю, що наші читачі не стануть більше нарікати на „незвичайну“ спекоту, або лютьзимно нашого краю, противно — стануть більше терпеливими під тим зглядом, як що ми лишень познакомимо їх з тим, яку найвисшу і найнизшу температуру є в силї видержати чоловік.

Полярні (зимні, підбігунові) сторони нашої землї славлять ся неімовірно лютою студїнию і вічними ледами, а тропічні, — себ то горячі, або рівникові — справдї незвичайною і нечуваною в нас спекою. Так в одних, як і других тепломір вказує нераз неімовірні цифри: в перших низше точки цїпенїня ртути (живого срібла), — а в других — майже сягаючи точки кипіня.

Доказом сього хай служать наглядні приміри.

Побереже північної Африки, зимове пристановище і вирій наших перелетних птиць, визначуєть ся іноді нечуваною в нас спекою, яка там доходить до + 46° в тїни. Спека та стаєть ся там прямо невиносимою головно тодї, коли її в підмогу поспіє „шірокко“, себ то пустинний, сухий, горячий вітер. Тодї буває там така невиносима горяч і спекота, що сирі яйця, положені на розпалений сонїшними промінями пісок, в кількох хвилинах каменїють, наче зварені в сильнім окропі.

Спекота і обильна вогкість в Альжирі і Тунїсї сприяють роскішному ростови дактилевих пальм, які становлять одиноке богацтво тамошних мешканців; але що є добром для пальм не завсїгди буває милим і для людий. Тому то племена, проживаючі в горах Ксур, на окраїнї великої пустинї Сагари, — Матмата, Ургамма і и., хоронять ся перед спекою в глибоких підземелях, які находять ся нераз і по 10 метрів під поверхнею землї.

Прямо пекольною спекою славить ся перський залив і Червоне море, відділююче Африку від Азії. Їдучі кораблями через те море мусять переносити спеку від 50 до 60°. Ось як один подорожний описує муки плавби тим морем. „Спека мягка і вогка. Здаєть ся начеб всї члени, усе єство тає і розпливаєть ся, — спека лячна днем і ночию; одїж, здаєть ся, полумям палахкотить, так і хочеть ся її зірвати із себе. З надміру світла очі запалюють ся. Вогняний воздух недвижимий, так і давить — наче зачароване і прокляте марево“.

Найвисша температура на земли, яку до тепер вдалось запримітити і змірити, виносить 67·7°. Завважив її Генрих Дюверє на пустинї Сагарі. Мало що низша температура трапляєть ся доволї часто і на австралїйських степах. Земля, розгріваючись під впливом температури, осягає ще висшу скількість степенїв, так, що чоловік мусить оминати безпосередного з нею зіткненя. Температури між 50 і 60° (на вільному воздусї) не є зовсїм рідкі. Алеж бо і в тїни доходить температура інколи до дуже значної висоти. Найвисша температура в тїни, яку дотепер завважено, виносила 55° С. Одначе се незвичайна поява; бо случаї

горяча, від 45 до 50° С в тїни, причислюють ся також до рідкостий.

Особливо сильним є дїланє горяча на великих височинах. На збочах гір Гімаляя, у висотї 3.000 метрів, зазначено раз навіть 55° С., коли у тім самім часї тепломір в тїни і серед снїгів виказував більше чим 5° студени. Про ще більшу чудасїю під тим зглядом оповідає подорожник Лямі, який в р. 1899 відбував подорож крізь пустиню Сагару до озера Чад. „Треба бачити — пише він — які простори ми проходимо, дошукуючись бодай якої небудь рістнї в околицях нашого обозовища; нема нї одного клаптика землї, деб росла бодай яка маленька ростинка, не спалена сонцем, або не зварена морозом. І дивна річ: у нас в ночи, температура від 10 до 13° низше зера! Ось приміром сема година рано. Я сїдаю на скринї, загортаюсь в плащ і хочу писати. Відкриваю каламар — чорнило замерзло! Я поставив його біля вогню, щоби відігріти; ледви я вмочив перо і не встиг написати двох слів, як чорнило на кінчику пера замінилось в ледяну кульочку!

*

Коли одні народи томлять ся спекою, другі, проживаючі на далекій півночи, ведуть боротьбу з лютими морозами. Під тим зглядом славить ся Сибір. Про його зими висловлюють ся подорожні з острахом, але одночасно й з одушевленєм. В часї морозів о 36—40° сонце сходить і заходить у видї різко зарисованого кружка, без тої червоно-рожевої загравы, яку в нас бачимо в звичайний час. Сила його промінїв така, що снїг тає на сторонах криш звернених до світла, коли противно в тїни температура держить ся на 25 до 30° низше зера. Ночию, зорі блестять ярким, незвичайно сильним світлом. Воздух незвичайно прозорий, не видно нїгде нї хмариночки, лишень над ріками, сям то там, піднїмаєть ся густа мрака.

Місцевість Верхоянськ находить ся майже під полярним кругом, бо під 67½° північної ширини. Управа рілї є там неможлива і місцеве населенє (Якути) живе лишень з годівлї ренів, риболовлї і продажі скір на футра. Пересїчна температура у Верхоянськy виносить 16½° низше зера; коли в липнї пересїчно буває тепло на 15°, то — противно — в сїчни обнижуєть ся температура до 49° морозу. В найтеплїйші днї в роцї тепломір вказує 30° тепла (на сонцї), але за те в найзимнїйші доходить навіть до 70° понизше зера! А треба згадати, що Верхоянськ, на добавок лиха, в зимі позбавлений 40 діб сонїшного світла.

Північна Америка, що до сили морозів, майже не уступає Сибірови; а вже що торкаєть ся Канади, то вона визначуєть ся незвичайно суворим підсонєм: чимало дослїдників і місіонарів погибло в тамошних снїгових пустарах, враз із своїми помученими псами. Канадійські ріки замерзають так, що по леду, з одного берега до другого, укладають зелїзничі рельси (шини), по яких їздять зелїзниці. Водопади, не лишень малі, але навіть преславна Нїяґара іноді скована буває ледом, який живописною занавісою звисає в долину, творячи прегарний вид.

Найбільше докучливе зимно царить в часї довгих, полярних ночий. Тодї саме треба багато відваги, а навіть геройства, щоб не впасти духом і з впертостию стреміти до наміченої цїли, як се чинили відважні подорожні, бажаючі добитись північного бігуна. Один з тих славних дослїдників, Нанзен, оповідає, що йому доводилось йти при леденїючій температурі на 40°, яка іноді обнижувалась до 50, а навіть 52° морозу![1]) Пара — оповідає Нанзен — видїлююча ся з нашого тїла, осїдала на одежі, пере-

[1]) Більше про те написано в книжочцї „Просьвіти“ п. з. Серед вічних снїгів і ледів написав В. Лупкевич, цїна 40 сот.

мінюючи її в ледяний панцир. Рана, яка була у мене на руці, внаслїдок морозу роз'ятрилась глибоко і дійшла аж до кости. Ми розгрівались дрібку лишень тодї, коли в шатрі клались на спочинок, загорнувшись в наші футряні мішки до спаня.

Ось які бувають підсоня в ріжних сторонах нашої земської кулї. Багато людий волїє спекоту й парню, чим студїнь. Та вони помиляють ся. Вже давно запримічено, що там, де підсонє більше суворе, населенє є здоровше; і, противно, сторони уміркованого підсоня (в якому й ми живемо), заселені людьми більше нїжними і які швидше підлягають преріжним хоробам.

*

Коли вже мова про температуру, не завадить згадати й про се, як велику горяч може витримати чоловік.

І так в записках париської Академії за р. 1764 згадує ся про випадок, що служанки при печи Ля-Рошфуку дуже легко могли через десять мінут оставати в тій печи, якої температура виносила 132° С. себ то о 32° висше від точки кипіня води. В часї одного такого досвіду в печи варились страви і пеклась печеня.

В р. 1774 льорд Сіфор і капітан Фіппс, враз із семи иншими товаришами увійшли до великої печи, в якій царила температура о 128° С і перебули в нїй через 8 мінут. Температура їх власного тїла лишень з легка піднялась, коли тимчасом довкруги них кипіла вода, варились яйця і пекла ся печеня.

В Парижи в р. 1828 був чоловік, який свобідно входив у піч, високу на один метер, а якої температура на черінї виносила 137° С. В тій печі оставав він через пять мінут. В часї досвіду мав він на собі сорочку з паперу і повстяний плащ.

Оповідають також про дослїди двох Анґлїйців, які казали замкнутись до печі, щоби переконати ся, яку видержать температуру. І виявилось, що навіть більше чим 100 степенів не зашкодило їх здоровлю. Такий стан річи дасть ся пояснити відпорностию людського орґанїзму завдяки дїланям скіри.

Загально відомо, що багато людий пє каву, горячу на 55°.

Славний вчений Нютон переконав ся що у водї, при безвпинних рухах, рука може видержати температуру не висше 42°; за те в спокійнім стані видержує і 50°.

Деякі лїкарі кажуть, що купіль з чистої води не може бути теплїйшою як на 42° без поважної небезпеки для людського орґанїзму, поза як у водї о висшій температурі, битє живчика прискорюєть ся до небезпечного степеня. А проте оповідають про одного Турка, який мив ся водою, нагрітою аж до 78°

ЛЕГКІ І ТЯЖКІ РІЧИ.

О много лекше сто корон видати, як одну заробити.

Лекше виказувати похибки, котрих хтось допустив ся, як свої власні направити.

Лекше положити колоду поперек дороги другому, як її усунути.

Лекше відобрати честь своему ближньому, як її йому віддати.

Лекше руйнувати, як будувати.

Лекше приказувати, як слухати.

Лекше яке небудь товариство розбити, як основати і провадити.

Лекше порозуміти ся із сто розумними, як з одним упертим дураком.

Одним словом лекше: бути нелюдяним, немилосерним, несовісним, як чесним і благородним. Тому більшість люди на світї тримаєть ся того, що... лекше

.....

ВСЯЧИНА.

Не їдьте до Канади!

Голод і крайна нужда, спричинені минуло-річними елєментарними нещастями, заставили наших безрадних людий шукати зарібку поза межами краю. Найбільше людий виїхало до Канади, бо туди намовили їх свої і чужі аґенти. Але коли до Канади було добре нашим хліборобам їхати колись, то тепер нема там що робити. Перед виїздом до Канади перестерігає навіть сам канадийський уряд, який видав в тій ціли деякі розпорядки, що мають утруднити іммі-ґрацию. Богато людий, що туди поїхали, пишуть, що там їм зле і заклинають других, щоби не кидали рідного краю. Один такий лист, писаний нашим емі-ґрантом з Канади до Товариства „Просьвіта“ у Львові, наводимо в цілости. Він звучить:

„Українці! Не лишайте свого краю, щоби ви не потребували по канадийських і американських стациях гірко плакати! Не слухайте ріжного рода аґентів-пявок, що то нарід в пропасть провадять.

В році 1912 а ще більше в 1913 прибула така сила емі-ґрантів до Канади, що старі робітники не мають роботи. Наші емі-ґранти ідуть в непоплатні місця, де тисячі людий тратить житє а десятки тисяч остає каліками на цілий вік. Крім того наш емі-ґрант, не знаючи англійської мови, наражає ся на чужині на всякий визиск і иншу біду.

Братя, хліборооби! залишіть ту емі-ґрацию, а горніть ся до „Просьвіти“, записуйте ся до читалень, користайте з курсів, які уладжує „Просьвіта“, записуйте ся до господарських шкіл „Просьвіти“ та учіть ся там, як управляти вашу рідну землю, щоби вона вас і ваших дітий виживила. А до Канади, заклинаю вас ще раз, тепер не їдьте! Бо не такі тут гаразди, як то аґенти темним людям захвалюють. Наші фармери в Канаді тяжко на хліб працюють. В провінції Онтарія земля не то що галицька; там земля неурожайна, бо богато каміня з гір на рілю вода зносить. А хто їде на фарму до провінції Манітоби, Саскачеван, Альберта той також гаразду не має. В тих околицях нема лісів, а дерево, котре спроваджують з Брітіш Колюмбії та з провінції Онтаріо, дуже дорого коштує. Одним словом, наш хліборооб тут не має що робити.

Хата українського емі-ґранта в Саскачевані в Канаді.

Щоби в Канаді можна добре господарювати, треба привезти з собою 16.000—20.000 долярів. Тому хто має 8—9 соток або і 5000 корон най сидить дома і най йому не забагає ся іти з родиною за море“.

Отсї прості, але щирі слова нашого хліборооба-емі-ґранта з Канади, який сам на своїй скірі зазнав біди, нехай будуть найліпшою пересторогою для всіх тих, що з легким серцем позбувають ся батьківської землі і вандрують в сьвіт за очи на певну загибіль.

..... ГІГІЄНІЧНІ ПОРАДИ. .....

Перша поміч при ранах.

Доля раненого залежить передовсім від першого бандажу. Карболевий квас показав ся в богато випадках шкідним, часто спричинює ґанґрину. Тому розчину карболевого квасу (хочби навіть 3 проц.) не вільно уживати при закладаню першого бандажу. На богато сьвітових лїчницях зовсїм не уживають карболевого квасу. Також инших т. зв. дезінфекцийних лїків не повинно ся уживати при осмотрюваню рани. Послїдними часами гадали, що йодоформовий порошок або йодоформова ґаза се найлїпший лїк на сьвіжу рану; щойно найновійші лїчничі досліди виказали, що в найбільшій части припадків, найлїпше зробить ся, коли рану прикриємо сухою, чистою ґазою, без попереднього митя і відкаженя рани. Митє околиці рани не лише є непотрібне, але, коли його не виконаєть ся дуже обережно і руками знатока, може навіть зашкодити.

При першій помочі при припадкових ранах, коли нема сильного упливу крови, нефаховий чоловік не повинен анї рани, анї її околиці зовсїм дотикати. Коли не дотикаємо ся рани пальцями, то не треба передтим мити рук. Виглядає се дивним, коли згадаємо, що хірург при кождій операції миє якнайстараннїйше руки, а навіть вбирає стерилїзовані ґумові рукавички, а тимчасом нефаховий чоловік, коли не має нагоди чистити рук після всяких лїкарських приписів, не повинен своїх рук зовсїм звогчувати анї змивати околиці рани. Се полягає в сїм, що немита рука а суха віддає менше заразливих зароднїв, бо такий сухий стан наче прикріпляє (прилїплює) бруд з зароднями до руки, коли тимчасом бруд при митю рук в водї легко розпускаєть ся і так можна його перенести на рану. Що правда не мита (неочищена) рука все таки небезпечна, але в сухім станї менше нїж в мокрім. Отже з двох лих лїпше менше.

Митє руки водою, котра містить богато заразливих зароднїв, улекшує перенесенє їх до отворених ран, або інакше є шкідне. Отже анї каплї води до сьвіжої рани. Кров, котра стинаєть ся в ранї є найлїпшим лїком для рани, а бандаж повинен лише служити на се, щоби рану хоронити від дальшого занечищеня з зовнї. Отже при першім бандажи взагалї не треба рани анї мити анї відкажувати.

В першій хвилї треба рану, не миючи рук анї не змиваючи рани, прикрити білою стерилїзованою ґазою, яка не має нїяких дезінфекцийних прикмет. Ся ґаза втягає в себе материю, яку видїлює рана і творить накритє, котре хоронить від зараженя зароднями з зовнї. Стерилїзована ґаза є отже загальним лїком при першім осмотрюваню ран.

..... РАДИ ДЛЯ ГОСПОДИНЬ. .....

Новий спосіб робленя конфітур з малин.

Конфітури з малин з араком. Вибрати найгарнїйші малини, уложити їх в великій камінній ринцї, а пересипавши верствами мілкого цукру, покропити найлїпшим араком. До фунта малин взяти півтора фунта мілкого цукру і пів склянки араку. Так приладжені малини, винести до пивницї на кілька годин, потім в тім самім тіглю поставити на огонь і завариту звільна через двайцять хвиль шумуючи. Коли би дуже сильно варили ся, відставити кілька разів, потрясаючи рондлем. Коли вистигнуть накладати в слоїки, завязати міхуром і переховувати в сухім місци.

Підскублюванє гусий.

Є пора в роцї, в котрій від полевого птаха аж до великого струся, родина птиць змінює своє упіренє, випускає пірє Тодї легко без болю для сотворіня можна скубати пірє, бо пірє легко тод видїлюєть ся. Також і велике пірє з кри. легко виходить. Бідна гуска немилосерно і на силу обдерта з піря, з покаліченок скірою, з видертими з крил великим перами хорує, а часто навіть гине.

Відки взяла ся цибуля.

Цибуля, яку ми привикли вважати найзвичайнїйшою „нашою“ городовиною, зайшла до нас давно-предавно і з далека.

Цибуля — се одна із найстарших в світї городовин. Від непамятних часів управляли її Єгиптяни, серед яких тїшилась вона славою не лишень як городовини, але навіть як святої ростини: на неї, як нині ми на хрест, клялись, божились і присягали, — її приносили в жертву богам і в дарі помершим. Розкусити цибулю, на яку присягалось, вважалось найбільшим святотатством.

Як незвичайно широко була розповсюдненою цибуля по цїлому Єгиптї, найлїпшим сього доказом може служити напись поміщена на великій пірамідї Хеопса, а в якій є спомин і про видатки на цибулю для робітників, що будували ту піраміду. В тій написї говорить ся, що на закупно цибулї і чіснику для робітників видано 1.600 талантів сріблом, себ то около 5 мілїонів корон на наші гроші!

Цибуля була улюбленою їдою також і у старинних Перзів, де не гордив нею не лишень простий нарід, але навіть і володарі. В одній записцї головного перського кухаря, яка доховалась до нинїшних часів, зазначено, що на королївський стіл виходило день на-день по 15 кільогр. цибулї і по 2 рази стільки ж чіснику.

Городовина ся була розповсюднена і серед старинних Греків. Про неї згадує вже Гомер так в Одисеї, як головно в XI пісні Іліяди, де золотоволоса Геката, прилагоджуючи для гостий хлїб, мід і вино, ставить на стіл також кошик з підбадьорюючою цибулею. Цибуля відгравала чималу ролю в т. зв. „теоксеніях“, себ то торжествах в честь усїх богів, які уладжувано в Дельфах а представляючих одночасно і пир Аполльона. В часї тих торжеств, хто приносив Пітії (преславній ворожцї) найбільшу цибулю, одержував від жреців (поганських священиків) в дарунку що небудь з принесеного в дарі на пир Аполльона. А се вважалось найбільшим щастєм і почестию.

У Траків цибуля відгравала важну ролю у весїльних обрядах. Атеней розказує, що коли атенський полководець женив ся з дочкою тракійського короля Котіса, то в день вінчаня, враз з иншими подарунками, одержав також лоханю снїгу, горнець сочевиці і бочку цибулї.

До Італії завезли цибулю перші переселенцї — Греки. Переказ говорить, що коли ті виходцї хотїли у перве вийти на італїйський беріг, то тубильцї не хотїли їх пустити і згодились на їх поселенє лишень під условиною, що пришельцї заприсягнуть ся, що жити муть з ними в згодї до сеї пори, поки ногами ходити муть по їх земли і носити голови „на плечах“. Виходцї побожились; але, заздалегідь насипавши в ходаки привезеної ними землї і сховавши під одїнє на плечах головки цибулї, — після чого висипавши з ходаків ту землю і викинувши цибулю, напали на корінних жителїв, вигнали їх з вітчини і заволодїли їх землею.

Від Римлян перейшла цибуля і до старинних Германів (нинїшних Нїмцїв), які її признавали як средство, підбадьоруюче духа і бодрість. Її цвітами прикрашували визначивших ся в бою героїв, а часто-густо в „Едді“ порівнуємо з ним і самих героїв. Воєнне значінє цибулї збереглось опісля у Германів аж до кінця XVI. столїтя, коли в тій цїли, щоб визвати противника до боротьби, доволї причіпити до свойого шелома цвіт цибулї.

В кінцї — у старинних Саксів при помочи сеї городовини виражувалось згоду або незгоду женихови, що приходив сватати ся. Коли його приймали бураками, то був се знак, що він їм не вгодний; коли подавали кисїль (жур), то се значило, що його приймають як гарного приятеля; а коли подали яєчницю з цибулею, то тим чином висловлювали свою згоду і давали надїю на певну женитьбу.

Хиба й не додавати, яким незвичайним присмаком для наших жидів являєть ся цибуля, яка й становить одно з найголовнїйших їх средств поживи. Проживаючи в Єгиптї, хоча й в страшнїй неволї, — вони нерадо його покидали під проводом Мойсея, виходячи до обіцяної землї, бо жаль їм було присмаку цибулї, якої не надїялись застати у новій своїй вітчинї.

..... ГОСПОДАРСЬКІ РАДИ. .....

Компост

є без сумніву знаменитим навозом на сіножати здібним побільшити так скількість зібраного з них сіна як і єго пастівну вартість. Корисне дїланє компосту на сіножатах полягає не лише на дїланю містячих ся в нім відживляючих материй, але і на тім, що землисті єго части заглушують мох на сіножатах і помагають ростинам сильнїйше закорінити ся. А через сильнїйше закоріненє ся і розріст ростин повстає буйний поріст на сіножатах і збір сіна є обильнїйший. За найвідповіднїйший час до вивозу компосту на сіножати уважано доси осінь і вчасну зиму. Але новійші досліди виказали, що кориснїйше розкинути компост на сіножатах тоді, коли житє ростин (вегетація) зачинає будити ся, отже на весну. З компосту розкиненого в осени або вчасною зимою легко улетчть розпускальні части азотові, котрі творять найбільшу вартість компосту. А навіть землисті єго части не сповнять в тім часї своєї задачі, бо через завмертє ростини не можуть розкорінювати ся і випускати нових гонів, а заки житє ростин розбудить ся, з компосту через дощі повстане шкаралупа, котра радше утрудняє розріст ростинок, як улекшає. Тому кориснїйше розкидати компост аж з початком весни. Хто хоче весною заощадити фірманок, може вивезти компост на сіножать зимою, але лишити єго там купками аж до весни. По розкиненю компосту треба сіножать конечно заскородити. Через се компост розкинеть ся рівномірно, а поживні єго части лекше всякнуть до корінців, коли борона порозриває зрослу поверхню сіножати. Особливо на новозаложених сіножатах компост є найлїпшим навозом, котрого нїякий штучний навіз не може заступити. Але не кождe господарство може витворити тілько компосту, щоби віддати в нім сіножатам се, що з них витягне ся через кождоразовий збір сіна. В таких разах треба собі допомочи купном навозів потасових і фосфорових. Сї купні навози можна розсівати на сіножатах в осени і зимою на снїг. На один морг уживає ся 3—4 сотнари каінїту і 2—3 сотнари потасу.

..... ДЛЯ РОЗРИВКИ. .....

РЕБУС ч. 4. уложив: *Л. К.*

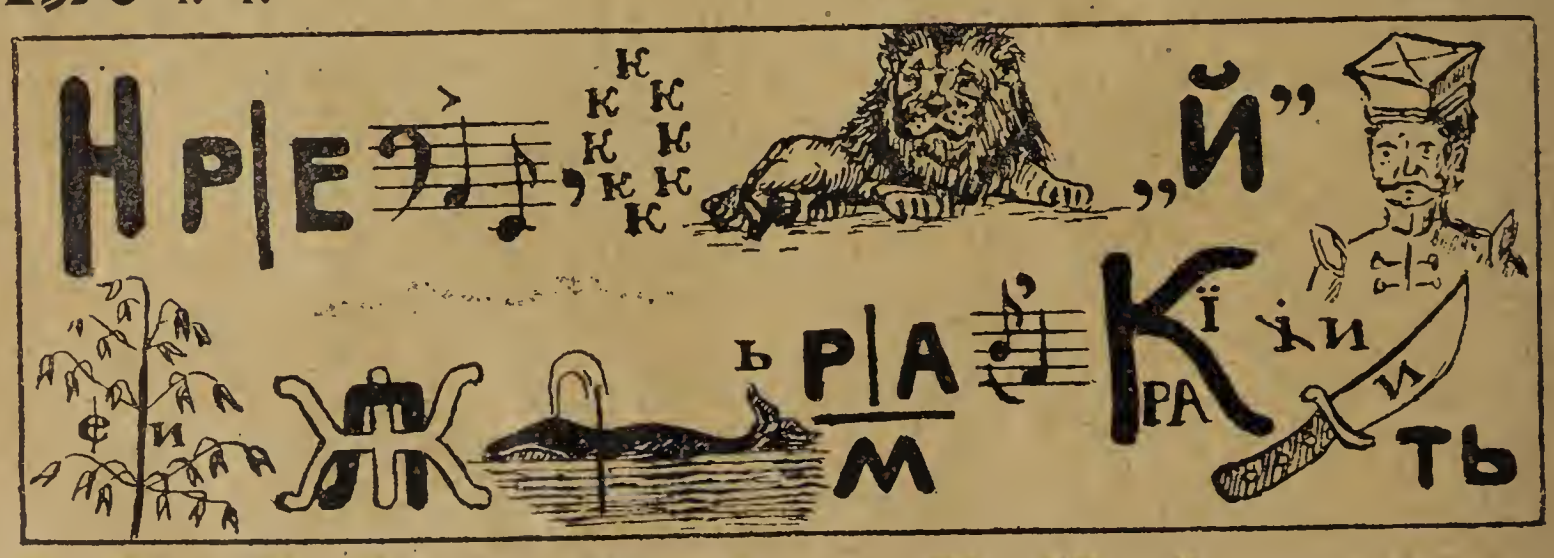

☆ ЖАРТИ, ДОТЕЛИ, АНЕКДОТИ. ☆

Гусак.

Раз у баби перехідний
Москаль ночував.
Устав рано — й за спасибі
В баби гуску вкрав.
Доганяє його баба:
„Служба! почекай!"
— „А что, бабушка, мнє скажеш?"
— „Та гуску віддай!"
— „Ах ти, Бог мой! ето гуска!
Єкой я дурак!...
Возьмі, бабка! єй-єй думал,
Что ета гусак!"

Степан Руданський.

ЗАВОДОВІ ШКОЛИ ТОВАРИСТВА „ПРОСЬВІТА".

Нарід, який дійсно стремить до того, щоби здобути собі красшу долю, мусить подбати про своє рідне шкільництво. І то не лише про народні школи, в яких учить ся дїтвора азбуки, не лиш ґімназиї, реальні школи, семинарії, унїверситети, що виховують в своїй рідній мові людий учених і урядничий стан, але конечно мусить мати також заводові, в котрих набуває в рідній мові фахових відомостий: хлїбороб, ремісник, купець, промисловець.

сьвіта", заснувало три школи а то: Господарську школу в Милованю, товмацького повіту, Жіночу школу домашного господарства в Угерцях винявських, рудецького повіту і Торговельну школу у Львові.

Господарська школа Товариства „Просьвіта" в Милованю.

В 1909 р. набуло Товариство „Просьвіта" від Й. Е. Митрополита Андрея гр. Шептицького в селї Милованю (пов. Товмач) 39 га 26 а (68 моргів і 361 квад. сяж.) землї враз з домом і господарськими будинками, позісталими з розпарцельованого двірського обшару. В тій маєтности задумало товариство отворити господарську школу, в якій би зимою учили ся селяни, що є самостійними господарями або мають услівя ними стати, рільництва, а лїтом дорастаючі селянські хлопцї садівництва і огородництва.

Старий будинок Господарської школи Тов-а „Просьвіта" в Милованю.

А коли нарід находить ся в такій полїтичній залежности, що не може упросити своїх верховодів, аби дали йому потрібні для єго розвою рідні школи, то сам своєю власною працею, хочби дуже тяжкою, та власним коштом мусить їх сотворити. Інакше не підійме ся він із свого занепаду а лиш щораз більше біднїти ме і нидїти, а в кінци може дійти до того, що і цїлком пропаде.

Щоби дати почин до заводового рідного шкільництва Товариство „Про-

Тому, що не було гроший на цїлко

вите уладженє школи анї учителїв, що моглиби постійно учити, тяжко було впровадити відразу в першім роцї науку після задуманого пляну. Зимова наука зачала ся перший раз 20 падолиста 1909 і тревала лиш шість тижнїв. До школи зїхало ся 30 селян з ріжних сторін Галичини. Науку провадило двох учителїв.

Слїдуючої зими відбувала ся наука через 3 місяцї в часї від 1. грудня 1910 до 1 марта 1911 також при участи 30 селян, принятих до школи з ріжних повітів в віцї від 18—35 лїт. В тім часї Товариство „Просьвіта“, діставши субвенцию краєву в квотї 5000 кор. на удержанє школи, придбало дещо середників наукових і постарало ся на той час о двох учителїв агрономів до рільничих наук, фахового садівника, учителя до загально осьвідомляючих наук а крім того упросило було до помочи в научаню куратора школи о. Н. Бачинського, місцевого пароха.

Старий будинок, в якім уладжено наукові салї, мешканя для учеників і учителїв, вимагав конечно відновленя і перерібки. З весною 1911 р. зачато єго відновлювати після пляну і кошторису обчисленого на 34.963 кор. 80 сот. а з початком падолиста мала зачати ся в направленім домі зимова наука. Однак в часї направи показав ся будинок цїлковито знищений так, що мури треба було давати майже всюди нові а місцями навіть вставляти фундаменти. Через се кошта перебудови перевисшили незвичайно кошторис, бракло будівляного

Новий будинок Господарської школи Тов-а „Просьвіта“ в Милованю.

материялу, і будинок остав на зиму невикінчений. Через те не могла відбувати ся наука в зимі 1911/12 р. Щоби однак використати в часї зими придбані учительські сили уладжено в грудни 1911 пятитижневий господарський курс при філії „Просьвіти“ в Тисьменици при участи 28 селян, а в часї від 23 сїчня до 1 марта 1912 такий самий курс при філії „Просьвіти“ в Товмачи при участи 31 селян.

В зимі 1912/13 відбула ся наука вже в новім будинки в часї від 6 грудня до 1 цьвітня, отже майже через 4 місяцї.

В тім часї заносило ся на війну з Росиєю і через те мимо великих заходів товариства ледви 20 селян прибуло до школи. Від тепер зимова наука буде відбувати ся правильно що року через 5 місяців в часї від 1 падолиста до 1 цьвітня.

Шкільний будинок має оден поверх. В сутеринах дому находить ся кухня, їдальня, пекарня, пральня і купальня. В партері простора викладова саля, де відбуває ся наука а при нїй кабінет, вивінований в наукові середники, якими послугують ся учителї при викладах. Там находить ся також мешканє директора школи.

На першім поверсї є дві спальнї — мешканє для двох учителїв і гостинна комната для відпоручників Головного Видїлу Товариства „Просьвіта“ і філій Товариства та для звиджуючих школу гостий. Трета спальня о трех вікнах уміщена на горі при стриху. Часть шопи належної до господарських будинків перероблено на гімнастичну салю. В нїй відбуває ся наука гімнастики а також вправи в пожарництві на приладах, закуплених для школи при помочи грошевої підмоги Товариства „Днїстер“. В гімнастичній сали відбувають ся аматорські представленя і сьвяточні концерти. Школа може помістити 60 учеників.

Учасники господарського курсу в Милованю підчас науки в школї.

В школї учать ся селяни предметів фахових і загально осьвідомляючих. Учать ся отже рільництва, годівлї домашних звірят і молочарства, спільництва (кооперациї) книговодства і господарської рахунковости, садівництва і огородництва, природничих наук, рахунків, української мови і лїтератури, історії України, релїгії, писаня (калїграфії), ру-

ханки (гімнастики) і пожарництва. Наука відбуває ся рано від 8—12 год. і пополудни від 3 - 6 а вечерами читають селяни спільно часописи, ведуть дискусиї під проводом своїх учителїв. В кінцевих місяцях зимової науки учать ся опрацьовувати відчити і виклади, щоби відтак могли ширити по читальнях і господарських кружках набуті в школї відомости.

Під доглядом школи є спілкова крамниця системи Рочдель. Ся крамниця служить для учеників взором, як мають бути орґанїзовані і ведені спілкові крамниці по селах.

Удержанє ученика т. є мешканє, харч і опал в школї в часї зимової науки коштує 25 кор. місячно т. є. 125 кор. за цїлу зиму.

Наука є безплатна. Услівя принятя: добрий стан здоровля ствердженій сьвідоцтвом лїкарським, скінчений 18 рік житя, укінчена народна школа.

При школї заложено садівниче і огородниче заведенє, яке має стати науковим середником для школи та підоймою садівничого і огородничого поступу серед нашого селянства. Роботу зачато в осени 1909 р. від постепенного закладаня овочевої шкілки. Однак місце назначене під овочеву шкілку показало ся невідповідним до дальшого її поширюваня задля свого положеня до півночи і надмірної вогкости; а що лїпшого місця на

Ученицї двомісячного курсу в Жіночій школї домашнього господарства в Угерцях вин.

шкільнім ґрунтї не було, тому докуплено в 1911 р. сусїдну 36 морґову реальність о дуже відповідним ґрунтї, положенім до полудневого склону і там перенесено овочеву шкілку.

Перший раз виплекала школа 500 добірних щеп в осени 1912 р. Їх розкупили на весні місцеві селяни з сусїдних сїл. В осени 1913 р. було вже на продаж 4.000 щеп. В слїдуючих роках школа мати ме на продаж по 10.000—12.000 щеп а від 1917 р., кождого року по 30—

35.000 добірних щеп. Щепа коштує по 90 сот. на місци.[1])

В найблизших роках стане при школї також молодий сад заложений на 20 (двайцять) морґовім просторі. При школї є і яринний город. Весною і лїтом відбуває ся там наука садівництва і огородництва для селянських синів, що скінчили 14 років житя. Наука опирає ся головно на практичнім виконуваню робіт під проводом фахових учителїв в садї і яриннім городї. Ученики дістають в лїтї даром харч і мешканє, в заміну за що виконують усякі роботи в садї і городї.

На ґрунтї необнятім садівництвом і управою ярин провадить ся рільне господарство. Але з тої причини, що поле дуже занечищене і виснажене, а при тім в більшій части вимагає дренованя задля надмірної вогкости, не можна було його доси відповідно визискати. Господарство буде ведене головно в напрямі годівлянім і молочнім.

Господарська школа в Милованю, здвигнена для селянства великим накладом гроша, працї і турботи Головного Виділу Товариства „Просьвіта“, має стати осередком нашої хлїборобської культури. Тому наше селянство повинно горнути ся до сеї першої заводової інституциї наукової як найчисленнїйше не жалуючи гроша нї часу на те, щоби в нїй набути відомостий, потрібних доконче для кождого поступовійшого господаря і сьвідомого сїльського громадянина.

На зиму нехай їдуть до Милованя старші господарі на пятимісячну науку, бо тодї, маючи найбільше вільного часу від хлїборобських занять, можуть лишити своє господарство на жінку і дїти.

Лїтом знова нехай господарі висилають до Милованя своїх синів та молод-

Наука вареня в Жіночій школї домашнього господарства в Угерцях винявських.

[1]) Цїнник щеп з Милованської шкілки подаємо в оголошенях сего календаря. Там є також поученє, як ходити коло щеп.

ших братів, що покінчили 14 лїт, на науку садівництва і огородництва.

Але загал нашого селянства задля низької уровени осьвіти та застрашаючої неграмотности не відчуває ще гаразд потреби того рода науки. Наш селянин не хоче навіть повірити в своїй зарозумілости, щоби єго, з дїда прадїда господаря, школа могла научити лїпшого способу господарованя. Через те заходить обава, що школа не буде мати достаточного числа учеників. Особливо в часї зимової науки, коли за удержанє треба заплатити 125 кор., можна сподївати ся браку учеників.

І тут повинни прийти з помочию філії Товариства „Просьвіта“ і Товариства „Сїльський Господар“. Нехай кожда філія вишле зі свого округа лиш одного селянина на зимову науку то школа буде мати достаточне число учеників.

Також наші повітові институції кредитові і торговельні, які завдячують своє істнованє і розвій селянству, повинні призначувати що року грошеві стипендиї хоч для одного селянина на виїзд до школи і на удержанє в часї зимової науки.

Такими стипендиями треба заохочувати до школи до тої пори аж загал селян зрозуміє потребу і значінє заводової науки рільництва.

Другою заводовою школою українською є:

Учениці з учительками в їдальни в Жіночій школї домашнього господарства в Угерцях винявських.

Жіноча школа домашнього господарства Товариства „Просьвіта“ в Угерцях вин.

В 1910 р. помер властитель двірського обшару в Угерцях винявських (повіт Рудки) бл. п. Михайло Малецький. Хоч був дїдичем і латинського обряду почував себе так щирим Українцем, що цїле своє майно, обнимаюче 354 ½ моргів землї, записав на власність Товариства „Просьвіта“.

Обнявши сей щедрий і справдї княжий

дар в посїданє Товариство „Просьвіта“ виарендувало орне поле і сїножати місцевим селянам, а двірські забудованя, сад і город рішило призначити під жіночу школу домашнього господарства.

В лїтї 1912 р. пороблено всякі заходи до отвореня школи. Відновлено дім, в якім мешкав бл. п. фундатор, перероблено комнати на наукову салю, спальню для учениць, комнату для учительок і шкільну кухню. А коли вкінци підготовлено дві учительки, потрібні до веденя фахової школи оголошено конкурс на принятє учениць.

Перший курс в школї зачав ся 1 падолиста 1912 р. і тревав через 5 місяців т. є до 1 цьвітня 1913 р. Задля браку місця, принято на сей курс лиш 9 замісцевих і 5 місцевих учениць.

Наука в сїй школї опирає ся на практиці і теориї. В часї практичної науки ученицї є подїлені на чети (групи), які під проводом і після вказівок, подаваних учительками, виконують назначену роботу. Одні шиють білє, одежу, гафтують, другі варять і печуть хлїб, треті перуть, прасують, роблять порядки. Практична наука зачинає ся від вчасного рана і тревае до обіду. По обідї, до якого засїдають ученицї враз з учительками, сходять ся всї ученицї до викладової салї і тут слухають викладів і загально осьвідомляючих предметів. Учать ся отже

Лекция прасованя в Жіночій школї домашнього господарства в Угерцях винявських.

про годівлю домашних звірят, гігієни, домашного господарства, крою, хемії, рахунків, української мови, історії України, географії, писаня, співу.

Лїтом 1913 р. в часї від 1 мая до 1 липня відбув ся двомісячний курс головно шитя, вареня і управи ярин при участи 17 учениць.

Хоч ученицї незвичайно богато скористали з пятимісячної науки а також з двомісячного курсу, то показала ся потреба розтягнути на будуче науку на

довший час, щоби селянські дівчата виходили зі школи з основним знанєм, потрібним для поступової газдині і свідомої громадянки. Вслїд за сим вже зимовий курс в 1913/14 р. продовжено до 6 місяців, а дальші будуть тревати по 8 місяців.

Крім того в часї вільнім від науки будуть відбувати ся спеціяльні курси. Щоби можна примістити в школї більше учениць перероблено в лїтї 1913 р. шпіхлїр на спальню для учениць і мешканє для третої учительки. В той спосіб узискано місця на 20 учениць. Аби ученицї могли научити ся, як належить ходити коло коров і дробу, закуплено дві корови а Товариство „Сїльський Господар“ призначило для школи зародовий курник.

Оплата за удержанє в школї, харч, сьвітло, опал виносить по 25 кор. місячно т. є. 150 кор. за шість місяців. Вписове 3 кор. Наука безплатна.

Услівя принятя: скінчених 16 лїт, добрий стан здоровля, ствердженій лїкарським сьвідоцтвом, народна школа.

Беручи на увагу теперішну темноту нашого селянського жіноцтва, яке майже зовсїм не горне ся до читалень, господарських кружків, спілкових крамниць насуває ся поважний сумнїв, чи буде зголошувати ся до сеї одинокої поки що школи жіночого господарства відповідне число дівчат, що хотїлиби своїм коштом учити ся.

Тому то народним та родинним обовязком передовсїм кождого інтелїгента що вийшов з під селянської стріхи, є наклонити свою молодшу сестричку, що остає на селї при господарстві, братаницю чи сестріницю і допомочи їй скінчити господарську школу, щоби в той спосіб виховати поступових господинь, та сьвідомих громадянок, уміючих працювати над піднесенєм свого села.

Перші ученики української Торговельної школи тов-а „Просьвіта“ враз з учителями.

Третою заводовою школою, заснованою „Просьвітою“, є

Торговельна школа Товариства „Просьвіта“ у Львові.

Сю школу покликало Товариство „Просьвіта“ до житя по коротких приготовленях дня 5 жовтня 1911 р. Торговельна школа має на ціли виховувати

дїловодчиків для зростаючих у нас економічних спілок, а також приватних підприємців торговельних.

Наука в школї треває два роки і обіймає нормальний плян науковий, приписаний для двоклясових шкіл торговельних рішенєм ц. к. Мінїстерства Віроісповідань і Просьвіти з 17 мая 1910 р. ч. 17.255.

До першої кляси приймає ся учеників, що скінчили 14 лїт житя або скінчать в роцї принятя та викажуть ся сьвідоцтвом з укінченої III кляси ґімназияльної, реальної або видїлової школи. Можуть бути приняті також ученики, що мають приписаний вік, та здадуть з добрим поступом вступний іспит з української і нїмецької мови, рахунків, ґеометриї, ґеоґрафії і науки природи.

До вступного іспиту треба в українській мові плавно і правильно читати, виясняти значінє слів і змісту, письменно обробити прочитаний уступ без значнїйших граматичних і правописних ошибок. В нїмецькій мові правильно читати та подати зміст знаного ученикови легкого уступу. З рахунків чотири основи дїланя цїлими і десяточними числами, раховане звичайними дробами. З ґеометриї: поглядове знанє плоских фігур і їх знаменних признак; засадничі форми брил. З ґеоґрафії: зрозумінє карти, загальний перегляд частий землї поземого і прямовісного уложеня, полїтичний подїл частий землї. З природи: поглядове знанє найбільше розповсюднених і найважнїйших плодів природи.

В торговельоій школї учать слїдуючих предметів:

Української мови 4 години тижнево в I клясї а по 3 год. в II клясї. Польської мови по 2 год. в обох клясах. Нїмецької мови по 4 год. тижнево в обох клясах. Купецьких рахунків по 5 год. на перший піврік а по 3 год. на другий піврік в I кл. а по 4 год. в II кл. Науки о торговли і векслях по 4 год. на перший піврік і по 2 год. на другий піврік I кляси а по 3 год. в II кл. Кореспонденції і конторової праці по 2 і 4 год. в I кл. і 3 год. на перший піврік II кл. Бухгальтериї по 2 і 4 год. в I кл. і 4 год. в першім півр. II кл. Торговельної ґеоґрафії по 2 год. в I і II кл. Товарознавства по 2 год. в I і II кл. Науки о устрою держави по 1 год. в II кл. Стеноґрафії по 2 год. в I і II кл. Каліґрафії по 2 год. в I кл. і по 1 год. в II кл. Взірцевої контори по 7 год. в другім півроцї II кл. Наука о спільництві по 2 год. в II кл. Писаня на машинї по 2 год. в II кл.

Кромі дворічної науки уладжує Товариство „Просьвіта“ при школї в вечірних годинах 6 місячний курс торговельний, по скінченю якого можна піддати ся з поодиноких купецьких предметів іспитови в ц. к. торговельній академії.

В 1913 роцї скінчило перший раз дворічну науку 30 учеників і всї дістали занятя. В 1913/14 р. вписало ся до I кляси 18 учениць і 24 учеників а до II кляси перейшло з минувшого року 30 учениць і учеників.

Наколи би зголосило ся було сего року до 1 кляси більше молодїжи були би отворені два окремі рівнорядні відділи мужеський і жіночий.

Оплата місячна на дворічній науці виносить по 6 кор. вписове 5 кор. і даток на наукові прибори 2 кор. Оплата за вступний іспит 24 кор. Бідні а пильні ученики дістають зниженє оплат або підмоги на покритє оплат з запомового товариства „Велес“, яке в тій цїли засновано при школї. Для сего товариства жертвував Вп. Спиридїон Святоморський урядник торговельної фірми в Лїнцу 2000 кор.

Крім того під управую Головного Видїлу „Просьвіти“ є один стипендийний фонд в сумі 5000 К., призначений для учеників сеї школи п. Павлом Рудиком з Канади.

Оплата на 6 місячнім курсї торговельній по 12 кор. місячно і 4 кор. вписове. В школї учать 3 учителї що покінчили торговельні академії, оден професор торговельної академії львівської і оден укінчений фільософ рутеніст.

Орґанїзация того рода торговельних шкіл є дуже важна для нашого економічного розвою. При їх помочи виховували би ся у нас що раз численнїйші круги фахово підготовлених людий, що брали би ся до ріжних торговельних підприємств приватних чи спілкових, видираючи в той спосіб торговлю з чужих рук.

Двоклясові торговельні школи можнаби творити без великого накладу труду і гроша в тих місцевостях, де маємо українські середні школи а передовсїм, де є наші приватні ґімназиї.

Попри ґімназияльні учительські сили ще треба для школи двох фахових учителїв з торговельними студиями. На приміщенє школи потрібні дві наукові салї.

А з шкіл тих користати моглиб талановиті селянські дїти, що ходили два-три роки до ґімназиї і не можуть відтак кінчити цїлої ґімназиї чи то задля старшого віку чи ізза браку средств. З таким підготовленєм моглиби як раз кінчити торговельну школу.

А коли би з часом повстав у нас надмір людий з торговельним знанєм, чого не треба бояти ся, то тодї силою конечности мусїлиби вони за межами рідного краю шукати хлїба.

За кордоном серед десяток мілїонів наших рідних братів знайдуть одиниці з торговельним знанєм ще богато місця. Тай за морем, куди виїзджає громадно наш народ, потрібні наші торговельники.

Олександер Гарасевич.

Згадка про Милованську школу.

Гень на сходї, на Покутю,
Де Днїстер гуляє,
Там то мене серце тягне,
Там думка витає.

Гень на сходї, в Милованю,
Там гора висока,
На тій горі стоїть школа,
Висока, широка.

Там то школа господарська,
Там гордість Вкраїни,
Там то мене серце тягне,
Кождої хвилини.

В тій то школї я учив ся,
Як у сьвітї жити,
Як за братів бороти ся,
Вкраїну любити.

В тій то школї я учив ся,
Як вперед ступати,
Як за правду бороти ся,
Неправду топтати.

Там учивсь я, як то рільник,
Має в сьвітї жити,
Щоби в него був достаток,
Щоб не знав бідити,

Там минали менї днини,
В щастю і спокою,
За тим щастєм серце тужить,
Розбите журбою.

М. Кураж,
бувший ученик Господарської школи в Милованю.

З РОКУ НА РІК.

(Огляд найважнїйших світових подій від жовтня 1912 р. по кінець липня 1913 р.)

Бурі, кров і руїну принесли нам у дарі роки 1912 і 1913. І хто зна чи їх найблизші наслїдники будуть кращі, чи й вони не зазначуть свойого шляху крівавими слїдами.

Кров лила ся, буря скаженїла на Балканах, та наслїдки сього відбили ся на житю сливе всього сьвіта. Дуже відбили ся вони на житю

Австро-Угорщини,

яка мусїла боронити свойого впливу на Балканах, а то й старати ся бути готовою до війни з Росиєю, яка тепер бажалаб мати необмежений вплив на славянські балканські держави. Тому теж Австро-Угорщина так у 1912 як і в 1913 роках була більше зайнята зовнїшною полїтикою, як внутрішною: довершила нового зоруженя армії, зреорґанїзувала ії, збільшила ії число майже в двоє. На нове зоруженє армії й фльоти видала наша держава пів тисячі мілїонів, 205 мілїонів ухвалили делєґациї, а 250 мілїонів, було надвишки, яку зробило правительство без згоди делєґациї. Небезпека війни з Росиєю спонукала верховну військову власть, крім збільшеня числа жовнїрів і заведеня лїпшого оружя, змінити також і людий, що проводили в війску. І так в грудни 1912 р. уступив мінїстер війни Авфенберґ і шеф ґенерального штабу Шемуа, а на їх місце менував цїсар полевого маршала Кробатіна та ґенерала Гецендорфа, а під кінець сїчня 1913 уступив командант австрійської маринарки Монтекуколї, а його наслїдником став віцеадмірал Гавс. Заразом і скрізь у армії переведено в офіцирських корпусах зміни в тім напрямі, що старих офіцирів заступлено молодшими. В серпни 1913 іменував цїсар престолонаслїдника архикнязя Франца-Фердинанда ґенеральним інспектором цїлої оружної сили. Великого розголосу наробила шпігунська афера австрийського полковника Редля, що зрадив мобілїзацийні пляни австрийської армії росийським властям, а відтак, коли його приловили, відобрав собі житє. Взагалї в часї воєнного напруженя появило ся в Галичинї дуже богато всяких, головно росийських шпігунів.

З загальнодержавної зовнїшної полїтики важне ще відновленє тридержавного союза, який заключено на ново, хоч ще реченець попередного не кінчив ся, головно для заманїфестованя одноцїльности й сили союза супроти потрійного порозуміня (Анґлії, Франциї, Росиї).

Весь час удержав ся урядницький кабінет Штірка, який брав ся ладнати внутрішні непорозуміня, та се йому зовсїм не вдало ся. Анї згоди Чехів з Нїмцями, анї Українців із Поляками не повело ся покінчити. Через нїмецьку обструкцию не можна скликати чеського сойму, а тимчасом краєве правительство Чехії лишило ся без гроша. Центральне правительство повідомило 10. цьвітня краєвий чеський видїл, що на 1913 рік не може дати нїяких виплат із державних фондів, бо фонди на се вичерпані. Та на сїм не скінчило ся. Коли в Відни пересьвідчили ся, що таки не вдасть ся довести до сього, щоби чеський сойм міг радити й при кінци липня 1913 р. цїсар розвязав чеський

1. **Др. Володимир Бачинський,**
адвокат, нац. дем. посол з пов.
Підгайці.

2. **Др. Теодор Ваньо**, адвокат,
нац. дем. посол з пов. Золочів.

3. **Лазар Винничук,**
господар, нац. дем. посол з п
Станиславів.

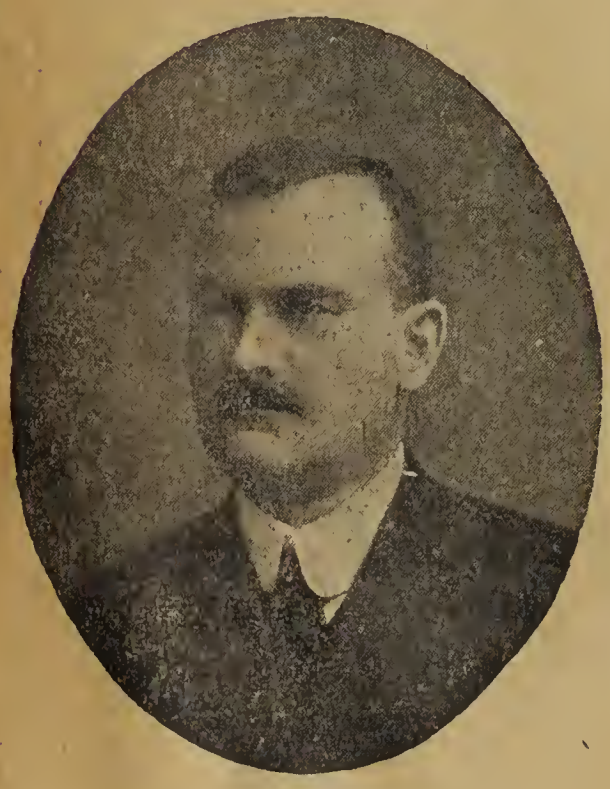

4. **Др. Ізидор Голубович,**
адвокат, нац. дем. посол з пов.
Збараж.

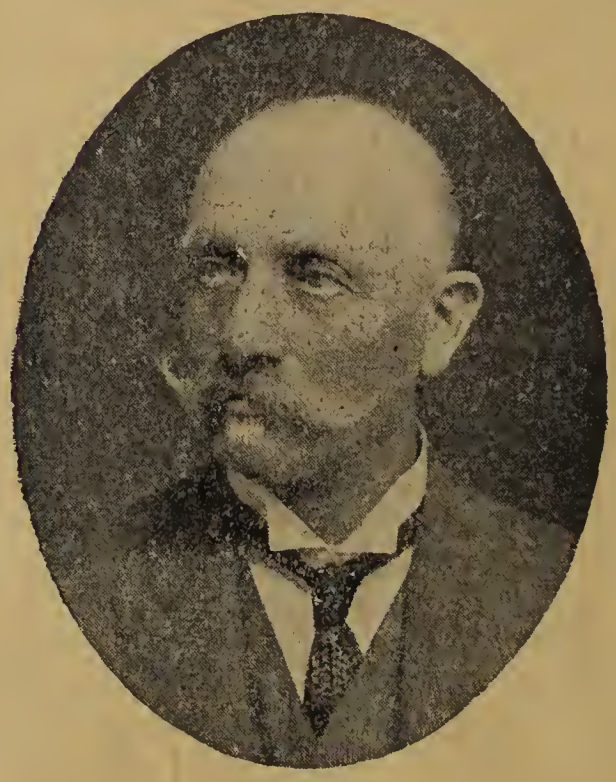

5. **Др. Антін Горбачевський**, адвокат,
нац. дем. посол з пов. Чортків.

6. **Павло Думка,**
господар, радпкал. посол з г
Тернопіль.

7. **Роман Залозецький,** проф. політехніки,
нац. дем. посол з пов. Рава руська.

Олександер Капустинський,
кат. парох нац. дем. посол
з пов. Борщів.

9. **Іван Кивелюк,** радник судовий,
нац. дем. посол з пов. Гусятин.

10. **Др. Теофіль Кормош,**
адвокат, нац. дем. посол з пов.
Перемишль.

12. **Іван Кохановський,** ц. к. радник
суду, нац. дем. посол з пов. Яворів.

11. **Др. Михайло Король,**
окат, „Старорусин“, посол
з пов. Жовква.

13. **Др. Іван Куровець,**
Гліkар, нац. дем. посол з пов.
Калуш.

14. **Павло Лаврук,** господар. радикал.
посол з пов. Косів.

сойм і краєвий видїл та поручив веденє справ окремій краєвій адмінїстрацийній комісиї, аж до часу, коли буде вибраний новий сойм і краєвий видїл. Однак виборів до сойму не розпишуть, поки не прийде до порозуміня між Чехами й Нїмцями. Невдоволені сим і Чехи й Нїмці. І одні й другі протестують проти відібраня автономії Чехії. Не краще й у нас в Галичинї. І тут переговори не довели нїдочого. Правда, заключили вже були наші посли компроміс із Поляками що до виборчої реформи, так меншість польських соймових послів спротивила ся тому компромісови. Намісник Михайло Бобжинський уступив, на його місце заіменував цїсар намісником Витовта Коритовського, а сойм розвязано та розписано нові вибори. Вибори відбули ся 30. червня й дали побіду нам, бо наших послів вийшло 31, а навіть москвофіл Марков вийшов українськими голосами при другім голосованю, та зате в Поляків побідили противники компромісової виборчої реформи, тому не знати, коли збереть ся новий сойм, бо так само як у Чехії не могтиме він зібрати ся поки не прийде до порозуміня між польськими й нашими послами. Парлямент не перевів майже нїчого иншого крім т. зв. „державних конечностий“ себто буджетової провізорії та військових предложень.

На Угорщинї теж не було спокою. Від червня 1912. там так, як виїмковий стан, в соймі править більшість без контролї меншости, бо опозицию викидає силою полїция. А тут опозиций-ний посол, колишнїй державний секретар Цольтан Деші обвинив президента мінїстрів Люкача, що він на переведенє виборів нарушив чотири мілїони державних гроший. Мінїстер Люкач внїс проти Дешія скаргу о обиду чести. Перший раз засудили були Дешія за обиду та клевету на місяць тюрми й 400 К пенї, та в другій інстанциї суд увільнив його. В падолист 1912 р. почали ся в Будапештї наради делєґаций. Угорська опозиция не приняла мандатів на делєґациї й старала ся перепинити сї наради та се не вдало ся їм. Предложений делєґациям спільний буджет на 1913 р. містив такі підвисшеня в порівнаню з попередним роком в мінїстерстві зовнїшних справ 1,432.000 К, в воєннім мінїстерстві 18,301.000 К в воєнній маринарцї $2^1/_2$ мілїона К. В угорськім соймі найважнїйшою справою була виборча реформа. Правительство внесло осьтакий проєкт виборчої реформи: число виборців збільшуєть ся о 800.000, значить о $^3/_4$ числа дотепе рішних виборців. Виборцем є, коли хто скінчив середну школу, в 24 р. житя а инші в 30. Неграмотні дістають виборче право, коли платять 40 К податку, або 16 моргів поля. Однак се проєкт далеко не заспокоює вимог нинїшних часів. Словаки, Хорвати, Серби Українцї (яких є в Угорщинї понад пі мілїона) зазнають там такого гнету якого нїде в Европі нема, крім хиба в Росиї, а новий проєкт виборчої реформи зовсїм не забезпечує сї народ перед мадярським гнетом. Тож сей законопроєкт хоч і стане законом, не довге матиме житє. Народи, що й так будять ся щораз більше до сьвідомости, змусять правительство заступити його кращим. А поки сього не буде, не буде на Угорщинї спокою. Ось 1912 р. стріляв Хорват Юкіч до бана Хорватії Цувая, а сього року (1913) в серпни инший Хорват Дейчіч ранив королївського комісаря Хорватиї Скерлєча. З причини висше згаданого увільненя Дешія президент мінїстрів Люкач і инші мінїстри уступили, а президентом мінїстрів став Тіша. З подій, що вяжуть ся з войною на Балканах треба зазначити прилученє до Угорщини турецького острівця на Дунаю Ада Калєг та аферу з Сербією ізза зневаженя австрийського конзула

Прохаски, яка трохи не довела до воєнної виправи на Сербію, та Сербія ще в час перепросила Австрию.

Так само під впливом балканської війни була й

Росия

російська полїтика, хоч із економічного та фінансового боку наслїдки сеї війни не відбили ся на нїй так як на Австриї. Росия хоче грати ролю опікунки полудневих Славян і тому старається ся мати на балканські держави як найбільший вплив. А що, як уже знаємо, вплив на Балканах хоче мати й Австрия, то

Балканські володарі:

Король сербський. 2. Кор. чорногорський. 3. Султан турецький. 4. Кор. грецький †. 5. Кор. болгарський

полїтика Росиї полягає на сїм, щоби підбурювати славянські балканські держави проти Австриї. Через оттаку полїтику Росиї трохи не прийшло до війни між Австриєю та Росиєю. І одна і друга держава вже почала була готовити ся до війни, мобілїзувати війска на сумежних границях. Вже скрізь говорили про певну російсько-австрийську війну, так тут Нїмеччина рішучо заявила, що на випадок, колиб Росия почала війну з Австриєю, вона не буде дивити ся спокійно, а поспішить Австриї з помочю. А тут ще й у самім російськім війску показали ся непорядки та неспокої. Виявили ся бунти в Чорноморській фльотї й над Севастополем треба було оголосити воєнний стан. Се все змусило Росию покинути поки що думку про війну з Австриєю. Як тут воювати з чужими державами, коли з своїми власними підданими треба разураз вести війну. Російське правительство мусить скрізь по своїх землях держати війско для вдержаня „спокою“ й воно сьвідоме сього, що колиб воно відки вивело війско там зараз і вибухла би революция. І тілько війском Росия може вдержати в послуху своїх власних підданих, яких вона гнете як нїхто нїде в сьвітї. Ось напосїла ся на Фінляндию, яка так само як Україна добровільно пристала до Росиї й таксамо з умовою, що Росия шануватиме її вольности. І довший час Росия справдї не важила ся займати фінляндських прав, та в останнїх роках напосїла ся на неї та старається ся насильно окромішне фінляндське князївство перемінити в російську губернїю. Фінляндцї боронять ся, як можуть, так Росия не дає за вигране й далї старається ся московщити Фінляндців. Ось недавно видала розпорядок, що всї фінляндські урядники мусять уміти російську мову. Найважкійшеж приходить ся жити нашому українському народови. Не досить, що заборонюють учити в рідній мові, не досить що переслїдують і замикають українські товариства: „Просьвіти“ й и., а навіть похорони визначнїйших Українців не дадуть відпра-

15. **Др. Микола Лагодинський,** адвокат, радикал. посол з пов. Надвірна.

16. **Др. Кость Левицький,** адвокат, нац. дем. посол з пов. Рогатин.

17. **Лев Левицький,** ц. к. начальник суду, нац. посол. з пов. Жидачів.

19. **Северин Метелля,** гр. кат. парох, нац. дем. посол з пов. Цішанів.

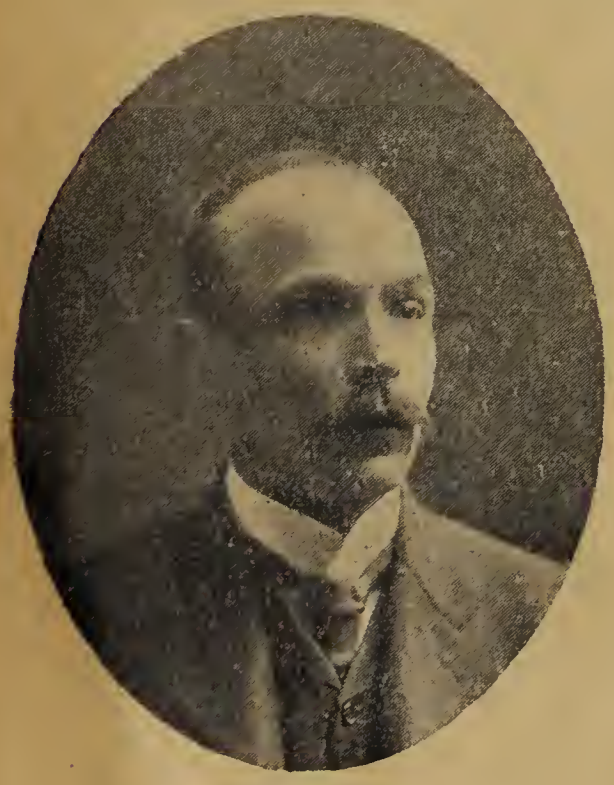

18. **Др. Іван Макух,** адвокат, радикал. посол з пов. Товмач.

20. **Др. Михайло Новаковськи** адвокат, безпартийний посол з Богородчани.

21. **Др. Теофіль Окуневський,** адвокат, нац. дем. посол з пов. Заліщики.

22. **Др. Роман Перфецький,** адвокат, нац. дем. посол з пов. Сокаль.

23. **Др. Евген Петрушевич,** адвокат, нац. дем. посол з пов. Стрий.

24. **Теодор Рожанковський,** радник судовий, нац. дем. посол з пов. Турка.

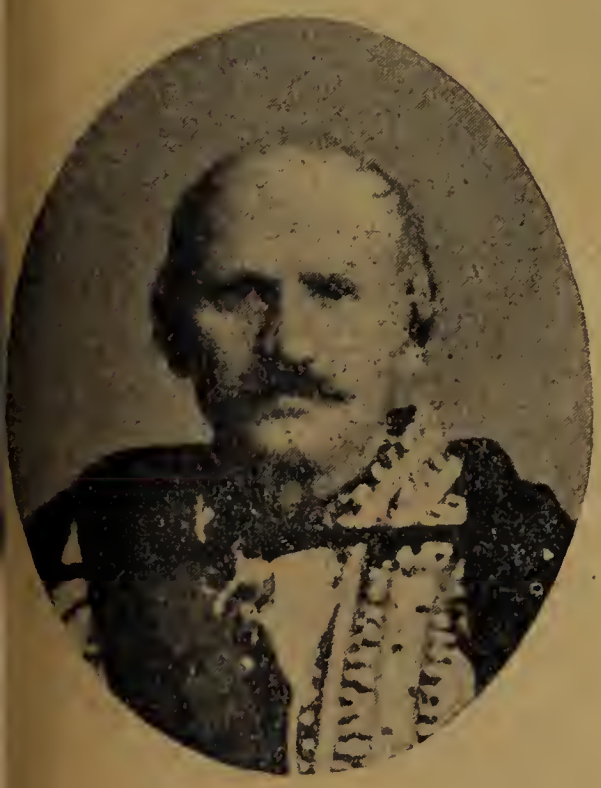

25. **Іван Сандуляк,** господар, радикал. посол з пов. Снятин.

26. **Др. Володимир Сінґалевич,** ц. к. судия, нац. дем. посол з пов. Перемишляни.

27. **Тимотей Старух,** господар, нац. дем. посол з пов Бережани.

28. **Гринь Тершаковець,** господар, нац. дем. посол з пов. Рудки.

вити як слїд: заборонюють промови, обтинають ленти з вінців, розганяють людий. Так було при похоронах Лисенка й Лесї Українки. На похоронах Л. Українки заборонили навіть співати „Вічная память“. В останних часах мінїстерство внутрішних справ зажадало від київського губернатора, щоби він подав йому докладний спис українських бібліотек і товариств, що можуть уживати української мови та про число членів в українських товариствах. Розумієть ся, що й із сього російські Українці не можуть сподївати ся нїщо доброго. Отак живеть ся там нашому народови, та мимо того український рух не паде, а росте й росте. Се й наводить на російське правительство все більший страх. А тут ще й у думі, сїй послушній у всїм правительству думі, обізвали ся голоси, таки корінних, але поступових Москалїв в обороні українського народа й української мови. Ся дума се вже четверта від 1906 р. В вересни 1912 р. розвязано третю думу, а вибори до четвертої думи, що відбули ся в жовтни дали такий вислїд: правих 63, націоналїстів 90, центр 34, октябристів 95, поступовців 45, кадетів 59, трудовиків 9, соціяльних демократів 15, Поляків 15, Музулман 7, безпартийних 9. Значить праві, до котрих треба зачислити й націоналїстів, не мають більшости, але й лївиця її не має. Котра сторона переважить рішають октябристи. Отся дума показала ся самостійнїйшою від попередної, зважила ся навіть ухвалити заяву недовіря мінїстрови просьвіти, але все таки в більшій йде на руку правительству. Щоби запоморочити голови населеня величю Росиї правительство обходить всякі ювилеї і так 7. вересня 1912 обходила величаво столїтний ювилей битви під Бородіном, у якій Москалї вперве побили Французів. В сьвятї на бородинському побоєвищі брав участь цар із семєю. Так само величаво обходили 21. лютого 1913 р. 300-лїтний ювилей панованя династиї Романових. (В сей день тому 300 (1613) лїт назад по вимертю династиї Рурикович вступив на престол Михайло Романів. З його роду походить і теперішний цар). Війна на Балканї й небезпека війни з Австриєю заставила Росию, як і другі держави, подумати про військо, яке в часї японської війни показало ся зовсїм нездатним, над його збільшенєм і поправою. Події на Балканї спонукали російського царя до зїзду в Нїмеччинї з нїмецьким цїсарем і англїйським королем. Як у нас так і в Росиї найшов ся висший офіцир, що зрадив пляни російської мобілїзациї й теж, коли його приловили, відбрав собі житє.

Нїмеччина

займала в сьвітовій полїтицї дуже важне місце. Як знаємо вже головно завдяки її рішучому виступови не прийшло до австрийсько-російської війни. Та не все стояла вона рішучо по сторонї Австриї. Коли Греция старала ся загорнути в полудневій Альбанії як найбільше землї, а Австрия спротивила ся сьому, Нїмеччина заявила ся за полишенєм Кавалї при Греции і спротивили ся з гори ревізії букарештенського мира, який збільшив Сербію коштом Болгариї. Бачимо з того, що хоч Нїмеччина заявила, що колиб прийшло до війни, то воюватиме разом із Австриєю й хоч відновлено потрійний союз, то не все попирала Австрию. Попирала Австрию тодї, коли се годило ся з її власними інтересами, а не попирала, коли се було проти її інтересів. А інтересом Нїмеччини є тепер не допустити до загально европейської війни, поки її воєнна сила, головно морська ще не готова. Головно морська тому, бо найбільшою своєю суперницею вважає Нїмеччина морську державу Англїю й тому на перегони з ньою будує воєнні кораблї, хоч все таки дігнати

Англію їй не так легко, бо й Англія не стоїть на місци, а все збільшує свою фльоту. Попри збільшеня фльоти й сухопутнього війска, заходила ся Нїмеччина також коло реформи війска. Розуміють ся як скрізь так і тут викликали сї реформи головно подиї на Балканї. З важнїйших подій треба зазначити гостину австрийського престолонаслїдника Франца Фердинанда в Берлїнї в нїмецького цїсаря 22. падолиста 1912 р., та смерть державного секретаря Кідерлєн-Вехтера 30. грудня 1912 р., на котрого Нїмеччина покладала великі надії та смерть нїмецького амбасадора в Лон-

29. **Др. Кирило Трильовський**, адвокат, радикал. посол з пов. Коломия.

ції барона Маршаля Біберштайна 24. ересня. На його місце покликано Бетіана-Гольвега.

В Баварії помер 12. грудня 1912 р. аварський князь-регент Люітпольд, а на рестол вступив князь Людвик. З внутішної політики Прусиї слїд зазначити, що пруське правительство дальше еустанно працює над вивлащуванєм ольської більшої посїлости та над коонїзациєю пруської Польщі Нїмцями.

Франция

ж жила під знаком балканської війни. війна загрожувала її фінансам, бо Туреччина позичила в Франциї великі суми гроший. Тому Франция довго опирала ся розборови Туреччини. Перебув-

30. **Др. Льонгин Цегельський**, канд. адв. нац. дем. посол з пов. Бібрка.

ши тяжку крізу в мароканській війні, яка коштувала Францию чимало крови, взяла ся вона до внутрішних реформ. Під впливом подій на Балканї взяла ся

31. **Іван Яворський**, гр. кат. парох, нац. дем. посол з пов. Ст. Самбір.

вона за реформу війска, а оперла її головно на поворотї до давнього, до трилїтної військової служби. Так то, коли другі держави, як от і Австрия, заво-

дять дволїтну службу, Франция демократична република вертає до старого. Зробила се розумієть ся для збільшеня воєнної сили. В сїчни наступила зміна в управі републики. 17. сїчня відбули ся вибори нового президента републики. Президентом вибрали президента мінїстрів Пуанкаре. По виборі на президента мусїв Пуанкаре зректи ся президентури мінїстерства, а з ним по звичаю мусїв уступити й цїлий кабінет. Президентом кабінету став Бріян, який обняв заразом і мінїстерство внутрішних справ. Мінїстром зовнїшних справ став Жонар, мінїстром праці: Рене Беснар, торговлї: Гіспо, хлїборобства: Фернан Даві, кольонії: Жан Море, маринарки: Боден, війни: Етієн, науки: Сте, судівництва: Барту, фінансів: Кльос, публичних робіт: Жан Діпі. Нове мінїстерство дістало в палатї послів заяву довіря 324 голосами проти 77, а 172 здержало ся від голосованя, а в сенатї 253 голосами, проти 75, а від голосованя здержало ся 133. По ухваленю трилїтної служби задержано жовнїрів покликаних 1910 р., що викликало в місцевостях Туль, Бельфор, Нансі, Орлєані, Родесї, Шарлєвілї, Нарбонї та в богато инших місцевостях, а навіть у самому Парижі невдоволенє, а декуди приходило навіть до заворушень жовнїрів. 23. червня новий президент републики удав ся в товаристві мінїстра Пішоно в подорож до Лондону.

Англїя.

Англія як усе так і тепер відграє важну ролю в зовнїшній, заграничній полїтиці. Її завданєм було не допустити покищо до війни й вона виступила як посередниця в заключеню мира між Туреччиною а балканським союзом. З заграничної полїтики слїд зазначити ще ослабленє дотеперішного противенства до Нїмеччини й не було вже в р. 1912 і 1913 анї одної такої хвилї, як 1911 р. в липнї, коли всї думали, що прийде до війни Англії з Нїмеччиною. Хоч поспішне збільшуванє нїмецько фльоти змушує Англію будувати щора більше число воєнних кораблїв. Та само приязнь Англії з Росиєю в 1912 р ще більше скріпила ся. Воно й не диво бо обі держави хочуть взяти участ у розборі азийської Туреччини та Пер сиї. У внутрішній полїтиці цїлий час за няла справа ірляндського гомрулю (окремішного парляменту для Ірляндиї). Палата громад (наша палата послів прийняла закон про гомруль в усї трьох читанях, мимо опозицмї консерватистів і протестантів з м. Ульстер. Провідник консервативної партиї Льо Бунар заявив бундючно, що Ульсте в Ірляндиї по переведеню закона пр ірляндську самоуправу не буде слухат більшости ірляндського парляменту, н піддасть ся ірляндським свинопаса і буде шукати иншого пана, хоча прийшло просити чужої помочи. Слов сї доказують, як дуже в душу Англїйц вїла ся нетерпимість до католицьк й кильтийської Ірляндиї (Відносини нагадують зовсїм польсько-українськ відносини в Галичинї). Та мимо тог домаганє цїлого ірляндського народу по бідить і він дістане самоуправу й сві парлямент. Чимало клопоту завдают англїйському правительству т. зв. с фражистки, т. є. жінки, що домагают ся рівних прав для жіноцтва. Гар цїль, тільки з їх поведеня виходить, ш їм не так ходить о рівні права, я о „славу“, кажуть, що навіть ходить о се, щоб повалити лїберальний кабіне. Вони роблять авантури по вулицях, н падають на премієра й мінїстрів, кид ють ся під коні. Правительство вист пило рішучо проти них і арештує їх кожню авантуру. Вони хопили ся гол дівки, та парлямент ухвалив закон, ш коли котра занедужає з голоду, щоб пускати на волю, а відтак коли подуж

Посли російської Думи, що промовляли в обороні української справи.

1. **А. Шінґарьов,** лїкар, заступник предсїдателя фракції кадетів посол з Петербурга.

2. **А. Александров,** адвокат, посол з Катеринославщини.

3. **П. Мілюков,** публїцист, посол з Петербурга.

4. **С. Іванов,** професор полїтехнїки, посол з Київа.

5. **А. Керенський,** адвокат, посол з Саратівщини.

6. **В. Дзюбинський,** скарбовий урядник, посол з тобольської ґубернії.

7. **Г. Петровський,** металевий токар, посол з Катеринослава.

8. **А. Бурянов,** металевий токар, посол з Таврищини.

знов арештувати. Спокійнїйше бореть ся за жіночі права друга партия: суфражетки й ся партия має в Англії більші симпатиї (прихильність).

Італїя.

Італія аж до жовтня 1912 р. була зайнята війною з Туреччиною о африканську провінцию Тріполїс. Війна покінчила ся 15. жовтня преліїмінаром в Уші, над женевським озером і миром в Льозанні. Італія дістала Триполїс. Війна з Туреччиною коштувала тисяч мілїонів, італїйська фльота стояла цїлий рік під повною парою. Тепер приходить черга на будову нових портів у Лїбії та Киринеїці, на будову зелїзниць в лїбійській провінциї. Італія чванить ся, що се в друге Рим здобув Картагіну. (На сїм місци, де тепер Лїбія, стояла картагінська держава й старинний Рим був здобув її та збурив столицю). Та мимо сього, що мусїла гоїти рани з триполїтанської війни, Італія не кинула вмішувати ся до загально-европейської полїтики, як ось у війні Туреччини з балканським союзом. За її порадою а згляднo за порадою італїйського короля чорногорський король Микола, тесть італїйського короля, відступив від об-

Балканський півостров перед війною.

логи Скутарі й уможливив скорше помиренє союза з Туреччиною. Хоч і належить вона до тридержавного союза, то коли Австрия зажадала ревізиї букарештенського мира, вона, так само як і Нїмеччина, заявила ся проти ревізиї.

На Балканськім півострові

сливе два роки мара війни не сходила з овиду, страшний косар-смерть не

спочивав ні хвилиночки, а косив і косив сам цьвіт населеня, молодь балканських народів.

Ледви Туреччина покінчила війну з Італією й заключила з ньою мир, як ось і мусїла готовити ся до нової війни, до війни з балканським союзом, до якого приступили: Болгарія, Сербія, Чорногора та Греція.

Несподївано лїтом 1912 р. рознесла ся чутка про заключенє союза. Союзники поставили Туреччині такі домагання, що вона не могла їх сповнити. І почала ся війна. Не помогло нїщо посередництво великих держав. Головні події війни розіграли ся на східній части воєнного поля. Болгари вирушили трьома віддїлами до Тракії. Другий віддїл, що йшов на лївім крилї дійшов 19. жовтня до Мустафа-Паші. Ся армія зараз почала окружати Андріянопіль. Перша армія йшла в напрямі до Кіркілїс. Тут стрінула вона частини турецької армії, що готовили ся в похід і змусила їх до втечі. Втїкачі потягнули за собою й армії, які не були ще в битві. До рішаючої битви прийшло на лїнії Віза-Лїлє-Бурґас. Били ся кілька день. Турки мали зразу на правому крилї перевагу, та Болгари так заатакували середину, й лівє крило, що битва випала загалом у некористь Турків. Втеча Турків перемінила ся в переполох. Під Чорлею та Сераєм пробували Турки ще раз оперти ся, та даремне. Вкінцї все опинило ся на Чатальджі. Та Болгари великими втратами були так ослаблені, що нїяк було їм думати, щоби зараз проломити останнє оборонне місце Турків. Аж у половинї падолиста Болгари так далеко вже були

Балканський півостров по війні.

вдерли ся на турецькі становища, що могли подумати про приступ. Приступ не вдав ся. Та Турки тільки в части використали сю невдачу Болгар. Вкінці запустили ся оба начальні вожди в переговори що до перемиря й тоді не ведено нїяких більших боїв. Перемирє заключено 3. грудня. Адріянопіль устояв ся проти заслабих ворожих війск аж до здержаня ворожих змагань і був через се добрим атутом в руках побіджених.

На заході вдерла ся одна сербська армія до Санджаку, а дві инші вислано на Іскіб, а заразом одну, зложену з сербських і болгарських віддїлів післано попереду через Егрі-Паланку. Серби побили західну турецьку армію під Кумановом заняли Іскіб, побили щераз Турків під Істіп-Кепрілї, здобули всю Стару Сербію й зломили зовсїм опір Турків під Монастиром. Тимчасом армія зайнята в Санджаку, злучила ся з північною армією Чорногорців і пішла походом до Адриї та заняла Алєсіо й Дурацо. Слабкі болгарські віддїли заняли тимчасом Македонїю й узяли участь в виправі до Солуня. Болгари твердо стояли при сьому, що Серби не заниматимуть нїчого в Македонії. Навіть Монастир, що його здобули Серби, мусїли останні віддати Болгарам. Солунь піддав ся тимчасом Грекам, котрі майже без опору продістали ся через Сербію, Верію, побили Турків під Янїною й змусили солунську залогу до здачі. Грецькі операції в Епірі були менше щасливі. Тут держала ся Янїна аж до кінця війни, так само Скутарі, яке Чорногорці на дурно облягали.

Так значить лишили ся в турецьких руках Андріянопіль, Скутарі та Янїна, коли 16. грудня почали ся в Лондонї мирові переговори. Тимчасом Альбанїя проголошує свою независимість і творить тимчасове правительство. В Лондонї крім повновласників поодиноких держав, почав ся також т. зв. „ренїон амбасадорів шести великих держав для проясненя балканського питаня. Конференция амбасадорів згодила ся на автономію Альбанії й на доступ Сербії до Адрії. Обоє мають бути невтральні під контролею великих держав. Сербія пристала на се. Висланники держав балканського союза поставили такі домаганя: відступленє европейської Туреччини аж до лїнії Родосто-Малястра, всїх островів егейського моря до Крети. На се Турки поставили такі умови: віляєт Адріянопіль лишаєть ся турецьким. Македонїя автономним князївством під зверхностію султана й із вибраним балканськими державами, затвердженим султаном, безсторонним, християнським, по можности протестантським князем; Альбанїя автономним під зверхністю султана й князем із султанської семї, всї острови егейського моря лишають ся турецькими, а що до Крети порішенє лишаєть ся переговорам між Туреччиною та великими державами. В сїчни Турки богато попустили з своїх умов, стояли тільки при задержаню Адріянополя та егейських островів. Та союз не хотїв на се пристати. Війна почала ся на ново. В Царгородї молодотурки під проводом Енвер-бея повалили кабінет Кіяміля Паші й убили при тім міністра війни Назіма Пашу. Молодотурки утворили свій кабінет. Війна ведеть ся далї на суші й на морі, причім турецький кружляк „Гамідже“ робить богато шкоди грецьким кораблям. На суші ведеть ся союзови. Болгари не дають висадити Туркам війска на сушу. По довгій облозї приступом на багнети здобули Адріянопіль. Чорногорці облягають Скутарі й мимо зазиву великих держав не хочуть кинути облоги. Великі держави владжують бльокаду Чорногори, та й се не спонукує чорногорського короля до відступленя. Оборонець Скутарі Есад-паша за тайною змовою віддав без бою ключі до міста Чорногорі-

Коли великі держави не можуть рішити ся, що їм дїяти з непослушним чорногорським короликом, Австрия заявляє, що буде дїлати на власну руку. Вкінцї Микола згодив ся уступити з Скутарі.

Ще не покінчила ся одна війна, а вже зажевріла ся друга. 22. мая Греком Альбанії. Так само зрекла ся й Крети. Щож до Альбанії та островів на Егейськім морі, то се лишаєть ся до рішеня великим державам, які признали острови Греції, а з Альбанії утворили окрему державу під своїм протекторатом. Тепер прийшла черга на подїл здобутих земель і ось тут союзники по-

З Балканської війни: Борба під Адріянополем.

ция й Сербія заключили договір проти Болгарії. Тимчасом в Петербурзї поладжено порозумінє між Румунією та Болгарією так, що Болгарія має Румунії відступити Силїстрію. 30. мая 1913. підписано в Лондонї мирові умови між Туреччиною, а союзними державами. Туреччина зрекла ся всїх европейських земель аж по лїнїю Енос на Егейськім морі по Мідію на Чорнім морі з виїмсварили ся. Греция й Сербія рушили на Болгарию, до них прилучила ся ще й Румунїя, а відтак і Туреччина, яка хотїла відзискати Адріянопіль. Окружена з усїх боків ворогами й опущена великими державами Болгария не могла боронити ся й піддала ся. Румунїя й Сербія та Греція зискали, що хотїли, а Туреччина теж без сумніву задержить Адріянопіль, який уже в її руках.

Еспанїя.

В Еспанії нема спокою. Ось в падолистї 1912 р., анархіст Серато вбив президента міністрів Каналєхаса. Убійник позбавив сам себе житя. На місце Каналєхаса заіменував король президентом міністрів графа Романонеса. Инші міністри лишили ся сї, що були доси. 27. падолиста підписано в Мадритї еспансько-французький договір у справі Марока. В договорі одержала Франция крім инших територияльних користий широкий і богатий у руду простір між Уед Драа та Суз. Еспанїя дістала Іфні, Франция на півночі частину дуже родючої з залюдненої долини Уерґа а крім сього з стратеґічного (воєнного) й господарського боку важні погранича над Мулюєю та Люкусом. Палата послів приняла сей договір по дводневній нараді 216 голосами проти 22. Старе міністерство уступило, а на його місце Ромононес утворив нове лїберальне. Консерватисти грозили, що зречуть ся своїх посольських мандатів та якось надумали ся й не сповнили грозьби. Король покликав до себе провідника републїканів Азкорате й обговорював із ним ріжні питаня, як от обезпеченє на старість, релїґійну терпимість, розвиток шкільництва в лїберальнім дусї. В цьвітни підписав декрет, яким звільняєть ся некатолицьких дїтий від науки католицького катехізму. 25. цьвітня анархіст Санше Алєґре з Барцельони дав до короля кілька вистрілів із револьвера та не ранив його. З початком мая гостив король Альфонс враз із Романонесом у Парижі. 30. мая міністерство Романонеса уступило наслїдком бесїди консервативного посла Едварда Датоса, який заявив, що не може попирати лїбералів, бо вони входять у компроміси з републїканами та соціялїстами. Король поручив утворити новий кабінет і покищо старе міністерство лишило ся при уряду до утвореня нового кабінету, що стало ся в половині червня. 19. червня королева повила сина.

Португалїя.

Португалїя відколи стала републикою не має спокою, бо є там чимало людий, які хотїлиби привернути назад королївський престол. От вони й старають ся викликати революцию. Щоби раз уже з ними мати спокій Португалїя заключила з Еспанїєю умову, на основі якої еспанське правительстно має всїх провідників заговорів проти португальської републики видавати з Еспанії. (Сї люди мають найбільш у Еспанії свої заговірні гнїзда), а всїх заговірників потягати перед суд, всїм заговірникам, що виїхали з Еспанії заборонити приїзду до Еспанії на протяг трьох лїт. З причини буч в парлямент зза того, що помірковано-републиканська партия вибрала бесїдником нелюбого поступовій партиї, міністерство уступило. Новим президентом міністрів став провідник партиї розвитку Джузе д Альмейда, та вже по двох днях він уступив, а президентом міністрів став Альфонзо Коста. В Лїсбонї прийшло до бучі ультрарадикальних републикан. Вони мабуть думали повалити кабінет й віддати провід міністерства Магаляеслїнови. Богато арештовано, найшли чимало бомб.

Белькія.

В Бельґії має перевагу клєрикальна партия й вона в парлямент повалила внесенє соціялїстів у справі виборчої реформи. Тому соціялїстична національна рада порішила 14. цьвітня по пол. проголосити загальний страйк, коли до сього часу клєрикали не поступлять ся. Клєрикали не подали ся й 14. цьвітня вибух загальний страйк, в якому взяло участь 400 тисяч робітників. Страйк покінчено 24. цьвітня, значить він тривав 10 днїв. Не хоче парлямент виборчої

реформи, та зате радить над військовою реформою. На внесенє міністра війни запоряджено тайне засіданє, що викликало заяву соціялістів, що вони не обовязують ся додержати тайни. Ся заява викликала бучу, через яку треба було перервати наради. Аж на другий день міг міністер дати пояснення.

Норвеґія.

В Норвегії стортінг (парлямент) прияв 99 голосами проти 13 внесенє законодатного виділу про знесенє права противу (вета) короля. На будуче постанова стортінгу має мати тільки підпис президента та секретаря, щоби стати законом. Король має тільки оповістити його. Президент міністрів Кнуден заявив, що цїлию знесеня права противу короля є відобрати королеви сяку нагоду демонструвати проти постанов стортінгу. З соціялїстичного боку стортінгу зазначено, що королївство за теперішного короля є тільки декорациєю. На сьому засіданю дати жінкам замість дотеперішного обмеженого виборчого права від 25 р. житя загальне виборче право.

Персия.

В азийській державі Персиї, найстаршій державі в сьвітї, безнастанні неспокої й заворушеня. Заворушеня сї викаєують безсильність правительства. Перські губернатори не можуть обняти навіть своїх місць. Загально думають, що все те доведе до приверненя на престол попереднього, скиненого з престола

З Балканської війни: Панахида над погибшими болгарськими жовнїрами під Адріянополем.

шаха. А сього дуже бажає собі Росия, тай Англїя нїчогоб проти сього не мала, бо обі вони мають охоту поділити ся Персиєю. Незгода в Персиї се вода на їх млин.

Японїя.

В вересни відбув ся в Токіо, столиці величавий похорон померщого цїсаря Мутсугіто. Коли вечером 13. вересня труну з тїлом цїсаря винесли з цїсарської палати, щоби відтак зелїзницею відвезти його до Кіото, полевий генерал-маршал граф Ногі поповнив ураз із жінкою „гаракірі“ (самовбійство). На

місце померщого цїсаря вступив на престол його син Йошігіто (Гару но Мія). З початком грудня уступило мінїстерство Сайонїя, бо появили ся ріжниці в думках, що до побільшеня японського війска в Кореї. Президентом мінїстрів нового кабінету мав стати маркіз Матсукута, та він зрік ся з огляду на своє здоровлє, а став ним князь Куцура. Та з початком 1913 р. проходить до суперечки між ним і провідником партиї Саонїя (Сеюкваї), на якого внесенє парлямент ухвалив Куцурі заяву недовіря. Мінїстерство Куцури уступило, а президентом став Ямамото, який заключив договір з партиєю Сеюкваї, що всї мінїстри крім президента, мінїстра зовнїшних справ і воєнного мінїстра мають бути з сеї партиї й мають перевести ся реформи, які хоче перевести партия. В червни державний вістник „Кампо“ містить далекойдучий проєкт реформ для всїх мінїстерств, на основі котрих повинно заощадити ся 150 мілїонів єн (япанські гроші). Наслїдком сих реформ 800 висших і 4.000 середних і низших урядників тратить посаду. Воєнний мінїстер Кікоші уступив буцїм то через недугу, а в дїйсности тому, що що йому обкроїли сильно воєнний буджет. Його наслїдником став ґенеральний поручник Кусуносе. Так то Японїя по побідї над Росиєю не спочиває на лаврах, а стараєть ся поправити все, що ще не зовсїм добре, що вже постаріле.

Китай (Хіни).

Повстанє, яке вибухло в Монґолії поширило ся в вересни так, що численні монгольські віддїли повстанців перейшли границю Манджурії й обсадили Тоанансу, на схід від Харбіна. Письмом президента Юаншікая розписуєть ся правибори до парляменту на 10. грудня 1912, а вибори на 10. сїчня 1913. Російський посол у Пекінї передав 6. вересня у Пекінї ноту, що китайське правительство не відповіло доси на росийські предложеня що до ревізиї петербурського договору з 1881 р. й не по робило нового предложеня. Росийськ правительство прийшло до пересьвідченя, що китайське правительство н хоче чи не може переговорювати в справ ревізиї сього договору, тому росийсск правительство вважає, що договір і 1881 важний ще на дальших 10 лїт В падолистї уступив мінїстер внутрішни справ Лїянґметінґ, бо не хотїв по ба жаню кабінету переговорювати з Ро сиєю в справі Монголії. На його думк се значило би признати Монголії авто номію. На його місце прийшов давнїй ший мінїстер Люхенґсіянґ, що був пе редше амбасадором у Петербурзї т в Гадзї. В лютім оповіщено тебетан ько-монгольський договір, у якім об сторони признають свою независимість і запевнюють собі в часї замотань по міч. Під конець лютого померла в Пе кінї цїсарева-вдовиця Люнґ-Її. В ма вибухли в Пекінї заворушеня прот Юаншікай. Юаншікаи мусїв зводит завзяту боротьбу, мусїв так сказати здобувати цїле полудне. І по завзяти боротьбах тай тепер покищо в Китан спокій, однак чи на довго, не знати.

Сполучені Держави.

Сполучені Держави північної Ам рики мали в падолистї 1913 вибор президента. Президентом став др. Ву ров Уільзон. В лютім 1913 сенат ухвали резолюцию, яка продовжує час през дентури републики з 5 на 6 лїт, та ви ключає поновниий вибір президент Ся постанова вимірена проти Русвельт який, як думають, хотїв би в третє ст рати ся о президенту. З ухвал парл менту важна для старого краю, отж й для нас ухвала законопроєкта пр про переселенців, після якого пере ленцї з старого краю, що не вміют читати, а мають більш як 16 лїт не мо жуть бути приняті до Сполучених Де

Облога Адріянополя.

жав, хиба що викажуть ся, що вони переселяють ся через релїґійні переслїдуваня. Сенат приняв сю ухвалу, та, коли законопроєкт прийшов знову в парлямент не дістав покищо потрібної більшости. Тепер грозить Сполученим Держава війна з Мехіком.

В Мехіку

вибухла в лютім у столиці Мехіко військова революция під проводом Фелїкси Діяца, свояка бувшого президента Порфіра Діяца. По кільканацяти дневних боротьбах революціонери взяли в полон президента Мадеру. Його на слїдником став Суерта. В часї проб втечі з полону Мадера й віцепрезиден Суарез зістали застрілені. Сполучен Держави попирали Мадеру й тепер п його поваленю й убитю поставил Мехікови такі домаганя, що йому н лишаєть ся нїщо тільки або упокорит ся, або почати з Сполученими Держа вами війну. Сполучені Держави не ві того, бо хотїлиб Мехіко получит з своїми державами.

А. Л.

Кілько в котрій державі друкують книжок?

(після обчислень з 1912 р.)

Фіґурки на верху книжок представляють число мешканців в поодиноких державах.

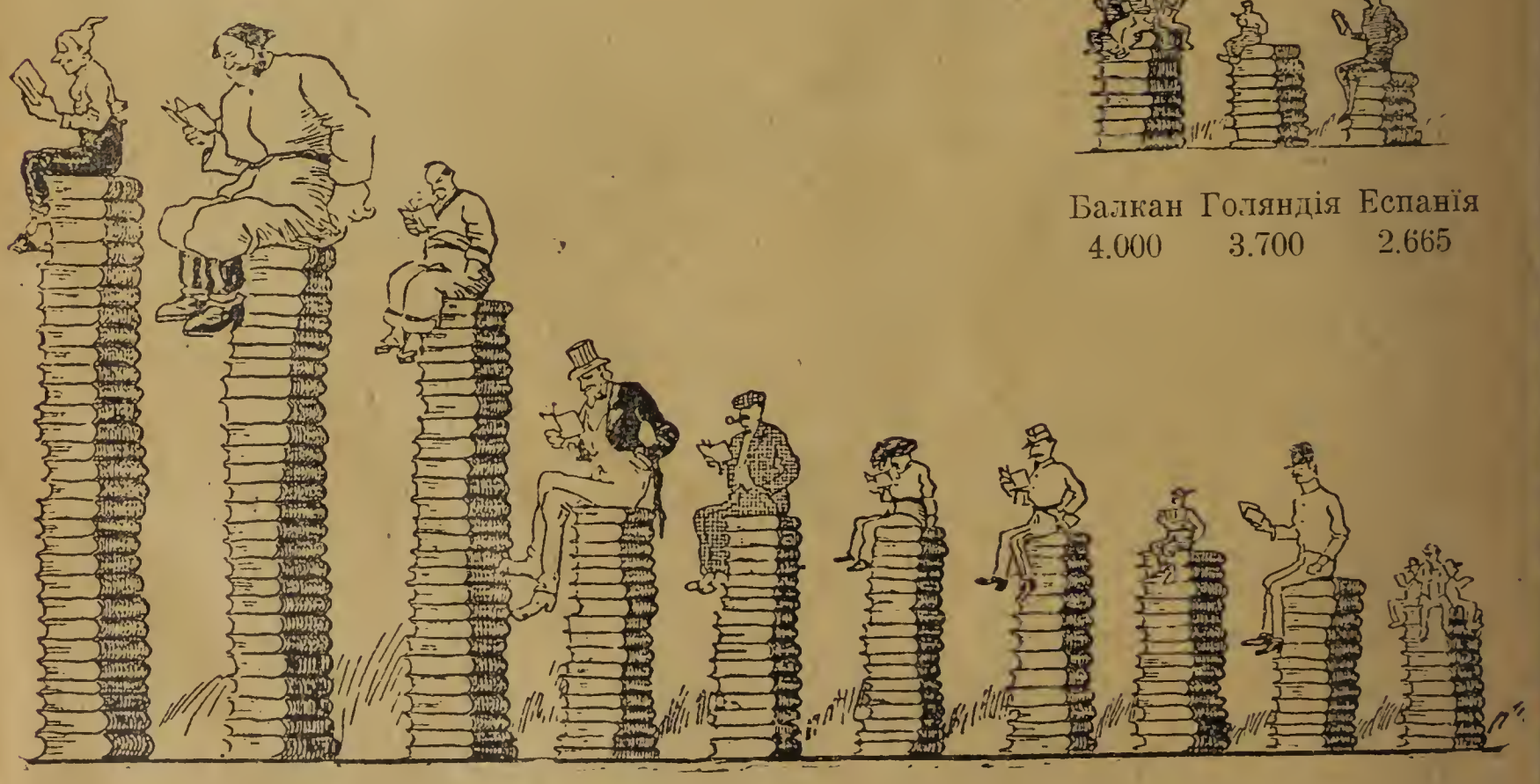

Німеччина	Росия	Японія	Сполучені Держави	Анґлія	Італія	Франция	Швайцария	Австрия	Скандинавія
33.000	29,000	24.000	11.223	11.000	10.929	10.400	10.000	7.000	6.475

Балкан	Голяндія	Еспанія
4.000	3.700	2.665

Що зробило Товариство „Просьвіта“ у Львові для піднесеня добробиту українського народу в Галичині.

При Головнім Виділї Товариства »Просьвіта« істнує від 1906 р. комісия економічна, котра й завідує всїма справами. Дїяльність обертаєть ся головно в трьох напрямах: господарськім, кооперативнім і шкільнім. Зміну статута Товариства »Просьвіта«, в напрямі розширеня дїяльности на економічну область, переведено в 1891 р. Від 1891 до 1906 р. не виказує Товариство видатнїйшої дїяльности в сїй области, крім видаваня між членськими книжочками розправ господарсько-кооперативного змісту (впрочім й ранїйш Товариство такі книжочки видавало). В р. 1896 Товариство приняло учителя господарства, але посаду сю, з браку фондів, приневолене було в 1902 р. звинути. Аж від 1904 р. начинаєть ся видатнїйша дїяльність Товариства на господарсько-кооперативнім поли, коли Сойм краєвий вперше на сю цїль признав підмогу. Від року 1905 тримає Товариство учителя господарства, котрий їздить по селах з викладами про господарські справи, люструє господарства членів Товариства, удїляє всяких рад і поучень, заохочує до основуваня господарських спілок і пр. Молочарські спілки, наприклад, повстали при материяльній допомозї Товариства і при участи його учителя господарства. В рр. 1907—1909 Товариство особливу увагу звернуло на закладане досьвідних піль на селянських господарствах, щоб живим приміром поучити про нові способи управи рілї, про уживане машин і штучних погноїв і т. п. Заложено тім часї їх 1794 в 425 громадах. В 1907 р. провадило Товариство на ширші розміри закупно збіжа для селян на засїви. Від 1904 до 1909 р. Товариство поширило 85 машин і знарядів господарських, на спільний ужиток членів. Для виобразованя фахових сил, удїлює Товариство стипендий на рільничі і инші фахові студиї. Для піднесеня садівництва, заложило Товариство в Милованю шкілку дерев овочевих, закросну на великі розміри. Від 1910 р. деякі дїли господарської дїяльности Товариство звинуло, бо для сего повстало специяльне Товариство господарське »Сїльський Господар« у Львові.

В кооперативній области дїяльність Товариства проявляєть ся в слїдуючих напрямах. Крім ініциятиви філій і читалень до закладаня спілок в селах і містах та співучасти Головного Виділу Товариства в загальній роботї орґанїзацийній з иншими Товариствами, при читальнях »Просьвіти« основувались від 1891 р. крамниці, каси позичкові та инші економічні підприемста. З кінцем р. 1912 було 540 крамниць і 236 кас. Невистарчаюча контроля над касами і крамницями (для сего є тепер лише один люстратор, а ранїйш і його не було), не сприяла доброму розвоєви сих орґанїзацій. Люстратор крамниць провадить контролї, робить виклади на кооперативні теми, провадить курси кооперативні, цїлию яких підготовити досьвідчених керманичів для читальняних крамниць і кас. Таких курсів відбуло ся від 1906 до 1912 р. 15, заняли вони 362 днїв, а слухачів на них було 427. З огляду на те, що відповіднїйшою формою кооперациї є реєстрована спілка, Товариство »Просьвіта« стремить до того, щоби читальняні крамницї і каси переміняти на реєстровані спілки.

Для поширеня огнетревалого покритя, Товариство запомагало основане кількох фабрик дахівок (найбільша з них при філії в Стрию).

Послїдними роками видає Товариство більше господрської лїтератури. На особливу згадку заслугує підручник господарський п. н. »Взірцевий Господар«. За весь час істнованя видало Товариство 69 книжок господарсько-кооперативного змісту, в числї 520.635 примірників і около 2 мілїонів задрукованих аркушів.

Найважнїйшою дїяльнїстю »Просьвіти« є тепер утриманє трох фахових шкіл, про які згадано в горі.

Памяти сих, що від нас відійшли.

Болючі страти принїс 1913 р. українському народови. В Велику Пятницю рознесла ся з Чернигова сумна вістка по всїй широкій українській землї, що не стало в живих царя української новелї Михайла Коцюбинського. Ще не втишив ся жаль українського громадянства по похоронах творця укра-

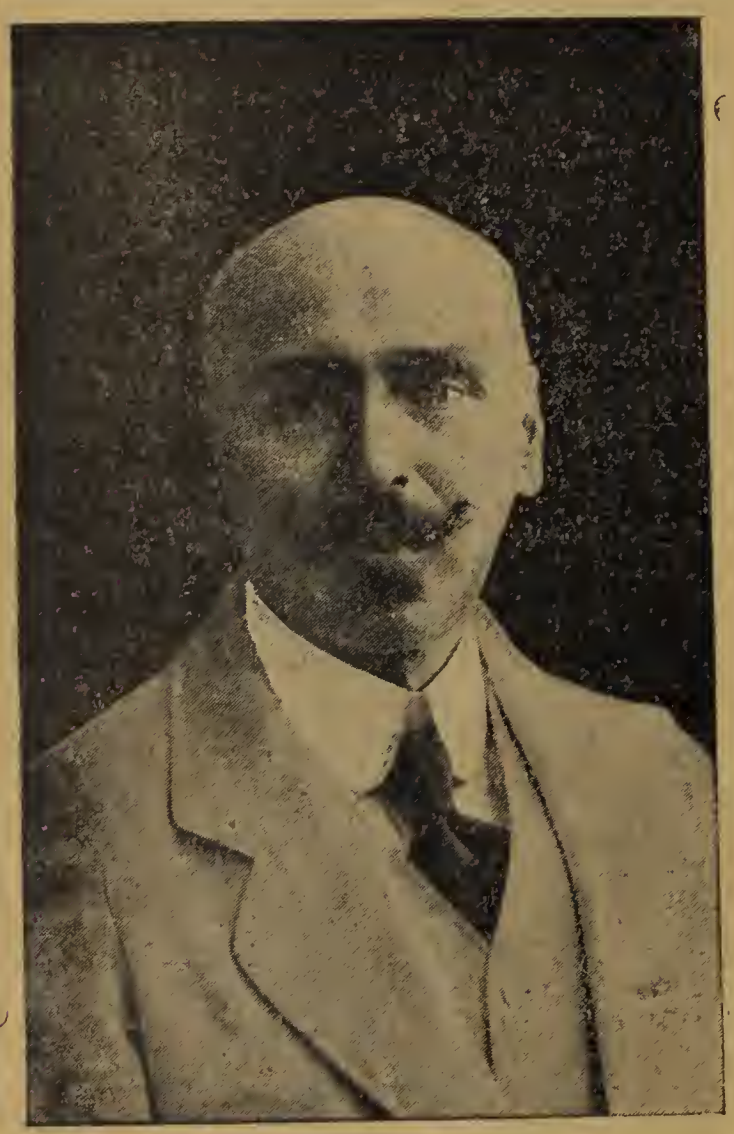

Михайло Коцюбинський.

їнської музики Миколи Лисенка, аж тут новий рівно сильний удар постиг українську лїтературу.

Працював на лїтературнім полї Коцюбинський двайцять кілька лїт. В останнїм десятилїтю сягнула його творчість самих вершин і поставила нашого знаменитого письменника поруч найкрасших европейських новелїстів. Тяжка праця на щоденний хлїб і доскулююча грудна недуга не дали Коцюбинському спромножности бути дуже плїдним письменником. Все таки його лїтературна спадщина поважна навіть що до скількости. Збірку його не всїх новель видала львівська „Українсько-руська Видавнича Спілка“ в шести томиках: В путах Шайтана (1899), По людському (1900) Поєдинок (1903), У грішний світ (1905) Дебют (1911) і Тїни забутих предкiв (1913).

Що до вартости писань Коцюбинського — загально являють ся його новелї перлами нашої белєтристики й становлять дуже цїнний вклад в українську лїтературу. Мірою сього є й переклади його оповідань на рїжні европейські мови: нїмецьку, французьку, чеську, польську, норвежську, московську, мадярську й румунську. Свої оповіданя викінчував Коцюбинський дуже пильно та совісно, теми й героїв студіював дуже докладно так, що в сїм напрямі може бути прикладом для наших молодих письменників. У штуці і житю був естетом, улюбленцем усього гарного, нїжного, високого, свідомим будівничим української культури, нової України. А що його праця мала, має і мати ме великий вплив і вагу на хід нашого національного розвою, здобув собі заразом Коцюбинський становище справжньої історичної особи.

Умер в досить молодім віці. Уродив ся 1864 р. в Винниці на Поділю. По скінченю прав на київськім університеті служив у Бесарабії, в Таврії на Криму, де від перестуди набрав ся важкої недуги ревматизму. Потім одержав посаду в статистичнім віддїлї земства в Чернигові. Тут перевів решту житя, тут і поховали його в найкрасшім місцї в розкішнім парку під столїтнїми дубами. Бував і в наших Карпатах на віддих-

й чудовими красками змалював Гуцулів і їх гірську природу.

Для теперішніх наших письменників присвічує Коцюбинський ще приміром і своєю пильною участю у громадському житю. Як редактор земських видань мав діло з тисячами земських кореспондентів-селян, був головою „Просьвіти“ і видав ся таким небезпечним для чернигівського губернатора, що він велів вичеркнути Коцюбинського зчленів „Просьвіти“ під загрозою розвязаня товариства. Темних духів сердило, що Коцюбинський скрізь горячо пропагував українську ідею без огляду на свої житєві обставини.

* * *

У громадянській теоретичній і практичній роботї брала рівнож дїяльну участь Лярі са Косачева Квітка, загально відома з псевдонїму Леся Українка. Умерла 1. серпня у місцевости Сурам на Кавказї. Була вісїм лїт молодша від Коцюбинського (ур. 1872 р.). Мати Лесї Олена Пчілка, сестра Михайла Драгоманова, се загально відома письменниця і громадянська дїячка.

Леся Українка є може менше популярною, нїж Коцюбинський, але не менше улюбленою поеткою української інтелїґенції. Виступила з віршами в 12 роцї житя. В її творчости переважає поезія. Одначе писала також і прозою оповіданя, лїтературно-критичні і публїцистичні статї. Окремо вийшло не богато збірок: Думи і мрії, Відгуки, На крилах пісень, перша книга Творів і ще дещо, а головна сила її писань, розкинена по всїх наших лїтературних часописях і журналах, жде повного виданя.

Леся Українка.

Велике богатство й ріжнородність сюжетів з одного боку, а гарна мова й велика сила поетичного вислову з другого підіймають її на почесне місце побіч Шевченка. Влучно писав др. Франко, що в неї „такий голосний та страшний стогін примученої душі, якого не чуло ся у нас ще від часу киргизьких думок Шевченкових“. А вже перше місце займає Леся Українка поміж нашими письменниками з погляду на всесвітнїй характер тем своїх писань.

Своєю огнистою, палкою, щирою і горячою мовою бажала перетопити зиму українського теперішнього лихолїтя. І хоч як слабе було здоровлє і невідрадні національні обставини довкруги, поетка бадьоро співала:

Нї, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Хочу жити! Геть, думи сумні!

Мріла про се, щоби почути в ріднім краю вільні, гучні, голосні співи на яві, а не в снї. Українське рабство, якому рівного нема на світї, збільшало її біль. Висмівала „орлині крила“, які „чуєм за

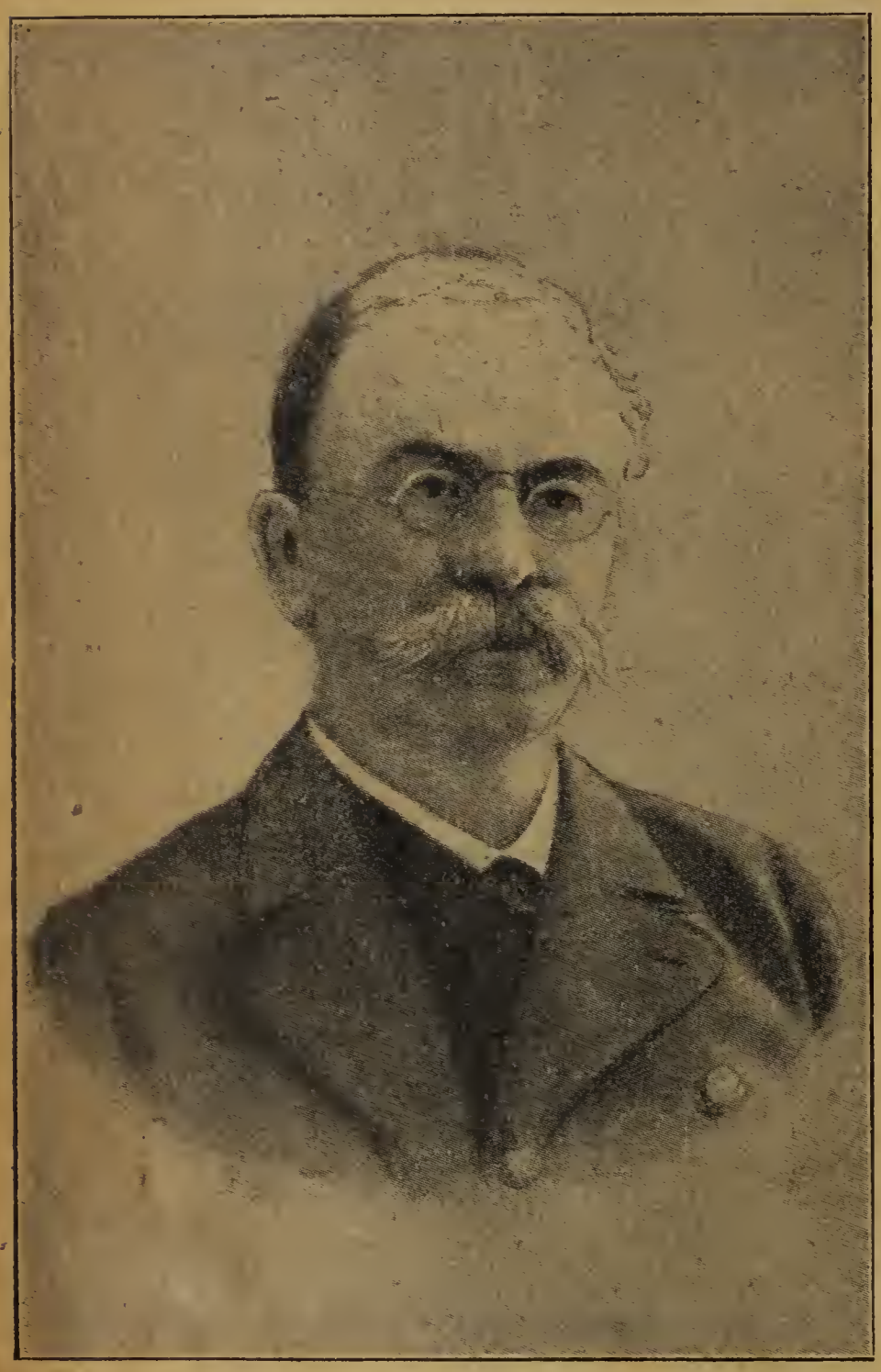

Михайло Комарів.

плечима, саміж кайданами прикуті до землї“. І поетка питала:

Колиж се минеть ся? Чи згинем без долї?
Прокляття рукам, що спадають без сили!
На віщо родитись і жити в могилї?
Як маємо жити в ганебній неволї.
Хай смертна темнота нам очи застеле!

Вона вірила свято, що українська душа повстане:

Якже повстане, — їй не буде впину,
Заснути знов, як перш, вона не зможе,
Вона боротись буде до загину:
Або загине, або переможе.

Колиж зжахнуть ся Українцї на сльози найкрасшої своєї Доньки?

* * *

Прикладним будівничим красшої будучности України і то серед російських обставин був Михайло Комарів (Комар), що помер 19. серпня в Одесї. Сповнюванє станових обовязків нотаря не відсувало його нїколи від народньої роботи. Видав кілька гарних популярних розвідок, в кінцї 70 рр. під псевдонїмом Іванова та пізнїйше під власним іменем. Ще більше заслужив ся як бібліограф нової української лїтератури на російській Україні, а далї як бібліограф української драматургії, показчика сього, що писано про Шевченка і т. д. Цїнним вкладом у нашу науку є його чотиротомовий „Українсько-російський Словар“, виданий під псевдонїмом Уманця.

Покійний стояв у живих зносинах з галицькою Україною. Він не тільки дописував до галицьких часописий, але й коли треба було помагав грішми Науковому Товариству ім. Шевченка, а при Просьвітї є й доси Леонїдів фонд лїтературний оснований його заходами. Комарів був дїйсним членом Наук. товариства ім. Шевченка та почесним членом тов-а „Просьвіта“.

* * *

Чим був що до збираня бібліографії для російської України Михайло Комарів, тим був для австрійської України Іван Ем. Левицький, що помер з початком року. З гідною подиву посвятою серед дуже прикрих житєвих обставин довершив трудного й великого дїла — виготовив українську бібліографію в Австрії за час від 1772 по 1900 р. Редагував часописи, написав кілька популярних брошур, кілька наукових статий і приготовив матеріяли до житєписного словаря австрійських Українців від 1772 р. Чотири випуски вийшло навіть друком. Про совісність покійного говорить факт, що мимо своєї бідноти волїв зрезигну-

вати з підмоги москвофільських інституцій на се виданє, ніж пофалшувати події в некористь українства.

* * *

Притягаюча сила українства що раз більша. Опинюють ся у нім не тільки давні москвофіли, але й одиниці, яких радо були би побачили Поляки в своїм таборі. 24. вересня помер у Львові чоловік великого серця і неменше знаменитий педагог Едвард Харкевич. Деякі круги завели ся на нім і дали вислів свойому гніву, бо при реорганізації краєвої шкільної ради покійний хоч найбільше компетентний і відповідний кандидат не мав щастя стати відпоручником ради від українського середнього шкільництва. Його поминено в хосен москвофіла. Виною його в очах сих сфер було голосованє в „Руськім педагогічнім товаристві“, якому надав теперішній розмах (від його головованя датуєть ся початок приватного українського шкільництва) і представленє меморіял до міністерства просьвіти в справі шкільних українських потреб. Але найбільшою заслугою покійного сотворенє є другої української гімназії у Львові, одинокого нашого здобутку на полї середнього шкільництва від часу заснованя української гімназії в Станиславові.

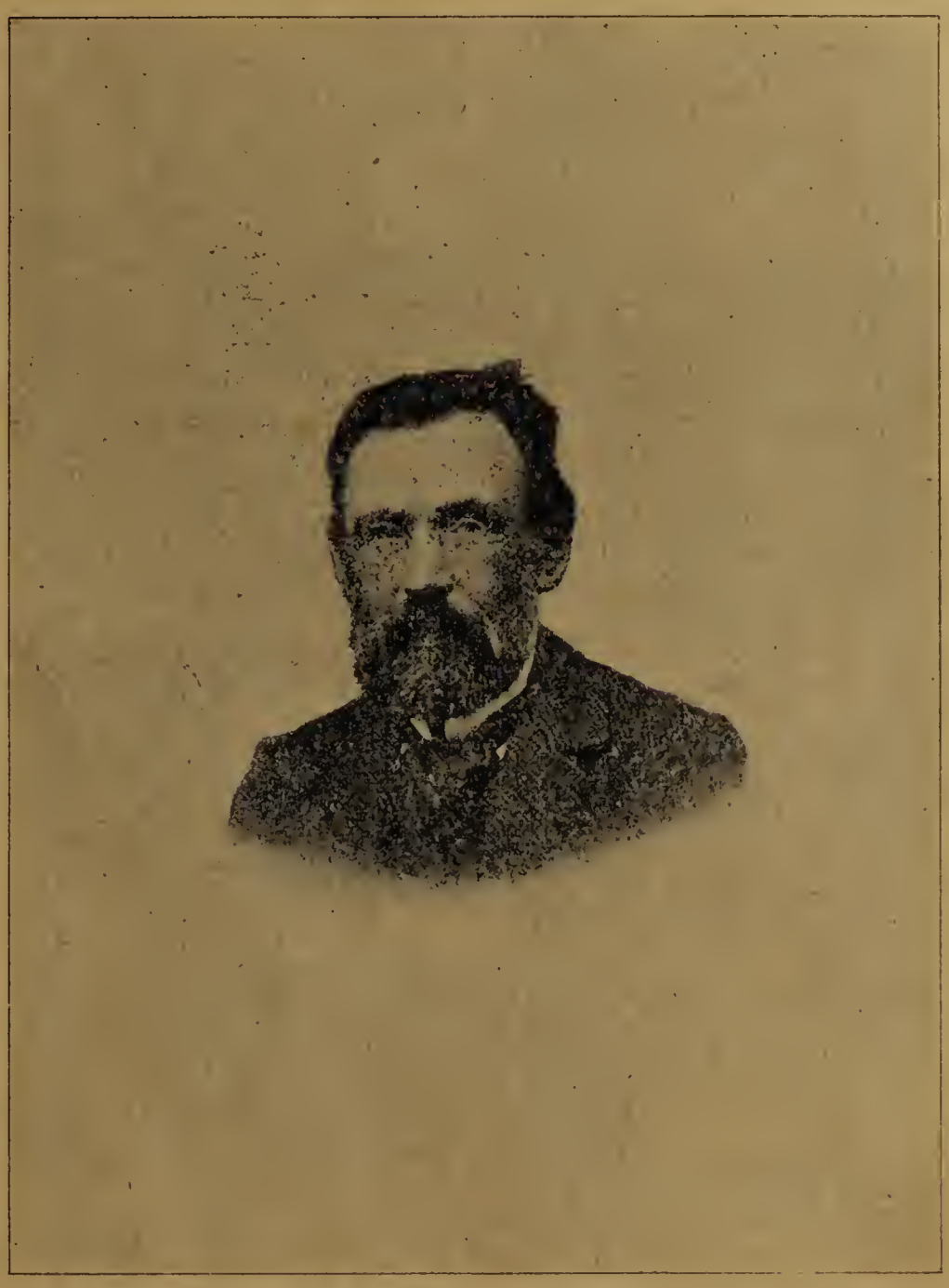

Іван Ем. Левицький.

* * *

Вкінцї треба згадати і про Антона Петрушевича, що помер у Львові 23. вересня. Був сьвідком і дїяльним учасником наших поривів на весні народів, але й сам приложив руку до пізнїйшої мертвеччини 50 рр. По переконаню „русскій“ у своїм поважнім науковім дорібку пішов в розріз з своїми поглядами, бо його наукова спадщина служить до прояснення ріжних галузий українознавства. Численними науковими працями, головно на історичній, археольогічній і лїнгвістичній ниві, здобув собі так велике признанє, що польська, чеська, російська й румунська Академії Наук іменували його своїм членом. Його богата збірка рукописий, старих друків і новійших книжок буде як „Музей Ант. Петрушевича“ при бібліотеці „Народного Дому“ у Львові на все сьвідчити, що його основатель посьвятив своє житє для якоїсь ідеї.

М. В.

Українська преса.[1])

(Подав Вол. Дорошенко, завідатель бібліографічного Бюра Наукового Тов-а ім. Шевченка).

I. В Австро-Угорщині.

А) Галичина:

1) **Відгуки.** Орган української молоді. 1-й рік. Виходять двічи на місяць. Ціна на рік 5 кор., 3 руб., 2 дол. Адреса: Омелян Кучерішка, студ. філь. у Львові, ул. Супінського, ч. 21.

2) **Вісти з Запорожа.** Часопись рухан-кових і пожарних товариств. 4-ий рік виданя. Виходить раз на місяць у Львові, ул. Руська, ч. 20. Ціна на рік 2·40 з пересилкою.

3) **Вісти з українських Товариств,** місячник. Видає Руське Товариство Педагогічне у Львові, ул. Мохнацького 12. 2-ий рік. Виходить раз у місяць. Ціна 2 кор. річно.

4) **Вістник законів і розпоряджень краєвих** для королівства Галичини і Володимирії з Великим Князївством Краківським. Львів, Намісництво, ул. Чарнецького. Виходить з перервами від р. 1853.

5) **Вѣстникъ Перемыской Епархіи.** Розпорядженя і обіжники епископські. Перемишль, гр. кат. консисторія 25-ий рік виданя.

6) **Вістник Станиславівскої Епархиї.** Станиславів, гр. кат. консисторія. 28-ий рік виданя.

7) **Вперед.** Часопись для робочого люду, орган української социял-демократії. 2-ий рік. Виходить що місяця у Львові, ул. Скшинського, 14. Ціна на рік 2 кор., 3 м., 1 дол.

8) **Господарська Часопись.** Часопись для хліборобів. Орган краєвого товариства господарського „Сільський Господар". 4-ий рік вид. Виходить двічи на місяць. Ціна 4 кор. річно. Львів, ул. Зіморовича, ч. 20 (Ч. телєфону 1093).

9) **Громадський Голос.** Радикальна політична часопись. Орган укр. радикальної партії. 18-ий рік вид. Виходить раз на тиждень у Львові, ул. Зіморовича, ч. 10, ціна 4 К. річно або 4 марки, 1½ доляра,

10) **Дешева Читальня.** Літературна часопись. 1-ий рік. Виходить двічи на місяць у Львові, ул. Коперника, 22. II. п. Ціна 3 кор. річно.

11) **Дзвінок.** Ілюстрована часопись для дітий і молодіжи, з „Додатком для малих читачів". 26-ий рік вид. Виходить двічи на місяць. Ціна 6 кор., 6 м. або 2 дол. річно. Львів, ул. Мохнацького, ч. 12. (рік починаєть ся від вересня).

12) **Діло.** Часопись політична. Орган укр. нац.-демократичної партії. 34-ий рік виданя. Виходить що дня у Львові, Ринок, ч. 10, ціна на рік 32 К., за границю 44 кор.

13) **Добра Новина.** Просьвітно-наукова та суспільна часопись для працюючого люду, з образками. 1-ий рік. Виходить двічи на місяць у Львові, ул. Скшинського, 14. Ціна на рік 4 кор., 4 марки, 3 рублї, 1½ дол.

14) **Економіст.** Місячник економічно-господарський. 10-й рік вид. Орган краєвого Союза ревізийного у Львові, ул. Домінїканська, ч. 11, II. п. Ціна на рік разом з популярним додатком „Самопоміч") 5 К. (телєфон 42).

15) **Еміґрант.** Часопись „Товариства сьв. Рафаїла" для охорони руських еміґрантів з Галичини і Буковини. 3-ий рік вид. Виходить 6 разів на рік у Львові ул. Коперника, ч. 36. Ціна 1 К. 20 сот., 1·50 К. для Нїмеччини, 80 коп., 1½ дол.

16) **Жало.** Сатирично-гумористична часопись. Рік 1-ий. Виходить двічи на місяць у Львові, ул. Скшинського, ч. 62. Ціна на рік 4 Кор., 4 Марки, 3 руб., 2 дол.

17) **Житє.** Орган присвячений справам молодіжи середних шкіл. 2-ий рік. Ціна

---

[1]) Рік виданя показаний той, який мали виданя в 1913 році. Укладчик сього виказу просить редакції новоповстаючих часописий присилати їх для уміщеня в будучім виказі до Бібліотеки Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові, ул. Супінського 21.

3 Кор. річно. Адреса: Т. Козин, ул. Супінського 21 у Львові.

18) **Записки Наукового Товариства ім. Шевченка.** Український науковий журнал. 22-ий рік вид. Виходить раз на два місяці. Ціна на рік 12 К. Львів, Чарнецького, 22. (Телєфон 624).

19) **Здоровлє.** Орган посьвячений санітарно-гігієнічним справам українського народа. 2-ий рік. Виходить раз на місяць. Видає: Руське Товариство Лїкарське. Адреса: Львів, Підвалє, 7. Ціна річно 4 К., 2 руб., 4 м., 2 дол.

20) **Ілюстрована Україна.** Ілюстрована часопись для родин. 1-ий рік. Виходить двічи на місяць у Львові, ул. Руська, 18. Ціна 8 кор., 5 руб., 8 мар., 3 дол.

21) **Калуський Листок.** Орган повітової організації народно-демократичної партії. Виходить тричи на місяць. 2-ий рік. Ціна 4 Кор. річно. Адреса: др. Іван Куровець в Калуши.

22) **Львôвско-архіепархіяльнй Вѣдомости.** Орган гр. кат. Митрополичої консисторії. Виходять у Львові 25-ий рік. Пл. св. Юра, ч. 5.

22*a*) **Літературно-Науковий Вістник.** Український місячник літератури, науки й громадського житя. 16-ий рік виданя. Виходить від р. 1907 у Київі. Адреса для Австрії: Львів, ул. св. Софії ч. 52, партер. Ціна 18 К. на рік, для незаможних учнів, студентів, робітників і селян 14 К.

23) **Малий Місионарик.** Часопись для дїтий. 11-ий рік вид. Виходить що місяця при „Місионарі".

24) **Місионар.** Часопись релїгійна для народу. Виходить що місяця у Жовкві. 17-ий рік вид. Ціна на рік 1·20 К. Видають оо. Василияни.

25) **Народна Часопись.** Газета краєвого правит. 23-ий рік вид. Виходить щодня у Львові, ул. Чарнецького, 10. Ціна на рік 10·80 К., в староствах 4·80 К.

26) **Науковий Додаток** до „Учителя", органу У. П. Т. Виходить раз на три місяці. Рік II.

27) **Наша Школа.** Науково-педагогічний журнал. Орган „Краєвого Шкільного Союза", „Учительської Громади" у Львові, „Товариства ім. Сковороди" в Чернівцях. 5-ий рік вид. Виходить раз на три місяці. Ціна 10 К. річно. Адреса: Львів, Чарнецького 26 (ред.), Домінїканська, 4 (адм.).

28) **Нива.** Часопись посьвячена справам церковним і суспільним. 10-ий рік вид. Виходить двічи на місяць. Ціна на рік 8 К. Львів, ул. Шептицьких, 41.

29) **Нове Слово.** Популярний ілюстрований дневник. Рік 2-ий. Ціна 18 корон річно. Адреса: Коперника, 22, II. п. у Львові.

30) **Основа.** Христіянська часопись для руського народа. Виходить двічи на місяць. 8-ий рік вид. Ціна 3 К., за гран. 4 К. річно. Львів, пл. св. Юра, 5.

31) **Перемиський Вістник.** Орган перемиської „Народної Організації". Видає т-во „Селянська Рада". 7-ий рік вид. Виходить що два тижні. Ціна на рік 4 К. Перемишль, Побереже Фр. Йосифа, ч. 1.

32) **Письмо з Просьвіти.** Орган т-ва „Просьвіта" у Львові. 7-ий рік вид. Виходить що місяця. Ціна 3 кор., 3 м., 1 дол. річно. Адреса: Львів, Ринок ч. 10.

33) **Правничий Вістник.** Орган Товариства українсько-руських правників. 3-ий рік вид. Виходить раз на три місяці у Львові. Чарнецького, ч. 26. (Телєфон 624),

34) **Провідник рільничих кружків.** Рільнича часопись. Додаток до „Przewodnika Kółek Rolniczych", що виходить 28-ий рік тричи на місяць і коштує 3 К. Видає Головний Заряд Кружків рільничих у Львові, ул. Коперника, 11.

35) **Рільничі Відомости.** Часопись присьвячена хліборобству. 8-ий рік вид. Виходить що кварталу. Видає безплатно фірма Йосиф Каррах у Львові, ул. Костюшка, 18,

36) **Руслан.** Християнсько-суспільний дневник. 17-ий рік вид. Ціна 24 К,, 14 руб., 7 дол. річно. Адреса: Львів, ул. Хмєлєвского, ч. 15, II. п. (Телєф. 1484).

37) **Самопоміч.** Популярна часопись для народу присьвячена економічним справам. Видає краєвий Союз Ревізийний, 5-ий рік вид. Виходить що місяця. Ціна 1·20 К. річно (5 К з „Економістом"). Львів, Домінїканська, 11.

38) **Свобода.** Полїтична, просьвітна і господарська часопись. Популярний орган укр. нац.-дем. партії. 17-ий рік вид. Виходить що тижня у Львові. Ринок, ч. 10. Ціна на рік 4 К., 4 м., 4 руб., $1^1/_2$ дол.

39) **Сїчові Вісти.** Письмо присьвячене сїчовому і стрілецькому рухови, про-

сьвітї і науцї. 2-ий рік. Виходить раз на місяць у Львові, ул. Зїморовича, 10. Цїна 1·20 К річно.

39) **Учитель.** Орган „Українського Товариства Педагогічного“. 26-ий рік вид. Виходить раз на місяць. Цїна 6 К., 6 м., 7 фр., 2 дол. на рік. Львів, ул. Мохнацького, 12. (рік від вересня).

40) **Учительське Слово.** Орган „Взаїмної помочи галицьких і буковинських учителїв і учительок“. Рік 2-ий. Цїна 8 К., 4 руб. на рік. Адреса: Львів, ул. Скарбківська, ч. 33. II. п. (рік від вересня).

41) **Часопись для спілок рільничих.** Часопись присьвячена хлїборобським справам. Видає (в українсккій і польській мові) Бюро патронату для спілок ощадности і позичок при Виділї краєвім у Львові. 10-ий рік вид. Виходить що місяця. Цїна на рік 3 К. Адреса: Львів, Палата Соймова.

42) **Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка.** Звіт Виділу, секцій і комісій Т-ва. 14-ий рік вид. Виходить раз на три місяцї у Львові, ул. Супінського, 21.

43) **Шляхи.** Орган українського студентства. Рік 1-ий. Виходить двічи на місяць у Львові, ул. Супінського, ч. 21. Цїна 6 кор., 3 руб.

б) Буковина:

1. (44). **Борба.** Український соціял-демократичний робітничий орган. Виходить двічи на місяць. 6-ий рік вид. Цїна 4 К., 4 м., 1 дол. Адреса: Чернівцї, ул. Райса, 16.

2. (45). **Каменярі.** Орган „Вільної організації укр. учительства на Буковинї“. 5-ий рік вид. Виходить двічи на місяць. Цїна 6 К., $1^1/_2$ дол. на рік. Адреса: Мамаївцї Нові (адм.), Нова Жучка (ред.) Буковина.

3. (46). **Народний Голос.** Народнїй орган. 3-ий рік вид. Виходить двічи на тиждень. Цїна 4 К., 5 м., 2 дол. річно. Адреса: Чернівцї, ул. Панська, 33.

4. (47). **Нова Буковина.** Полїтична часопись. Рік 2-й. Виходить двічи на тиждень. Цїна річно разом з „Народним Голосом“ 15 кор. Адреса: Чернівцї, ул. Петровича 2.

5. (48). **Україна.** Демократична часопись. Рік 1-ий. Виходить що тижня в Чернівцях, ул. Панська, 22. Цїна 6 К., для селян 4 К.

6. (49). Крім того в части по українськи виходить урядова часопись церковна „**Candela**“, орган митрополичої констисторії на Буковинї, що видаєть ся румунською мовою.

в) у Відни:

1. (50). **Вістник законів державних** для королівств і країв, заступлених в Державній Радї. Виходить з перервами від р. 1849. Цїна на рік 8 К. Адреса: Відень (Wien) K. K. Hof- und Staatsdruckerei.

2. (51). **Робітник в фабриках тютюну.** Орган фахового союза робітниць і робітників, занятих в фабриках тютюну в Австрії. 7-ий рік вид. Виходить що місяця як додаток до польської часописи „Robotnik w fabrykach tytoniu“. „Wien, XVI/1. Kreitnergasse 31. (Arbeiterheim). Цїна 2 К. або 2 марки.

г) на Угорщинї:

1. (52). **Наука.** Духовна і поучительна газета для угро-руського народа. 17-ий рік виданя. Виходить раз на місяць. Цїна 2·50 К. річно, за границею 3 К. Адреса: A. „Nauka“ Kiadóhivatalának Ungvár (vár), Rákóczi-utca, 34 sz.

2. (53). **Недѣля.** Поучительно-господарска газета для угро-руского народа. Видає Угорське Правительство. 16-ий рік вид. Виходить раз на тиждень. Цїна 3 К. на рік. Адреса: A. „Negyilya“ kiadóhivatálának, Budapest, IV, Egyetem utcza, 4.

3. (54). А для ознайомленя Европи з нашими справами видаєть ся Накладом фірми Gustav Röttig & Sohn в Еденбурзї місячник „**Ukrainische Rundschau**“ — в нїмецькій мові. 11-ий рік вид. Цїна річно 8 К., 4 руб., 8 м., 2 дол., 10 фр. Адреса ред.: Чернівцї, ул. Петровича, 2. (Буковина), адм. Wien, XVIII 1, Höhnegasse 27.

4. (55). Крім сих часописий виходить на укр. мові і мові Есперанто в Коломиї місячник „**Ukraina Stelo**“ Зоря України. Рік 1-ий. Цїна 3 кор. річно. Адм. M. Недїльський, ул. Міцкевича. Ред. Орест Кузьма, ул. Нова, 360, Коломия.

II. В Росії.

1. (56). **Дзвін.** Місячник літератури, науки й громадського життя. Рік 1-ий. Виходить у Київі, ул. Жилянська, 20. Ціна на рік 3 руб.

2. (57). **Дніпрові Хвилі.** Українська часопись для народу. 3-ий рік вид. Виходить двічи на місяць. Ціна 2 р. 40 коп. на рік. Адреса: Катеринослав, Проспект, Книгарня Лозинської, для редакції „Дніпрових Хвиль".

3. (58). **Життє і Знаннє.** Вістник гигієни, санітарії, медицини і природознавства. Рік 1-ий. Виходить двічи на місяць. Адреса: Полтава, Новое Строеніе, Афанасіевський пер., д. Г. Коваленка. Передплата на пів-року 1 р. 25 коп.

4. (59). **Записки Українського Наукового Товариства** у Київі. Науковий журнал. 6-ий рік виданя. Виходить серіями по 4 кн. в кождій. Ціна 5 р. за серію, за кордон 6 р. Адреса: Київ, Велика Підвальна, 14 а.

5. (60). **Літературно-Науковий Вістник.** Український місячник літератури, науки й громадського житя. 16-ий рік виданя. Виходить від р. 1907 у Київі, В. Підвальна 36, кв. 8. Ціна 8 руб. на рік, для незаможних учнів, студентів, робітників і селян 6 руб.

6. (61). **Маяк.** Українська що-тижнева газета для селянської і робітничої інтеліґенції. Рік 1-ий. Адреса: Київ, Тургенівська, 9. Ціна на рік 3 руб.

7. (62). **Молода Україна.** Часопись для дітий старшого й меньшого віку. 6-ий рік вид. Виходить що місяця. Ціна на рік 2 р. (разом з „Рідним Краєм" 4 р.). Адреса: Гадяч Полт. ґуб.

8. (63). **Наша Кооперація.** Український двохтижневий кооперативний журнал. Рік 1-ий. Адреса: Київ, М.-Благовіщенська 83, кв. 3. Ціна на рік 2 руб. 50 коп.

9. (64). **Рада.** Газета політична, економічна і літературна. 8-ий рік виданя. Виходить що-дня. Ціна на рік 6 р. за кордон 11 р. або 27 К. 94 с. Адреса: Київ, Велика Підвальна, ч. 6, біля Золотих Воріт.

10. (65). **Рідний Край.** Часопись громадська і літературна з малюнками. 8-й рік вид. Виходить раз на місяць. Ціна на рік 3 р. (з „Молодою Україною" 4 р.), за кордон на 1 руб. дорожча. Адреса: г. Гадяч, Полтавської ґуб.

11. (66). **Рілля.** Українська ілюстрована хліборобська часопись. Виходить двічи на місяць. 3-ий рік виданя. Ціна 2 р. на рік, для Австрії 5 К., в Америку 1 дол. Адреса: Київ, Тургенівська 9.

12. (67). **Світло.** Український педагогічний журнал. 3-ий рік вид. Виходить що місяця крім трьох літніх місяців. Ціна на рік 4 р., за границю 5 руб. Київ, В. Володимирська, 93.

13. (68). **Світова Зірниця.** Селянська ґазета. Виходить що тижня. 8-ий рік виданя. Ціна 3 р. За границю 4 р. Київ, Маріїнсько-Благовіщенська ч. 125.

14. (69). **Сяйво.** Ілюстрований літературно-мистецький місячник. Рік 1-ий. Ціна на рік 3 руб., 7 Кор. Адреса: Київ, Паньківська, 8.

15. (77). **Українська Хата.** Літературно-науковий місячник. 5-ий рік вид. Ціна на рік 4 р. За кордон 10 К. Київ, Дїлова, 4.

16. (71). **Український Студент.** Орган укр. студентства у Росії. Рік 1-ий. Виходить збірниками в 4 арк. друку. Ціна випуску 35 коп. з пересилкою. Адреса: С. Петербургъ, Петербургская Сторона, Б. Бѣлозерская, д. 18, кв. 37, А. А. Ковалевскому.

Крім того деякі часописї, що виходять в росийській мові, містять постійно також і українські статї. Ось вони:

17. (72). **Газета Гадячскаго Земства.** Виходить 2—3 рази на тиждень. 7-ий рік виданя. Ціна 3 р. на рік. Адреса: Гадяч, Полтавської ґуб.

18. (73), **Вѣстникъ Золотоношскаго Сельско-Хозяйственнаго Общества.** 6-ий рік виданя. Виходить що тижня в Золотоноші Полтавської ґуб. Ціна 1 р. річно.

19. (74). **Лохвицкое Слово.** Еженедѣльная газета Лохвицкаго Общества сельскихъ хозяевъ. Виходить двічи на тиждень. Рік 2-ий. Ціна на рік 1 р. Адреса: Лохвиця Полтавської ґуб., Общество Сельскихъ Хозяевъ.

20. (75). **Муравейникъ** (Комашня). Еженедѣльный кооперативный журналъ издаваемый Кіевскимъ Союзомъ Учреж-

деній Мелкаго Кредита. Рік 1-ий. Ціна 1 р. 50 коп. річно. Адреса: Київ, Институцька, 3.

21. (76). **Хлиборобъ.** Крестьянскій сельско-хозяйственный журналъ. Виходить двічи на місяць. Изданіе харьковскаго Общества Сельскаго Хозяйства. 7-ий рік вид. Ціна на рік 1 р. 50 коп. Адреса: Харків, ул. Московська, 10.

22. (77). Крім сих часописий виходить у Москві для ознайомленя з нашими справами росийської суспільности місячник **„Украинская Жизнь“** в росийській мові. 2-ий рік вид. Адреса: Москва, Б. Дмитровка, 14 (телєфон 308—79). Ціна на рік 6 р., за границю 8 руб.

III. В Америці.

а) в Сполучених Державах.

1. (78). **Америка.** Тижнева часопись для руського народа в Америці. Орган „Провидіня“. Видає руська католицька Видавнича Спілка. 2-ий рік. Ціна на рік 2 дол., до Европи 2·50 дол. Адреса: „Ameryka“, 27 Union Street, New Britain, Conn.

2. (79). **Гайдамаки.** Часопись для українського робочого народа в Америці, орган укр. поступово-робітничої організації. 5-ий рік вид. Виходить тричи на місяць. Ціна на рік 1½ дол., для Европи 1·75 дол. Адреса: „Haydamaka“. 639. E. 11 Str. New York, N. Y.

3. (90). **Гірник.** Українська часопись присвячена справам укр. народа. 1-ий рік. Виходить що тижня. Ціна 1 дол., за границю 2 дол. Адреса: Hirnyk, 218 Lacka Ave, Scranton, Pa.

4. (81). **Душпастир.** Часопись для руського народа в Америці, присвячена релігійним, народним і суспільним справам. Видає Руська католицька Видавнича Спілка. 5-ий рік вид. Виходить що місяця. Ціна на рік 2 дол., до старого краю 2·50 д. Адреса: „Dushpastyr“, 27 Union Street, New Britain, Conn.

5. (82). **Зірка.** Ілюстрована часопись для дітий старшого й меньшого віку. Рік 1-ий. Виходить чотирі рази на рік. Ціна 50 цт. річно. Видає Руська католицька Видавнича Спілка. (Адреса та сама, що й „Америки“ і „Душпастиря“).

6. (83). **Народна Воля.** Орган [нового] руського народного Союза. Виходить що тижня. 3-ий рік вид. Ціна 2 д. річно. Адреса: Narodna Wola, 316 North Washington Avenue (Room 314), Scranton Pa.

7. (84). **Нове Житє.** Просьвітно-економічна часопись. Рік 1-ий. Виходить що тижня. Видає Американсько-Українська Видавнича Спілка. Ціна на рік 1·20 дол., за границю 1·75 дол. Адреса: „New Life“, 106 Grant Street Olyphant, Pa.

8. (85). **Русинъ.** Rusin. Урядний орган собранія греко-католицьких церковних братств. Виходить що тижня латинкою для Русинів еміґрантів з Угорщини. 4-ий рік вид. Ціна на рік 1½ дол. або 10 К. Адреса редакції: Rev. I. Hanulya, 8 Sterling Str. Allegheny, Pa. Адміністрації: Rev. V. Gorzo, 410, Sixth Str. Mc.-Keesport, Pa.

9. (85). **Свобода.** Орган [старого] руського народного Союза. 21-ий рік вид. Виходить щотижня. Ціна 2 дол. річно. за границю 2·50 дол. (Виходить також і латинкою для Русинів, що не знають руського письма). Адреса: „Swoboda“, 83 Grand St., Jersey City, N. J.

10. (87). **Союз.** Тижнева часопись для українського народа. 6-ий рік вид. Ціна на рік 1½ дол., за кордон 2 дол. „Sojuz“, Box 1376. Pittsburg, Pa.

б) в Канадї (Canada).

1. (88). **Кадило.** Гумористичний місячник. Рік 1-ий. Ціна 1 дол. річно. Адреса: Kadylo, Box 3542 Winnipeg, Man.

2. (89). **Канада.** Часопись просвітна, економічна і політична. Видає Руська Видавнича Спілка в Канадї. Рік 1-ий. Виходить що тижня. Ціна 1 дол., за границю 1·50 дол. Адреса: Ruthenian Publishing Co. Ltd. 261 Fort Str. Winnipeg, Man.

3. (90). **Канадиєць.** Народно-моральний двотижневник. 2-ий рік. Виходить двічи на місяць. Ціна 1 дол. річно. Адреса: „Canadian“, 602 Kinistino Ave. Edmonton, Alta. Canada.

4. (90). **Канадийский Русин.** Тижневник. Видає West Canada Publ. Co. Ltd. 3-ий рік вид. Ціна на рік 1 дол., за границю 1½ дол. Адреса: Canadian Ruthenian 619 Mc. Dermott. Ave. Winnipeg Man.

5. (92). **Канадийский Фармер.** Часопись для руського народа в Канадї. Видає Canada North West Publishing Com. Ltd. 11-ий рік вид. Виходить що тижня. Ціна на рік 1½ д., для Европи 2 д. Адреса: „Canadian Farmer“, Box 3658. Stn. B. Winnipeg, Man.

6. (93). **Наша Сила.** Місячник просвітний, критичний і інформаційний. Видає Українська Видавнича Спілка „Наша Сила“ в Канадї. Рік 1-ий. Ціна 1 дол., 6 Кор., 3 руб. Адреса: Nasha Syla, P. O. Box 3628. Stn. B. Winnipeg, Man.

7. (94). **Новини.** Часопись для українського народу в Канадї. Рік 1-ий. Виходить двічи на тиждень. Ціна 2 д., 12 К., 5 руб., в Злуч. Державах 2·50 дол. Адреса: „Nowyny“, 534 Kinistino Ave Edmonton Alta.

8. (95). **Ранок.** Релїгійно-народна часопись для Русинів у Канадї. Рік 7-ий. Виходить що тижня. Ціна на рік 1½ дол. Адреса: The Ranok, P. O. Box 3596 Winnipeg Man.

9. (96), **Робочий Народ.** Орган федерації укр. социял-демократії в Канадї. 5-ий рік вид. Виходить що тижня, ціна 2 дол. річно. Адреса: „Robotchyj Narod“, P. O. Box 3542 (Sta. B). Winnipeg. Man.

10. (97). **Сьвідок Правди.** Релїгійно-народна часопись. Видає Союз Євангельських християн баптистів в Канадї і Сполучених Державах Америки. 4-ий рік вид. Виходить раз на два тижні. Ціна на рік 1 дол., за границю 1½ д. Адреса: „Svidok Pravdy“, 324 Gerrad St. E., Toronto Ont.

11. (98). **Український Голос.** Просьвітно-економічна полїтична поступова часопись для українського народу. 4-ий рік вид. Виходить що тижня. Ціна на рік 2 дол., до Европи 2½ дол. Адреса: „The Ukrainian Voice“, Box 3626, Winnipeg, Man.

в) в Бразилії.

1. (99). **Місионар в Бразилії.** Місячник релїгійний для Русинів католиків. 3-ий рік вид. Видають оо. Василияни. Ціна 2 мільрейси, 4 Кор., 2 руб., 1 дол. річно. Адреса: Missyonar, Prudentopolis. Paraná, Brazil.

2. (100). **Праця.** Просьвітний двотижневник для Руського народа в Бразилії. Рік 1-ий. Ціна на рік 6 мільрейсів, 10 Кор., 4 руб., 2 дол. Адреса: „Pracia“, Prudentopolis, Paraná, Brazil.

Протягом 1913 року перестали виходити: в Галичинї: **„Зелїзничник“** (двохтижневник), **„Станїславівські Вісти“** (тижн.), на Буковинї: **„Православна Буковина“** (тижн.), на рос. Українї: тижневники: **„Вістник культури і життя“** і **„Огни“** у (Київі) і **„Каневская Недѣля“** (у Каневі), а в Канадї — **„Новий Край“** (три рази на місяць).

Розвязка загадок, ломиголовок і ребусів з календаря „ПРОСЬВІТИ“ з 1913 р.

1. **Шахова загадка** (стор. 47):

Лиш праця ржу зотре,
що грудь зїдає,
Лиш в працї мужа
вироблюєсь сила
Лиш праця світ таким,
як є, створила,
Лиш в працї варто
і для працї жить.

Іван Франко.

2. **Числова ломиголовка** (стор. 84):

377	379	375	378	376
375	378	376	377	379
376	377	379	375	378
379	375	378	376	377
378	376	377	379	375

3. **Ломиголовка** (стор. 117):

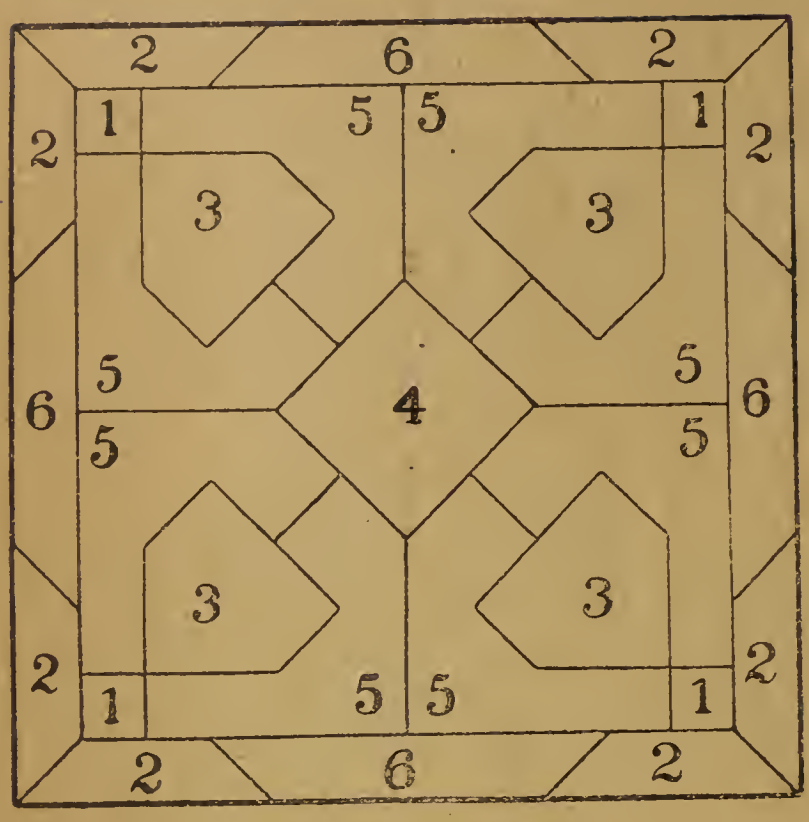

4. **Загадка домінова** (стор. 134):

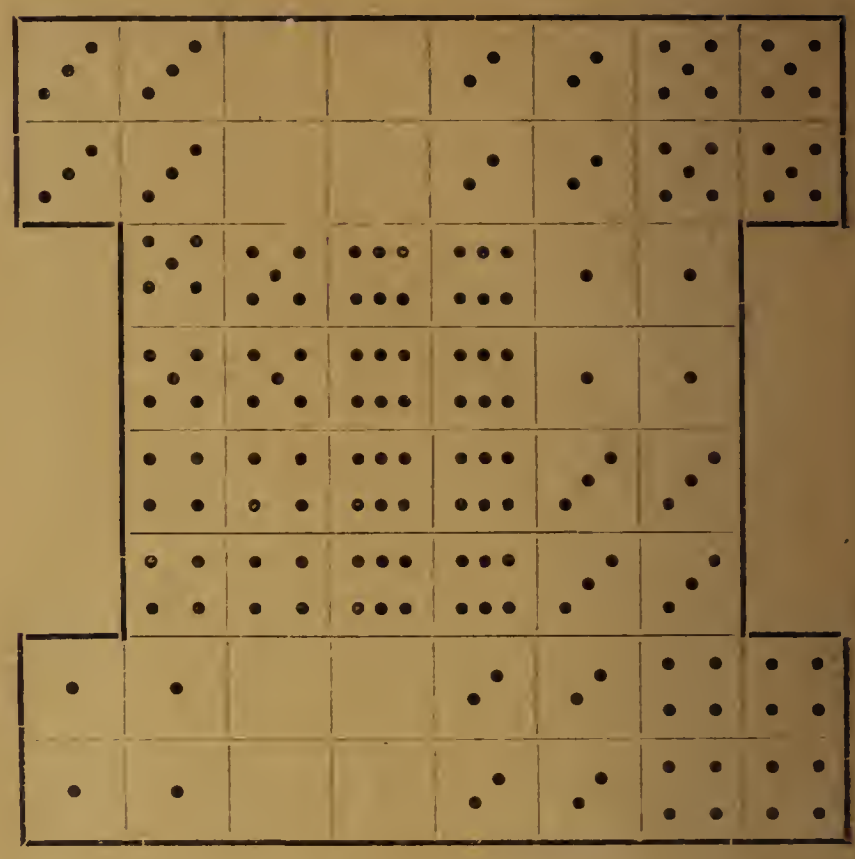

5. **Ломиголовка** (стор. 155):

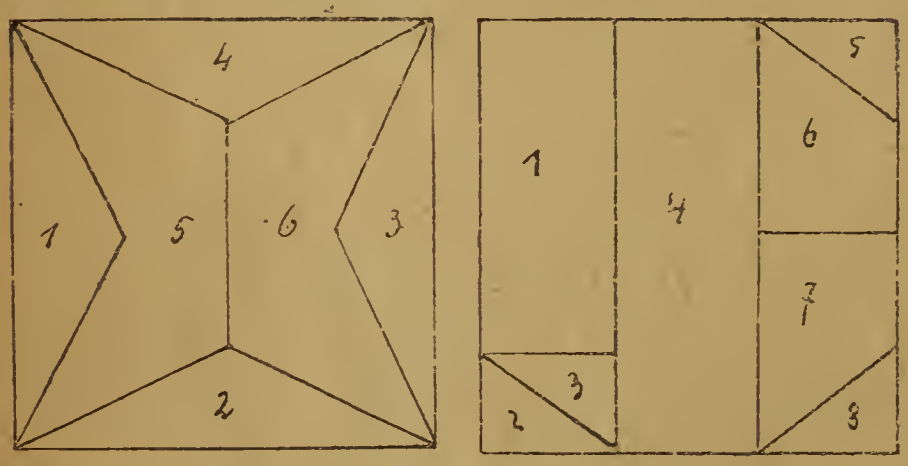

6. **Ломиголовка** (стор. 175):

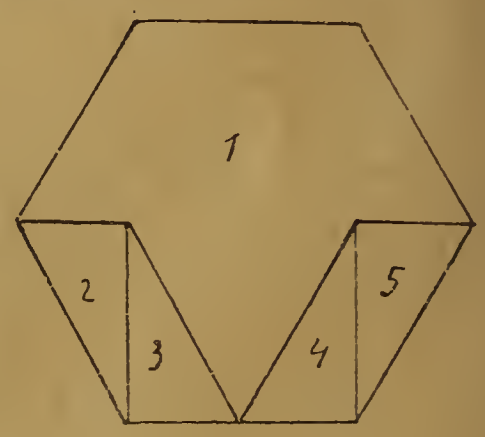

7. **Загадка** (стор. 175):

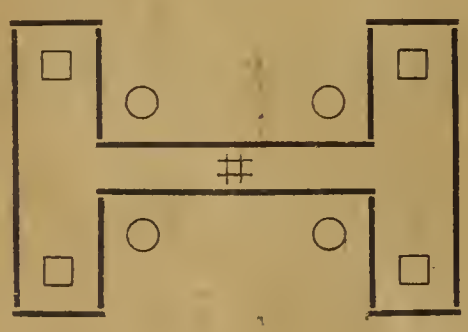

8. **Загадка** (стор. 188):

65	11	24	7	20	3	65
	4	12	25	8	16	
	17	5	13	21	9	
	10	18	1	14	22	
65	23	6	19	2	15	65

Розвязка ребусів з календаря з 1913 р.

Ч. 1.: Риба не без луски, козак не без долї.

Ч. 2.: Як між павами ворона
Поваги не має,
Так невченнй в товарнстві
Голову схиляє. *(І. Франко).*

Ч. 3.: Не бажай ти умом
Понад сьвітом кружить,
А скорійше завізьмпсь
В сьвітї праведно жить. *(І. Франко).*

Ч. 4.: Не високо мудруй,
Але твердо держпсь,
А, хто правду лама,
З тим ти сьміло борпсь.
(І. Франко).

Ч. 5.: В здоровому тїлї здорова душа.

Ч. 6.: Терпи козаче. гетьманом будеш.

Календар вагітности домашних звірят.

Початок вагітности	День оположення			
	клячи	корови	вівці або кози	свині
1. сїчня	6. грудня	12. жовтня	3. червня	30. цьвітня
8. „	13. „	19. „	10. „	7. мая
15. „	20. „	26. „	17 „	14. „
22. „	27. „	2. падолис.	24. „	21. „
29. „	3. сїчня	9. „	1. липня	28. „
5. лютого	10. „	16. „	8. „	4. червня
12. „	17. „	23. „	15. „	11. „
19. „	24. „	30. „	22. „	18. „
26. „	31. „	7. грудня	29. „	25. „
5. марта	7. лютого	14. „	5. серпня	2. липня
12. „	14. „	21. „	12. „	9. „
19. „	21. „	28. „	19. „	16. „
26. „	28. „	4. сїчня	26. „	23. „
2. цьвітня	7. марта	11. „	2. вересня	30. „
9. „	14. „	18. „	9. „	6. серпня
16. „	21. „	25. „	16. „	13. „
23. цьвітня.	28. марта	1. лютого	24. вересня	20. серпня
30. „	4. цьвітня	8. „	30. „	27. „
7. мая	11. „	15. „	7. жовтня	3. вересня
14. „	18. „	22. „	14. „	10. „
21. „	25. „	1. марта	21. „	17. „
28. „	2. мая	8. „	28. „	24. „
4. червня	9. „	15. „	4. падолис.	1. жовтня
11. „	16. „	22. „	11. „	8. „
18. „	23. „	29. „	18. „	15. „
25. „	30. „	5. цьвітня	25. „	22. „
2. липня	6. червня	12. „	2. грудня	29. „
9. „	13. „	19. „	9. „	5. падолис.
16. „	20. „	26. „	16. „	12. „
23. „	27. „	3. мая	23. „	19. „
30. „	4. липня	10. „	30. „	26. „
6. серпня	11. „	17. „	6. сїчня	3. грудня
13. „	18. „	24. „	13. „	10. „
20. „	25. „	31. „	20. „	17. „
27. „	1. серпня	7. червня	27. „	24. „
3. вересня	8. „	14. „	3. лютого	31. „
10. „	15. „	21. „	10. „	7. сїчня
17. „	22. „	28. „	17. „	14. „
24. „	29. „	5. липня	24. „	21. „
1. жовтня	5. вересня	12. „	3. марта	28. „
8. „	12. „	19. „	10. „	4. лютого
15. „	19. „	26. „	17. „	11. „
22. „	26. „	2. серпня	24. „	18. „
29. „	3. жовтня	9. „	31. „	25. „
5. падолис.	10. „	16. „	7. цьвітня	4. марта
12. „	17. „	23. „	14. „	11. „
19. „	24. „	30. „	21. „	18. „
26. „	31. „	6. вересня	28. „	25. „
3. грудня	7. падолис.	13. „	5. мая	1. цьвітня
10. „	14. „	20. „	12. „	8. „
17. „	21. „	27. „	19. „	15. „
24. „	28. „	4. жовтня	26. „	22. „
31. „	5. грудня	11. „	2. червня	29 „

Кляч носить 48½ тижня або 340 днїв, найменше 330 днїв, найдовше 419 днїв.

Корова ходить тїльна 40½ тижня або 85 днїв, найменше 240, а найдовше 321 днїв.

Вівця і коза носить майже 22 недїлї або 154 днїв, найменше 146, а найдовше 158 днїв.

Свиня носить над 17 недїль або 120 днїв, найменше 109, а найдовше 130 днїв.

Сука ходить кітна 9 недїль або 53 днїв, а **кітка** 8 недїль або 56 днїв.

Табеля заміни корон на чужі валюти.

Корони	сотики	Марки	феники	Франки	центіми	Рублї	копійки	Фунти штерлінґ.	шіліїнґи	пенні	Кронер сканд.	ере	Ґульдени голянд.	центи	Доляри	центи	Песос арґент.	центи	Песос чілійське	центи	Єни	сен
—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—
—	2	—	2	—	2	—	1	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1
—	3	—	3	—	3	—	1	—	—	—	—	2	—	2	—	1	—	1	—	2	—	1
—	4	—	3	—	4	—	2	—	—	—	—	3	—	2	—	1	—	1	—	2	—	2
—	5	—	4	—	5	—	2	—	—	—	—	4	—	3	—	1	—	1	—	3	—	2
—	6	—	5	—	6	—	2	—	—	1	—	5	—	3	—	1	—	1	—	3	—	2
—	7	—	6	—	7	—	3	—	—	1	—	5	—	4	—	1	—	1	—	4	—	3
—	8	—	7	—	8	—	3	—	—	1	—	6	—	4	—	2	—	2	—	4	—	3
—	9	—	8	—	9	—	4	—	—	1	—	7	—	5	—	2	—	2	—	5	—	4
—	10	—	8	—	10	—	4	—	—	1	—	8	—	5	—	2	—	2	—	5	—	4
—	20	—	17	—	21	—	8	—	—	2	—	15	—	10	—	4	—	4	—	11	—	8
—	30	—	25	—	31	—	12	—	—	3	—	23	—	15	—	6	—	6	—	16	—	12
—	40	—	34	—	42	—	16	—	—	4	—	30	—	20	—	8	—	8	—	22	—	16
—	50	—	42	—	52	—	20	—	—	5	—	38	—	25	—	10	—	10	—	27	—	20
—	60	—	51	—	63	—	24	—	—	6	—	45	—	30	—	12	—	13	—	33	—	24
—	70	—	59	—	73	—	28	—	—	7	—	53	—	35	—	14	—	15	—	38	—	28
—	80	—	68	—	84	—	31	—	—	8	—	60	—	40	—	16	—	17	—	44	—	32
—	90	—	76	—	94	—	35	—	—	9	—	68	—	45	—	18	—	19	—	49	—	37
1	—	—	85	1	05	—	39	—	—	10	—	75	—	50	—	20	—	21	—	55	—	41
2	—	1	70	2	09	—	79	—	1	08	1	51	1	01	—	40	—	42	1	10	—	81
3	—	2	55	3	14	1	18	—	2	06	2	26	1	51	—	60	—	63	1	65	1	22
4	—	3	40	4	19	1	57	—	3	04	3	02	2	01	—	81	—	84	2	20	1	62
5	—	4	24	5	24	1	96	—	4	02	3	77	2	52	1	01	1	05	2	75	2	03
6	—	5	09	6	28	2	36	—	5	—	4	53	3	02	1	21	1	26	3	30	2	43
7	—	5	94	7	33	2	75	—	5	10	5	28	3	52	1	41	1	47	3	85	2	84
8	—	6	79	8	38	3	14	—	6	08	6	04	4	02	1	61	1	68	4	40	3	25
9	—	7	64	9	42	3	54	—	7	06	6	79	4	53	1	81	1	88	4	95	3	65
10	—	8	49	10	47	3	93	—	8	04	7	55	5	03	2	02	2	09	5	49	4	06
20	—	16	98	20	94	7	86	—	16	08	15	09	10	06	4	03	4	19	10	99	8	11
30	—	25	47	31	41	11	79	1	04	11	22	64	15	09	6	05	6	28	16	48	12	17
40	—	33	96	41	88	15	72	1	13	03	30	19	20	12	8	06	8	38	21	98	16	23
50	—	42	44	52	36	19	65	2	01	07	37	74	25	15	10	08	10	47	27	47	20	28
60	—	50	93	62	83	23	58	2	09	11	45	28	30	18	12	10	12	57	32	97	24	34
70	—	59	42	73	30	27	50	2	18	02	52	83	35	21	14	11	14	66	38	46	28	40
80	—	67	91	83	77	31	43	3	06	06	60	38	40	24	16	13	16	75	43	96	32	45
90	—	76	40	94	24	35	36	3	14	10	67	92	45	27	18	15	18	85	49	45	36	51
100	—	84	89	104	71	39	29	4	03	02	75	47	50	30	20	16	20	94	54	95	40	57
200	—	169	78	209	42	78	59	8	06	03	150	94	100	60	40	32	41	88	109	89	81	14
300	—	254	67	314	14			12	09	05	226	42	150	91	60	48	62	83	164	84	121	70
400	—	339	56	418	85			16	12	06	301	89	201	21	80	65	83	77	219	78	162	27
500	—	424	44	523	56			20	15	08	377	36	251	51	100	81	104	71	274	73	202	84
600	—	509	34	628	27			24	18	09	452	83	301	81					329	67	243	41
700	—	594	23	732	98			29	01	11	528	30	352	11					384	62	283	98
800	—	679	12	837	70			33	05	—	603	77	402	41					439	56	324	54
900	—	764	01	942	41			37	08	02	679	25	452	72					494	51	365	11
1000	—	848	90	1047	12			41	11	03	754	72	503	02					548	45	405	68

Табеля переміни чужої валюти на корони і сотики.

Валюти подані в цїлих назвах. — Назви валют на почтових переказах треба писати з правої сторони побіч квоти. — Феники, центіми, копійки, пенні, центи, ере подає ся завсїгди цифрами.

Марки	феники	Корони	сотики	Франки	центіми	Корони	сотики	Рублї	копійки	Корони	сотики	Фунти шт.	шіллінґи	пенні	Корони	сотики	Ґульд. гол.	центи	Корони	сотики	Кр. сканд.	ере	Корони	сотики	Доляри	центи	Корони	сотики
—	1	—	1	—	1	—	1	—	1	—	3	—	—	1	—	10	—	1	—	2	—	1	—	1	—	1	—	5
—	2	—	2	—	2	—	2	—	2	—	5	—	—	2	—	20	—	2	—	4	—	2	—	3	—	2	—	10
—	3	—	4	—	3	—	3	—	3	—	8	—	—	3	—	30	—	3	—	6	—	3	—	4	—	3	—	15
—	4	—	5	—	4	—	4	—	4	—	10	—	—	4	—	40	—	4	—	8	—	4	—	5	—	4	—	20
—	5	—	6	—	5	—	5	—	5	—	13	—	—	5	—	50	—	5	—	10	—	5	—	7	—	5	—	25
—	6	—	7	—	6	—	6	—	6	—	15	—	—	6	—	60	—	6	—	12	—	6	—	8	—	6	—	30
—	7	—	8	—	7	—	7	—	7	—	18	—	—	7	—	70	—	7	—	14	—	7	—	9	—	7	—	35
—	8	—	9	—	8	—	8	—	8	—	20	—	—	8	—	80	—	8	—	16	—	8	—	11	—	8	—	40
—	9	—	11	—	9	—	9	—	9	—	23	—	—	9	—	90	—	9	—	18	—	9	—	12	—	9	—	45
—	10	—	12	—	10	—	10	—	10	—	25	—	—	10	1	—	—	10	—	20	—	10	—	13	—	10	—	50
—	20	—	24	—	20	—	19	—	11	—	28	—	—	11	1	10	—	20	—	40	—	20	—	27	—	11	—	55
—	30	—	35	—	30	—	29	—	12	—	31	—	—	12	1	20	—	30	—	60	—	30	—	40	—	12	—	60
—	40	—	47	—	40	—	38	—	13	—	33	—	1	—	1	20	—	40	—	80	—	40	—	53	—	13	—	64
—	50	—	59	—	50	—	48	—	14	—	36	—	2	—	2	41	—	50	—	99	—	50	—	66	—	14	—	69
—	60	—	71	—	60	—	57	—	15	—	38	—	3	—	3	61	—	60	1	19	—	60	—	80	—	15	—	74
—	70	—	82	—	70	—	67	—	16	—	41	—	4	—	4	81	—	70	1	39	—	70	—	93	—	16	—	79
—	80	—	94	—	80	—	76	—	17	—	43	—	5	—	6	02	—	80	1	59	—	80	1	06	—	17	—	84
—	90	1	06	—	90	—	86	—	18	—	46	—	6	—	7	22	—	90	1	79	—	90	1	19	—	18	—	89
1	—	1	18	1	—	—	96	—	19	—	48	—	7	—	8	42	1	—	3	98	1	—	1	33	—	19	—	94
2	—	2	36	2	—	1	91	—	20	—	51	—	8	—	9	62	2	—	3	98	2	—	2	65	—	20	—	99
3	—	3	53	3	—	2	87	—	30	—	76	—	9	—	10	83	3	—	5	96	3	—	3	98	—	30	1	49
4	—	4	71	4	—	3	82	—	40	1	02	—	10	—	12	03	4	—	7	95	4	—	5	30	—	40	1	98
5	—	5	89	5	—	4	78	—	50	1	27	—	20	—	24	06	5	—	9	94	5	—	6	63	—	50	2	48
6	—	7	07	6	—	5	73	—	60	1	53	1	—	—	24	06	6	—	11	93	6	—	7	95	—	60	2	98
7	—	8	25	7	—	6	69	—	70	1	78	2	—	—	48	12	7	—	13	92	7	—	9	28	—	70	3	47
8	—	9	42	8	—	7	64	—	80	2	04	3	—	—	72	18	8	—	15	90	8	—	10	60	—	80	3	97
9	—	10	60	9		8	60	—	90	2	29	4	—	—	96	24	9	—	17	89	9	—	11	93	—	90	4	46
10	—	11	78	10	—	9	55	1	—	2	55	5	—	—	120	30	10	—	19	88	10	—	13	25	1	—	4	96
20	—	23	56	20	—	19	10	2	—	5	09	6	—	—	144	36	11	—	21	87	20	—	26	50	2	—	9	92
30	—	35	34	30	—	28	65	3	—	7	64	7	—	—	168	42	20	—	39	76	30	—	39	75	3	—	14	88
40	—	47	12	40	—	38	20	4	—	10	18	8	—	—	192	48	21	—	41	75	40	—	53	—	4	—	19	84
50	—	58	90	50	—	47	75	5	—	12	73	9	—	—	216	54	30	—	59	64	50	—	66	25	5	—	24	80
60	—	70	68	6	—	57	30	6	—	15	27	10	—	—	240	60	40	—	79	52	60	—	79	50	6	—	29	76
70	—	82	46	70	—	66	85	7	—	17	82	11	—	—	264	66	50	—	99	40	70	—	92	75	7	—	34	72
80	—	94	24	80	—	76	40	8	—	20	36	12	—	—	288	72	60	—	119	28	80	—	106	—	8	—	39	68
90	—	106	02	90	—	85	95	9	—	22	91	13	—	—	312	78	70	—	139	16	90	—	119	25	9	—	44	64
100	—	117	80	100	—	95	50	10	—	25	45	14	—	—	336	84	80	—	159	04	100	—	132	50	10	—	49	60
150	—	176	70	200	—	191	—	20	—	50	90	15	—	—	360	90	90	—	178	92	150	—	198	75	20	—	99	20
200	—	235	60	300	—	286	50	30	—	76	35	16	—	—	384	96	100	—	198	80	200	—	265	—	30	—	148	80
250	—	294	50	400	—	382	—	40	—	101	80	17	—	—	409	02	200	—	397	60	250	—	331	25	40	—	198	40
300	—	353	40	500	—	477	50	50	—	127	25	18	—	-	433	08	250	—	497	—	300	—	397	50	50	—	248	—
400	—	471	20	600	—	573	—	60	—	152	70	19	—	—	457	14	300	—	596	40	400	—	530	—	60	—	297	60
500	—	589	—	700	—	668	50	70	—	178	15	20	—	—	481	30	350	—	695	80	500	—	662	50	70	—	347	20
600	—	706	80	800	—	764	—	80	—	203	60	21	—	—	505	26	400	—	795	20	600	—	795	—	80	—	396	80
700	—	824	20	900	—	859	50	90	—	229	05	30	—	—	721	80	450	—	894	60	700	—	927	50	90	—	446	40
800	—	942	40	1000	—	955	—	100	—	254	50	40	—	—	962	40	500	—	994	—	720	—	954	—	100	—	496	—

Таблиця відсоткова.

Капітал в ринських, коронах і т. д.	3%		3½%		4%		4½%		5%		6%	
	на рік	на місяць	на рік	на місяць	на рік	на місяць	на рік	на місяць	на рік	на місяць	на рік	на місяць
1	0·03	—	0·035	—	0·04	—	0·045	—	0·05	—	0·06	—
2	0·06	—	0·070	—	0·08	—	0·09	—	0·10	—	0·12	0·010
3	0·09	—	0·105	—	0·12	0·010	0·135	0·011	0·15	0·012	0·18	0·015
4	0·12	—	0·140	0·011	0·16	0·013	0·18	0·015	0·20	0·017	0·24	0·020
5	0·15	—	0·175	0·014	0·20	0·016	0·225	0·018	0·25	0·020	0·30	0·025
6	0·18	—	0·210	0·017	0·24	0·02	0·27	0·022	0·30	0·025	0·36	0·030
7	0·21	—	0·245	0·020	0·28	0·023	0·315	0·026	0·35	0·029	0·42	0·035
8	0·24	0·02	0·280	0·023	0·32	0·026	0·36	0·030	0·40	0·033	0·48	0·040
9	0·27	0·02	0·315	0·026	0·36	0·03	0·405	0·033	0·45	0·037	0·54	0·045
10	0·30	0·02	0·350	0·030	0·40	0·033	0·45	0·037	0·50	0·041	0·60	0·050
20	0·60	0·05	0·70	0·058	0·80	0·066	0·90	0·075	1·00	0·08	1·20	0·10
30	0·90	0·07	1·05	0·087	1·20	0·10	1·35	0·11	1·50	0·12	1·80	0·15
40	1·20	0·10	1·40	0·12	1·60	0·13	1·80	0·15	2·00	0·16	2·40	0·20
50	1·50	0·12	1·75	0·14	2·00	0·16	2·25	0·18	2·50	0·20	3·00	0·25
60	1·80	0·15	2·10	0·17	2·40	0·20	2·70	0·22	3·00	0·25	3·60	0·30
70	2·10	0·17	2·45	0·20	2·80	0·23	3·15	0·26	3·50	0·29	4·20	0·35
80	2·40	0·20	2·80	0·23	3·20	0·26	3·60	0·30	4·00	0·33	4·80	0·40
90	2·70	0·22	3·15	0·26	3·60	0·30	4·05	0·33	4·50	0·37	5·40	0·45
100	3·00	0·25	3·50	0·29	4·00	0·33	4·50	0·37	5·00	0·41	6·00	0·50
200	6·00	0·50	7·00	0·58	8·00	0·66	9·00	0·75	10·00	0·83	12·00	1·00
300	9·00	0·75	10·50	0·87	12·00	1·00	13·50	1·12	15·00	1·25	18·00	1·50
400	12·00	1·00	14·00	1·17	16·00	1·33	18·00	1·50	20·00	1·66	24·00	2·00
500	15·00	1·25	17·50	1·45	20·00	1·66	22·50	1·87	25·00	2·08	30·00	2·50
600	18·00	1·50	21·00	1·75	24·00	2·00	27·00	2·25	30·00	2·50	36·00	3·00
700	21·00	1·75	24·50	2·04	28·00	2·33	31·50	2·62	35·00	2·91	42·00	3·50
800	24·00	2·00	28·00	2·33	32·00	2·66	36·00	3·00	40·00	3·33	48·00	4·00
900	27·00	2·25	31·50	2·62	36·00	3·00	40·50	3·37	45·00	3·75	54·00	4·50
1.000	30·00	2·50	35·00	2·92	40·00	3·33	45·00	3·75	50·00	4·17	60·00	5·00
1 500	45·00	3·75	52·50	4·37	60·00	5·00	67·50	5·62	75·00	6·25	90·00	7·50
2.000	60·00	5·00	70·00	5·83	80·00	6·67	90·00	7·50	100·00	8·33	120·00	10·00
2.500	75·00	6·25	87·50	7 29	100·00	8·33	112·50	9·37	125·00	10·42	150·00	12·50
3.000	90·00	7 50	105·00	8·75	120·00	10·00	135·00	11·25	150·00	12·50	180·00	15·00
3.500	105·00	8·75	122·50	10·21	140 00	11 67	157·50	13·12	175·00	14·58	210·00	17·50
4.000	120·00	10·00	140 00	11·67	160 00	13·33	180·00	15·00	200·00	16·67	240·00	20·00
4.500	135·00	11·25	157·50	13·12	180·00	15·00	202·50	16·87	225·00	18·75	270·00	22·50
5.000	150·00	12·50	175·00	14·58	200·00	16·67	225·00	18·75	250·00	20·83	300·00	25·00
5.500	165·00	13·75	192·50	16·04	220·00	18·33	247·50	20·62	275·00	22·92	330 00	27·50
6.000	180 00	15·00	210·00	17 50	240·00	20·00	270·00	22·50	300·00	25·00	360·00	30·00
6.500	195·00	16·25	227·50	18·95	260·00	21·67	292·50	24·37	325·00	27·08	390·00	32·50
7.000	210·00	17·50	245·00	20·42	280·00	23·33	315·00	26·25	350·00	29·17	420·00	35·00
7.500	225 00	18·75	262·50	21·87	300·00	25·00	337·50	28·12	375·00	31·25	450·00	37·50
8.000	240·00	20·00	280·00	23·33	320 00	26·67	360·00	30·00	400·00	33·33	480 00	40·00
8.500	255·00	21·25	297·50	24·79	340·00	28·33	382·50	31·87	425·00	35·42	510·00	42·50
9.000	270·00	22·50	315·00	26·50	360·00	30·00	405·00	33·75	450·00	37·50	540·00	45·00
9.500	285·00	23·75	332·50	27·70	380·00	31·67	427·50	35 62	475·00	39·58	570·00	47·50
10 000	300·00	25·00	350·00	29·16	400·00	33.33	450·00	37·50	500·00	41·67	600·00	50·00

Короткий спосіб обчисленя відсотків за днї.

Капітал множить ся числом днів, а відтак добуток дїлить ся відповідним низше поданим дїльником.

Від ста	Дїльник	Від ста	Дїльник
1	36000	5½	6545
1½	24000	6	6000
2	18000	6½	5538
2½	14000	7	5143
3	12000	7½	4800
3½	10286	8	4500
4	9000	8½	4245
4½	8000	9	4000
5	7200	9½	3780

Напр кілько дасть приходу 522 К по 5% за 60 днів?

$$522 \times 60 = \frac{31320}{7200} = 4 \text{ К } 35.$$

Господарська бібліотека Т-ва „Просьвіта“.

К. с.

1. **Взірцевий господар,** пригадки, що, як і коли робити в господарстві. Написав Др. К. Мічинські. Переклали Др. Іван Брик, о. Антін Глодзїнський і Др. Михайло Коцюба. (З 226 рисунками) в оправі . . . . . 1·60
2. **Плеканє овочевих дерев і овочевих корчів, а заразом збір, переховане та спожитковане овочів.** Написали А. Куровскі і В. Табо. Переложив за дозволом авторів з польського видання о. Йосиф Кошель (з 117 рисунками) в оправі . . . . . 1·20
3. **Виріб цементових дахівок** написав Михайло Тюн, управ. варстату цемент. дахівок філії т-ва „Просьвіта“ в Стрию (з 3 рисунками) . . . 0·15
4. **Пасїка** або наука про те, що треба знати, чого постарати ся, та як, що і коли робити, щоби пасїка все добре вела ся. Написав Микола Михалевич. IV-те виданє поправленє з 1 образком і 19 рисунками . . . . . 0·50
5. **Рільничі досьвіди і проби,** роблені заходом т-ва „Просьвіта“ у Львові на селянських господарствах в лїтах 1908—1910. Зладив Сидір Кузик, б. вандрівний учитель господарства при тов. „Просьвіта“ у Львові. (З 6 образками) . . . . . 1·00
6. **„Наука про народне господарство“** І. Кулїшера: в перекладї Миколи Залїзняка. Книга перша: Наука про продукцію, в оправі 1·60 К. брошур. . . . . 1·00

Замовляти в канцелярії тов-а „Просьвіта“ у Львові, Ринок ч. 10.

На рекомендовану пересилку почтову належить долучити 55 сот., а на звичайну пересилку по 20 сот.

ПРОПАМЯТНА КНИГА.

ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ

ПРОСЬВІТНО-ЕКОНОМІЧНИЙ

КОНҐРЕС

уладжений

Товариством „Просьвіта“ в сорокліτє заснованя

у Львові

в днях 1. і 2. лютого 1909 року.

ПРОТОКОЛИ і РЕФЕРАТИ

зредаґували

Др. Іван Брик і Др. Михайло Коцюба.

Львів 1910.

Коштом і заходом Тов-а „Просьвіта“ — стор. 655+XV.

Ціна брошурованого примірника **7 корон,** а оправлений 8 **корон.** З пересилкою о **55 сот.** більше.

„Пропамятна Книга“ містить 71 рефератів з области просьвіти, орґанїзациї, культури, економії, гіґієни і т и., опрацьованих фаховими людьми і виголошених на конґресї. З того згляду заслугує ся книга на те, аби знайшла ся вона в бібліотеці кождої української орґанїзациї, в руках кождого громадянського робітника.

З замовленями на

„ПРОПАМЯТНУ КНИГУ“

треба звертати ся до

Канцелярії Товариства „Просьвіта

у Львові, Ринок 10.

Ілюстрований Катальоґ видавництва Товариства „ПРОСЬВІТА“

висилає канцелярия товариства „Просьвіта“ у Львові Ринок ч. 10 на жаданє кождому

даром і оплачено.

Що в календари є:

стор.

„Просьвіта“, її цїли й засоби III
Рік 1914 V
Затьміня сонця і місяця в 1914 р. V
Пасхалїя VI
Пости гр. кат. і рим. кат. VI
Ловецький і рибацький календар VII
Календарїум і історичний календар . VIII—XXXI

Часть лїтературна:

Леся Українка: Шевченкови 1
Тарас Шевченко: Спомини з дитинних лїт 2
— Вечір 6
— Гамалїя 20
— Страшний косар 25
— Смерть чумака 43
Олелько Островський: Зруйноване Батурина (Історичне оповіданє) 7
Т. Романченко: Не зїтхай а працюй 19
Антін Чехов: Темнота 23
Як ослїп Прохор (з білоруського) 26
Іван Франко: Наука 29
В. Самійленко: Українська мова 30
І. Ш—т: Як Степан чоботи купував 31
Богдан Лепкий: Батуринські руїни 36
Михайло Коцюбинський: На крилах пісні (картка із щоденника) 37
В. Щурат: Гимн американських Українців 44
Гей за морем за широким 45
Денис Лукіянович: Про житє Тараса Шевченка 46
— Про Шевченкові творп 59
Людмила Волошка: Шевченкови від жінки — Українки 72
Іван Крипякевич: Про Шевченка — маляра 76
— Перед 300 роками, з історії козаччини 1614 р. 111
— Герб України 126

стор.

Юлїян Ловицький: Про місцеві шкільні ради 85
— На що мають бути ужиті гроші стягнені з шкільних кар 90
По сотикови на „Рідну Школу“! 92
Сидір Кузик: Поправа наших громадських пасовиск 94
Дещо про оброблюванє і навожене лук і пасовиск 96
Андрій Жук: Наша економічна орґанїзация в 1912/13 р. 97
Іван Чепига: Алькоголь і його поборюванє 100
Петро Кузьменко: Три дороги 114
Олекса Назаріїв: Дещо про Музеї 115
І. Свєнцїцький: Національний Музей у Львові 119
Др. Михайло Волошин: Все вперед! Всї враз! 123
Українські народні заповіди 132
Рідної землї не покидайте легкодушно 137
Семен Демидчук: Між Українцями в Америцї 145
Жінки і дївчата! Не їдьте самі до Америки. 157
О. Жеребко: Українські учительські семинарії в Канадї 158
Микола Чайковський: Історія годинника 167
Я. Лесний: Житє без смерти 173
Як велике тепло і зимно може видержати чоловік? 176
Олександер Гарасевич: Заводові школи Товариства „Просьвіта“ 183
М. Курах: Згадка про Милованську школу 192
З року на рік 193
Що зробило Товариство „Просьвіта“ у Львові для піднесеня добробиту українського народу в Галичинї 213
Памяти сих, що від нас відійшли 214
Українська преса 218

Всячина.

СТОР.

Молоді Українці в Німеччині з Равського повіту 81
Товариство українських робітників „Кружок земляків“ в Ґемелінґен коло Бреми ... 163
Не їдьте до Канади 179
Народний фестин Сокола-Батька в „Українськім Городі“ 133
Найбільша на сьвіті бібліотека 107
Страшна сила комах 82
Температура сонця і сталих звізд 164
Винищуване лїсів на культурні цїли 108
Відки походить наша городовина 108
Відки взяла ся цибуля 181
Кілько мила уживають в ріжних державах . 135
Кілько свиний годують в поодиноких державах і краях нашої землї 166

СТОР.

Легкі і тяжкі річи 178
Добрі ради 109, 134
Гігієнічні поради 83, 165, 180
Господарські ради 83, 134, 182
Ради для господинь 180
Для розривки 110, 136, 166, 182
Жарти, дотепи, анекдоти ... 84, 110, 136, 165, 182
З книги житя 42, 58, 106, 122, 131, 164
Розвязка загадок з календара з 1913 р. 229
Календар вагітности домашних звірят 225
Табеля заміни корон на чужі валюти 226
Табеля переміни чужої валюти на корони і сотики 227
Табеля відсоткова 228
Короткий спосіб обчисленя відсотків за днї 229
Зміст 231

АСЕКУРУЙТЕ СВОЄ МАЙНО ВІД ОГНЮ В „ДНЇСТРІ“.

Кождий Русин повинен асекурувати ся від огню, щоби на случай пожежі не понести страти, бо достаток одиниці то добробит цїлого народу.

Кождий Русин повинен асекуровати ся тільки в руськім товаристві взаїмних обезпечень

„ДНЇСТЕР“.

Нема жадного иншого руського товариства асекурацчйного, тільки один „ДНЇСТЕР“.

„**ДНЇСТЕР**“ рахує **найтаньші** оплати за обезпеченє **селянських будинків.**

„**ДНЇСТЕР**“ звертає кождорічний **чистий зиск** своїм членам; на рік 1913 виносить зворот 10%.

„**ДНЇСТЕР**“ оцїнює та виплачує шкоди по огни **скоро і ретельно**, а до комісиї запрошує все двох господарів на оцїнителїв

„**ДНЇСТЕР**“ дає підмоги **руським школам і бурсам**, де виховують ся селянські дїти.

Люди асекуровані в „Днїстрі“ можуть дістати позичку у всїх великих банках і в товаристві взаїмного кредиту „ДНЇСТЕР“.

Власні фонди „ДНЇСТРА“ виносять з кінцем 1912 року 3,910.293 корон.

„**ДНЇСТЕР**“ приймає обезпеченя на житє у всїх догідних комбінациях (на дожитє, посмертні капітали, посаги, ренти).

В „**ДНЇСТРІ**“ можна обезпечати від крадежи з вломом движимости всякого рода, а товариства кредитові готївку, цїнні папери і векслї за дешевою оплатою премії.

Адреса „Днїстра“:

ТОВАРИСТВО ВЗАЇМНИХ ОБЕЗПЕЧЕНЬ „ДНЇСТЕР“ у ЛЬВОВІ, у власнім домі, ул. РУСЬКА ч. 20.

ТОВАРИСТВО ВЗАЇМНОГО КРЕДИТУ

„ДНЇСТЕР“

у ЛЬВОВІ, ул. Руська ч. 20., Телєфон ч. 788, засноване при Товаристві взаїмних обезпечень „ДНЇСТЕР“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришенях з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти удїлу.

Цїлию Товариства **є удїлюванє кредиту** своїм членам рільникам **обезпеченим в „ДНЇСТРІ“** від більше лїт.

Процент від вкладок 4% без потрученя податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекциї Товариства в годинах урядових, **від 8 до 2 год. в полудне.**

Конто в Щадниці почтовій ч. 35537.
Конто жирове в Банку австро-угорськім.

Вкладки щадничі	К 3.683.428
Удїли членьскі	К 474.302
Позички удїлені	К 4,494.957

Канцелярнї Товариства при ул. Руській ч. 20. отворені перед полуднем від 8—2 год.

Льокуйте ощадности

В КРАЄВІМ СОЮЗІ КРЕДИТОВІМ

У ЛЬВОВІ.

Союз є центральною касою для руських товариств кредитових, торговельних і молочарських, уділяє їм кредиту на 5 і 6%.

Вкладки ощадности приймає в довільній висоті, опроцентовуючи їх на 4½%. — Один уділ членський в „КРАЄВІМ СОЮЗІ КРЕДИТОВІМ“ виносить 50 К. Кождий член може мати необмежене число уділів. При плаченю першого уділу належить зложити вписове в квоті 2 К. на фонд резервовий.

Льокаль Товариства: Львів, Ринок 10. I. поверх.

КРАЄВИЙ СОЮЗ

ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНИХ СПІЛОК

СТОВ ЗАР. З ОБМЕЖЕНОЮ ПОРУКОЮ

торговельний синдикат Товариства

СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР“

ДИРЕКЦИЯ У ЛЬВОВІ, ул. Зіморовича ч. 20. -

ФІЛІЇ: ПЕРЕМИШЛЬ, дім „Віри.“; КОЛОМИЯ, ринок ч. 40.; СТРИЙ ринок ч. 6.

Телефон Ч. 40. Чекове конто Ч. 75 497.

Адреса для телеґрам: ГОСПОДАРСТВО ЛЬВІВ.

Головна продаж ШТУЧНИХ НАВОЗІВ як: суперфосфатів, томасини, каінїту, салїтри чілїйської, соли потасової, вапна азотового і т. п. В сезонї великий вибір насїня: ярин, цьвітів, трав і збіж.

СКЛАД МАШИН І ЗНАРЯДІВ ГОСПОДАРСЬКИХ. Байца проти снїти.

ТАПНО ПАШНЕ БАРТЕЛЯ І ПРОЧІ КОРМИ ДЛЯ ЗВІРЯТ. Сутина на нищенє миший і щурів.

УГОЛЬ КАМІННИЙ руський і краєвий найлїпшої марки.

Машини до цементових виробів, цемент, фарби і олива до форм.

ДРОТЯНІ СЇТКИ до огорожи.

ДЕРЕВО ОПАЛОВЕ, ВАҐОНАМИ.

Огневі сикавки і прибори пожарничі.

КАСИ ОГНЕТРЕВАЛІ.

ПЕЧІ ЖЕЛЇЗНІ ріжної величини.

Бляха на крите дахів.

ДОСТАВИ ДЛЯ ВІЙСКА і збут збіжа, паші, овочів, стручкових ростин, та ярин.

КОЛОВОРОТКИ.

КРАЄВЕ ТОВАРИСТВО ГОСПОДАРСЬКЕ

„СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР“

У ЛЬВОВІ, ул. Зіморовича ч. 20.

Числить 90 філій, 1.280 Кружків - господарських, 26.622 членів. -

Задачию Товариства є: заступати господарські і господарсько-промислові інтереси руського народа перед державними і краєвими властями, основувати дальші рільничі і промислові орґанїзациї, виєднувати для них підмоги і субвенциї, та стреміти до піднесеня всяких галузий сїльського господарства. В тій цїли удержує Товариство фахових інструкторів, уряджує господарські віча, курси і виклади, видає від р. 1910. фаховий орґан „Господарська Часопись“ (передплата виносить річно 4. Кор.), „Бібліотеку Сїльського Господаря“, якої вже вийшло 27. випусків по 2000—50000 примірників, та закладає взірцеві господарства, стайнї, хлївнї, гноївнї, сади, пасїки, дослїдні поля і т. д.

Кождий сьвідомий Русин, а особливо кождий господар, котрому лежить на серци розвиток нашого хлїборобського стану, повинен стати членом „Сїльського Господаря“.

Членська вкладка виносить для членів звичайних 2 К. річно, для членів досмертних 50 К. а для членів добродїїв 100 К. одноразово.

LIBRARY U. OF I. URBANA-CHAMPAIGN

BOUND BY
HW

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 033764181